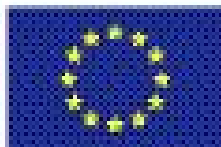

Magyarország célba ér

A projekt az Európai Unió társfinanszírozásával,
az Európa terv keretében valósul meg.

DR. HERBST ÁRPÁD (SZERK.)

A GAZDASÁGI JOG ALAPJAI

© DE AMTC AVK 2007

Készítette: Apáti Ferenc, projektmenedzser

HEFOP 3.3.1-P.-2004-06-0071/1.0

Ez a kiadvány a
„Gyakorlatorientált képzési rendszerek kialakítása
és minőségi fejlesztése az agrár-felsőoktatásban”
című program keretében készült

DR. HERBST ÁRPÁD (SZERK.)

A GAZDASÁGI JOG ALAPJAI

© DE AMTC AVK 2007

Szerzők:

Dr. Balásházy Mária
Budapesti Corvinus Egyetem (II. rész 2., 3., 4., 5. fejezet; IV. rész)

Dr. Herbst Árpád
Szent István Egyetem (II. rész 1., 6. és 7. fejezet)

Dr. Kovács László
Szent István Egyetem (I. rész)

Orlovits Zsolt
Szent István Egyetem (III. rész)

Dr. Szira Zoltán
Szent István Egyetem (II. rész, 6. fejezet)

Lektor:

Nagyné Fehér Irén

© DE AMTC AVK 2007

ISBN 978-963-9732-61-2

**E tankönyv teljes mértékben megegyezik a Debreceni Egyetem honlapján,
a <http://odin.agr.unideb.hu/hefop/> elérési úton megtalálható, azonos című tankönyvvel.**

Első kiadás

A kiadvány szerzői jogvédelem alatt áll. A kiadványt, illetve annak részeit másolni, reprodukálni, adatrögzítő rendszerben tárolni bármilyen formában és bármilyen eszközzel – elektronikus úton vagy más módon – a kiadó és a szerzők előzetes írásbeli engedélye nélkül tilos.

Kiadó:

Debreceni Egyetem Agrár- és Műszaki Tudományok Centruma
Agrárgazdasági és Vidékfejlesztési Kar

Debrecen, 2007.

TARTALOMJEGYZÉK

I. RÉSZ – JOGELMÉLETI ALAPOK, ALKOTMÁNYJOG	7
1. FEJEZET – JOGELMÉLETI ALAPFOGALMAK	7
1.§ A JOG FOGALMA	7
2.§ A JOGRENDSZER TAGOZÓDÁSA	8
3.§ A JOGI NORMA SZERKEZETE	10
4.§ A JOGFORRÁS FOGALMA. A MAGYAR KÖZTÁRSASÁG JOGALKOTÓ SZERVEI. A JOGSZABÁLYOK HATÁLYA KIHIRDETÉSE	11
5.§ AZ EURÓPAI UNIÓ JOGRENDSZERÉNEK ELEMEI	14
6.§ A JOGVISZONY	15
2. FEJEZET – AZ ALKOTMÁNY ÉS AZ ALKOTMÁNYOSSÁG FOGALMA, AZ ÁLLAMI SZERVEK RENDSZERE A MAGYAR KÖZTÁRSASÁGBAN	18
1.§ AZ ALKOTMÁNY ÉS AZ ALKOTMÁNYOSSÁG	18
2.§ AZ 1989-ES ALKOTMÁNYMÓDOSÍTÁS JELENTŐSÉGE ÉS FŐBB VONÁSAI	19
3.§ A MAGYAR ÁLLAMSZERVEZET RENDSZERE	20
3. FEJEZET – AZ ORSZÁGGYŰLÉS	21
1.§ AZ ORSZÁGGYŰLÉS SZERVEZETE	21
2.§ A KÉPVISELŐK JOGÁLLÁSA	22
3.§ AZ ORSZÁGGYŰLÉS MŰKÖDÉSI RENDJE	23
4.§ AZ ORSZÁGGYŰLÉS HATÁSKÖRE	24
4. FEJEZET – A KÖZTÁRSASÁGI ELNÖK	25
1.§ A KÖZTÁRSASÁGI ELNÖK JOGÁLLÁSA	25
2.§ A KÖZTÁRSASÁGI ELNÖK HATÁSKÖRE	25
5. FEJEZET – AZ ALKOTMÁNYBÍRÓSÁG	26
1.§ AZ ALKOTMÁNYBÍRÓSÁG SZERVEZETE	26
2.§ AZ ALKOTMÁNYBÍRÓSÁG HATÁSKÖRE	26
6. FEJEZET – AZ ÁLLAMPOLGÁRI JOGOK ORSZÁGGYŰLÉSI BIZTOSA	27
1.§ AZ ORSZÁGGYŰLÉSI BIZTOS JOGÁLLÁSA	27
2.§ AZ ORSZÁGGYŰLÉSI BIZTOS ELJÁRÁSA ÉS INTÉZKEDÉSEI	27
7. FEJEZET – AZ ÁLLAMI SZÁMVEVŐSZÉK	29
1.§ AZ ÁLLAMI SZÁMVEVŐSZÉK (ÁSZ) JOGÁLLÁSA ÉS SZERVEZETE	29
2.§ AZ ÁLLAMI SZÁMVEVŐSZÉK FELADATAI ÉS ELJÁRÁSA	29
8. FEJEZET – A KORMÁNY	30
1.§ A KORMÁNY SZERVEZETE ÉS ÜGYRENDJE	Hiba! A könyvjelző nem létezik.
2.§ A KORMÁNY FELADATKÖRE	Hiba! A könyvjelző nem létezik.
9. FEJEZET – KÖZPONTI ÁLLAMIGAZGATÁSI SZERVEK	HIBA! A KÖNYVJELZŐ NEM LÉTEZIK.
1.§ A MINISZTEREK ÉS A MINISZTERIUMOK	Hiba! A könyvjelző nem létezik.
2.§ EGYÉB KÖZPONTI ÁLLAMIGAZGATÁSI SZERVEK	Hiba! A könyvjelző nem létezik.
10. FEJEZET – AZ ÖNKORMÁNYZATOK	33
1.§ AZ ÖNKORMÁNYZATOK JELLEGE ÉS ORSZÁGOS RENDSZERE	33
2.§ A TELEPÜLÉSI ÖNKORMÁNYZAT SZERVEZETE ÉS TISZTSÉGVISELŐI	33
3.§ A TELEPÜLÉSI ÖNKORMÁNYZATOK FELADATKÖRE	35
4.§ A MEGYEI ÖNKORMÁNYZAT SZERVEZETE ÉS FELADATKÖRE	36
5.§ AZ ÖNKORMÁNYZATOK GAZDASÁGI ALAPJAI	36
11. FEJEZET – A BÍRÓSÁGOK	38
1.§ A BÍRÓSÁGOK TEVÉKENYSÉGÉRŐL ÁLTALÁBAN	38
2.§ A BÍRÓSÁGI SZERVEZET FELÉPÍTÉSE	38
3.§ AZ IGAZSÁGSZOLGÁLTATÁS ALAPELVEI	39
12. FEJEZET – AZ ÜGYÉSZSÉG	41
1.§ AZ ÜGYÉSZSÉG SZERVEZETE	41
2.§ AZ ÜGYÉSZSÉG TEVÉKENYSÉGE	42

II. RÉSZ – A VÁLLALKOZÁSOK JOGI SZABÁLYOZÁSÁNAK ALAPJAI	44
1. FEJEZET – VÁLLALKOZÁSI FORMÁK A MAGYAR GAZDASÁGBAN (ÁTTEKINTÉS)	44
1.§ VÁLLALATI (VÁLLALKOZÁSI) FORMÁK	44
2.§ ELSŐDLEGESEN NEM PROFITORIENTÁLT CÉLÚ SZERVEZETEK	45
3.§ AZ EGYÉNI VÁLLALKOZÁS	47
2. FEJEZET – A GAZDASÁGI TÁRSASÁGOK JOGI SZABÁLYOZÁSA	49
1.§ A GAZDASÁGI TÁRSASÁG FOGALMA, JELLEMZŐ VONÁSAI	49
2.§ A GAZDASÁGI TÁRSASÁGOK ALAPÍTÁSNAK KÖZÖS SZABÁLYAI	50
3. FEJEZET – AZ EGYES GAZDASÁGI TÁRSASÁGI FORMÁK SZABÁLYOZÁSA	54
1.§ A KÖZKERESETI TÁRSASÁG FOGALMA, JELLEMZŐI	54
2.§ A BETÉTI TÁRSASÁG FOGALMA, JELLEMZŐI	57
3.§ A KORLÁTOLT FELELŐSSÉGŰ TÁRSASÁG FOGALMA, JELLEMZŐI	58
4.§ A RÉSZVÉNYTÁRSASÁG FOGALMA, JELLEMZŐI	61
4. FEJEZET – A KÖZÖS VÁLLALAT	66
5. FEJEZET – AZ EGYESÜLÉS	68
6. FEJEZET – A SZÖVETKEZET JOGI SZABÁLYOZÁSA	69
1.§ A SZÖVETKEZET JELLEMZŐ VONÁSAI, A SZÖVETKEZETEK JOGI SZABÁLYOZÁSA	Hiba! A könyvjelző nem létezik.
2.§ A SZÖVETKEZET TÖRVÉNYI FOGALMA ÉS A SZÖVETKEZET ALAPÍTÁSA	Hiba! A könyvjelző nem létezik.
3.§ A SZÖVETKEZET VAGYONA ÉS GAZDÁLKODÁSA	Hiba! A könyvjelző nem létezik.
4.§ A SZÖVETKEZET SZERVEZETE	Hiba! A könyvjelző nem létezik.
5.§ A TAGOK JOGAI ÉS KÖTELEZETTSÉGEI	Hiba! A könyvjelző nem létezik.
6.§ A SZÖVETKEZET STÁTUSVÁLTOZÁSAI	Hiba! A könyvjelző nem létezik.
7. FEJEZET – A CSŐDELJÁRÁS, A FELSZÁMOLÁSI ELJÁRÁS ÉS A VÉGELSZÁMOLÁS	75
1.§ A CSŐDELJÁRÁS	76
2.§ A FELSZÁMOLÁSI ELJÁRÁS	79
3.§ A VÉGELSZÁMOLÁS	82

III. RÉSZ – DOLOGI JOG, FÖLDJOG	83
1. FEJEZET – A DOLOGI JOG ALAPJAI	83
1.§ A DOLOG FOGALMA, OSZTÁLYOZÁSA	83
2.§ A FÖLD MINT SAJÁTOS DOLOG	84
3.§ A DOLOGI JOG FOGALMA, A DOLOGI JOGVISZONY SZERKEZETE	85
2. FEJEZET – A TULAJDON	86
1.§ A TULAJDONJOGVISZONY	86
2.§ A TULAJDON RÉSZJOGOSÍTVÁNYAI	86
3.§ A TULAJDONOS KÖTELEZETTSÉGEI	87
4.§ INGATLANOK TULAJDONÁNAK SZERZÉSMÓDJAI	89
5.§ TERMŐFÖLD TULAJDONSZERZÉSÉNEK KÖZJOGI KORLÁTAI	91
6.§ A KÖZÖS TULAJDON	93
3. FEJEZET – A HASZNÁLATI JOGOK	96
1.§ A HASZNÁLATI JOGOK TÍPUSAI	96
2.§ TERMŐFÖLD HASZONBÉRLETE	96
3.§ A HASZONBÉRLET KÜLÖNÖS ALAKZATAI	99

IV. RÉSZ – A KÖTELEMI JOG ALAPJAI	100
1. FEJEZET – A KÖTELEM ÉS A SZERZŐDÉS FOGALMA, ELEMEI, LÉTREJÖVETELE	100
1.§ A KÖTELEMI VISZONY KELETKEZÉSE	100
2.§ A POLGÁRI JOGI SZERZŐDÉS ELEMEI	101
3.§ A SZERZŐDÉS TARTALMA	101
2. FEJEZET – A SZERZŐDÉS MEGKÖTÉSE	101
1.§ SZERZŐDÉSKÖTÉSI MÓDOK	101
2.§ SZABVÁNY (BLANKETTA) SZERZŐDÉS ALAPJÁN TÖRTÉNŐ SZERZŐDÉSKÖTÉS	102
3.§ A SZERZŐDÉSKÖTÉSI KÖTELEZETTSÉG	104
4.§ AZ ELŐSZERZŐDÉS	104
5.§ A KÉPVISELET	105
6.§ A SZERZŐDÉS ALAKJA	106
3. FEJEZET – A SZERZŐDÉSEK ÉRVÉNYTELENSÉGE	106
1.§ AZ ÉRVÉNYTELENSÉG FOGALMA, ALAKZATAI	106
2.§ AZ ÉRVÉNYTELENSÉGI OKOK	107
4. FEJEZET – A SZERZŐDÉST BIZTOSÍTÓ MELLÉKKÖTELEZETTSÉGEK	109
1.§ A FOGLALÓ	109
2.§ A KÖTBÉR	109
3.§ AZ ÓVADÉK	109
4.§ A KEZESSÉG	109
5.§ A ZÁLOG	110
6.§ JOGVESZTÉS KIKÖTÉSE	111
5. FEJEZET – A KÖTELEM MEGSZŰNÉSE	111
1.§ A KÖTELEM MEGSZŰNÉSÉNEK ESETEI	111
2.§ A SZERZŐDÉS TELJESÍTÉSE	111
6. FEJEZET – A SZERZŐDÉSSZEGÉS	112
1.§ A SZERZŐDÉSSZEGÉS FOGALMA, FAJAI	112
2.§ A SZERZŐDÉSSZEGŐ MAGATARTÁSOK	113
3.§ A KÖTELEZETTI KÉSEDELEM ÉS JOGKÖVETKEZMÉNYE	113
4.§ A JOGOSULTI KÉSEDELEM ÉS JOGKÖVETKEZMÉNYE	114
5.§ A HIBÁS TELJESÍTÉS	114
6.§ A TELJESÍTÉS LEHETETLENNÉ VÁLÁSA, A MEGHIÚSULÁS FOGALMA	116
7. FEJEZET – A KÁRTÉRÍTÉS	116
1.§ A RENDES VÉTKES FELELŐSSÉG	116
2.§ A FOKOZOTT (VÉTLEN) FELELŐSSÉG ALKALMAZÁSI TERÜLETE	120
8. FEJEZET – A SZERZŐDÉS TIPIZÁLÁSA	121
1.§ A SZERZŐDÉSTÍPUSOK ÁLTALÁBAN	121
2.§ ADÁSI KÖTELMEK	122
3.§ EREDMÉNYKÖTELMEK	122
4.§ ÜGYVITELI KÖTELMEK	123
5.§ HASZNÁLATI KÖTELMEK	124
6.§ HELYTÁLLÁSRA IRÁNYULÓ KÖTELMEK	124
7.§ ORGANIZÁCIÓS SZERZŐDÉSEK	125
8.§ ATÍPIKUS ÉS VEGYES SZERZŐDÉSEK	125

I. RÉSZ

JOGELMÉLETI ALAPOK, ALKOTMÁNYJOG

1. FEJEZET – JOGELMÉLETI ALAPFOGALMAK

1.§ A JOG FOGALMA

A jog legáltalánosabb értelemben **magatartási szabályok, normák összessége**, amely meghatározza, hogy a jogi norma címzettje adott helyzetben mit tegyen, vagy milyen magatartástól tartózkodjon. A társadalomban a jogon kívül még számos magatartási szabály befolyásolja az emberek viselkedését. Gondoljunk a szokásokra, az erkölcsi, etikai szabályokra vagy a vallási normákra. Ezekre mind jellemző, hogy a lehetséges magatartások közül előírják a követendőt és a be nem tartásuk esetére valamilyen hátrányt helyeznek kilátásba. A jognak azonban több olyan sajátossága van, amelyekkel más társadalmi szabályok nem rendelkeznek. Ezek a következők:

a) A jogot jogalkotási hatáskörrel felruházott állami szervek hozzák létre.

A magatartási szabályokat társadalmi csoportok, közösségek, vagy különböző szervezetek hozzák létre, a jog keletkezése és érvényesülése szorosan kapcsolódik az állam működéséhez. A jog és az állam egymást feltételező fogalmak. Az állami akarat, az állami szervek döntéseinek jelentős része jogi normákban jelenik meg. Jogi normát azonban az állami szervek közül csak azok alkothatnak, amelyek erre kifejezetten felhatalmazást kapnak.

b) A jogalkotást eljárási szabályok határozzák meg.

A jogalkotásra felhatalmazást kapott állami szervek számára előírás, hogy csak meghatározott eljárás keretében és meghatározott formában alkothatnak jogot. (A jogalkotó szervekről és az általuk megalkotható jogszabályok megnevezéséről később még részletesen lesz szó.)

c) A jog általános jellegű, vagyis az adott társadalom valamennyi jogalanyára nézve érvényes.

A jogon kívüli társadalmi normák társadalmi csoportonként, közösségenként, szervezetenként különbözőek. Ezzel szemben a jog csak akkor képes betölteni társadalmi funkcióját, ha a jogalanyok teljes körét „hatalma alá vonja.”, tehát mindenkire nézve egységesen szabályozza a követendő magatartást. Mindebből nem következik az, hogy valamennyi jogi norma minden jogalanyra érvényes, a jogalkotó szabályozni kívánt társadalmi viszonytól függően határozza meg, hogy a jogalanyok melyik körére vonatkozik egy-egy jogszabály.

d) A jog állami kényszerre támaszkodik.

A jogszabályok be nem tartása esetén állami jogalkalmazó szervek, mint pl. a bíróság, az államigazgatási szervek, valamilyen joghátrány kilátásba helyezésével, kényszerítik ki a jogszabályban foglaltaknak megfelelő magatartást, illetve jogsértés esetén szankciót alkalmaznak.

Összegezve az eddig elmondottakat megállapíthatjuk, hogy **a jog olyan magatartási szabály, amelyet a jogalkotási hatáskörrel felruházott állami szervek hoznak létre, a társadalom valamennyi tagjára, a jogalanyok teljes körére nézve érvényes, és amelynek be nem tartása esetén az állam kényszerrel alkalmazhat.**

A jog alapvető feladata, hogy **szabályozza a társadalmi viszonyokat**, ennek során **kiszámítható, rendezett** társadalmi viszonyokat teremtsen.

A jog további feladata, hogy **összehangolja** az állampolgárok, az állami szervek és a társadalomban működő egyéb szervek tevékenységét és érdekeit, valamint a jogalanyok között keletkező **konfliktusokat** feloldja.

A magas színvonalú jogalkotás egyik legfőbb jellemzője és egyben követelménye, hogy a társadalmi viszonyokat az általános erkölcsi felfogásnak, társadalmi igazságérzetnek megfelelően képes szabályozni. A jogalkotók felelőssége, hogy az általuk meghozott jogi normák alkalmasak legyenek a különböző érdekek mentén tagolt társadalomban **konszenzust** teremteni.

Végső soron a jog a társadalmi **közjó** megteremtésének egyik legfontosabb eszköze.

2.§ A JOGRENDSZER TAGOZÓDÁSA

A jogrendszer egy adott állam meghatározott időpontban hatályban lévő **jogszabályainak összessége**. A helyi szintű normákat is beleértve a magyar jogrendszer több tízezer jogszabályból áll. Ezeket a jogszabályokat azonos ismérvek alapján csoportosítjuk, ezzel lehetővé tesszük, hogy egy-egy jogszabályt a jogrendszerben elfoglalt helye szerint és más jogszabályok összefüggéseiben is lássunk. Ennek nem kizárólag az óriási joganyag közötti **eligazodás** miatt, hanem a jogszabályok **értelmezésénél** is nagy jelentősége van.

A jogrendszert többféle szempont szerint csoportosíthatjuk. Mi ezek közül a **közjog-magánjog** szerint felosztást, valamint a **jogágakra történő tagozódást** ismertetjük.

2.1. Közjog-magánjog

A **közjog** szabályozásának tárgya az állam szervezete, az állami szervek tevékenysége a **jogalanyok és az állam közötti kapcsolat szabályozása**. A közjog a **közhatalom** kiépítését, fenntartását és gyakorlását szabályozza, A közjogi jellegű jogszabályok **dominánsan** szűk mozgásteret adnak a jogalanyoknak, részletezően, pontosan meghatározzák, hogy az adott élethelyzetben mi a követendő magatartás. A közjogi jogviszonyokban az **ügy ura az állam**, illetve az államot képviselő szerv. Gondoljunk az államigazgatási szervek működésére, vagy a különböző adónemekre vonatkozó törvények alkalmazására.

A **magánjog**, a magánérdekű életviszonyok szabályait tartalmazza, azt a szférát, ahol a jogalanyoknak **nagy a döntési szabadsága**, mozgásteret. A magánjogi szabályozás alá eső társadalmi gazdasági viszonyokban **egyenlő és szabad** jogalanyok **mellérendeltségi** viszonyban állnak egymással. A jogi szabályozás célja, hogy olyan kidolgozott jogi formákat, eszközöket biztosítson, amelyek lehetőséget nyújtanak a jogalanyok számára érdekeik érvényesítésére, de nem teszi kötelezővé ezek alkalmazását. A jogviszonyban résztvevő feleknek lehetőségük van arra, hogy saját érdekeiknek, akaratuknak megfelelően „saját képükre” formálják az adott társadalmi viszonyt. A jog csak kivételesen – például valamelyik fél érdekében – állít akadályt a felek akaratának.

A fentiekhez kapcsolódóan meg kell még jegyeznünk, hogy a közjogi és a magánjogi szféra **nem különül el** egymástól mindig **határozottan**. Gyakran találunk példát arra, hogy alapvetően magánjogi jogszabályban eltérést nem engedő, vagy tiltó rendelkezések vannak. Ez fordítva is igaz: közjogi jogterületen arra is van példa, amikor a jogszabály rendelkező részétől el lehet térni, vagy meghatározott lehetőségek között választhat a jogalany.

A két jogterület közötti különbséget a következő ismérvek jellemzik leginkább.

- A közjogra dominánsan **parancsoló, kényszerítő vagy tiltó (imperatív)**, illetve **kötelezően alkalmazandó (kógens)** szabályozás jellemző. A magánjog tipikusan **megengedő (diszpozitív)** jellegű jogszabályokat tartalmaz. A jogviszony alanyainak a jogszabály széles döntési szabadságot biztosít, ezzel mindaddig élhetnek, amíg valamilyen imperatív jellegű jogszabályba nem ütközik magatartásuk.
- A közjogi jellegű kötelezettségek általában a kötelezettek **akaratára tekintet nélkül** egy meghatározott társadalmi viszony bekövetkezésével egyidejűleg beállnak, míg a magánjogi kötelezettségek általában csak a **kötelezettek akaratából** állnak be.
- A közjogi viszonyokban általában fennáll a **közvetlen kényszer** alkalmazásának lehetősége, magánjogi jogviszonyban azonban csak **közvetett kényszer** (bírói út) igénybevétele van lehetőség.
- A közjogi jogviszonyok jellemzően **alá-fölérendeltségi (vertikális)** viszonyok, míg a magánjogi életviszonyok jellemzően **mellérendeltségi (horizontális)** viszonyok.
- A közjogban a jogviszony egyik alanya mindig **az állam, illetve az államot képviselő szerv**, magánjogi jogviszonyban **bármely jogalany** részt vehet.

2.2. A jogági tagozódás

A jogági tagozódás lényegében **társadalmi viszonyok** szerinti tagozódást jelent. Az ember mint társas lény társadalmi viszonyok között éli le az életét, továbbá társadalmi viszonyok jönnek létre a különböző állami szervek, civil szerveződések, gazdálkodó szervezetek között is.

Az **azonos vagy hasonló** társadalmi viszonyokat azonos módon szabályozó jogszabályok tartoznak ugyanabba a jogágba. A szabályozás **módja** szerint a jogviszonyokat megkülönböztetjük attól függően is, hogy a jogalanyok **mellérendeltségi vagy alá-fölérendeltségi** kapcsolatban állnak egymással.

2.3. A jogágak típusai

A jogágak tipizálására nézve egyes társadalmi korszakokként, sőt azon belül is, különböző álláspontok alakulnak ki. A társadalmi viszonyok változásával egyes jogterületek felértékelődnek, nagyobb szerepük lesz, gondoljunk a környezetvédelemre, informatikára, más korábban önálló jogágként kezelt területek jelentősége pedig csökkent (pl. a szövetkezeti jog). Fontos továbbá megjegyeznünk, hogy egy-egy konkrét jogi probléma megoldására általában több jogágba tartozó jogszabályt kell alkalmazni. Gyakran az egyik jogszabály alkalmazása olyan következményekkel jár, amely szükségessé teszi egy másik jogágba tartozó normában előírt kötelezettség teljesítését. (Pl. egy ingatlan adásvételi szerződés megkötése – melyre nézve a polgári jog szabályait kell alkalmazni – magával hozza a pénzügyi jogba tartozó adózási, illetékfizetési szabályok alkalmazását is.) A fentiekkel van összefüggésben az is, hogy számos jogszabály két-három jogág határterületén van, vagyis több jogágba is besorolható

A következőkben a közjogi, illetve a magánjogi szférába tartozó jellemző jogág lényegét ismertetjük.

2.4. A közjogi szféra tipikus jogágai

- a) **Alkotmányjog** : a társadalom politikai és gazdasági rendszerének alapelveit, az állami szervek rendszerét, azok jogállását, a hatalom gyakorlásának módját, az állampolgárok alapjogait és kötelezettségeit, a választási rendszert, az állampolgársághoz kapcsolódó kérdéseket szabályozza.
- b) **Közigazgatási jog**: összességében az állam végrehajtó, rendelkező tevékenységét ellátó szervek működését, azok egymás közötti kapcsolatát, az állampolgárok és közigazgatási szervek közötti viszonyt szabályozza.
- c) **Büntetőjog**: feladata az állami, társadalmi, gazdasági rendnek, az állampolgárok személyének, jogainak és biztonságának védelme. Meghatározza a büntetendő magatartások körét és a kiszabható büntetések nemét és mértékét. A büntetőjog alapjogszabálya a Büntető Törvénykönyv (Btk).
- d) **Büntetőeljárási jog**: a büntetőügyekben eljáró szervek (rendőrség, ügyészség, bíróság) és személyek jogi helyzetét, továbbá a büntetőjogi felelősség megállapításának rendjét tartalmazza.
- e) **Pénzügyi jog**: szabályozza az államháztartás működését, állam és a helyi önkormányzatok költségvetését, annak végrehajtását, valamint a nemzeti jövedelem meghatározott részének központosítására és újraelosztására vonatkozó szabályokat. Ennek körében az állami bevétel egyes részterületeit (adók, vámok, illetékek stb), az állami kifizetések, támogatási rendszerét. Szabályozza továbbá a pénzrendszert és részben a pénzforgalmat, hitelrendszert, biztosítási rendszert.

2.5. A magánjogi szféra tipikus jogágai

- a) **Polgári jog**: a társadalom vagyoni viszonyait, ezen belül a tulajdonviszonyokat, a szerződési és kártérítési, valamint az öröklési viszonyokat, A polgári jog tárgykörébe tartozik a jogalanyiség kérdése, továbbá a személyek egyes nem vagyoni vagy nem tisztán vagyoni viszonyai is. Így pl. jó hírnév, becsület, név védelme, a szellemi alkotások viszonyai (szerzői, találmányi jog stb.). A polgári jog alapjogszabálya a Polgári Törvénykönyv (Ptk).
- b) **Polgári eljárási jog**: a bíróságok elé kerülő polgári peres és nem peres ügyek elintézési rendjét szabályozza. Meghatározza a bíróságok hatáskörét és illetékességét, a tárgyalás, a tényállás megállapításra vonatkozó szabályokat, a felek (felperes, alperes) és más személyek (pl. tanú, szakértő) jogállását.
- c) **Családjog**: a család, a házasság, a gyámság intézményével kapcsolatos személyi és vagyoni viszonyokat határozza meg. Ennek körében többek között szabályozza a házastársi kapcsolat alapvető jogviszonyait, a családban keletkező szülő gyermek kapcsolatot, illetve a házasság felbontásának viszonyait.
- d) **Munkajog**: a munkaviszonyra vonatkozó szabályokból áll. Többek között meghatározza a munkáltatók és a munkavállalók jogait és kötelezettségeit, a munkaidőt, pihenőidőt, a munka díjazását, a munkaviszony létesítésének, megszüntetésének, a dolgozók anyagi felelősségének valamint a munkahelyi kollektívák érdekvédelmi tevékenységének szabályait.
- e) **Földjog**: a földtulajdonra, a földhasználatra, a földvédelemre és a földigazgatásra vonatkozó szabályokat tartalmazza.

3.§ A JOGI NORMA SZERKEZETE

A jogi norma általánosan megfogalmazott magatartási szabály, amely a jog legkisebb önálló egysége. A jogi norma meghatározza, hogy milyen **társadalmi viszonyt** szabályoz, vagyis milyen esetekre kell alkalmazni, tartalmazza, hogy a társadalmi viszony bekövetkezése esetén **milyen magatartást kell tanúsítania** a jogi norma címzettjének, végül azt, hogy **mi lesz a**

következménye annak, ha a jogalany nem a jogszabály előírásai szerinti magatartást tanúsítja.

Mindezek alapján a jogi norma szerkezetének **három alapvető elemét különböztethetjük meg**. Ezek a következők:

- a) **tényállás (feltétel vagy hipotézis),**
- b) **rendelkezés (diszpozíció),**
- c) **jogkövetkezmény.**

a) A **jogszabály tényállási része** írja le azokat a körülményeket, eseményeket; amelyek bekövetkezése esetén a rendelkező rész (tehát a második szerkezeti elem) életbe lép. Tehát a rendelkezés életbe lépésének feltétele a tényállás megvalósulása.

b) A **rendelkezés** - mint a jogszabály második szerkezeti eleme - akkor érvényesül, ha a tényállás megvalósult. A rendelkezés tartalmát tekintve háromféle lehet:

- 1.) pozitív parancsot (mit kell tenni),
- 2.) negatív parancsot (mit nem szabad tenni) és
- 3.) felhatalmazást (mit lehet tenni) tartalmazó.

Más szóval a rendelkezés lehet **parancsoló** (pl. a munkaszerződésben a feleknek meg kell állapodniuk a munkakörben, a személyi alapbérben és a munkavégzés helyében), **tiltó** (pl. tilos a munkavállalók között nemük, koruk, fajuk, származásuk illetve egyéb a munkaviszonnyal össze nem függő körülmény miatt hátrányos megkülönböztetést alkalmazni), és **megengedő** (pl. ha a felek másképpen nem állapodtak meg, a munkavállalót megillető végkielégítés mértéke három évi munkaviszony esetén legalább egy havi átlagkereset).

c) A **jogkövetkezmény** a jogi norma harmadik szerkezeti eleme. Amennyiben a jogalany a diszpozícióban előírt parancsot nem teljesíti, vagy az ott meghatározott tilalmat megszegi, az állami szervnek fel kell lépnie vele szemben. Ebben az értelemben a jogkövetkezmény szankcióként jelenik meg. A **jogkövetkezmény azonban nemcsak szankció formájában jelenhet meg**. A jogszabály rendelkező részében foglaltaknak megfelelő magatartás tanúsítása esetén a jogalany meghatározott állami kedvezményekre, juttatásokra előnyökre tarthat igényt.

4.§ A JOGFORRÁS FOGALMA. A MAGYAR KÖZTÁRSASÁG JOGALKOTÓ SZERVEI. A JOGSZABÁLYOK HATÁLYA KIHIRDETÉSE

4.1. A jogforrás fogalma és típusai

A jogforrás lehet belső és külső jogforrás. **Belső jogforráson** a jogalkotásra felruházott állami szervet, **külső jogforráson** a jogszabály megjelenési formáját értjük. A jogforrások rendszerét, a jogalkotási eljárást, a jogszabály hatályára vonatkozó szabályokat a **jogalkotásról szóló 1987. évi XI. törvény** tartalmazza.

A Magyar Köztársaságban a jogalkotó szervek az alábbi jogszabályokat alkotják:

- a) **az Országgyűlés törvényt,**
- b) **a Kormány rendeletet,**
- c) **a miniszterelnök és a Kormány tagjai (a továbbiakban együtt: miniszter) rendeletet,**
- d) **az önkormányzat rendeletet.**

A) A **törvény**. A törvények közül ki kell emelni az **alkotmányt**, mint alaptörvényt. Az **alkotmány és a jogalkotásról szóló törvény** meghatározza azokat a tárgyköröket, amelyeket,

azok társadalmi, politikai, gazdasági jelentőségre tekintettel a legmagasabb szintű jogszabályban, tehát **törvényben kell szabályozni**.

A **társadalmi rendre vonatkozóan** törvényben kell szabályozni, pl. a társadalmi és érdekképviselői szervek jogállását, a népszavazást, a bűncselekményeket, a büntetéseket.

A **gazdasági rendre vonatkozóan** törvényi szabályozást igényelnek, pl. a tulajdonviszonyok, a magán és a jogi személyek vagyoni viszonyai, az állami pénzügyek, az adók és az adójellegű köteleességek szabályai.

Az **állampolgárok alapvető jogai és kötelességei körében** törvényben kell szabályozni, pl. az állampolgárságot, az egyesülési és gyülekezési jogot, az oktatást és a közművelődést.

B)) A Kormány az alkotmányban meghatározott feladatkörben, illetőleg törvényben kapott felhatalmazás alapján **rendeletet** alkot. A Kormány által kibocsátott rendelet az állampolgári szervezetekre nézve közvetlenül jogot, illetve kötelezettséget keletkeztet.

C) A miniszter feladatkörében és törvényben vagy kormányrendeletben kapott felhatalmazás alapján ad ki **rendeletet**. Miniszteri rendelet kiadására a miniszter akadályoztatása esetén a minisztérium politikai államtitkára jogosult.

D) A helyi önkormányzat rendeletet ad ki a törvény vagy kormányrendelet felhatalmazása alapján, a helyi területi sajátosságoknak megfelelő részletes szabályok megállapítására, vagy a magasabb szintű jogszabályban nem rendezett társadalmi viszonyok rendezésére.

Meg kell még említeni a **nemzetközi szerződést**. Az általánosan kötelező magatartási szabályt tartalmazó nemzetközi szerződést a tartalmának megfelelő szintű jogszabályba foglalva - pl. törvényben vagy kormányrendeletben - kell kihirdetni.

A jogszabályok **hierarchikus**, tehát alá- fölérendeltségi viszonyban vannak egymással, ebből az következik, hogy a **magasabb szintű jogszabállyal az alacsonyabb jogszabály nem állhat ellentétben**. A jogszabályi hierarchia érvényesülésében az Alkotmánybíróság kulcsszerepet tölt be.

4.2. Az állami irányítás egyéb jogi eszközei

A jogszabályoktól meg kell különböztetnünk az **állami irányítás egyéb jogi eszközeit**.

- a) Az Országgyűlés, a Kormány, az önkormányzatok szervei **határozatban** szabályozzák az általuk irányított szervek feladatait, valamint saját működésüket. A határozatok esetén különbséget teszünk normatív (szabályozó), illetve egyedi (általában döntést tartalmazó) határozatok között. **Normatív határozatban** - a jogszabályokhoz hasonlóan - általános jellegű szabályozásra kerül sor, míg az **egyedi határozat** egy konkrét ügyben hozott döntést tartalmaz.
- b) **Utasítást** a miniszter és az országos hatáskörű szerv vezetője jogszabályban meghatározott irányítási jogkörében a közvetlen irányítása alá tartozó szervek tevékenységének szabályozására ad ki.
- c) A gazdasági életben jelentős szerepe van a **jegybanki rendelkezésnek**, amelyben a Magyar nemzeti Bank elnöke a pénzügyi intézményekre, a kiegészítő pénzügyi szolgáltatást végző jogi személyekre, valamint a befektetési szolgáltatókra kötelező előírásokat adhat ki. A jegybanki rendelkezés a pénzforgalom tekintetében a fenti alanyi körön kívül valamennyi jogalanyra kiterjed. Az ilyen tartalmú rendelkezést a **Magyar Közlönyben** is közzé kell tenni.
- d) A Központi Statisztikai Hivatal elnöke **statisztikai közleményként** statisztikai fogalmat, módszert, osztályozást stb. tartalmazó kötelező rendelkezést adhat ki.
- e) Az állami irányítás egyéb jogi eszközei között kell említést tennünk a **jogi iránymutatásról** is. Ebbe a körbe tartozik az Országgyűlés és a Kormány által kiadott **irányelv**, amelyben a kibocsátó általános érvényű célokat, programokat

határoz meg, illetve állást foglal az állami és a társadalmi élet fontos kérdéseiben továbbá az **állásfoglalás**, amelyben az Országgyűlés és a Kormány jogszabályt értelmezhet.

A jogszabályok és az állami irányítás egyéb jogi eszközei között abban van az **alapvető különbség**, hogy a jogalanyok – természetes személy, jogi személy, stb.- **teljes körére** vonatkozó jog vagy kötelezettség megállapítása jogszabályi formát igényel, az állami irányítás egyéb jogi eszközei viszont **csak az állami szervekre** vonatkoznak, illetve a jogalkalmazáshoz, jogértelmezéshez nyújtanak segítséget. A jogszabály a társadalom életének tehát lényegesen **tágabb körét fogja át**, mint az állami életre, valamint az egyedi döntésekre korlátozódó egyéb jogi eszközök.

4.3. A jogszabály érvényessége és hatálya

A jogszabály akkor érvényes, ha megfelel mindazoknak a követelményeknek, amelyek szükségesek ahhoz, hogy a jogszabály alkalmazható legyen. Az érvényességnek az alábbi **feltételei** vannak:

- a) a jogszabály alkotója rendelkezzen **jogalkotói hatáskörrel**;
- b) a jogszabályt az előírt **eljárási szabályok** betartásával hozzák létre;
- c) a megalkotott jogszabály **ne álljon ellentétben** a magasabb szintű jogszabállyal, vagyis illeszkedjen a jogszabályi hierarchiába;
- d) a jogszabály a jogalanyok számára **megismerhető** legyen, tehát az arra előírt formában kihirdetésre kerüljön.

A **hatály** a jogszabály **alkalmazhatóságára** ad választ. Általánosságban megállapíthatjuk, hogy a jogszabály hatálya kiterjed az ország területén a magánszemélyekre, a jogi személyekre, illetve jogi személyiség nélküli jogalanyokra, valamint a külföldön tartózkodó magyar állampolgárokra. Az önkormányzat rendeletének hatálya az önkormányzat illetékességi területére terjed ki.

A hatály négy típusát különböztetjük meg:

- a) **alanyi (személyi),**
 - b) **területi (földrajzi),**
 - c) **időbeli,**
 - d) **tárgyi (alkalmazási kör).**
- Az **alanyi hatály** arra a kérdésre ad választ, hogy **kikre** vonatkozik a jogszabály.
 - A **területi hatályból** állapítható meg, hogy az adott jogszabályt **hol, melyik földrajzi térségben** kell alkalmazni.
 - Az **időbeli hatály** arra a kérdésre ad választ, hogy a jogszabályt **mikortól** kell alkalmazni. A hatálybalépés napját mindig meg kell jelölni. A jogbiztonság szempontjából fontos garanciális rendelkezés, hogy a jogszabály a **kihirdetést megelőző időre** nem állapíthat meg kötelezettséget, és nem nyilváníthat valamely magatartást jogellenessé.
 - A **tárgyi hatályt másképpen a jogszabály alkalmazási köreként határozzuk meg.** Ez alatt azt a tárgykört, társadalmi viszonyt kell érteni, amelyet a jogszabály rendezni kíván.

Ahhoz, hogy a jogszabályt az állampolgárok betarthassák, azt előzetesen nyilvánosságra kell hozni, hiszen ha a jogszabályról nem szerezhetnek tudomást az érintettek, nem is várható el tőlük, hogy azt betartsák.

A jogszabály nyilvánosságra hozatalának módszere **a jogszabályok kihirdetése**, azaz **a jogszabály előírt módon való közreadása**, annak érdekében, hogy az állampolgárok és a különböző szervezetek tudomást szerezhessenek az őket érintő rendelkezésekről.

A jogszabályok kihirdetése – kivéve az önkormányzati rendeleteket – **a Magyar Köztársaság hivatalos lapjában, a Magyar Közlönyben** történik. Az **önkormányzati rendeleteket**, az önkormányzat szervezeti és működési szabályzatában meghatározott módon - ha van az önkormányzatnak hivatalos lapja abban, annak hiányában pl. falragaszon, vagy a helyi újságban - kell kihirdetni.

A Magyar Közlöny mellett hivatalos lap még a **Határozatok Tára**, valamint az egyes minisztériumok és országos hatáskörű szervek lapja az úgynevezett **tárcaközlöny**.

5.§ AZ EURÓPAI UNIÓ JOGRENDSZERÉNEK ELEMEI

A közösségi jog alapvetően különbözik mind az egyes nemzetállamok jogrendszerétől, mind a nemzetközi közjogtól. Az Unió tagállamai a közösségi intézmények által hozott jogszabályokat magukra nézve kötelezőnek fogadják el és az a saját jogrendszerük részét képezi, annak ellenére, hogy azt közvetlenül nem ők maguk alkotják. A közösségi jog a nemzeti jogrendszer szabályaival szemben **elsőbbséget élvez, közvetlenül alkalmazható** és jelentős részben **közvetlenül hatályos**. A közösségi jognak nemcsak a tagállamok, hanem az **uniós természetes és jogi személyek** is alanyai. A tagállamok bíróságai előtt a jogszabályokra hivatkozni lehet, arra jogot vagy követelést lehet alapozni.

A közösségi jog szabályozásának tárgya az egységes belső piac létrehozása és működtetése, amely mind a tagállamok, mind a természetes és jogi személyek jogát egyaránt érinti.

A közösségi jognak alapvetően négy forrása különböztethető meg:

- a tagállamok egymással kötött szerződésai (elsődleges jogforrások),
- az Unió intézményei által alkotott normák (másodlagos jogforrások),
- az Európai Bíróság által a tagállamok jogrendszereiből kiemelt és a közösségi jog forrásaként elismert általános jogelvek,
- az Európai Közösségek, mint a nemzetközi jog önálló alanyai által harmadik államokkal kötött nemzetközi szerződések.

Mi az első két jogforrás lényegét ismertetjük.

a) Elsődleges jogforrások

A tagállamok egymással kötött aktusai jelentik a közösségi jog legfőbb forrását. Ide tartoznak mindenek előtt az Alapító Szerződések (pl. a Párizsi Szerződés, a Római Szerződések, a Brüsszeli Szerződés, Maastrichti Szerződés) és a csatlakozási szerződések. Ezen kívül az elsődleges jogforrások közé kell sorolni az ún. szubszidiárius egyezményeket, amelyeket a tagállamok az Alapító Szerződések felhatalmazása alapján kötöttek egymással.

b) Másodlagos jogforrások

A Közösségek központi szervei által alkotott aktusok jelentik a közösségi jog másodlagos forrásait. Ezek részben kötelező, részben nem kötelező erővel bírnak a tagállamokra nézve.

A kötelező jogi normák:

- **rendelet**,
- **irányelv**,
- **határozat**.

A **rendelet** általános hatályú, tehát minden tagállam, jogi személy és természetes személy a címzettje. Minden részét kötelező figyelembe venni és alkalmazni, tehát tilos csak egyes részeire korlátozni az alkalmazást. A rendelet további ismérve, hogy tagállami intézkedés nélkül, automatikusan az egyes tagállamok belső jogának részévé válik.

Az **irányelv** az elérendő célt tekintve minden címzett tagállamot kötelezi, de átengedi a módszerek és az eszközök megválasztásának jogát a nemzeti hatóságok részére.

A **határozat** kizárólag a címzettnek szól (tagállam, természetes vagy jogi személy), viszont azt mindenben kötelezi. Általában adminisztratív jellegű és a közösségi jog végrehajtása során van ügydöntő szerepe. A határozattal szemben az érintett jogorvoslással élhet, az Európai Bíróságtól kérheti megsemmisítését.

A nem kötelező aktusok:

- **nyilatkozat,**
- **célkitűzés,**
- **alapelv,**
- **ajánlás,**
- **állásfoglalás.**

Ezek valójában éppen azért mert nem kötelező jellegűek, nem tekinthetők jogi normának. Jelentőségüket mégis az adja, hogy a nemzeti bíróságoknak, ha közösségi joggal kapcsolatos ügyekben járnak el, figyelembe kell venniük. Általában valamilyen cselekvési és magatartási elvárásokat fogalmaznak meg, illetve a közösségi jogszabályok alkalmazásával kapcsolatos jogértelmezést adnak.

A rendeleteket, az irányelveket és a határozatokat közzé kell tenni a Közösség Hivatalos Lapjában. A Hivatalos Lap a Közösség valamennyi hivatalos nyelvén, tehát minden tagállam nyelvén hetente öt alkalommal jelenik meg.

6.§ A JOGVISZONY

A jogrendszer tagozódásának vizsgálata során említésre került, hogy a jog alapvető feladata a társadalmi viszonyok szabályozása. A **jogviszony tehát a jog által szabályozott társadalmi viszony**. A jog természetesen nem szabályoz minden társadalmi viszonyt, hanem csak azokat, amelyek – különböző megfontolások alapján – jelentősek és ennek következtében jogi szabályozást igényelnek.

A jogviszony **három elemi egységét különböztethetjük meg**. Ezek a következők:

- **a jogviszony alanya** (akik között a jogviszony fennáll).
- **a jogviszony tartalma** (a jogviszony alanyait terhelő kötelezettségek, illetve megillető jogok),
- **a jogviszony tárgya** (mindaz, amire a jogviszony tartalmát kitevő jogok és kötelezettségek irányulnak).

A jogviszony **alanya** lehet:

- **az ember (természetes személy),**
- **a jogi személy,**
- **a jogi személyiség nélküli jogalany.**

6.1. Természetes személy, mint a jogviszony alanya

a) Az ember jogalanyiságát a **jogképesség** fogalmával határozzuk meg. A jogképesség azt jelenti, hogy az emberi jogok és kötelezettségek alanya lehet. A Magyar Köztársaságban **minden ember jogképes**. Az ember jogképessége életkorra, nemre, fajra, nemzetiséghez vagy felekezethez való tartozásra tekintet nélkül **egyenlő és feltétlen**. A jogképesség az embert **születésétől haláláig** megilleti, sőt ha élve születik, fogamzásának időpontjától kezdve jogképes.

b) A jogképesség azt jeleníti, hogy a jogalany jogok és kötelezettségek illethetik meg. Hogy a jogalany számára ki szerezhet jogokat és ki vállalhat részére kötelezettségeket az a cselekvőképességtől függ. Ahhoz, hogy valaki saját, tudatos akaratával jogviszonyt hozhasson létre, tehát jognyilatkozatot tegyen, **cselekvőképesnek** is kell lennie.

A cselekvőképesség állapotát a Polgári Törvénykönyv két tényező, az életkor és a belátási képesség alapján határozza meg.

A polgári jogi cselekvőképesség három formája

- **a cselekvőképesség,**
- **a korlátozott cselekvőképesség és**
- **a cselekvőképtelenség.**

Cselekvőképesnek az a természetes személy minősül, aki a 18. életévét betöltötte, és cselekvőképességét törvény nem zárja ki, vagy nem korlátozza.

Az ilyen személy jognyilatkozatának érvényességéhez nem kell más személy jognyilatkozata. Saját akaratnyilatkozatával jogot szerezhet és kötelezettséget vállalhat, jogviszonyt hozhat létre, módosíthat vagy szüntethet meg.

Korlátozottan cselekvőképes az a kiskorú, aki a 14. életévét betöltötte, de a 18. életévét még nem érte el, s ezt megelőzően házasságot sem kötött. Úgyszintén korlátozottan cselekvőképes az a nagykorú személy is, aki ugyan betöltötte a 18. életévét, de a bíróság cselekvőképességet korlátozó gondnokság alá helyezte. A bíróság azt a személyt helyezheti cselekvőképességet korlátozó gondnokság hatálya alá, akinek az ügyei viteléhez szükséges belátási képessége – pszichés állapota, szellemi fogyatkozása vagy szenvedélybetegsége miatt tartósan vagy időszakonként visszatérően – nagymértékben csökkent. A korlátozottan cselekvőképes személy jognyilatkozatának érvényességéhez törvényes képviselőjének **előzetes beleegyezése, vagy utólagos jóváhagyása** szükséges. E fenti szabály alól vannak kivételek: nagykorú korlátozottan cselekvőképes személy törvényes képviselő hozzájárulása nélkül köthet házasságot, vagy a kiskorú érvényesen megkötheti a mindennapi élet szokásos szükségleteinek fedezése körébe tartozó kisebb jelentőségű szerződéseket, pl. tej, kenyér vásárlás.

Cselekvőképtelen az a kiskorú, aki a 14. életévét nem töltötte be, illetve az a nagykorú személy, akit a bíróság **cselekvőképességét kizáró gondnokság** alá helyezett. Erre akkor kerül sor, ha az ügyei viteléhez szükséges belátási képessége – pszichés állapota, vagy szellemi fogyatkozása miatt – **tartósan teljes mértékben hiányzik. Gondnokság alá helyezés nélkül is** cselekvőképtelen az, aki olyan állapotban van, hogy az ügyei viteléhez szükséges belátási képessége – tartósan, vagy a jognyilatkozat megtételekor átmenetileg - teljesen hiányzik. Ilyen helyzet állhat elő például alkohol vagy kábítószer fogyasztása miatt, műtéti altatásban, kómában. Annak eldöntése az adott helyen, időben, körülmények között valóban fennállt-e a cselekvőképtelen állapot az adott tényállás pontos ismeretében dönthető el.

A cselekvőképtelen személy jognyilatkozata **semmis**, azt érvénytelennek kell tekinteni. Kivétel a cselekvőképtelen személy által közvetlenül kötött és már teljesített csekély jelentőségű szerződés, amely megkötése a mindennapi életben tömegesen fordul elő és különösebb megfontolást nem igényel. A cselekvőképtelen nevében ugyancsak törvényes képviselője jár el.

6.2. A jogi személy, mint a jogviszony alanya

Általános megfogalmazásban a jogi személy az állam által elismert célra létrejött és nyilvántartásba vett jogalanyiséggal felruházott szervezet (pl. az egyesület) vagy célvagyon (pl. az alapítvány).

A jogi személyként való elismerésnek az alábbi kritériumai vannak:

- Legyen a szervezetnek **neve**, jelöljék meg **székhelyét** és határozzák meg **célját**.
- Legyen a szervezetnek **ügyintéző és képviselő szerve**. Az ügyintéző szerv alakítja ki a szervezet belső akaratát, míg a képviselő ezt az akaratot kifelé, más természetes és jogi személyekkel közli.
- Legyen a szervezetnek a **tagjaitól elkülönített vagyona**, amely tartozásainak fedezetét biztosítja. Erre alapvetően azért van szüksége, mert a vagyoni viszonyok területén - elsősorban az árucseré-forgalomban - a szervezet lesz jogosult és kötelezett, de nem találhat magának partnert, ha a tartozásaiért nem tud vagyoni eszközökkel is helytállni.
- **Állami nyilvántartásba-vétel**. A jogi személyeket valamelyik állami szerv – gazdasági társaságokat a cégbíróság, társadalmi szervezeteket a megyei (fővárosi) bíróság – regisztrálja.

A jogi személyek a gazdasági-társadalmi szektorokban elfoglalt helyüket tekintve, lehetnek

- a) **az államháztartás** részeként működők, alaptípusa a költségvetési szerv,
- b) **a non-profit** szektor részeként, pl. társadalmi szervezet, alapítvány,
- c) **a for-profit** szektor szervezetei, pl. korlátolt felelősségű társaság, részvénytársaság.

6.3. Az állam, mint a jogviszony alanya.

Az államot a jogállami reformokat megelőző szabályozás a jogi személytől elkülönülő jogalanyként definiálta. A hatályos szabályozás szerint **az állam jogi személy**, és mint ilyen, más jogi személyekkel és magánszemélyekkel egyenjogú és egyenrangú. Ennek tehát azért van jelentősége, mert az államot a polgári jogi, vagyoni jogi szférában nem illetik meg többlet-jogositványok, a többi jogalannyal azonos elbírálás alá esik.

6.4. A jogi személyiség nélküli jogalanyok

A **jogi személyiség nélküli jogalanyok** közé tartozik a közkereseti társaság és a betéti társaság. Mindkét szervezet rendelkezik azokkal a feltételekkel, amelyeket a jogi személy kritériumainál felsoroltunk, de azoktól lényegesen elválasztja a tagok felelősségének kérdése.

A jogi személyiség nélküli jogalanyok között kell megemlítenünk a Polgári Törvénykönyv által szabályozott olyan közös tulajdoni alakzatokat, mint a társasháztulajdon, építőközösség, polgári jogi társaság. Ezek közös jellemzője, hogy korlátozott jogalanyiséggel rendelkeznek, vagyis a jogi személyekhez képest szűkebb körben lehetnek jogviszony alanyai.

6.5. A jogviszony tartalma és tárgya

A **jogviszony tartalmán** azokat a jogokat és kötelezettségeket értjük, amelyek a jogviszonyban résztvevő feleket, tehát a jogviszony alanyait megilletik, illetve terhelik. Így pl. a tulajdonjogviszony tartalmának része az a jogosultság, amely szerint a tulajdonos a tulajdonát birtokolhatja, használhatja, másra átruházhatja, illetve köteles viselni a fenti jogosultságokkal kapcsolatos terheket.

A **jogviszony tárgya tehát: magatartás, amely lehet pozitív** (amikor tevéleges cselekményt kell végrehajtani) vagy **negatív magatartás** (amikor valamely cselekedettől való tartózkodást kell megvalósítani), továbbá dolog, **azaz minden testi tárgy**, amely tulajdonjog tárgya lehet, és a birtokba vehető természeti energia (pl. víz). Mindezek mellett a jogviszony tárgya **pénz (értékpapír) is lehet**.

2. FEJEZET – AZ ALKOTMÁNY ÉS AZ ALKOTMÁNYOSSÁG FOGALMA, AZ ÁLLAMI SZERVEK RENDSZERE A MAGYAR KÖZTÁRSASÁGBAN

1.§ AZ ALKOTMÁNY ÉS AZ ALKOTMÁNYOSSÁG

Az **alkotmány** az államhatalom gyakorlásának szabályait, a politikai, gazdasági rendszer működésének alapelveit, az állami szervezetrendszer felépítését tartalmazó **alaptörvény**. Alapvető formai jellemzője, hogy a jogforrási hierarchia **legfelső szintjén** helyezkedik el, ebből következően a törvényeknek és az alacsonyabb szintű jogszabályoknak meg kell felelniük, összhangban kell lenniük az alkotmány szellemével és írott betűjével.

Szintén az alkotmány **formai** ismérveihez tartozik, hogy elfogadásához és módosításához az összes országgyűlési képviselő **kétharmadának** egyetértő szavazatára van szükség. Ez az előírás biztosítja, hogy az alaptörvény a parlamenti képviselők döntő részének konszenzusán alapuljon.

Az alkotmány **tartalmát** tekintve meghatározza az állam jellegét, a hatalom gyakorlásának módját, a politikai, gazdasági szféra alapelveit, az állami szervek rendszerét, a központi államhatalmi szervek jogállását és hatáskörét, az alapvető állampolgári jogokat és köteleességeket, a választások alapelveit és a nemzeti jelképeket.

Az alkotmányhoz szorosan kapcsolódik az **alkotmányosság** fogalma. Az az állam minősül alkotmányosnak és demokratikusnak, amely megfelel az alkotmányosság klasszikus alapelveinek. Ezeket a részben egymást feltételező és kiegészítő társadalmi, politikai, gazdasági, valamint az államszervezeti alapelveket és követelményeket a következők szerint foglaljuk össze.

a) A népszuverenitás elve.

A népszuverenitás, vagyis a **népfelség** elvének értelmében az állami főhatalom forrása a nép. A hatalmat a nép a közvetlen és a közvetett demokrácia intézményein keresztül gyakorolja. A népszuverenitás csak akkor érvényesülhet, ha **demokratikus intézmények** biztosítják a társadalom különböző érdekeinek valódi súlyúknak megfelelő kifejezését és képviseletét.

A **választási alapelveknek** és az azoknak megfelelő, törvényben szabályozott választási rendszernek és választási eljárási szabályoknak döntő szerepük van abban, hogy érvényesüljön a népfelség elve. A választási szabályoknak kell biztosítani, hogy a politikai közhatalom gyakorlására azok kapjanak megbízást, akik tisztességes és átlátható versenyben elnyerik a választópolgárok többségének bizalmát. A választások során a választópolgár a közügyekben őt megillető döntési hatáskörét átruházza arra a személyre, akit alkalmasnak és érdemesnek tart arra, hogy érdekeit képviselje. Ebből következően akkor demokratikus a választási rendszer, továbbá a választást befolyásoló szereplők (pl. pártok, állami szervek, média) magatartásának szabályozása akkor felel meg a népfelség elvéből származó követelményeknek, ha a szabályok biztosítják, hogy a választott képviselők a választópolgárok akaratából, felelősségteljes döntésének eredményeként kerülnek tisztségükbe.

b) A hatalmi ágak szétválasztásának és egyensúlyának elve.

A **hatalommegosztás teóriája** a politikai gondolkodás egyik legnagyobb hatású elmélete, amely alapvetően meghatározza az alkotmányosság követelményeinek megfelelő államszervezeti felépítését és működését.

A hatalommegosztás elméletét eredetileg a **polgári felvilágosodás** az uralkodó kezébe koncentrált **korlátlan hatalommal szemben** hirdette meg. Az elmélet első meghatározó

jelentőségű kidolgozója az angol JOHN LOCKE volt. Elképzelése szerint az állam által gyakorolt hatalmat az emberi szabadság megóvása érdekében **egymástól elválasztott** szervezetekre kell bízni.

A francia MONTESQUIEU az angol polgári állam gyakorlatát elemezve a hatalommegosztás elméletét továbbfejlesztette. Megállapítása szerint az **államban háromféle döntéshozó hatalom van: a törvényhozó, a végrehajtó és a bírói hatalom**. Ezeket a hatalmakat, illetve a hatalmat gyakorló egyes intézményeket, az önkényuralom megelőzése, a szabadság biztosítása érdekében el kell választani egymástól. Montesquieu azonban **nemcsak a hatalmat gyakorló szervek elkülönítését, hanem ezek egyensúlyát is fontosnak tartotta**. Az elmélet jelentősége elsősorban abban áll, hogy, következetes megvalósítása **megakadályozza a diktatórikus hatalomgyakorlás kialakulását**, a hatalom egy személyben vagy egy testületben való összpontosulását. Az elmélet egyszerűsített lényege így hangzik: **csak a korlátozott és ellenőrzött hatalom a jó hatalom**.

c) A törvény előtti egyenlőség elve és a törvények uralma.

Az állampolgárok **jogegyenlősége** olyan alapelv, amely az egész jogrendszert áthatja. A törvény előtti egyenlőség, vagyis a jogegyenlőség annyit jelent, hogy minden ember a **közhatalomhoz képest egyenlő**. Az emberek között nem lehet különbséget tenni faj, nem, nemzetiség, vallás, nyelv, politikai vagy más vélemény, nemzeti vagy társadalmi származás, vagyoni, születési vagy egyéb helyzet szerint.

Az alkotmányosság és a jogállamiság egyik alapvető követelménye, hogy az **állami szervek a jog által meghatározott** szervezeti keretek között és működési rendben a jog által a polgárok számára megismerhető és kiszámítható módon szabályozott korlátok között fejtik ki tevékenységüket.

d) A jogbiztonság követelménye.

A jogbiztonság az állam és elsősorban a jogalkotó köteletségévé teszi annak biztosítását, hogy a teljes jogrendszer és az egyes jogszabályok egyaránt **világosak, egyértelműek**, működésüket tekintve kiszámíthatók és előre láthatóak legyenek. A jogbiztonság egyaránt megköveteli a jogszabályok egyértelműségét és az egyes jogintézmények, **állami szervek** működésének átláthatóságát és kiszámíthatóságát.

e) Az emberi jogok deklarálása.

Az emberi jogok gondolköre a polgári forradalmak koráig vezethető vissza, amikor a polgárok az állammal és a hatalommal szembeni követelményeket szabadságjogok formájában megfogalmazták.

Az emberi jogok lényegében **a jogban kifejeződő erkölcsi, társadalmi értékek** összességét jelentik, amelyeket a jogrendnek tartalmaznia kell. Olyan általános jogelvekről van szó, amelyeknek mind a jogalkotás, mind a jogalkalmazás során az állami szerveknek be kell tartani és ezek érvényesülése az állampolgárok számára ellenőrizhető. A **jogállam** egyik jellemzője, hogy maga hoz létre olyan szerveket, amelyek feladata az emberi jogok érvényesülésének **elősegítése**.

2.§ AZ 1989-ES ALKOTMÁNYMÓDOSÍTÁS JELENTŐSÉGE ÉS FŐBB VONÁSAI

Magyarországon az 1948 után szovjet mintára létrehozott államszervezeti modell **a hatalom egységének elve** szerint épült fel. Az 1949-ben létrehozott Alkotmány az **1949. évi XX. tv.** rögzítette az állam **osztálytartalmát**, a proletariátus diktatúráját és a kommunista párt vezető szerepét. A hatalomgyakorlás sztálini értelmezése szerint a kommunista párt döntéseinek kell érvényesülnie az állami szervek működése során is. E szerint a kommunista párt

hatalomgyakorlása eleve magasabb rendű, szemben a parlamentarizmus formális, üres demokráciájával. A pártállam struktúrája és működése az egyetlen politikai központból irányított egységes államhatalom elvét követte. Az állami szervek feladata a társadalmi kontroll nélkül működő párt döntéseinek állami akarattá nyilvánítása és azok végrehajtása volt.

Az 1989-90-es rendszerváltás egyik legfontosabb állomása az alkotmányt módosító **1989. évi XXXI. tv.**, az ún. köztársasági alkotmány elfogadása volt. Bár az Országgyűlés formai értelemben nem új alkotmányt, hanem alkotmánymódosítást fogadott el, tartalmilag azonban az alaptörvény **teljes revíziójára** és gyökeres módosítására került sor. Ennek kihirdetése, 1989. október 23-a óta a magyar alkotmány megfelel az alkotmányosság tartalmi követelményeinek.

- (a) Az alkotmány 1989-ben elfogadott preambuluma (bevezetése) a **többpártrendszert, a parlamenti demokráciát és a szociális piacgazdaságot** megvalósító **jogállamiság** megteremtését tűzte ki államcélként.
- (b) Az alkotmány deklarálja, hogy a Magyar Köztársaság független, demokratikus **jogállam**. A jogállamiság alapvető követelménye és egyben ismérve, hogy a **közhatalommal** rendelkező szervek a **jog által meghatározott szervezeti keretek között** és működési rendben a **közjó** érdekében, az állampolgárok által ellenőrizhető módon fejtik ki tevékenységüket. A jogállamiság lényege egyszerűen így foglalható össze: **az állam van az állampolgárokért és nem az állampolgárok az államért**.
- (c) Megszűnt a parlament helyettesítő jogkörrel rendelkező és államfői feladatokat ellátó 21 tagú testület, a **Népköztársaság Elnöki Tanácsa**. Az ország köztársaság lett, élén az egyszemélyi államfővel, a **köztársasági elnökkel**.
- (d) A marxista-leninista párt vezető szerepének megszüntetése mellett az Alkotmány deklarálja a **többpártrendszert**, mint a népakarat kialakításának és kinyilvánításának egyik lényeges biztosítékát.
- (e) Az államforma parlamentáris jellegének megfelelően az államhatalom legfontosabb szerveként, a népszuverenitás legfőbb letéteményeseként az **Országgyűlés** került meghatározásra.
- (f) Az alkotmány deklarálja a végrehajtó hatalom **parlament előtti felelősségét**. A végrehajtó hatalom központi szerve, a Kormány a parlamenttől kapja megbízatását és tevékenységéért a parlamentnek tartozik felelősséggel. Amennyiben a Kormány elveszti a parlamenti képviselők többségének bizalmát, leváltható és helyére új Kormány lép.
- (g) A modern jogállamokra jellemző intézményeket hoztak létre. Ennek megfelelően az alkotmány meghatározza az **Alkotmánybíróságot, az Állami Számvevőszéket, az állampolgári, valamint a nemzeti és etnikai kisebbségi jogok országgyűlési biztosának** helyzetét és szerepét. **Ezek a szervek az állam önellenőrző mechanizmusának legfontosabb intézményei.**
- (h) Az igazságszolgáltatás szférájában az Alkotmány deklarálja a **bírák függetlenségét**.
- (i) A helyi hatalomgyakorlás területén a központi irányítás alatt működő, szovjet mintára szervezett tanácsrendszert az **önkormányzati rendszer** váltotta fel.
- (j) Az alkotmány meghatározza a demokratikus választások feltételül szolgáló alapelveket. **A választójog általános és egyenlő, a szavazás közvetlen és titkos.**
- (k) Az Alkotmány külön fejezetben tételesen sorolja fel az **emberi és állampolgári jogok** teljes körét.

3.§ A MAGYAR ÁLLAMSZERVEZET RENDSZERE

Az egycentrumú hatalmi rendszert többcentrumú államszervezeti modell váltotta fel. A törvényhozó, a végrehajtó és a bírói hatalom mellett önálló hatalmi központként látja el feladatát **az államfő, az Alkotmánybíróság** és annak kell tekintetnünk a **helyi önkormányzatokat** is.

A magyar államszervezetet hat hatalmi centrum körül tömörülő intézményrendszer alkotja. A hatalmi ágak megosztásának centrumában **az Országgyűlés, mint törvényhozó hatalom és a Kormány, mint a végrehajtó hatalom** központi szerve áll. Az Országgyűlés és a Kormány között **a köztársasági elnök kiegyensúlyozó, semleges hatalmat képvisel**. A központi állami szervek és a helyi államszervezet közötti hatalommegosztást az **önkormányzati hatalom** alkotmányos elismerése biztosítja. A **bírói hatalom** önálló, más hatalmi ágtól **független**, befolyásmentes igazságszolgáltató tevékenységét alkotmányosan biztosított autonómiával látja el. **Az Alkotmánybíróság** a törvényhozó hatalom, valamint más jogalkotással felruházott állami szervek "ellensúlyaként" a jogalkotás alkotmányosságát garantálja. Az **Állami Számvevőszék** a törvényhozó hatalom megbízásából a végrehajtó hatalom gazdálkodásának és a közpénzek gazdaságos, célszerű felhasználásának **ellenőrzését** végzi. Az állampolgári és kisebbségi jogok **országgyűlési biztosa** az emberi jogok érvényesülésén keresztül ellenőrzi a **közigazgatás törvényes működését**.

Az **ügyészség** vádhatósági funkciója mellett törvényességi felügyeletet gyakorol a büntetés-végrehajtás törvényessége felett, továbbá közreműködik annak biztosításában, hogy a társadalom valamennyi szervezete, minden állami szerv és állampolgár megtartsa a törvényeket.

3. FEJEZET – AZ ORSZÁGGYŰLÉS

1.§ AZ ORSZÁGGYŰLÉS SZERVEZETE

A magyar Országgyűlés **386 képviselőből** áll, akik közül 176 egyéni választókerületben, 152 területi listán, 58 pedig országos listán kerül megválasztásra.

A parlament szervezetére és működésére vonatkozó szabályokat az **Alkotmány és az Országgyűlés Házsabálya** állapítja meg. A csaknem 150 paragrafust felölelő Házsabály részletesen taglalja az Országgyűlés megalakulásának szabályait, rögzíti a képviselők jogait, kötelességeit, a képviselőcsoportok alakításának és megszűnésének szabályait.

Az Országgyűlés ülései között különös jelentősége van az **alakuló ülésnek**, melyet a választásokat követő egy hónapon belül az államfő hív össze és nyit meg.

Az alakuló ülésen kerül sor a tisztségviselők megválasztására, az állandó bizottságok létrehozására és azok tagjainak megválasztására, valamint akkor jelentik be a képviselőcsoportok (frakciók) megalakulását is.

Az Országgyűlés tisztségviselői az **elnök, az alelnökök és a jegyzők**. A tisztségviselők személyére a frakcióvezetők és a független képviselők megbízottja tesznek javaslatot. Az alelnökök és a jegyzők számát a Házsabály nem határozza meg, erről a parlamenti pártok megegyezésének eredményeként az Országgyűlés esetenként határoz.

Az **elnök** örökdik az Országgyűlés tekintélyén, ügyel a Házsabály helyes alkalmazására, szervezi a Parlament munkáját és összehangolja a bizottságok tevékenységét.

Az elnököt akadályoztatása esetén, vagy az elnök megbízása alapján az egyik **alelnök** helyettesíti. A gyakorlati parlamenti munka során az elnök és az alelnökök között megegyezésen alapuló munkamegosztás érvényesül.

A parlament elnöke által megállapított sorrendben egyidejűleg **két jegyző** teljesít szolgálatot. A soros jegyzők folyamatosan segítik az elnököt a tanácskozás vezetésében. Ennek során többek között felolvassák az országgyűlési iratokat, vezetik a felszólalásra jelentkezett

képviselők névsorát, jelzik a beszédidő lejártát, hitelesítik az országgyűlés szó szerinti jegyzőkönyvét.

A Házszabály külön nevesíti a **Házbizottságot**, amelynek rendkívül fontos szerepe van a parlament munkájának előkészítésében, a menetközben felmerült problémák konszenzusos rendezésében.

A Házbizottságon kívül a Házszabály a bizottságok két alaptípusát, az állandó és az ideiglenes bizottságot különbözteti meg.

Az **állandó bizottság** a parlament **kezdeményező, javaslattevő, véleményező** és a kormányzati munka **ellenőrzésében** közreműködő szerve. Tagja csak képviselő lehet, de a tárgyalásokra szakértőket is meghívhatnak.

A bizottságok törvényt kezdeményezhetnek, a működési körükbe tartozó törvényjavaslatról véleményt nyilvánítanak, és ugyancsak véleményezik a képviselők módosító indítványait. Mindezen túl az állandó bizottság, a működési területét érintő bármely kérdést megtárgyalhatja, és abban állást foglalhat.

Az Országgyűlés bármelyik kérdés megvizsgálására **vizsgálóbizottságot** küldhet ki, továbbá meghatározott ügyek meghatározott ideig történő intézésére **eseti bizottságot** alakíthat. Mindkettő ideiglenes bizottságnak minősül.

Az országgyűlési választásokon indult és a parlamentben képviselettel rendelkező pártokhoz tartozó képviselők, valamint a pártokhoz nem tartozó képviselők (a függetlenek), tevékenységük összehangolására, **képviselőcsoportot, frakciót** hozhatnak létre.

2.§ A KÉPVISELŐK JOGÁLLÁSA

A képviselő **feladata** nem valamely település vagy szűkebb csoportérdekek képviselete, hanem az **egész nemzet szolgálata**.

A képviselőnek **szabad mandátuma** van, ami azt jelenti, hogy saját lelkiismeretük, szakmai, politikai meggyőződésük szerint jogosultak szavazni, sem parlamenti csoportjának határozatai, sem a választópolgárok megbízásai vagy pártjának politikai döntései nem kötik. A szabad mandátum garanciáját jelenti az is, hogy **a képviselő nem visszahívható**. Azt, hogy a választópolgár elégedett-e a képviselő tevékenységével, a soron következő választáson szavazatával döntheti el.

A képviselőt **tiszteletdíj** (képviseelői fizetés), továbbá meghatározott **kedvezmények** és költségeinek fedezésére **költségtérítés** illeti meg.

A képviselő joga, hogy **kezdeményezően** részt vegyen az Országgyűlés munkájában, **javaslaival** segítse eredményes működését.

A képviselők egyik legjelentősebb és leggyakrabban alkalmazott jogosítványa az **interpellációs jog**, amely a **kormányzati hatalom ellenőrzésének egyik formája**.

Az interpelláció lényege, hogy **a képviselő a Kormányhoz, annak bármely tagjához és a Legfőbb Ügyészhez kérdést intézhet** a feladatkörükbe tartozó bármely ügyben. Akihez az interpellációt intézték, a parlament ülésén köteles válaszolni. A válasz után az interpelláló képviselőnek **viszontválaszra van joga**, amely után a **parlament szavazással dönt**, hogy a választ elfogadja-e. **Az elutasítás következménye**, hogy az Országgyűlés illetékes bizottsága köteles **megvizsgálni** az adott kérdést és a **parlament következő ülésén erről jelentést tesz**.

Az interpellációtól meg kell különböztetni az **"azonnali kérdések és válaszok órája"** megnevezésű képviselői jogosítványt. Ennek lényege az, hogy a parlamenti üléshéten lehetőséget kell biztosítani kérdések közvetlen felvetésére és megválaszolására. Az azonnali

kérdések órájának napján legkésőbb az ülésnap megnyitását megelőzően egy órával, bármely frakcióvezető a tárgy feltüntetésével kérheti, hogy az általa megjelölt képviselő az azonnali kérdések órájának keretében kérdést tehessen fel. Az első körben az ellenzéki képviselőcsoportok létszámuk sorrendjében tehetik fel kérdéseiket, míg ezt követően valamennyi képviselőcsoport szót kaphat.

Az „egyszerű” kérdés a végrehajtó hatalom ellenőrzésének jóval gyengébb formája. Arra szolgál, hogy a képviselő valamilyen közérdekű ügyben felvilágosítást kapjon az illetékes állami szerv vezetőjétől. A kérdezett köteles az ülésen felvilágosítást adni, a képviselő azonban **viszontválaszra nem jogosult, s a parlament sem szavaz** a válasz elfogadásáról.

A képviselőt **mentelmi jog** illeti meg. A mentelmi jognak két hagyományos összetevője van, a **mentesség és a sérthetatlenség**.

A **mentesség** azt jelenti, hogy a képviselő bíróság vagy más hatóság előtt **nem vonható felelősségre** leadott szavazata, valamint megbízatása gyakorlása során, az általa közölt tény vagy vélemény miatt.

A **sérthetatlenség** alapján a képviselőt **csak tettenérés esetén lehet őrizetbe venni vagy letartóztatni** és ellene **csak a parlament előzetes hozzájárulásával** – a mentelmi jog felfüggesztésével – lehet büntető- vagy szabálysértési eljárást indítani.

A parlamenti képviselőkre vonatkozó **összeférhetetlenségi szabályok** a hatalommegosztás elvéből következnek. A képviselői tisztséggel – más hatalmi ágból – csak a kormánytagság, a politikai államtitkári tisztség, továbbá az önkormányzati képviselőtestületi tagság fér össze.

3.§ AZ ORSZÁGGYŰLÉS MŰKÖDÉSI RENDJE

Az Országgyűlést **négy évi időtartamra** választják. Évenként **két rendes ülésszakot** tart: minden év február elsejétől június tizenötödikéig és szeptember elsejétől december tizenötödikéig. Az Országgyűlés ülésszaka **ülésekből**, az ülés pedig általában több **ülésnapból** áll.

Az Országgyűlés ülései **nyilvánosak**, a hallgatóság a karzat kijelölt részén foglalhat helyet, a tetszésnyilvánítástól, zajongástól azonban tartózkodni köteles. Kivételesen, a köztársasági elnök, a Kormány, továbbá bármely képviselő kérelmére a parlament a képviselők kétharmadának szavazatával, zárt ülésre kerülhet sor.

Az Országgyűlés akkor **határozatképes**, ha a képviselőknek **több mint fele jelen van**. Az ülés kezdetén az elnök közli a benyújtott törvényjavaslatokat, indítványokat, interpellációkat és az ülés egyéb tárgyalási anyagait. A **tárgysorozat** az elnök előterjesztésében az **Országgyűlés határozza meg**.

Az Országgyűlés **határozatait főszabályként a jelenlévő képviselők több mint felének szavazatával hozza**. A nagyobb horderejű döntésekhez azonban a minősített többség különböző formáit kell elérni.

Az alkotmány, valamint az Alkotmányban meghatározott egyes döntések meghozatalához **az összes képviselő kétharmadának** szavazata szükséges. A minősített többség előbbinél enyhébb változata, amikor a határozathozatalhoz a **jelenlévő képviselők kétharmadának** szavazatára van szükség (pl. az önkormányzatokról szóló törvény).

Végül említést kell tenni az **összes képviselő** számához viszonyított egyszerű többségről is (pl. a kormányfő megválasztása, vagy visszahívása).

Az Országgyűlés tanácskozásairól **szó szerinti és összefoglaló jegyzőkönyvet** kell készíteni. A jegyzőkönyveket az elnök és a soros jegyzők írják alá.

4.§ AZ ORSZÁGGYŰLÉS HATÁSKÖRE

Az Alkotmány az Országgyűlés hatáskörét **széleskörűen határozza meg**: biztosítja a társadalom **alkotmányos rendjét**, meghatározza a **kormányzás szervezetét, irányát és feltételeit**. Ez a megfogalmazás azonban nem jelenti azt, hogy a parlament hatásköre korlátlan. Az államhatalmi ágak megosztásának elvéből és a közvetlen demokrácia intézményeinek (népszavazás, népkedzdeményezés) létéből következik, hogy az Országgyűlés nem tekinthető a népszuverenitás **egyetlen letéteményesének**.

Az Országgyűlés feladatkörének általános meghatározásán kívül az Alkotmány felsorolja a legfontosabb konkrét feladatokat is.

- a) Az Országgyűlés legfontosabb feladata a **törvényalkotás**.
- b) Az alkotmányosság egyik lényeges követelménye a **kormány parlament előtti felelőssége**. Ennek érvényesítése érdekében az Országgyűlés fontos feladata a Kormány, illetve tágabb értelemben a végrehajtó hatalom, valamint az állami szervezetrendszer működésének **ellenőrzése**. Ennek megvalósítására a parlamentnek számos eszköz áll a rendelkezésére. Ezek közül már volt szó az interpellációról, a kérdésről.
- c) Az alkotmány előírása szerint a Kormány, valamint a kormánytagok tevékenységükről az Országgyűlésnek rendszeresen **kötelesek beszámolni**. A parlamenti ellenőrzésnek a beszámoltatásnál enyhébb formája a **politika vita**, amely bármely közérdekű politikai ügyben kezdeményezhető. Önálló fejezetben fogjuk tárgyalni az Állami Számvevőszék és az országgyűlési biztos ellenőrző szerepét.
- d) A parlament feladata a **kormányzati szervezetrendszer létrehozása és irányítása**. Dönt a Kormány programjáról, meghatározza az ország társadalmi-gazdasági tervét.
- e) Az Országgyűlés **választja meg** a köztársasági elnököt, a miniszterelnököt, az Alkotmánybíróság tagjait, a Legfelsőbb Bíróság elnökét, a legfőbb ügyészt, az Állami Számvevőszék elnökét és alelnökeit, az országgyűlési biztosokat.
- f) Az Országgyűlésnek meghatározó szerepe van a **külsőügyek és a hadügyek** terén. A parlament köti meg az ország külkapcsolatai szempontjából kiemelkedő fontosságú **szerződéseket**. Dönt a hadiállapot kinyilvánításáról és a békekötésről, valamint a fegyveres erők külföldi vagy országon belüli alkalmazásáról.
- g) A parlament dönt a **megyék területéről, nevéről, székhelyéről, a megyei jogú várossá nyilvánításáról, a fővárosi kerületek kialakításáról**. A Kormány javaslatára feloszlatja azt a helyi képviselőtestületet, amelynek működése az Alkotmánnyal ellentétes.
- h) A fentiekén kívül az Országgyűlés **közkegyelmet gyakorol, és országos népszavazást** rendel el.

4. FEJEZET – A KÖZTÁRSASÁGI ELNÖK

1.§ A KÖZTÁRSASÁGI ELNÖK JOGÁLLÁSA

Az Alkotmány szerint a köztársasági elnököt az Országgyűlés **öt évre** választja. Megválasztható minden választójoggal rendelkező magyar állampolgár, aki a **35. életévét betöltötte**. A köztársasági elnököt e tisztségre **legfeljebb egy alkalommal** lehet újraválasztani. A választást jelölés előzi meg. A jelölés érvényességéhez legalább **ötven képviselő írásbeli ajánlása szükséges**. A választás titkos szavazás útján történik. Ha szükséges, többszöri szavazást kell tartani. Az első szavazás alapján az tekinthető megválasztottnak, aki a képviselők kétharmadának szavazatát elnyeri. Ha ezt a többséget egyik jelölt sem szerzi meg, új ajánlás alapján új szavazást kell tartani. A második szavazás alapján való megválasztáshoz ugyancsak a képviselők kétharmadának szavazata szükséges. Ha ez a szavazás is eredménytelen, harmadszor is szavazást kell tartani, de azon csak a második fordulóban két legtöbb szavazatot kapott jelöltre lehet szavazni. A harmadik szavazás alapján megválasztott köztársasági elnöknek azt kell tekinteni, aki - tekintet nélkül a szavazásban résztvevők számára - a szavazatok többségét elnyerte.

A köztársasági elnök ellen **egyéb cselekménye** miatt büntetőeljárást csak megbízatásának megszűnése után lehet indítani.

2.§ A KÖZTÁRSASÁGI ELNÖK HATÁSKÖRE

Az államfő hatáskörének megállapításánál az Alkotmány két ellentétes követelmény összeegyeztetésére törekszik: egyrészt az elnöknek legyen olyan hatalmi-politikai súlya, amely biztosítja, hogy mind a parlament, mind a Kormány ellenpólusaként jelenhessen meg, másrészt viszont jogköre ne legyen olyan széles, amely a hatalmi koncentráció kialakulásának lehetőségét hordozná magában.

Az Országgyűlés és az államfő közötti jogi kapcsolatot a **kölcsönös függőség** jellemzi. A korábbiakban már szóltunk arról, hogy a köztársasági elnököt a parlament választja és jogosult az elnök felelősségre vonásának kezdeményezésére is. A köztársasági elnök részt vehet és felszólalhat az Országgyűlés és az országgyűlési bizottságok ülésein, törvényt kezdeményezhet és indítványozhatja népszavazás kiírását.

Az államfő egyik legfontosabb jogosítványa a **törvények kihirdetésével kapcsolatos** hatásköre. A törvény **kihirdetéséről** annak kézhezvételétől számított 15 napon belül - a parlament elnökének sürgősségi kérelmére 5 napon belül - **a köztársasági elnök gondoskodik**. A kihirdetésre megküldött törvényt aláírja. Abban az esetben viszont, ha a törvénnyel vagy annak valamelyik rendelkezésével nem ért egyet, az aláírás előtt megfontolás végett, észrevételeinek közlésével visszaküldheti azt az Országgyűlésnek. A parlament a törvényt újra megtárgyalja, és elfogadásáról ismét határoz. Az ezt követően megküldött törvényt a köztársasági elnök köteles aláírni és 5 napon belül kihirdetni.

Ugyancsak az államfő parlamenttel szembeni ellensúlyát jelzi, hogy amennyiben a törvény valamely rendelkezését alkotmányellenesnek tartja, **jogosult az aláírás előtt az Alkotmánybíróságnak véleményezésre megküldeni**. Ha az Alkotmánybíróság az alkotmányellenességet megállapítja, az államfő a törvényt a parlamentnek **visszaküldi**, egyébként köteles aláírni és 5 napon belül kihirdetni.

Az államfő és a Kormány közötti kapcsolat szabályozásában szintén megtalálhatók a hatalommegosztást szolgáló megoldások.

Az alkotmány meghatározza azokat az **államfői hatásköröket**, amelyek gyakorlása során a megtett intézkedésekhez a Kormány elnökének vagy az illetékes miniszternek az **ellenjegyzése szükséges**. A miniszteri ellenjegyzés intézménye egyes döntések

meghozatalánál szükségessé teszi az államfő és a Kormány egyetértését. Döntési hatáskörrel a köztársasági elnök rendelkezik, de valamely konkrét döntést csak a miniszter ellenjegyzésével, "egyetértésével" lehet meghozni.

Rendkívül szélesek azok a jogkörök, amelyeket az államfő meghatározott szervek és tisztségviselők közreműködésével hadiállapot, rendkívüli- vagy szükségállapot idején gyakorolhat. Ha a parlament döntésének meghozatalában akadályoztatva van, a köztársasági elnök jogosult a hadiállapot kinyilvánítására, a rendkívüli- és szükségállapot kihirdetésére, valamint a Honvédelmi Tanács létrehozására.

5. FEJEZET – AZ ALKOTMÁNYBÍRÓSÁG

1.§ AZ ALKOTMÁNYBÍRÓSÁG SZERVEZETE

Az Alkotmánybíróság **tizenegy tagból** álló testület. Az Alkotmánybíróság tagjai maguk közül elnököt és helyettes elnököt választanak.

Az Alkotmánybíróság fontos szerepe szükségessé teszi, hogy tagjai magas szakmai felkészültséggel és erkölcsi feddhetetlenséggel bíró jogi végzettséggel rendelkező szakemberek közül kerüljenek ki. Ennek megfelelően az Alkotmánybíróság tagjává kiemelkedő tudású elméleti vagy legalább 20 év szakmai gyakorlattal rendelkező személyek választhatók. Továbbá feltétel a 45. életév betöltése és a büntetlen előélet. Az alkotmánybírókat az Országgyűlés a képviselők kétharmadának szavazatával választja, a megbízatás **kilenc évre szól, a bírák egy ízben újraválaszthatók.**

Az Alkotmánybíróság tagjainak **pártatlanságát és függetlenségét** hivatott szolgálni az a rendelkezés, amely szerint nem lehet tagja az Alkotmánybíróságnak az, aki a taggá választást megelőző 4 évben a Kormány tagja vagy valamely párt alkalmazottja volt, illetőleg vezető államigazgatási tisztséget töltött be.

Az alkotmánybírákat **mentelmi jog** illeti meg, melyet csak az Alkotmánybíróság teljes ülése függeszthet fel. Az alkotmánybíró nem vonható felelősségre alkotmánybírói **munkájával összefüggésben** kifejtett véleménye, illetve szavazása miatt.

2.§ AZ ALKOTMÁNYBÍRÓSÁG HATÁSKÖRE

Az alkotmánybíróságok egyik legfontosabb feladata a **normakontroll**, vagyis annak vizsgálata, hogy egyes jogszabályok nem minősülnek-e alkotmányellenesnek.

- a) Az Alkotmánybíróság **előzetes normakontroll** hatáskörében eljárva a törvényjavaslat, vagy az elfogadott, de még ki nem hirdetett törvény, valamint az Országgyűlés Házszabálya és a még ki nem hirdetett nemzetközi szerződés alkotmányszerűségét vizsgálja.
- b) Az Alkotmánybíróság egyik legáltalánosabban jelentkező feladata az **utólagos normakontroll**. E funkciójának gyakorlása során az Alkotmánybíróság elrendelheti a jogszabály vagy az állami irányítás egyéb jogi eszközének teljes vagy részbeni megsemmisítését. Az utólagos normakontroll **kezdeményezésnek joga bárkit megillet**. Tehát nemcsak meghatározott szervek, intézmények élhetnek ezzel a joggal, hanem állampolgárok is. Az alkotmányellenesség megállapítása esetén a megsemmisítésről hozott **határozatot** az Alkotmánybíróság **közzéteszi** a Magyar Közlönyben.
- c) Az Alkotmánybíróság nemcsak abban az esetben járhat el, ha valamely jogszabály illetve egyéb jogi eszköz az Alkotmányba ütközik, hanem akkor is, ha az **ellentétes a**

kihirdetett, tehát a belső jog részévé vált nemzetközi **szerződéssel**, vagy a kihirdetett nemzetközi szerződésből fakadó **jogalkotói feladatokat elmulasztották**.

- d) Az Alkotmányban felsorolt jogainak megsértése miatt bárki **alkotmányjogi panasszal** fordulhat az Alkotmánybírósághoz, ha **jogséreleme alkotmányellenes jogszabály alkalmazása folytán következett be**, és egyéb jogorvoslati lehetőségét már kimerítette, illetve más jogorvoslati lehetőség nincs számára biztosítva. Az alkotmányjogi panasz elbírálása során az Alkotmánybíróság - mivel végül is egy adott jogszabály alkotmányosságát kifogásolják - az utólagos normakontrollra vonatkozó szabályok szerint jár el.
- e) Alkotmányellenesség úgy is bekövetkezhet, hogy a **jogalkotó szerv** a jogszabályi felhatalmazásból származó **jogalkotó feladatát elmulasztja**. Az Alkotmánybíróság hivatalból vagy bárki indítványára megállapíthatja a mulasztással előidézett alkotmányellenességet. Ilyen esetben a jogalkotással felruházott szervet felhívja jogalkotó feladatának teljesítésére, amely annak köteles eleget tenni.
- f) Az Alkotmánybíróság az arra feljogosítottak indítványára értelmezheti az Alkotmány egyes rendelkezéseit. Az ilyen értelmezés **kötelező érvényű lesz**, ezért köteles azt a Magyar Közlönyben közzétenni.

Az Alkotmánybíróságról szóló törvényen kívül más jogszabályok további hatásköröket állapítanak meg.

6. FEJEZET – AZ ÁLLAMPOLGÁRI JOGOK ORSZÁGGYŰLÉSI BIZTOSA

1.§ AZ ORSZÁGGYŰLÉSI BIZTOS JOGÁLLÁSA

Az **országgyűlési biztost** (ombudsman) - illetve **annak általános helyettesét** -, továbbá az ún. **két szakombudsmant**, a kisebbségi és az adatvédelmi biztost, az Országgyűlés, a képviselők **kétharmadának szavazatával, hat évre választja** és egyszer újraválasztható. A tisztséget csak olyan személy töltheti be, aki erre mind szakmailag, mind emberileg méltó.

Az általános feltételeken kívül (jogi egyetemi végzettség, büntetlen előélet) az országgyűlési biztos csak kiemelkedő tudású elméleti, vagy legalább tíz év szakmai múlttal rendelkező gyakorlati jogászok közül választható.

Az országgyűlési biztosra vonatkozó **összeférhetetlenségi szabályok** között is megtalálható az a rendelkezés, amely szerint más kereső foglalkozást nem folytathat és egyéb tevékenységéért - a tudományos, oktatói, művészeti, a szerzői jogi védelem alá eső, továbbá a lektori és szerkesztői tevékenységet kivéve - díjazást nem fogadhat el.

A fentiekből is látható, hogy az országgyűlési biztos jogállásának és tevékenységének szabályozásánál **lényeges követelmény a politikai semlegesség**. A törvény külön is tartalmaz arra vonatkozó rendelkezést, amely szerint a biztos a hatásköréből fakadó feladatokon túlmenően politikai tevékenységet nem folytathat, politikai nyilatkozatot nem tehet.

Annak érdekében, hogy az országgyűlési biztos tevékenységét zavartalanul végezhesse, lényegében az országgyűlési képviselőkkel azonos **mentelmi jog** illeti meg.

2.§ AZ ORSZÁGGYŰLÉSI BIZTOS ELJÁRÁSA ÉS INTÉZKEDÉSEI

Az országgyűlési biztoshoz **bárki fordulhat**, ha megítélése szerint valamely hatóság, illetve közszolgáltatást végző egyéb szerv eljárása, s ennek során hozott intézkedése vagy az intézkedés elmulasztása **alkotmányos jogait sérti vagy közvetlenül veszélyezteti**. További feltétel, hogy az országgyűlési biztoshoz forduló személy a rendelkezésre álló **közigazgatási**

jogorvoslati lehetőségeket már kimerítette, vagy más jogorvoslati lehetőség nem áll rendelkezésére.

Az országgyűlési biztoshoz benyújtott valamennyi beadvány **illetékmentes**, tehát az anyagilag nehezebb körülmények között élők sincsenek hátrányos helyzetben.

Ahhoz, hogy az országgyűlési biztos feladatát képes legyen ellátni, megfelelő jogi eszközök állnak rendelkezésére. Ezek körébe tartozik az **eljáró hatóság irataiba való betekintés**, valamint a **felvilágosítás kérés joga**, továbbá az általa vizsgált ügyben bármely szervtől vagy annak munkatársától írásbeli magyarázatot, nyilatkozatot vagy véleményt kérhet.

Az országgyűlési biztosnak az általa vizsgált ügyben nincs érdemi döntési lehetősége, tehát **a sérelmes határozatot nem módosíthatja, nem helyezheti hatályon kívül**. Ha vizsgálata során arra a megállapításra jut, hogy a hatóság alkotmányos jogot sértett vagy veszélyeztetett, az alábbi intézkedéseket teheti:

- a visszásság orvoslása érdekében **kezdeményezheti** a visszásságot előidéző szervnél a sérelmes döntés orvoslását,
- **ajánlást tehet** a visszásságot előidéző szerv felügyeleti szervének az orvoslásra,
- amennyiben a visszásságot az idézi elő, hogy a hatóság döntése olyan jogszabályon alapul, amelynek alkotmányossága a biztos szerint vitatható, a biztos **indítvánnyal fordulhat az Alkotmánybírósághoz**. Az indítvány a hatásköri viták eldöntésének alkotmánybírói feladatán kívül bármilyen más, az Alkotmánybíróság kompetenciájába tartozó kérdésre irányulhat,
- az országgyűlési biztos intézkedései körébe tartozik, hogy az illetékes szervnél felelősségre vonásra irányuló **eljárást kezdeményezzen**, ha eljárása során jogsértés alapos gyanúját észleli,
- ha az országgyűlési biztos megállapítása szerint a visszásság kirívóan súlyos, illetve az állampolgárok nagyobb csoportját érinti, a biztos **indítványozhatja**, hogy az **Országgyűlés az adott kérdést tűzze napirendjére**.

7. FEJEZET – AZ ÁLLAMI SZÁMVEVŐSZÉK

1.§ AZ ÁLLAMI SZÁMVEVŐSZÉK (ÁSZ) JOGÁLLÁSA ÉS SZERVEZETE

A Számvevőszékről szóló törvény megfogalmazása szerint az **ÁSZ az állami ellenőrzés legfőbb szerve**, amely csak az **Országgyűlésnek és a törvényeknek van alárendelve**. Ez a meghatározás kizárja, hogy az ÁSZ fölé vagy mellé más hatalmi ágak nagyobb hatáskörrel rendelkező szervet emeljenek. A törvényi megfogalmazásból az következik, hogy a Számvevőszék az Országgyűlésnek alárendelten működik. Ez azonban nem jelenti azt, hogy az ÁSZ feladatkörében eljárva ne ellenőrizné a parlament részére megállapított költségvetési juttatás felhasználását. Ennek eredményeként az ÁSZ a parlamenttel szemben is gyakorolhatja a törvény által biztosított jogait.

A Kormány és az ÁSZ közötti viszonyt a törvény nem közvetlenül, hanem indirekt módon szabályozza. Miután az ÁSZ kizárólag a parlamentnek alárendelten működik, ebből következik, hogy a **Kormány sem közvetlenül, sem közvetve nem utasíthatja**. Annak azonban nincs akadálya, hogy a Kormány **felkérje** konkrét ellenőrzés elvégzésére, a kérés teljesítését illetően azonban az ÁSZ elnökét mérlegelési jog illeti meg.

Az Állami Számvevőszék **elnökből, alelnökökből**, vezetőkből, számvevőkből, valamint ügyviteli és kisegítő személyzetből áll. Az elnököt és az alelnököket az Országgyűlés kétharmados többséggel 12 évre választja, annak lejártával újraválaszthatók. A Számvevőszék elnökét és alelnökeit az országgyűlési képviselőkkel megegyező **mentelmi jog** illeti meg.

A számvevői tisztségek pártatlanságot követelnek, ezért a törvény **összeférhetetlenségi** szabályokat állapít meg és kizárja, hogy az elnök, vagy az elnökhelyettesek a szerzői jogvédelem alá tartozó tevékenységen kívül bármilyen más anyagi ellenszolgáltatással járó tevékenységet végezzenek. E tisztségekre való jelölést kizáró további ok a választást megelőző négy évben betöltött kormánytagság, vagy bármely párt országos szervezetében viselt vezető tisztség. Az Állami Számvevőszék szervezeti felépítését, létszámát és éves költségvetését az Országgyűlés hagyja jóvá.

2.§ AZ ÁLLAMI SZÁMVEVŐSZÉK FELADATAI ÉS ELJÁRÁSA

Az **ÁSZ általános hatáskörrel rendelkezik**, ellenőrzése kiterjed minden olyan gazdálkodási tevékenységre, ahol **állami vagyont használnak**, függetlenül a felhasználó szerv jellegére. Ebbe a körbe tehát nem kizárólag állami hivatalok, költségvetési szervek, önkormányzatok, hanem **alapítványok, társadalmi szervezetek, állami tulajdonú vállalatok** is beletartoznak. Külön ki kell emelni, hogy az ÁSZ ellenőrzi a Kormány által beterjesztett éves **költségvetési javaslat** megalapozottságát, a költségvetés hitelfelvételeit, azok felhasználását, törlesztését. Az ÁSZ ellenőrzi, hogy az Országgyűlés felhatalmazása nélkül a költségvetés egyetlen kiadási tételét se lépjk túl. Ellenőrzi az állami vagyon kezelését, az állami tulajdonú vállalkozások vagyonmegőrző, vagyongyarapító tevékenységét, valamint a pártok gazdálkodását és a részükre juttatott támogatások felhasználását.

Az ÁSZ ellenőrzését **célszerűségi, eredményességi és törvényességi** szempontok szerint végzi. Ez alól kivételt képez a pártok gazdálkodása és a Magyar Nemzeti Bank bankjegy- és érmekibocsátása, amelyeket csak törvényességi szempontok alapján vizsgál.

Az ÁSZ az ellenőrzéseket a feladat jellegétől függően különböző gyakorisággal végzi. **Évente ellenőrzi** például a költségvetési javaslatot, a pártok gazdálkodását, rendszeresen, azaz **2-3 évenként** a minisztériumok gazdálkodását, míg **esetenként** az Országgyűlés utasítására a Nemzeti Bank bankjegy- és érmekibocsátó tevékenységét.

8. FEJEZET – A KORMÁNY

1.§ A KORMÁNY SZERVEZETE ÉS ÜGYRENDJE

A Kormány a hatalommegosztás rendszerében a **végrehajtó hatalom** központi szerve, tevékenységéért az **Országgyűlésnek tartozik felelősséggel**.

Az Alkotmány megfogalmazása szerint a **miniszterelnököt** a köztársasági elnök javaslatára az **Országgyűlés, tagjai többségének szavazatával** választja. A miniszterelnök megválasztásáról és a **Kormány programjának** elfogadásáról az Országgyűlés egyszerre határoz.

A minisztereket a miniszterelnök javaslatára az államfő nevezi ki és menti fel. A Kormány a miniszterek kinevezésével alakul meg.

A kormány megbízatása megszűnik:

- az újonnan megválasztott Országgyűlés megalakulásával,
- a miniszterelnök, illetve a Kormány lemondásával,
- a miniszterelnök halálával, választójogának elvesztésével, összeférhetetlenségének megállapításával, illetőleg
- a konstruktív bizalmatlansági indítvánnyal.

A Kormány működése során az őt megválasztó képviselők **bizalmára támaszkodik**. Amennyiben a Kormány **elveszti** a parlamenti képviselők többségének bizalmát, a képviselők legalább egyötöde a miniszterelnökkel szemben, írásban bizalmatlansági indítványt nyújthat be. Az indítvánnyal egyidőben javaslatot kell tenni az új kormányfő személyére is. Ha az indítvány alapján a képviselők többsége bizalmatlanságát fejezi ki, az új miniszterelnöknek javasolt személyt megválasztottnak kell tekinteni. A képviselők többségének egyetértése tehát nem csupán a Kormány megbuktatásához, hanem az új miniszterelnök személyében való megegyezéshez is szükséges. Ezt az alkotmányos megoldást nevezzük **konstruktív bizalmatlansági** indítványnak.

A Kormány rendszeresen, általában **hetenként** tartja üléseit, melyet a miniszterelnök, akadályoztatása esetén az általa kijelölt miniszter vezet.

A Kormány **akkor határozatképes**, ha tagjainak **több mint fele** jelen van. A döntések meghozatalában a tagokat egyenlő szavazati jog illeti meg, szavazategyenlőség esetén a miniszterelnök dönt. Rendkívüli vagy azonnali intézkedést igénylő helyzetben a Kormány úgy is hozhat döntést, hogy tagjai az adott ügyben írásban vagy távbeszélő útján közlik álláspontjukat.

A Kormány döntéseinek előkészítésére, javaslattevő, véleményező határrkörrel, kabinetet, kormánybizottságot és egyéb testületeket hozhat létre.

A Kormány munkáját a **miniszterelnök** fogja össze. A miniszterelnök a Kormány programjának keretei között meghatározza a Kormány politikájának általános irányát, gondoskodik a Kormány rendeleteinek és határozatainak végrehajtásáról, képviseli a Kormányt különböző tárgyalásokon, illetve rendezvényeken. A miniszterelnök a miniszterek, valamint a Kormány irányítása alatt álló szervek vezetői számára normatív utasítás kiadásával feladatokat határozhat meg.

2.§ A KORMÁNY FELADATKÖRE

A Kormány a közigazgatás általános hatáskörű központi szerve, hatásköre kiterjed mindarra, amit jogszabály nem utal kifejezetten más szerv hatáskörébe. A Kormány **általános feladata** az alkotmányos rend védelme, az alapjogok védelme és biztosítása.

Ezen kívül:

- biztosítja a törvények végrehajtását,
- gondoskodik a társadalmi-gazdasági tervek kidolgozásáról és végrehajtásáról,
- irányítja a minisztériumok, és a közvetlenül alárendelt szervek munkáját, összehangolja tevékenységüket,
- meghatározza a szociális és egészségügyi ellátás állami rendszerét és gondoskodik az ellátás anyagi fedezetéről,
- meghatározza a tudományos és kulturális fejlesztés állami feladatait és biztosítja az ezek megvalósulásához szükséges feltételeket,
- közreműködik a külpolitika meghatározásában, nemzetközi szerződéseket köt,
- a belügyminiszter közreműködésével biztosítja a helyi önkormányzatok törvényességi ellenőrzését,
- az állampolgárok élet- és vagyonbiztonságát veszélyeztető elemi csapás és következményeinek elhárítása, valamint a közrend és a közbiztonság védelme érdekében megteszi a szükséges intézkedéseket.

A Kormány irányítja a miniszterek tevékenységét, valamint a miniszterek irányítása alá nem tartozó kormányhivatalokat, illetve azok vezetőinek tevékenységét.

Kivételesen alkalmazható, úgynevezett garanciális jogosítványként, a Kormány az államigazgatás körébe tartozó bármely ügyben **közvetlenül vagy valamely tagja által intézkedhet**. A kormány jogosult az államigazgatás bármely ágát közvetlenül **felügyelete alá vonni** és erre külön szerveket létesíteni. A Kormány az alárendelt szervek által hozott minden határozatot vagy intézkedést megsemmisít, illetve megváltoztat, amely törvénybe ütközik.

A Kormány feladatkörében **rendeletet bocsát ki**, és **határozatot hoz**, amelyek törvénnyel ellentétesek nem lehetnek.

9. FEJEZET – KÖZPONTI ÁLLAMIGAZGATÁSI SZERVEK

1.§ A MINISZTEREK ÉS A MINISZTÉRIUMOK

A miniszter valamely **nemzetgazdasági ágazat** (pl. mezőgazdaság, ipar), **vagy tevékenység** (pl. pénzügy, honvédelem) **irányítását végzi**. A minisztérium a miniszter munkaszervezete, amely a Kormány irányítása alatt álló **különös hatáskörű** államigazgatási szerv. Minisztérium létrehozásáról, megszüntetéséről az Országgyűlés törvényben határoz.

A minisztérium élén egyszemélyi felelős vezetőként a **miniszter** áll. Ennek megfelelően a jogszabályban előírt feladat- és hatáskörében önállóan jár el és ezért felelősséggel tartozik.

A minisztert a miniszterelnök javaslatára a köztársasági elnök nevezi ki és menti fel. A miniszterelnök bármikor javaslatot tehet az államfőnek a miniszter felmentésére. A miniszter tekintetében a munkáltatói jogokat a miniszterelnök gyakorolja.

A minisztérium részére megállapított összes hatáskör a minisztert illeti meg. Az egyes miniszterek részletes feladat- és hatáskörét a Kormány eredeti jogalkotási jogkörben kiadott rendeletében határozza meg. A miniszter feladatkörében **rendeletet**, vagy **utasítást** adhat ki.

Az olyan feladat ellátására, amely egy miniszter feladatkörébe sem tartozik **tárca nélküli miniszter** nevezhető ki. A tárca nélküli minisztert tevékenységében a Miniszterelnöki Hivatalban működő titkárság segíti.

A **Miniszterelnöki Hivatal** a miniszterelnök munkaszerve, amelyre a minisztériumokra vonatkozó szabályokat kell alkalmazni. Alapvető feladatai közé tartozik a Kormány társadalmi-gazdasági stratégiájának kialakításában való közreműködés, továbbá a Kormány és a miniszterelnök **döntéseinek előkészítése**.

Minisztériumonként egy **államtitkár** működik, aki a miniszter **teljes jogkörű helyettese**, tevékenységét a miniszter irányítja.

A minisztériumi vezetői struktúra következő szintjén a **szakállamtitkár** áll. A szakállamtitkár a jogszabályoknak és a szakmai követelményeknek megfelelően irányítja a miniszter feladat- és hatáskörének a minisztérium szervezeti és működési szabályzatában meghatározott része tekintetében a **szakmai munkát**. Egy minisztériumban legfeljebb öt szakállamtitkár működhet.

2.§ EGYÉB KÖZPONTI ÁLLAMIGAZGATÁSI SZERVEK

A Kormányon, a Kormány kabinetjein a kormánybizottságokon és a minisztériumokon kívül a jogszabály a központi államigazgatási szervek alábbi típusait állapítja meg:

- autonóm államigazgatási szervek,
- kormányhivatalok,
- központi hivatalok,
- rendvédelmi szervek országos parancsnokságai.

Az **autonóm államigazgatási szervek** közös jellemzője, hogy **nem tartoznak a Kormány alárendeltségébe**, jogállásukat, feladatkörüket külön törvény határozza meg. Autonóm államigazgatási szervnek minősül:

- a **Közbeszerzések Tanácsa**
- az **Országos Rádió és Televízió Testület Irodája és**
- a **Gazdasági Versenyhivatal**.

A **kormányhivatal** a Kormány irányítása alatt működő központi államigazgatási szerv, létrehozásáról törvényben kell határozni. Felügyeletét a miniszterelnök által kijelölt miniszter látja el. A kormányhivatal szervezeténél a minisztériumi szervezetre vonatkozó szabályokat kell alkalmazni. Kormányhivatalnak minősül:

- a Központi Statisztikai Hivatal,
- a Nemzeti Hírközlési Hatóság,
- a Pénzügyi szervezetek Állami Felügyelete,
- a Magyar Energia Hivatal.

A **központi hivatal** kormányrendelet által létrehozott, miniszter irányítása alatt működő központi államigazgatási szerv.

A központi hivatalok, teljes körű felsorolására – mivel számuk meghaladja a harmincat - e jegyzet keretei között nincs lehetőség. Az alábbiakban csupán néhány példát említünk.

A pénzügyminiszter irányítása alatt áll az Adó- és Pénzügyi Ellenőrzési Hivatal. Az egészségügyi miniszter irányítása alatt áll az Állami Népegészségügyi és Tisztiorvosi Szolgálat. A földművelésügyi és vidékfejlesztési miniszter irányítása alatt áll a Mezőgazdasági és Vidékfejlesztési Hivatal.

Rendvédelmi szervnek minősül többek között a rendőrség, határőrség, polgári védelem, továbbá a vám- és pénzügyőrség.

10. FEJEZET – AZ ÖNKORMÁNYZATOK

1. § AZ ÖNKORMÁNYZATOK JELLEGE ÉS ORSZÁGOS RENDSZERE

A demokratikus jogállam intézményi feltételei megteremtésének egyik lényeges állomásaként, 1990-ben, a szovjet típusú tanácsrendszert az **önkormányzati rendszer** váltotta fel. Az önkormányzatok a helyi hatalomgyakorlás szervei.

Önkormányzati jog alatt az állampolgároknak azt a jogát értjük, amely szerint vagy **közvetve**, vagyis választott képviselőik útján, vagy **közvetlenül**, helyi népszavazás útján, **részt vesznek a helyi közügyek intézésében.**

Az önkormányzatok a **központi állami hatalom korlátjaként** illetve ellenpólusaként is megjelennek. Ennek jogi biztosítékát az adja, hogy az önkormányzati jogok **bíróági védelemben** részesülnek. Az állami szervek jogsértő döntéseivel szemben az önkormányzat az Alkotmánybírósághoz fordulhat és kérheti az önkormányzati jogkört sértő alkotmányellenes jogszabály, vagy az állami irányítás egyéb jogi eszközeinek megsemmisítését.

Az önkormányzat döntését, az erre hatáskörrel rendelkező állami szervek, kizárólag jogszabálysértés esetén vizsgálhatják felül.

Az önkormányzatok **legfontosabb feladata**, a helyi lakosság mindennapi életfeltételeit biztosító **közzolgáltatások megszervezése**, valamint a helyi közügyekben a **közhatalom gyakorlása.**

Az önkormányzatokról szóló törvény a helyi önkormányzatok két alaptípusát, a **települési és a területi önkormányzatokat** határozza meg.

A települési önkormányzat típusai:

- **községi,**
- **városi,**
- **megyei jogú városi,**
- **fővárosi kerületi és**
- **fővárosi önkormányzat.**

Területi önkormányzatnak a **megyei önkormányzatok** minősülnek.

2. § A TELEPÜLÉSI ÖNKORMÁNYZAT SZERVEZETE ÉS TISZTSÉGVISELŐI

A települési önkormányzat szervei: a **képviselőtestület, a bizottságok, a tisztségviselők és a polgármesteri hivatal.**

Az önkormányzati feladatok és hatáskörök címzettje a **képviselőtestület**, amely a települési képviselők összességéből áll. A képviselőtestület jogi személy, törvényes képviselője a polgármester.

A képviselőtestület szükség szerint, de évente **legalább hat alkalommal** tart ülést. A képviselőtestület akkor **határozatképes**, ha az ülésen a képviselőknek több, mint a fele jelen van. **Az egyszerű szótöbbséggel** hozott határozathoz a jelenlévő képviselők több, mint felének szavazatára van szükség. A **minősített többséghez** a megválasztott képviselők minimálisan több mint a felének a szavazata szükséges. (Pl. rendeletalkotás, a képviselőtestület szervezetének kialakításához és működésének meghatározásához.)

A képviselőtestület az adott napirend lezárásaként **rendeletet** alkot vagy **határozatot** hoz. Vannak olyan tárgykörök, amelyeket csak rendeletben lehet szabályozni pl. helyi adó bevezetése.

Mint minden jogszabályt, az önkormányzati rendeletet is ki kell hirdetni annak érdekében, hogy az érintettek megismerjék. A kihirdetés konkrét formáját a képviselőtestület az önkormányzat szervezeti és működési szabályzatában köteles meghatározni.

A képviselőtestület döntéseinek másik nagy csoportját a **határozatok** alkotják. A határozatok egyik része olyan döntést tartalmaz, amely lakossági közszolgáltatással kapcsolatos és nem igényel rendeleti formát. A határozatok másik része hatósági ügyekben hozott önkormányzati döntés, melyek megfelelnek a **közigazgatási hatósági eljárási törvényben** meghatározott alaki feltételeknek.

A képviselőtestület évente legalább egyszer köteles ún. **közmeghallgatást** tartani, ahol közérdekű ügyben az állampolgárok, társadalmi szervezetek közvetlenül feltehetik kérdéseiket, javaslatokat fogalmazhatnak meg.

A települési képviselő. A települési képviselőt a választójoggal rendelkező lakosok **négy évre választják**. Egy adott településen megválasztandó képviselők száma a település lélekszámától függ. A képviselő a település egészéért vállalt felelősséggel képviseli választói érdekeit.

A települési képviselőt a testületi munkában való részvételhez szükséges időtartamra a munkahelyén **fel kell menteni a munkavégzés alól**. A képviselői **kötelességek** közül az alábbiakat kell kiemelni:

- a választók érdekeinek képviselete,
- kapcsolattartás a választókkal, illetve a lakosság különböző szervezeteivel,
- aktív részvétel a képviselőtestületi munkában.

Az önkormányzati törvény értelmében a képviselőtestület meghatározott feladatkörök ellátásának felügyeletére, továbbá ilyen típusú feladatok végrehajtásának folyamatos ellenőrzésére, a települési képviselők közül **tanácsnokot** választhat.

A képviselőtestület **bizottságokat** választhat, amelyek **előkészítik a döntéseket és ellenőrzik azok végrehajtását**. A kisebb településeken az önkormányzat akkor is képes ellátni feladatait, ha nem hoz létre bizottságokat. A törvény a kétezer főnél nagyobb létszámú településen kötelezővé teszi a pénzügyi ellenőrző bizottság létrehozását, továbbá amennyiben a képviselőtestületbe bejutott kisebbségi képviselő kezdeményezi, kisebbségügyi bizottságot kell létrehozni. A képviselőtestület, a hatékony munkavégzés érdekében, egyes hatásköreit a bizottságra átruházhatja.

A **polgármestert** a helyi önkormányzati képviselőtestület tagjaihoz hasonlóan a választópolgárok minden településen közvetlenül választják meg. A polgármester tekintetében a **munkáltatói jogokat a képviselőtestület** gyakorolja.

A polgármester, a képviselőtestülettel kapcsolatosan, az alábbi feladatokat látja el:

- összehívja és vezeti a képviselőtestület üléseit,
- aláírja - a jegyzővel együtt - az önkormányzati rendeleteket, valamint a képviselőtestületi ülésről készült jegyzőkönyvet,
- eljár a képviselőtestület által átruházott hatáskörökben,
- segíti a települési képviselők munkáját,
- indítványára a képviselőtestület bizottságát össze kell hívni.

A bizottság döntését **felülvizsgálhatja**, s amennyiben az ellentétes a képviselőtestület határozatával vagy sérti az önkormányzat érdekeit, **végrehajtását felfüggesztheti**.

A polgármester helyettesítésére, munkájának segítésére a képviselőtestület **alpolgármestert** (alpolgármestereket) választhat.

A képviselőtestület, **polgármesteri hivatal** elnevezéssel, egységes hivatalt hoz létre. A hivatal, a képviselőtestület által meghatározott ügyeket előkészíti, az önkormányzati döntéseket végrehajtja és ellátja a testület működésével kapcsolatos adminisztratív teendőket. A hivatal feladatai közé tartozik a jogszabály által előírt államigazgatási feladatok ellátása is (pl. különböző hatósági engedélyek kiadása). A hivatal belső tagozódását, munkarendjét és az ügyfélfogadás rendjét a polgármester javaslatára a képviselőtestület határozza meg.

A **polgármesteri hivatalt a jegyző vezeti**. A jogszabályban előírt államigazgatási feladatok szakszerű ellátása megköveteli, hogy a jegyző jogi egyetemi vagy államigazgatási főiskolai végzettséggel rendelkezzen. A jegyzőt a képviselőtestület pályázat útján, határozatlan időre nevezi ki.

A jegyző feladatai:

- vezeti a hivatalt, megszervezi a hivatal munkáját,
- döntésre előkészíti a polgármester hatáskörébe tartozó államigazgatási ügyeket,
- dönt azokban a hatósági ügyekben, amelyeket a polgármester ádad,
- a képviselőtestület és a bizottságok ülésén tanácskozási joggal részt vesz. A jegyző köteles jelezni a képviselőtestületnek, a bizottságnak és a polgármesternek, ha döntésüknél jogszabálysértést észlel.

Az ezer lakoson aluli, egymással szomszédos községek általában nem képesek önálló hivatalt fenntartani. A törvény ezért ebben a körben fő szabályként kötelezővé teszi a **körjegyzőség** létrehozását. Ilyen módon biztosítható mind az önkormányzati, mind az államigazgatási ügyek szakszerű ellátása.

Önálló hivatal létesítésére ugyanakkor az ezer lakosnál kisebb községekben is lehetőség van, ha a képviselőtestület, a képesítési követelményeknek megfelelő jegyzőt nevez ki.

3. § A TELEPÜLÉSI ÖNKORMÁNYZATOK FELADATKÖRE

Az önkormányzatok működésének egyik előfeltétele a feladatok és hatáskörök szabályozása. Elsősorban ez alapozza meg az önkormányzatok tényleges súlyát és szerepét. Az önkormányzatok autonómiájának biztosítása szempontjából garanciális jelentősége van annak a szabálynak, amely szerint települési önkormányzatot **kizárólag törvény kötelezhet valamilyen feladat ellátására**. A feladatok megállapításával egyidejűleg az Országgyűlésnek biztosítani kell a feladatok ellátáshoz szükséges anyagi feltételeket.

A helyi önkormányzatok **kötelező és önként vállalt feladatokat** látnak el. Az önkormányzati feladatok **egy részét** azonban minden egyéb tényezőtől függetlenül az összes települési önkormányzatnak **el kell látnia**.

Ezek a kötelező feladatok a következők:

- az alapfokú oktatás,
- az egészségügyi és szociális alapellátás,
- a közvilágítás,
- a helyi közutak fenntartása,
- a köztemető fenntartása,
- egészséges ivóvíz biztosítása
- a nemzeti és etnikai kisebbségek jogainak biztosítása.

Önként vállalt feladatok

A települési önkormányzatok önkéntes feladatvállalásának **két feltétele van**:

- a) nem vállalható át más szerv kizárólagos feladatköre,
- b) a szabadon vállalt feladatok nem veszélyeztethetik a kötelezően előírt teendők ellátását.

Önként vállalt feladatairól az önkormányzat, **a közösségi igényeket mérlegelve** dönt. E feladatok településenként **eltérőek** lehetnek. Meghatározó szerepe van, pl. a település nagyságának, adottságának, a közösség igényeinek.

4. § A MEGYEI ÖNKORMÁNYZAT SZERVEZETE ÉS FELADATKÖRE

A tanácsrendszerben a megye és a települések között kapcsolatot alá- és fölérendeltségi viszony jellemezte. Ennek következtében a települések anyagi forráshoz szinte kizárólag a megyei tanácson keresztül juthattak. Az önkormányzati szabályozás elvéből következően a megye és a települések között nincs alá-, illetve fölérendeltségi kapcsolat. A megyei önkormányzat a megye választópolgárai közösségének önkormányzata.

A megyei közgyűlés tisztségviselői az **elnök és az alelnök**, akiket a közgyűlés, a jelenlévő képviselők kétharmados szavazati többségével, titkos szavazás útján választ meg. A közgyűlés, feladatai eredményesebb ellátása érdekében, szabadon alakíthat **bizottságokat**, de pénzügyi bizottságot köteles létrehozni.

A megyei testületek és tisztségviselők munkáját a **megyei önkormányzati hivatal** segíti, amely a döntések szakmai előkészítését, valamint a döntések végrehajtását végzi. A megyei hivatalt a közgyűlés elnöke irányítja, vezetője a **megyei főjegyző**, akit a megyei közgyűlés határozatlan időre nevez ki.

A helyi önkormányzati feladatok a megyei önkormányzatot is megilletik. A feladatok felvállalásakor azonban a települési önkormányzatok elsőbbséget élveznek.

A megyei önkormányzatoknál is megkülönböztethetünk **kötelező és választható feladatokat**. **A kötelező feladatoknak** alapvetően **két csoportja** van:

- azok a feladatokat, amelyek elvégzésére **a települési önkormányzatok nem kötelezhetők**,
- a **körzeti jellegű** - a megye egészére vagy nagy részére kiterjedő - **közzolgáltatások** biztosítása.

Ezek a feladatok a gyakorlatban olyan intézmények, illetve szolgáltatások működtetését jelentik, amelyek vagy **speciális igényeket elégítenek ki** (pl. gyermek- és ifjúságvédő intézet, csecsemőotthon) vagy a megye egész területére kiterjednek (pl. megyei kórház, megyei könyvtár, múzeum). Közös jellemzőjük, hogy **települési szinten** nem, vagy csak **gazdaságtalanul, illetve célszerűtlenül** lennének e feladatok megoldhatók.

Mindezeket túl a megyei önkormányzat **köteles ellátni** azokat a feladatokat, amelyekre a települési önkormányzatok (különösen a falvak és a kisebb városok) nem képesek. Ennek érdekében **intézményeket működtet, különböző közzolgáltatásokat szervez**.

5. § AZ ÖNKORMÁNYZATOK GAZDASÁGI ALAPJAI

Az önkormányzatok csak akkor képesek élni törvény biztosította jogaikkal és ellátni feladataikat, ha ehhez megfelelő anyagi eszközök állnak rendelkezésükre. Az anyagi eszközök közül jelentős szerepe van azoknak a vagyontárgyaknak, amelyek **önkormányzati tulajdonban** vannak.

Az önkormányzati vagyon egyik része az úgynevezett **törzsvagyon**. Az ebbe a körbe tartozó vagyontárgyak fő rendeltetése, hogy a közzolgáltatások egy részét biztosítsa. Ennek érdekében

a törzsvagyona tartozó vagyontárgyakat az önkormányzat vagy egyáltalán **nem értékesítheti**, vagy csak **meghatározott feltételek esetén**. A fentiekre tekintettel mondja ki az önkormányzati törvény, hogy **forgalomképtelenek** a helyi közutak és műtárgyak, a terek, parkok és minden más ingatlan vagy ingó, amit a törvény annak nyilvánít. **Korlátozottan forgalomképesnek** számítanak a közművek, intézmények és középületek, továbbá a helyi önkormányzat által meghatározott ingatlanok és ingók.

Az önkormányzati vagyon másik része az úgynevezett **vállalkozói vagyon**. A vállalkozói vagyonba tartozó ingatlanok és ingók feletti tulajdonosi jogokat - a birtoklás, használat-hasznosítás, rendelkezés jogát - a képviselőtestület gyakorolja.

Az önkormányzatok gazdasági önállóságnak a saját tulajdon lényeges, de nem elégséges feltétele. Számos olyan önkormányzat is van, amelyiknek nincs jelentős vagyona. Fontos tehát, hogy az önkormányzatoknak olyan bevételeik legyenek, amelyekből finanszírozni tudják feladataik ellátását.

Az önkormányzat bevételei:

- **az átengedett központi adók egy része** (Pl. a személyi jövedelemadónak a költségvetési törvényben meghatározott részét az önkormányzatok kapják)
- **saját bevételek** (pl. saját tevékenységből, vállalkozásból származó nyereség).
- **központi költségvetési normatív hozzájárulás** (pl. a település lakosságszámával arányosan)
- **támogatások** (pl. Országgyűlés által meghatározott társadalmilag kiemelt célok támogatása, területfejlesztési támogatás,)
- **más gazdálkodó szervtől átvett bevétel.**

11. FEJEZET – A BÍRÓSÁGOK

1.§ A BÍRÓSÁGOK TEVÉKENYSÉGÉRŐL ÁLTALÁBAN

Igazságszolgáltatás alatt **egyedi, jogvitás ügyek jogszabályok alapján történő eldöntését értjük.**

A bíróságok tevékenységük során védik és biztosítják az ország alkotmányos rendjét, az állampolgárok, valamint az állami, társadalmi, gazdasági szervek jogait és törvényes érdekeit, büntetik a bűncselekmények elkövetőit, ellenőrzik a közigazgatási határozatok törvényességét, nevelik az állampolgárokat a törvények tiszteletére és a társadalmi együttélés szabályainak betartására.

A joggyakorlatban a bíróság feladatainak jelentős részét **büntető, polgári jogi, családjogi, munkaügyi, cégeljárási ügyek** teszik ki.

A bírói tevékenység két "klasszikus" területe a büntető és a polgári igazságszolgáltatás. A **büntető** igazságszolgáltatás során a jogsérelem megállapításával és a szankció kiszabásával, illetve végrehajtásával az állam büntető hatalma valósul meg. A **polgári** igazságszolgáltatás célja elsősorban a különböző jogalanyok jogvitáinak eldöntése, a jogsérelem orvoslása. Alapvetően a polgári eljárási jog szabályait kell alkalmazni a családjogi vitákban, valamint a munkavégzési jogviszonnyal (munkaviszonnyal, közalkalmazotti jogviszonnyal, közszolgálati jogviszonnyal) kapcsolatos jogvitákban is.

Külön ki kell emelni a **közigazgatási határozatok bírósági felülvizsgálatát**, az un. **közigazgatási bíráskodást**. Ennek során, valamelyik érintett fél kezdeményezésére, a bíróság felülvizsgálja az egyedi közigazgatási határozat törvényességét. A közigazgatási bíráskodás a jogállamiság egyik fontos tartalmi eleme, hiszen a bíróság ezáltal a végrehajtó hatalom működése felett gyakorol kontrollt.

A bíróságok által meghozott határozat mindenkire nézve kötelező, azt más szerv nem bírálhatja felül.

2. § A BÍRÓSÁGI SZERVEZET FELÉPÍTÉSE

A bírósági szervezetrendszer tagozódása négy szintű:

- helyi és munkaügyi bíróság,
- megyei (fővárosi) bíróság,
- ítéltábla,
- Legfelsőbb Bíróság.

A helyi bíróság **hatásköre általános**, ami azt jelenti, hogy minden ügyben első fokon jár el, kivéve, amit a törvény magasabb szintű bíróság hatáskörébe utal.

A **munkaügyi bíróság első fokon jár el** a munkaviszonyból és a munkaviszony jellegű jogviszonyból származó perekben. Munkaügyi bíróság a megyékben és a fővárosban működik.

A **megyei bíróságok** és a fővárosi bíróság az adott megye, illetve a főváros területére kiterjedő illetékességgel rendelkeznek. A megyei bíróság **első és másodfokú** bíróság. **Első fokon** jár el a jogszabály által hatáskörébe utalt ügyekben. Polgári ügyekben idetartoznak például azok a vagyoni jogi perek, amelyekben - a hatályos szabályozás szerint - a pertárgy értéke az ötmillió forintot meghaladja, a szerzői jogi, iparjogvédelmi perek, stb. A büntető ügyek közül a **különösen súlyos bűncselekmények** tartoznak első fokon a megyei bíróság hatáskörébe, pl. az emberölés, halált okozó testi sértés, államtitoksértés, pénzhamisítás.

A megyei bíróság **másodfokon elbírálja** a helyi bíróságok és a munkaügyi bíróság **határozata ellen benyújtott fellebbezéseket**.

Az ítélőtábla **kizárólag jogorvoslati fórumként** jár el, ennek során elbírálja a helyi vagy a megyei bíróság határozata ellen előterjesztett jogorvoslatot. 2003. január 1-jén három ítélőtábla kezdte meg működését - Budapesten, Szegeden és Pécsen - 2005. január 1-jén pedig további két ítélőtábla felállítására került sor Győr és Debrecen székhellyel.

A Magyar Köztársaság legfelsőbb bírósági szerve a Legfelsőbb Bíróság. A Legfelsőbb Bíróság egyrészt **konkrét ítélkezési tevékenységet végez**, másrészt a bírósági jogalkalmazás egységének biztosítása érdekében **jogegységi határozatot hoz és elvi jelentőségű bírósági határozatot tesz közzé**.

Jogegységi határozat meghozatalának akkor van helye, ha a joggyakorlat továbbfejlesztése vagy az egységes ítélkezési gyakorlat biztosítása azt indokolja, továbbá ha a Legfelsőbb Bíróság valamely tanácsa jogkérdésben el kíván térni a Legfelsőbb Bíróság másik ítélkező tanácsának határozatától.

A Legfelsőbb Bíróság konkrét ítélkező tevékenysége során elbírálja a megyei bíróság vagy az ítélőtábla határozata ellen előterjesztett jogorvoslatot, és a felülvizsgálati kérelmet. A Legfelsőbb Bíróság szervezetében az **elnök** kiemelkedő helyet foglal el. Az elnököt a köztársasági elnök javaslatára az Országgyűlés hat évre választja.

Az elnök **hatáskörében** többek között

- gondoskodik a bíróság működéséhez szükséges személyi és tárgyi feltételekről,
- irányítja a bíróság pénzügyi, gazdasági tevékenységét,
- ellenőrzi az eljárási határidők betartását,
- biztosítja a bírói testületek működési feltételeit, összehívja az összbírói értekezletet.

A bírói szervezet, mint semleges hatalom a végrehajtó és a törvényhozó hatalomtól elkülönült szervezatként működik. A bírói függetlenség alapvető biztosítékként került intézményesítésre az **Országos Igazságszolgáltatási Tanács (OIT)**. Az OIT a bírói függetlenség alkotmányos elvének megtartásával ellátja a bíróságok igazgatásának központi feladatait, és felügyeletet gyakorol az ítélőtábla és a megyei bíróság elnökének igazgatási tevékenysége felett.

3. § AZ IGAZSÁGSZOLGÁLTATÁS ALAPELVEI

Az igazságszolgáltatás alapelvei olyan **alkotmányos követelményeket** jelentenek, amelyek a bíróságok szervezetének és működésének **alapvető vonásait** határozzák meg. Ezek a történetileg kialakult alapérték biztosítják jogállami kritériumoknak megfelelő igazságszolgáltatást.

- a) A **bírói függetlenség** nem egyszerűen alapelv, hanem az igazságszolgáltató tevékenység egyik lényegi eleme, amelynek érvényesülnie kell mind a bíró ítélkező tevékenysége, mind a bírósági szervezet tekintetében. A bírói függetlenség egyik személyi biztosítékát az jelenti, hogy a bírakat a köztársasági elnök nevezi ki. A kinevezés először három évre, majd ezt követően határozatlan időre szól. A bíró, ítélkező tevékenysége során **nem utasítható**, csak a törvényeknek és más jogszabályoknak van alárendelve. A **bíróság**, mint az igazságszolgáltatás szerve, **önálló hatalmi ág**, az államszervezet egyéb részeitől **független**, semmilyen más szervvel, intézménnyel **sincs alárendeltségi viszonyban**.
- b) Az igazságszolgáltatás **bírósági monopóliuma** azt jelenti, hogy a bíráskodást, mint állami funkciót **sem a végrehajtó hatalom, sem a törvényhozó hatalom nem láthatja el**, arra kizárólag a politikailag semleges bírói hatalom jogosult.

- c) Az igazságszolgáltatás **egységének** elve egyrészt azt jelenti, hogy **egységes a bírósági rendszer**, másrészt **egységes a jogszabályok alkalmazása**. A törvények és más jogszabályok valamennyi bíróságra egyaránt kötelezőek, továbbá minden állampolgár ügyében - társadalmi helyzetére, nemzetiségére stb. tekintet nélkül - ugyanazok a bíróságok járnak el.
- d) A bíróság - ha a törvény kivételt nem tesz – tanácsban ítélezik. Az **első fokon** eljáró tanács **egy hivatásos bíróból és két népi ülnökből áll**. A **másodfokon** eljáró tanácsnak **három hivatásos bíró a tagja**. A **társasbíráskodás** alól a törvény számos **kivételt** enged meg. A viszonylag **egyszerűbb polgári és büntető ügyekben** „egyesbíró” jár el.
- e) A **néprészs vétel** elve alapján a **népi ülnökök** az első fokú bírósági eljárásban vesznek részt. Népi ülnöknek választható minden büntetlen előéletű, 30. életévét betöltött, választójoggal rendelkező magyar állampolgár.
- f) A bírósági tárgyalás **nyilvánosságának** elve azt jelenti, hogy a tárgyaláson nemcsak az eljárás közvetlen érintettje, hanem bárki részt vehet, a tárgyalást a számára kijelölt helyen bárki végighallgathatja. A törvényben meghatározott esetekben a bíróság elrendelheti a **nyilvánosság kizárását**. Eerre azonban csak szűk körben van lehetőség, pl. államtitok vagy szolgálati titok védelme, erkölcsi ok.
- g) A bírósági eljárás nyelve a magyar. A magyar nyelv nem tudása miatt azonban senkit **hátrány nem érhet**, ezért az eljárás során tolmácsot kell biztosítani.
- h) Az emberi jogok és alapvető szabadságjogok védelméről szóló, Rómában, 1950-ben aláírt egyezmény szerint mindenkinek joga van arra, hogy ügyét a törvény által létrehozott független és pártatlan bíróság tisztességesen, nyilvánosan és **ésszerű határidőn belül tárgyalja és hozzon abban határozatot**.
- i) Az **ártatlanság vélelmének** elve a büntető igazságszolgáltatás egyik **klasszikus alapelve**. Ennek értelmében senki nem tekinthető addig bűnösnek, amíg bűnösségét jogerős bírósági ítélet nem állapította meg.
- j) A **védelemhez való jog** a büntetőeljáráshoz kapcsolódik. Az Alkotmány megfogalmazása szerint a büntetőeljárás alá vont személyeket az eljárás minden szakaszában megilleti a védelem joga. A védő nem vonható felelősségre a védelem ellátása során kifejtett véleménye miatt.
- k) A védelemhez való jogon kívül említést kell tenni a **képviselethez való jogról** is. Ennek értelmében a bírósági eljárás során a fél vagy az érdekelt személy, jogai érvényesítése érdekében, a jogszabályban meghatározott módon képviselőt bízhat meg.
- l) A **jogorvoslathoz való jog** alapvető emberi jog, amely nemcsak a bírósági határozatokkal, hanem minden államigazgatási, illetve hatósági döntéssel szemben biztosítja a jogorvoslati lehetőséget. A jogorvoslathoz való jog alapján, az első fokon hozott bírósági határozattal szemben, a feleknek, az ügyben érdekelt személyeknek és az ügyésznek fellebbezési joga van.

Az első fokú határozat ellen benyújtott fellebbezést a másodfokú bíróság bírálja el. A fellebbezést rendes perorvoslati eszköznek nevezzük, ezen kívül **rendkívüli jogorvoslati formák** igénybevételére is van lehetőség. A **felülvizsgálati eljárás** és a **perújítás** tartozik ide.

A másodfokon jogerőre emelkedett ügydöntő határozat **felülvizsgálatát** akkor lehet kérni, ha a határozatot hozó bíróság anyagi jogi vagy eljárásjogi jogszabálysértést követett el. A felülvizsgálati kérelem benyújtására bármelyik fél jogosult, elbírálása a Legfelsőbb Bíróság hatáskörébe tartozik.

A **perújítás** ugyancsak a jogerős bírósági határozat ellen benyújtható jogorvoslat. Perújításnak az eljárási törvényekben meghatározott esetekben van helye. Így pl. akkor, ha a fél olyan tényre, vagy bizonyítékra hivatkozik, amelyet a perben a bíróság nem bírált el, és annak figyelembevétele kedvezőbb döntés (enyhébb büntetés) született volna.

12. FEJEZET – AZ ÜGYÉSZSÉG

1. § AZ ÜGYÉSZSÉG SZERVEZETE

Az ügyészség **önálló állami szervtípusként** való működése nem jelenti azt, hogy egyben önálló hatalmi ág is lenne. Feladatköre elsősorban az igazságszolgáltatáshoz, a bírósághoz köti. A jogállamiság szervezeti és intézményi garanciáinak építése során több olyan jogvédő szerv jött létre (Alkotmánybíróság, állampolgári jogok országgyűlési biztosa), amelyek olyan tevékenységeket látnak el, amelyek korábban az ügyészség feladatkörébe tartoztak.

A jelenleg hatályos szabályozás szerint, az ügyészség az Országgyűlésnek alárendelten, minden más szervezettől függetlenül működik.

Az ügyészség szervezeti felépítésében a következő, az egyéb állami szervektől eltérő sajátosságok érvényesülnek:

- szigorú centralizáció,
- egyszemélyi felelős vezetés,
- ügyési függetlenség.

A szigorú **centralizáció** azt jelenti, hogy az egész ügyési szervezet egyirányú, függőleges alárendeltségben épül fel. Valamennyi ügyési szerv a legfőbb ügyész irányítása és vezetése alatt áll. Ebből következik, hogy az ügyészeknek utasítást csak a legfőbb ügyész és a felettes ügyész adhat.

Az **egyszemélyi felelős vezetés** egyrészt a legfőbb ügyésznek az egész ügyési szervezet irányába gyakorolt irányító és vezető funkciójában, másrészt, a különböző fokozatú (fellebbviteli, megyei, helyi) ügyészségek élén álló főügyész, illetve vezető ügyész által gyakorolt, egyszemélyi felelős vezetésben nyilvánul meg.

Az ügyési **függetlenség** azt szolgálja, hogy az ügyészek az állampolgárok, illetve különböző szervek irányába befolyásmentesen fejthessék ki tevékenységüket. Az ügyésznek a társadalom különböző szerveitől való függetlenségét biztosítja a már említett szigorú centralizáció, valamint az, hogy az ügyész számára csak törvényben lehet jogot vagy kötelességet megállapítani.

Az ügyészek - hasonlóan a bírókhoz - tudományos oktatói, irodalmi és művészeti tevékenység kivételével más kereső tevékenységet nem végezhetnek.

A Magyar Köztársaság ügyési szervezete a következő:

- **Legfőbb Ügyészség**
- **fellebbviteli főügyészség**
- **megyei (fővárosi) főügyészség,**
- **helyi (városi és fővárosi kerületi) ügyészség**

Az ügyési szervezeten belül külön hierarchiát alkotnak a **katonai ügyészségek**.

Az ügyészség **illetékességét** általában annak a **bíróságnak** az illetékessége határozza meg, amelynek területén működik.

Az ügyési szervezet legfelsőbb szerve a **Legfőbb Ügyészség**, amely egyrészt országos szinten ellátja az ügyészség feladatait, másrészt irányítja az egész ügyési szervezetet. Ezt az irányítást alapvetően a legfőbb ügyész végzi. A legfőbb ügyész jogállása az ügyészség és más állami szervek közötti kapcsolatot is jelzi. Az ügyészség alkotmányos **szabályozás szerint az Országgyűlésnek alárendelten működik**. A legfőbb ügyészt a köztársasági elnök javaslatára az Országgyűlés hat évre választja. A legfőbb ügyész az Országgyűlésnek felelős és tevékenységéről köteles beszámolni.

A bírósági szervezetrendszerbe felállítandó ítélőtábláknak megfelelő szinten **fellebbviteli főügyészségek** alakulnak, amelyek az ítélőtáblák előtt folyó eljárásokban önállóan biztosítják az ügyészi részvételt, illetőleg közreműködést.

A **megyei (főváros) főügyészségek** irányítják a helyi ügyészségek tevékenységét. A megyei főügyészségek élén a megyei főügyész, a Fővárosi Főügyészség élén pedig a fővárosi főügyész áll.

A **helyi ügyészségek** (Budapesten kerületi ügyészségek, városokban városi ügyészségek) élén a vezető ügyész áll.

A **katonai ügyészi szervezet** a Katonai Főügyészségből, a Katonai Fellebbviteli Ügyészségből és területi katonai ügyészségekből áll. A Katonai Főügyészség vezetője a katonai főügyész, aki a legfőbb ügyész egyik helyettese. A katonai ügyészségek a hadseregnél és más fegyveres testületeknél látják el feladataikat.

2. § AZ ÜGYÉSZSÉG TEVÉKENYSÉGE

Az ügyészi funkciók alapvetően négy csoportba sorolhatók:

- a **nyomozás törvényessége feletti felügyelet és az ügyészi nyomozás,**
- **az ügyész részvétele a bírósági eljárásban,**
- a **büntetések, intézkedések, a személyes szabadságot korlátozó kényszerintézkedések végrehajtása törvényességének felügyelete, és a büntetés-végrehajtással kapcsolatos bírósági eljárásban való közreműködés,**
- a **törvényességi felügyelet.**

Az ügyész a **nyomozás törvényessége feletti felügyelete során**, egyrészt köteles biztosítani minden tudomására jutott bűncselekmény következetes üldözését, másrészt azt, hogy senkit törvényellenesen ne vonjanak büntetőjogi felelősségre, ne fosszanak meg személyi szabadságától.

Az ügyészségről szóló törvény meghatározza azokat a bűncselekményeket, amelyeknek nyomozása az **ügyészség kizárólagos hatáskörébe** tartozik. Ezek közül néhány példászerűen:

- az országgyűlési képviselőknek és az Alkotmányban felsorolt intézmények Országgyűlés által választott tisztségviselőinek bármilyen bűncselekménye és a sérelmükre elkövetett hivatalos személy elleni erőszak,
- a hivatalos személy elleni erőszak, amennyiben a cselekményt a bíróság, ügyészség, rendőrség állományába tartozó személy ellen követték el,
- az igazságszolgáltatás elleni bűncselekmények (pl. hamis vád, hamis tanúzás).

Az ügyész a bírósági eljárásban az alábbiak szerint vesz részt:

- a büntető ügyekben a vádat képviseli, és különböző indítványt tesz,
- ha a jogosult bármely okból nem képes jogainak védelmére, polgári peres vagy nem peres eljárást indíthat,
- bármely büntetőügy iratait magához kérheti annak megvizsgálása végett, hogy az adott ügyben az eljárás és a határozat, illetve annak végrehajtása megfelel-e a törvényeknek,
- a bírósági határozatokkal szemben jogorvoslatokkal élhet.

Az ügyészség e feladatkörében a bíróság által kiszabható valamennyi büntetés és intézkedés végrehajtásának törvényességi felügyeletére kiterjed, **függetlenül attól, hogy a végrehajtást melyik állami szerv foganatosítja.** Az ügyész bármely időpontban ellenőrizheti a büntetés-végrehajtási intézetekben és a nyomozó hatóságoknál az őrizetbevétel, az előzetes letartóztatás, az ideiglenes kényszergyógykezelés, a szabadságvesztés foganatosításának, a fogvatartás körülményeinek törvényességét.

Az ügyész ellátja a **társadalmi szervezetek, közhasznú szervezetek működése feletti törvényességi felügyeletet**. Ha a működés törvényessége másként nem biztosítható, az ügyész a bírósághoz fordulhat. A párt vagy egyházi jogi személy törvénysértése esetén pert indíthat a szervezet ellen.

Az ügyész **óvást emelhet** az Alkotmánnyal vagy más magasabb szintű jogszabállyal **ellentétes jogszabály**, illetőleg az állami irányítás egyéb jogi eszköze ellen. Az óvást a kibocsátó szerv harminc napon belül köteles megvizsgálni, és a törvénysértést orvosolni. Amennyiben az óvással nem ért egyet, köteles azt elbírálás végett felettes szervéhez felterjeszteni.

Az ügyész a **törvénysértő gyakorlat vagy mulasztásban megnyilvánuló törvénysértés megszüntetése végett**, a szerv vezetőjénél **felszólalással** élhet, jövőbeni törvénysértés veszélye esetén pedig, a megelőzés érdekében, **figyelmeztetést** nyújthat be. Az érintett szervek a **felszólalást és a figyelmeztetést** kötelesek elbírálni, a szükséges intézkedéseket megtenni és arról az ügyészt értesíteni.

II. RÉSZ

A VÁLLALKOZÁSOK JOGI SZABÁLYOZÁSÁNAK ALAPJAI

1. FEJEZET – VÁLLALKOZÁSI FORMÁK A MAGYAR GAZDASÁGBAN (ÁTTEKINTÉS)

1.§ VÁLLALATI (VÁLLALKOZÁSI) FORMÁK

A magyar gazdaságban a vállalati (vállalkozási) formáknak öt alapvető típusát különböztethetjük meg. Ezek a következők:

- a) a gazdasági társaságok,
- b) a közös vállalat,
- b) az egyesülés,
- c) a szövetkezet,
- d) az egyéni vállalkozás.

A felsorolásnál mellőztük a Polgári Törvénykönyv által ismert, de a gazdasági életben csekély jelentőséggel rendelkező vállalati formákat / tröszt, egyes jogi személyek vállalata, leányvállalat /, illetve a sajátos tevékenységet végző, ezért más tantárgyak keretében ismertetésre kerülő vállalkozási formákat / biztosító pénztár, vízgazdálkodási társulat, erdőbirtokossági társulat /.

Ugyancsak nem tárgyaljuk az **állami vállalatot**, amely a tervgazdasági rendszer uralkodó vállalati formája volt. Ezen vállalati forma, mint jogi konstrukció részben a privatizáció folyamán, részben 1992-ben a törvényi szabályozással részvénytársasággá / korlátolt felelősségű társasággá / való átalakításuk következtében lényegében megszűnt.

Megjegyezzük, hogy az őstermelő, a mezőgazdasági kistermelő és a családi gazdaság nem önálló vállalkozási, szervezeti forma, hanem különböző jogviszonyokban /pl.. adójogi, egyes termőfölddel kapcsolatos jogviszonyok, stb./ jelentőséggel bíró kategória, ezért ezeket a vállalkozási formák szabályozása keretében nem tárgyaljuk.

a.) A **gazdasági társaságok** a piacgazdaság uralkodó vállalati formái. A társasági viszonyokat az 1988. VI. törvény szabályozta, amelyet kismértékben többször módosítottak. Az 1997. évi CXLIV törvénnyel került sor a gazdasági társaságok átfogó újraszabályozására, amely az eredeti szabályozás alapelveit megtartotta, de az 1988 óta felhalmozódott gyakorlati tapasztalatokat feldolgozta, valamint részben a részvénytársaságra és az un. konszernjogra vonatkozó szabályok uniós konformitását biztosította. A jegyzet írásának idején került a parlament elé a gazdasági társaságokról szóló új törvényjavaslat, valamint a cégnyilvánosságról, a bírósági cégeljárásról és a végelszámolásról szóló törvény tervezete, amelyek várhatóan 2006 elején kerülnek elfogadásra. A jegyzetben a vonatkozó részeket a

2006. július 1-jén hatályba lépő új társasági törvény, a 2006. évi IV. törvény szabályainak figyelembe vételével ismertetjük.

A 2006-ban hatályba lépő társasági törvény négy társasági formát szabályoz: a közkereseti társaságot, a betéti társaságot, a korlátolt felelősségű társaságot és a részvénytársaságot. Az egyesülést az új szabályozás - lényegében változatlan tartalommal - kivette a gazdasági társaságok közül és un. kooperációs társaságként szabályozza.

A gazdasági társaságok jogi szabályozását jegyzetünkben részletesebben ismertetjük.

b) **Közös vállalatot** az új szabályozás alapján már nem lehet alakítani, a már működő közös vállalatoknak azonban nem kell megszűnniük, hanem az 1997. évi CXLIV. törvény alapján tovább működhetnek.

c.) Az **egyesülést** annak ellenére, hogy továbbra is a gazdasági társaságokról szóló 1997. évi CXLIV. törvény szabályozza, az új szabályozás már nem a gazdasági társaságok egyik típusának tekinti, hanem külön, az un. kooperációs vállalkozások között szabályozza

d) A **szövetkezetek** piacgazdasági irányú szabályozása kevésbé volt sikeres, mint a gazdasági társaságoké, ezért a 2000. évi CXLI. törvény, majd a 2006. évi X. törvény újraszabályozta a szövetkezeti viszonyokat. Ezt a jegyzetben a későbbiek során részletesen ismertetjük.

e.) Az **egyéni vállalkozás** – a korábbi kisiparosi, kiskereskedői forma helyett, attól azonban alapvetően eltérő tartalommal – az 1990. V. törvény által intézményesített vállalkozási forma. Az egyéni vállalkozásra vonatkozó rendelkezéseket az 1997. évi CXXXVII. törvény jelentősen módosította, míg a jelenleg hatályos szabályozását a 2000. évi LXXXIII. törvény állapította meg. Az egyéni vállalkozás részletesebb szabályait a 3.§-ban ismertetjük.

2.§ ELSŐDLEGESEN NEM PROFITORIENTÁLT CÉLÚ SZERVEZETEK

Napjainkra már a magyar jogban is megjelentek az olyan szervezetek, amelyek célja **elsősorban nem valamilyen gazdasági tevékenység** folytatása, hanem más- közérdekű, társadalmi, kulturális, oktatási, stb. - célok megvalósítása. Ezen szervezetek azonban - amellet, hogy saját vagyonukkal önállóan gazdálkodnak - céljai megvalósítása érdekében gyakran jelentős **üzletszerű gazdasági (vállalkozási) tevékenységet is** folytatnak.

Az ebbe a kategóriába tartozó szervezetek közül a legfontosabbak a következők:

- a.) költségvetési szerv,
- b.) egyesület,
- c.) alapítvány,
- d.) közhasznú társaság,
- e.) köztestület,
- f.) közalapítvány.

A költségvetési szerv, az egyesület és az alapítvány már a 80-as években ismert formák voltak, az utóbbi három forma szabályozása az 1993. évi XCII tv-ben, a Polgári Törvénykönyv egyes rendelkezéseinek módosításáról szóló törvényben történt. E szervek jogi szabályozását alapvetően érinti, hogy 1998. január 1-én hatályba lépett a közhasznú szervezetekről szóló 1997. évi CLVI. törvény, / az ún. nonprofit törvény /, amely meghatározza, hogy az előzőekben említett szervezetek milyen feltételek teljesítése esetén / pl. a törvényben meghatározott tevékenységi kör ellátása, a gazdálkodás során elért eredménynek a közérdekű tevékenységbe való visszaforgatása, stb. / kérhetik a „közhasznú szervezet” illetve a „kiemelkedően közhasznú szervezet” kategóriájába való minősítésüket. Ez azért fontos az említett szerveknek, mert a közhasznú, illetve kiemelkedően közhasznú státus adó-, illeték- és vámkedvezmények vagy -mentességgel jár. Ilyen kedvezménynek minősül az, hogy a közhasznú szervezetet

- a létesítő okiratában meghatározott, törvényben definiált cél / pl. szociális tevékenység, oktatás, kutatás, környezetvédelem, stb. / szerinti tevékenysége után társasági adómentesség,
- vállalkozási tevékenysége után társasági adókötelezettséget érintő kedvezmény,
- helyi adókedvezmény,
- a közhasznú szervezet támogatóját a közhasznú célokra adott támogatás után társasági adókötelezettséget érintő kedvezmény, illetve magánszemély esetében személyi jövedelemadó kedvezmény,
- a közhasznú szervezet által - a céljai szerinti juttatásként nyújtott szolgáltatás igénybevevőjét a kapott szolgáltatás / pl. szociális támogatás, ösztöndíj, stb. / után személyi jövedelemadó mentesség illeti meg.

a.) A **költségvetési szerv** az állam vagy a helyi önkormányzat által létrehozott szervezet, amely jogi személy.

Feladata általában valamilyen - jórészt az állami vagy önkormányzati költségvetésből finanszírozott közérdekű feladat (pl. oktatás, egészségügy, stb.) ellátása. Vállalkozási jellegű tevékenységet korlátozottan, a költségvetési szervek gazdálkodási rendjét meghatározó jogszabályok keretei között végezhet. A költségvetési szervek jogállására és gazdálkodására vonatkozó legfontosabb szabályokat az un. államháztartási törvény tartalmazza.

b.) Az **egyesület** az egyesülési jogról szóló törvény (1989. II. tv.) alapján olyan önkéntesen létrehozott, önkormányzattal rendelkező szervezet, amely az **alapszabályában meghatározott célra** (pl. kulturális, sport, szociálpolitikai, stb.) alakul. Az egyesület nyilvántartott tagsággal rendelkezik és céljai elérésére szervezi tagjai tevékenységét. Az egyesület tagjai magánszemélyek és szervezetek egyaránt lehetnek. Az egyesület bírósági nyilvántartással válik jogi személlyé.

Az egyesület a saját vagyonával önállóan gazdálkodik, üzletszerű gazdasági tevékenységet azonban csak külön jogszabályban meghatározott feltételekkel folytathat. Tartozásaiért a **saját vagyonával** felel, tagjai - a tagdíj megfizetésének túl - az egyesület tartozásaiért saját vagyonukkal nem felelnek.

c.) A magánszemélyek, jogi személyek vagy jogi személyiséggel nem rendelkező gazdasági társaságok **tartós közérdekű célra** alapító okirat kibocsátásával **alapítványt** hozhatnak létre. Az alapítók az alapító okiratban meghatározott célok megvalósításához szükséges vagyont az alapítvány rendelkezésére bocsátják.

Alapítvány elsődlegesen gazdasági tevékenység folytatása céljából nem alapítható, azonban céljai megvalósítása érdekében (annak finanszírozására) az alapítvány gazdasági (vállalkozási) tevékenységet is folytathat.

Az alapítvány az alapítók által megfogalmazott alapító okirat elfogadásával alakul meg, és annak megyei / fővárosi / bírósági bejegyzésével jön létre. Az alapító okiratnak feltétlenül tartalmaznia kell az alapítvány nevét, célját, a célja megvalósítására rendelt vagyont és annak felhasználási módját, valamint a székhelyét. Az alapítvány céljainak megvalósításáról, vagyonának kezeléséről, képviseléről az alapítók által kijelölt szerv gondoskodik, amelyet legtöbbször kuratóriumnak neveznek.

d.) A **közhasznú társaság** 1994. január 1-től került intézményesítésre a magyar jogban. A közhasznú társaság közhasznú, vagyis a társadalom közös szükségleteinek kielégítését nyereség- és vagyonszerzési cél nélkül szolgáló tevékenység végző jogi személyként került meghatározásra. A forma további fenntartásáról egyébként viták folynak.

Közhasznú társaságot magánszemélyek, jogi személyek, illetve jogi személyiséggel nem rendelkező gazdasági társaságok is alapíthatnak. A társaság üzletszerű gazdasági (vállalkozási) tevékenységet a közhasznú tevékenység elősegítése érdekében folytathat. Ebből következik az, hogy a társaság tevékenységéből származó **nyereség nem osztható fel a tagok között**.

A közhasznú társaság egyebekben - elsősorban a működési szabályait tekintve - a korlátozott felelősségű társasághoz áll közel. Alapítására működésére és megszűnésére - a Polgári Törvénykönyvben található néhány speciális szabály kivételével - a gazdasági társaságokról szóló törvény rendelkezéseit kell alkalmazni.

e.) **Köztestület** önkormányzattal és nyilvántartott tagsággal rendelkező szervezet, amelyet törvény alapján az alapítására jogosult egy vagy több személy hoz létre. A köztestület a tagságához, vagy azok tevékenységéhez kapcsolódó közfeladatot lát el. A törvény előírja, hogy meghatározott tevékenység csak köztestület tagjaként folytatható. A gazdaság számára legfontosabb köztestületek a **gazdasági kamarák**. A magyar jog a gazdasági kamaráknak két fajtáját szabályozza:

- a Magyar Kereskedelmi és Iparkamarát, valamint
- a Magyar Agrárkamarát.

Az előzőekben említett országos hatókörű gazdasági kamarákat a hasonló elnevezésű területi kamarák hozzák létre.

f.) A **közalapítvány** olyan alapítvány, amelyet az Országgyűlés, a Kormány, vagy a helyi önkormányzat képviselő testülete közfeladat ellátásnak folyamatos biztosítása céljából hoz létre. Ebben a tekintetben közfeladatnak minősül az az állami vagy önkormányzati feladat, amelynek ellátásáról - jogszabály alapján - az államnak vagy az önkormányzatnak kell gondoskodnia.

3.§ AZ EGYÉNI VÁLLALKOZÁS

Az **egyéni vállalkozás** az 1990. V. törvény által intézményesített vállalkozási forma. Szabályait legutóbb a 2000. évi LXXXIII. törvény több tekintetben jelentősen módosította, amely változások 2000 november 1-jén léptek hatályba. Az egyéni vállalkozásra vonatkozó legfontosabb rendelkezéseket a következőkben foglaljuk össze:

a.) **Egyéni vállalkozás** a magánszemély üzletszerű - saját nevében és kockázatára, rendszeresen, haszonszerzés céljából folytatott- gazdasági tevékenysége.

Az egyéni vállalkozás folytatásához általában vállalkozói igazolvány kiváltása szükséges. Vállalkozói igazolvány nélkül is gyakorolható a mezőgazdasági termelőtevékenység és az ahhoz kapcsolódó szolgáltatás.

Egyéni vállalkozás alapítására az a **magyar magánszemély** jogosult, aki cselekvőképes, állandó lakóhellyel rendelkezik és nincs kizárva az egyéni vállalkozás gyakorlásából

Az egyéni vállalkozás vállalkozói igazolvány birtokában gyakorolható. A vállalkozói igazolványt – kérelemre – a leendő vállalkozó székhelye szerint illetékes, az okmányirodák kijelöléséről és illetékességi területéről szóló kormányrendeletben meghatározott – a körzetközponti feladatokat ellátó – települési / fővárosi kerületi / **önkormányzat jegyzője** adja ki.

A kérelmet az **erre szolgáló egységes nyomtatványnak** az egyéni vállalkozó által történő kitöltésével kell teljesíteni.

b.) A körzetközponti jegyző a kérelmező helyett az illetékes szervezetektől az erre a célra létrehozott számítógépes rendszer útján közvetlenül és haladéktalanul beszerzi az egyéni

vállalkozó adószámát, szükség esetén adóazonosító jelét, valamint statisztikai számjelét. Ezt hívják „egyablakos rendszernek”.

A körzetközponti jegyző a kérelem alapján vállalkozói igazolványt ad ki, Az igazolványban fel kell tüntetni az egyéni vállalkozó nevét, leánykori nevét, születési idejét és helyét, anyja nevét, állampolgárságát, székhelyét, telephelyeit, fióktelepeit, tevékenységi körét (az általa folytatni kívánt gazdasági tevékenységeket) és adószámát. A vállalkozói igazolványban feltüntetett adatok megváltozását a változástól számított 15 napon belül az igazolványt kiállító körzetközponti jegyzőnek be kell jelenteni.

Vállalkozói igazolvány kiadása csak akkor tagadható meg, ha a kérelem teljesítése jogszabályba ütközik.

Nem kaphat vállalkozói igazolványt:

- akit gazdasági, vagyon elleni, vagy a közélet tisztaságát sértő bűncselekmény miatt jogerősen, végrehajtandó szabadságvesztésre ítélték,
- akit egyéb szándékos bűncselekmény miatt egy évet meghaladó végrehajtandó szabadságvesztésre ítélték,
- akit valamely foglalkozástól eltiltottak, az ítélet hatálya alatt abban a megjelölt tevékenységre,
- aki egyéb jogszabályban meghatározott, a tevékenységre előírt foglalkozási tilalom alá eső,
- aki gazdasági társaságnak korlátlanul felelős tagja (pl. betéti társaság beltagja),
- akinek a korábban kiadott vállalkozói igazolványát adó, társadalombiztosítási tartozás miatt visszavonták, a tartozás kiegyenlítéséig,
- akinek adó-, vám-, vagy társadalombiztosítási tartozása van.

A körzetközponti jegyző a vállalkozói igazolvány kiadásáról, az egyéni vállalkozó székhelyének, telephelyének, tevékenységi körének megváltozásáról, valamint a vállalkozói tevékenység gyakorlására vonatkozó jog megszűnéséről értesíti a területileg illetékes települési önkormányzat jegyzőjét, az Országos Egészségbiztosítási Pénztár, valamint az Országos Nyugdíjbiztosítási Főigazgatóság illetékes szervét, a területileg illetékes állami és önkormányzati adóhatóságot, valamint a KSH megyei igazgatóságát.

c.) Egyéni vállalkozás keretében bármely gazdasági tevékenység folytatható, kivéve azokat, amelyeket jogszabály állami szerv vagy állami gazdálkodó szerv részére tart fenn. Érdemes ismét megjegyezni, hogy mezőgazdasági termelő tevékenység és az ahhoz kapcsolódó szolgáltatás egyéni vállalkozás alapítása nélkül is végezhető.

Képesítéshez kötött gazdasági tevékenységet az egyéni vállalkozó akkor folytathat, ha saját maga, vagy alkalmazottja, illetve segítő családtagja az előírt képesítéssel rendelkezik.

Az egyéni vállalkozó köteles személyesen közreműködni a tevékenység folytatásában, ugyanakkor alkalmazottat, bedolgozót, segítő családtagot és középfokú szakoktatási intézményi tanulót foglalkoztathat..

d.) Az egyéni vállalkozó a tevékenységből eredő kötelezettségeiért a teljes vagyonával, korlátlanul felel. Ez az oka annak, hogy az egyéni vállalkozó egyidejűleg nem lehet gazdasági társaságnak korlátlanul felelős tagja.

Az egyéni vállalkozó székhelyét, nyílt árusítású üzletét, termelő és szolgáltató egységét, az ott folytatott, alapvető tevékenységre utaló cégtáblával köteles megjelölni. Az egyéni vállalkozó a gazdasági tevékenysége során az „egyéni vállalkozó” megnevezést vagy annak „e.v.” rövidítését, egyéni cég esetében az „egyéni cég” megnevezést, vagy annak „e.c.” rövidítését aláírása mellett köteles feltüntetni.

e.) Az egyéni vállalkozás megszűnésének a törvény három esetét szabályozza. Eszerint megszűnik az egyéni vállalkozás, ha:

- az egyéni vállalkozó az igazolványát visszaadja,
- ha a körzetközponti jegyző az igazolványt - a törvényben meghatározott esetek bekövetkezésekor - visszavonja,
- az egyéni vállalkozó meghal. Ebben az esetben azonban lehetőség van arra, hogy az örökösök vagy a házastárs - amennyiben a törvényben meghatározott feltételeknek egyébként megfelelnek - az egyéni vállalkozást az illetékes jegyzőnek tett bejelentés alapján folytassák.

f.) Az egyéni vállalkozó – kérelmére – a cégjegyzékbe egyéni céggént bejegyezhető. A tapasztalatok szerint ez növeli az egyéni vállalkozás iránti - elsősorban hitelezői - bizalmat.

2. FEJEZET – A GAZDASÁGI TÁRSASÁGOK JOGI SZABÁLYOZÁSA

1.§ A GAZDASÁGI TÁRSASÁG FOGALMA, JELLEMZŐ VONÁSAI

A gazdasági társaság olyan jogi személy, vagy jogi személyiség nélküli jogképes szervezet, amely üzletszerű közös gazdasági tevékenység folytatására jön létre, saját cégneve alatt jogokat és kötelezettségeket szerezhet, így különösen tulajdont szerezhet, szerződést köthet, pert indíthat.

Ma Magyarországon a társasági formák tekintetében a formakényszer uralkodik. Ez azt jelenti, hogy üzletszerű gazdasági tevékenységet csak azokban a szervezeti formákban lehet folytatni, amelyeket a jogszabály lehetővé tesz. A gazdasági forgalomban a formakényszernek az az előnye, hogy a piaci szereplők az egyes társasági formákra vonatkozó alapvető szabályokat a jogszabályokból ismerhetik meg.

A Gazdasági társaságról szóló törvény (2006.évi IV. tv.) négy társasági formát szabályoz. A közkereseti társaságot (kkt.) a betéti társaságot (bt.), a korlátolt felelősségű társaságot (kft.), és a részvénytársaságot (rt). Korábbi társasági jogunk ismerte a közös vállalatot, mint társasági formát. A korábbi szabály alapján létrejött közös vállalatok működhetnek, de új közös vállalat alapítására ma már nincs lehetőség.

A gazdasági társaságok között különböztethetünk aszerint, hogy

- a.) rendelkezik-e jogi személyiséggel, vagy nem,
- b.) a társaságot létesítő tagok felelőssége a társaság tartozásaiért korlátozott vagy korlátlan,
- c.) a társaság személy, vagy tökeegyesítő alakulat-e vagy sem.

A jogi személy olyan jogalanyisággal bíró szervezet, amelyet a jogszabályok jogi személynek nyilvánítanak, a tagjaitól elkülönült vagyona és vagyoni felelőssége, valamint differenciált belső döntési mechanizmusa és képviselő szerve van. A jogi személy szervezet jogokat szerezhet és kötelezettséget vállalhat. A hatályos társasági jogban jogi személy a korlátolt felelősségű társaság és a részvénytársaság. Nem a jogi személy szervezet olyan jogalany, amelyik csak olyan nevesített jogokat és kötelezettségeket szerezhet, amelyet a jogszabályok megengednek számára. Ilyen jogok a tulajdonhoz való jog, a szerződések megkötéséhez való jog, és a perképeség (azaz pert indíthat, és perelhető a bíróság előtt).

A korlátolt felelősség azt jelenti, hogy a gazdasági forgalomban résztvevő jogalany a vagyonából elkülönít egy részt, amire vállalkozást szervez. Ha a vállalkozás eredménytelen, csak ezt a vagyont veszítheti el amit a vállalkozásra elkülönített. Ha pedig a tartozása nagyobb, mint a vállalkozásra elkülönített vagyon, akkor sem kötelezhető arra, hogy további

fizetéseket eszközöljön. Ilyen esetben a kiegyenlített tartozás a hitelező vesztesége. Ezzel szemben a korlátlan vagyoni felelősség azt jelenti, hogy bár a gazdálkodó elkülönített a vállalkozás számára egy vagyontömeget, ha ez a vagyon nem elegendő a tartozások fedezésére, akkor a társaság tagja egyéb vagyonával is helytállni tartozik a társaság tartozásaiért. A jogi személyiséggel rendelkező korlátolt felelősségű társaság és a részvénytársaság tagjainak, részvényeseinek a társaság tartozásaiért való felelőssége korlátozott, a jogi személyiséggel nem rendelkező közkereseti társaság tagjainak, valamint a jogi személyiséggel nem rendelkező betéti társaság beltartóinak a felelőssége a társaság tartozásaiért korlátlan, és egyetemleges.

Az egyetemleges felelősség a több fizetésre, teljesítésre kötelezett közötti kapcsolatot fejezi ki. Ha többen közösen tartoznak a hitelezőnek, és az adósok egyetemlegesen felelnek a tartozásért, akkor a hitelező bármelyik adóstól követelheti a teljes tartozást. Akitől a hitelező követel, nem hivatkozhat arra, hogy ő csak kisebb összeggel járult hozzá a tartozáshoz, vagy más hasonló okokra nem hivatkozhat, hanem az egész tartozást ki kell egyenlítenie. Az egyetemlegesség nagyon szoros kapcsolatot létesít a tagok között, mindenki a saját vagyonával is felelős a társáért.

2.§ A GAZDASÁGI TÁRSASÁGOK ALAPÍTÁSNAK KÖZÖS (VALAMENNYI TÁRSASÁGRA IRÁNYADÓ) SZABÁLYAI

2.1. Gazdasági társaság alapítása

Gazdasági társaság alapításához a társaság tagjai által elfogadott létesítő okirat szükséges. A közkereseti társaság, a betéti társaság és a korlátolt felelősségű társaság létesítő okirata a társasági szerződés, részvénytársaság létesítő okirata az alapszabály, ha pedig a társaságnak csak egy tagja van, amely kizárólag korlátolt felelősségű társaság és részvénytársaság esetében lehetséges, létesítő okiratként alapító okiratot kell elfogadni. A törvénynek a társasági szerződésre vonatkozó szabályait az alapszabályra és az alapító okiratra is alkalmazni kell.

A társasági szerződést valamennyi tagnak alá kell írni, és azt közokiratba vagy ügyvéd által ellenjegyzett okiratba kell foglalni. E szigorú alaki követelmények célja, hogy a társaság alapítás törvényessége biztosítva legyen. Az új társasági törvény szerint közkereseti társaság, betéti társaság és korlátolt felelősségű társaság társasági szerződése a Cégtörvény mellékletét képező szerződésminta kitöltésével is elkészíthető. A szerződésminta a törvényi szabályokat tartalmazza, és alkalmazásának az a célja, hogy a társaság alapítás gyors és szakszerű legyen. Ha ugyanis a társaságot létesítő tagoknak nincsenek különleges gazdasági igényei a társasági jogviszony szabályozására akkor igénybe vehetik a szerződésmintát. Bár a társasági szerződésre vonatkozó szabályok főszabályként kognitív, a törvény társasági szerződés tartalmi meghatározásában a szerződést kötő felek számára diszpozitív szabályokkal nagyfokú szabadságot biztosít. E szerint a tagok egyrészt a törvény rendelkezéseitől akkor térhetnek el, ha az eltérést a törvény kifejezetten megengedi, másrészt azonban az eltéréseket nagy számban lehetővé teszi. A szerződéskötés során a tagoknak széleskörű szabályozási jogot is biztosít a törvény. Ennek megfelelően a társasági szerződésben szabályozhatnak olyan viszonyokat is, amelyeket a jogalkotó nem szabályozott, feltéve, hogy a tagok sajátos szabályozása nem áll ellentétben a társasági jog általános rendeltetésével, illetve a jóhiszemű joggyakorlás általános követelményével. Pl. nem hozhatnak létre korlátozott felelősségű közkereseti társaságot, vagy nem vonhatják el a vezető tisztségviselő képviselői jogát.

A társasági szerződésben meg kell határozni a társaság nevét, székhelyét; a tagok nevét és lakóhelyét illetve cégnevét, és székhelyét, (ha a tag szervezet); a társaság főtevékenységét a

társaság jegyzett tőkéjét, a tagok vagyoni hozzájárulását; az első vezető tisztségviselő kijelölését; képviselő és a cégjegyzés módját; valamint mindazt amit a törvény az egyes társasági formák tekintetében még előír.

A cégjegyzés nem más, mint írásbeli kötelezettségvállalás és jogszerzés a cég nevében azzal, hogy a cég lesz jogosítva és kötelezve. Cégszerű aláírás feltétele az, hogy le kell írni a cégnevet amely cég jogosított és kötelezett lesz, és a cégjegyzésre jogosultnak a leírt cégnévhez hozzá kell kapcsolni saját aláírását. A törvény szerint a cégjegyzés úgy történik, hogy a cég előírt, előnyomott, vagy nyomtatott nevéhez a cég nevében aláírásra jogosult személy a nevét aláírja.

A társaság alapításához valamennyi tag vagyoni hozzájárulása szükséges. Vagyoni hozzájárulás nélkül társaságban tagként senki nem vehet részt. A vállalkozásba bevitt vagyonnak két funkciója van. Egyrészt ez a vagyon arra szolgál, hogy a vállalkozás folytatásához szükséges költségeket fedezze, a nyereségszerző tevékenységet elősegítse. A vállalkozásba bevitt vagyon másik funkciója az, hogy a hitelezők követelésének fedezete legyen, ezáltal a piac szereplőit védelemben részesítse. A társasági formákban ezért igen jelentős társasági vagyonvédelmi előírások vannak. Ez a funkció indokolja azt, hogy mindazokban a társaságokban, ahol a tagoknak a társaság tartozásaiért való felelőssége a bevitt vagyon mértékéig korlátozott, a jogszabály kötelező vagyonminimumot ír elő. Más oldalról pedig a társasági vagyon leszállítása esetén a társaság hitelezői biztosítékot kérhetnek, ha a követelésük kielégítését veszélyeztetve látják.

A társasági vagyont a tagok adják össze. Az egyes tagok által nyújtott társasági vagyon eltérő nagyságú is lehet.

A társaság vagyona alapításkor a tagok pénzbeli hozzájárulásából (készpénz), valamint az általuk rendelkezésre bocsátott nem pénzbeli hozzájárulásból, más néven apportból áll. A apport lehet minden olyan dolog (alapanyag, berendezés, eszköz stb.), szellemi alkotás (találmány, know-how stb.) valamint vagyoni értékű jog – ide értve a nem vitatott követeléseket is - amely vagyoni értékkel rendelkezik (üzletrész, elismert számlakövetelés stb.). Vagyoni értéke annak az apportnak van, amely valamely módon részt vesz a kereskedelmi forgalomban. Az új jogi szabályozás összhangban az EU irányelvekkel - jelentősen enyhítette az apportálásra vonatkozó korábbi szigorú előírásokat. Az apporttal szemben támasztott követelmény, hogy alkalmas legyen gazdasági szempontú értékelésre. Ez azt jelenti, hogy az apport tárgyai közül a forgalomképtelen dolgok vannak teljes mértékben kizárva. A forgalomképtelen dolognak nincs forgalmi értéke. Nem apportálható pl. olyan ingatlan, amelyen elidegenítési és terhelési tilalom van. Ha az apport átruházhatósága korlátozott (mert az átruházáshoz harmadik személy beleegyezése szükséges (pl. bérleti jog), vagy a végrehajthatóság nehézségbe ütközik, ez a tény az apport értékének meghatározásakor értékelendő. A hitelezőket kellően védi az apportőr felelősségét megállapító szabály. Az apport értékét rendszerint a társaság tagjai határozzák meg. (Kötelező vagyonértékelés általában nincsen, könyvvizsgálói értékn nyilatkozatra pedig csak akkor van szükség, ha az adott társaságnál működik könyvvizsgáló). Az apport kötelező értékbecslésétől a törvény eltekint, mivel az apportőr öt évig felel az apportnak a bevitelkori értékéért. Mindez azt jelenti, hogy ha az apportot az apportálás időpontjában magasabb értéken vették figyelembe, és ezért a társaságot kár éri, az apportőr köteles ezt a kárt megtéríteni. Hangsúlyozni kell azonban, hogy ez a szigorú felelősség az apportáláskori állapotért áll fenn. Ha ugyanis az apport tárgya később veszít az értékéből (pl. zuhannak az ingatlan árak) akkor ez a veszteség már a társaság vesztesége. Ez a szabály fordítva is működik. Ha az apport értéke fölmegegy (Pl. egy apportált részvény értéke növekszik, akkor ez a nyereség a társaság nyeresége).

A társasági szerződés aláírását követően a létesítő okiratot 30 napon belül be kell nyújtani a társaság felett törvényességi felügyeletet gyakorló cégbíróságra bejegyzés és közzététel céljából. A törvényességi felügyeletet a társaság székhelye szerint illetékes cégbíróság látja el. A társaság iratainak a cégbírósághoz való benyújtását követően a társaság megkezdheti üzletszerű gazdasági tevékenységét: szerződéseket köthet, kötelezettségeket vállalhat. Cégiratainak azonban fel kell tüntetni „b.a.” toldattal azt a tényt, hogy a társaság még csak előtársaság, azaz bejegyzés alatt áll. A társaság a cégbejegyzéssel nyeri el jogalanyiságát. A cégbejegyzés jogkeletkeztető, azaz konstitutív hatályú. A bejegyzéssel megszűnik az előtársasági létszakasz, az előtársasági szakaszban kötött jogügyletek a gazdasági társaság jogügyleteinek minősülnek.

2.2. A gazdasági társaság legfőbb szerve

A gazdasági társaság legfőbb szerve közkereseti és betéti társaság esetén: a tagok gyűlése, korlátolt felelősségű társaság esetén: a taggyűlés, részvénytársaság esetén: a közgyűlés.

A társaság legfőbb szervének ülésén a társaság valamennyi tagja, illetve részvényese részt vehet. A legfőbb szerv a tagok közössége. A társaság legfőbb szerve a társaság alapvető, stratégiai ügyeiben dönt. Ezek közé tartozik minden társasági forma esetén pl. a létesítő okirat módosítása, a társaság megszűnéséről illetve átalakulásáról szóló döntés meghozatala, tag kizárásának kezdeményezése, a társaság más szerveinek így a vezető tisztségviselők, felügyelő bizottsági tagok és a könyvvizsgáló megválasztása és visszahívása, a számviteli törvény szerinti beszámolók jóváhagyása. A legfőbb szerv kizárólagos hatáskörébe tartozó nevesített ügyek körét az egyes társasági formákra vonatkozó részletes szabályok határozzák meg.

A legfőbb szerv döntéseit általában ülésein gyakorolja. A társasági törvény lehetőséget ad a társasági szerződésnek arra is, hogy a legfőbb szerv működésére vonatkozó sajátos szabályokat iktasson a társasági szerződésbe. A társasági szerződés módot adhat arra is, hogy az ülésen a társaság tagjai ne személyes részvétellel, hanem informatikai eszközök igénybevételevel legyenek jelen (pl. videokonferencia). A legfőbb szerv döntéseit –ha a törvény kivételt nem tesz - levélszavazás útján is meghozhatja.

2.3.A gazdasági társaság ügyvezetése

A társaság ügyvezetését a társaság vezető tisztségviselői (vagy a tisztségviselőkből álló testület: részvénytársaság igazgatósága) látja el. A vezető tisztségviselő a **részvénytársaság igazgatósága**, a korlátolt felelősségű társaság **ügyvezetője**, közkereseti- és betéti társaság esetén pedig az **üzletvezetésre kijelölt tag**.

A törvény lehetőséget teremt arra, hogy **nyilvánosan működő részvénytársaságban** olyan ügyvezető szervet létesítsen az alapszabály, amely az ügyvezetésen kívül a társaság ellenőrzését is ellátja. Ez az ún. board típusú, egységes irányítási rendszerű részvénytársaság. A vezető tisztségviselői és ellenőrzési feladatokat ellátó testület az **igazgatótanács**.

A vezető tisztségviselői megbízatás általában öt évre szól, de a törvény lehetővé teszi a határozatlan időre szóló megbízatást. Kkt és bt. esetén főszabályként valamennyi tag időbeli korlátozás nélkül jogosult üzletvezetésre, korlátolt felelősségű társaság társasági szerződése pedig lehetővé teheti, hogy a tagok az ügyvezetőt a tagok határozatlan időre jelöljék ki.

A vezető tisztségviselő hatáskörét, és részletes feladatait a törvény az egyes társasági formák esetében külön és bővebben is meghatározza, de valamennyi vezető tisztségviselő közös feladata a **társaság képviseletének ellátása**, valamint a cégbíróság irányában a társaságot érintő adatok tények és ezek változásának a bejelentése.

Vezető tisztségviselő lehet a társaság tagja is és külső személy is, közkereseti és betéti társaság esetén azonban e feladatokat csak a társaság tagja láthatja el.

A vezető tisztségviselők vonatkozásában a törvény **összeférhetetlenségi szabályokat** is megállapít. Így pl. nem lehet vezető tisztségviselő olyan személy, akinek közeli hozzátartozója ugyanannál a társaságnál tagja a felügyelő bizottságnak, vagy aki büntetett előéletű, illetve olyan személy, aki a megválasztását megelőző két éven belül vezető tisztségviselő volt egy olyan társaságnál, amelyet a cégbíróság hivatalból törölt a cégjegyzékből.

A vezető tisztségviselők a polgári jog általános szabályai szerint tartoznak felelősséggel minden olyan kárért amelyet eljárásuk során a társaságnak okoznak. Ha a vezető tisztségviselő harmadik személyeknek okoz kárt, azért általában a társaság tartozik felelősséggel, de törvény előírhatja a vezető tisztségviselők szigorúbb felelősségét is, ha a társaság fizetéseképtelensége esetén a vezető tisztségviselő a társaság hitelezőinek érdekeit nem tartották megfelelően szem előtt.

2.4.A társaság felügyelő bizottsága

A gazdasági társaság tagjai a gazdasági társaság ügyvezetésének ellenérzésére **felügyelő bizottságot** létesíthetnek, meghatározott esetekben pedig felügyelő bizottságot kell létesíteni. A felügyelő bizottság a gazdasági társaság szerve, és ellenőrző tevékenységét a tagok, részvényesek érdekében látja el, ebből következően nem közérdekvédelmi feladatai vannak.

Kötelező felügyelő bizottságot létesíteni **nyilvánosan működő részvénytársaság** esetén. Ugyancsak kötelező a felügyelő bizottság létesítése korlátolt felelősségű társaság és zártkörűen működő részvénytársaság esetében, ha a szavazatok legalább 5%-val rendelkező tagok (részvényesek) azt kéri.

Ha a társaság munkavállalóinak létszáma a 200 főt meghaladja, a dolgozók részt vehetnek a gazdasági társaság működésének ellenőrzésében. A dolgozói ellenőrzés azonban többféle formában megvalósulhat. A társaság vagy felügyelő bizottságot létesít, amelynek egyharmadát a dolgozók delegálják, vagy pedig a társaság ügyvezetése a társaságnál működő üzemi tanáccsal a dolgozói ellenőrzés formáiról tartalmáról megállapodást köt.

Ezekén az eseteken kívül egyéb jogszabályok is előírhatják felügyelő bizottság létesítését.

A felügyelő bizottság a vezető tisztségviselőktől, illetve a gazdasági társaság vezető állású munkavállalóitól **felvilágosítást kérhet**, a társaságbönyveibe és **irataiban betekinthez**, és a társaság dokumentumait megvizsgálhatja. Ha a társaságnál felügyelő bizottság működik, a társaság számviteli törvény szerinti beszámolójáról, és a nyereség felosztásáról a társaság legfőbb szerve csak akkor dönthet, ha a felügyelő bizottság ezen dokumentumokról elkészítette **a véleményét tartalmazó jelentését**. Ha a felügyelő bizottság az ellenőrzése során tapasztaltak alapján indokoltnak tartja, napirendi javaslattal összehívhatja a legfőbb szerv rendkívüli ülését. A társaság legfőbb szervének ülésén tanácskozási joggal részt vehet.

A felügyelő bizottság legalább 3, legfeljebb 15 főből áll. Testületként, a társaság legfőbb szerve által jóváhagyott működési szabályzat alapján jár el. A felügyelő bizottság tagjai a Ptk szabályai szerint a társaság irányában korlátlanul és egyetemlegesen felelnek az ellenőrzési kötelezettségük megszegésével okozott károkért.

2.5. A könyvvizsgáló

A **könyvvizsgáló** a gazdasági társaság **közérdekvédelmi szerve**, ez azt jelenti, hogy egyrészt a társaság szerve is, akit a társaság választ és a társaság biztosítja díjazását is. A könyvvizsgálónak meg kell győződnie arról, hogy a társaság éves beszámolója megfelel a jogszabályok előírásainak, megfelelő és valós képet mutat a társaság pénzügyi és vagyoni helyzetéről.

A társasági törvény rendelkezései alapján kötelező könyvvizsgálót választani részvénytársasági formánál. A kötelező könyvvizsgálat egyéb eseteit a számviteli törvény határozza meg.

A könyvvizsgáló a gazdasági társaság könyveibe betekinthet, a vezető tisztségviselőktől felvilágosítást kérhet, szerződéseit, iratait megvizsgálhatja.

3. FEJEZET – AZ EGYES GAZDASÁGI TÁRSASÁGI FORMÁK SZABÁLYOZÁSA

1.§ A KÖZKERESETI TÁRSASÁG FOGALMA, JELLEMZŐI

A **közkereseti társaság a legegyszerűbb társasági formák** közé tartozik. A közkereseti társaság olyan társaság, amelynek tagjai a társasági szerződésben arra vállalnak kötelezettséget, hogy korlátlan és egyetemleges felelősség mellett üzletszerű közös gazdasági tevékenységet folytatnak és az ehhez szükséges vagyont a társaság rendelkezésére bocsátják. A közkereseti társaság elnevezést, vagy annak rövidítését a társaság cégnevében fel kell tüntetni.

1.1. A tagok jogai és kötelezettségei

A közkereseti társaság tagjai szorosan kötődnek egymáshoz. A társaság elsősorban **személyesítő társaság**, megalakításához szükséges **vagyoni minimumot a törvény nem ír elő**. Kkt. létesítéséhez azonban valamiféle vagyont a tagoknak mégis rendelkezésre kell bocsátani, ez következik a gazdasági társaság általános fogalmából. A társasági szerződés – vagy a tagokkal való külön megállapodás - a tagok, vagy egyes tagok számára előírhat személyes közreműködési kötelezettséget is. Személyes közreműködésre csak megállapodás alapján köteles a társaság tagja. A korábbi szabályokkal ellentétben nem minősül személyes közreműködésnek az üzletvezetés és képviselő ellátása. Személyes közreműködés tehát a társaság tevékenységi körébe tartozó feladatok ellátását jelenti. A személyes közreműködésért a tagot díjazás illeti meg.

A társasági vagyon rendelkezésre bocsátása a tagok kötelezettsége. A tagok által rendelkezésre bocsátott vagyon eltérő mértékű lehet. A tagok által rendelkezésre bocsátott vagyon határozza meg azt, hogy a tag milyen mértékben részesedik a társaság nyereségéből, illetve veszteségéből. A törvény rendelkezése szerint a közkereseti társaság tagjai között a nyereséget és a veszteséget a társasági vagyonhoz való hozzájárulásnak arányában kell megosztani. A törvénynek ettől a főszabályától azonban a társasági szerződés eltérhet. Ez alapján a szerződés eltérő nyereség felosztási és veszteségviselési szabályokat is megállapíthat. A törvényi rendelkezéstől való szerződéses eltérésnek azonban van egy fontos korlátja. A társasági törvény szerint ugyanis semmis az a megállapodás, amely a nyereségtől, vagy a veszteség viseléstől teljesen kizár!

Ebből a szabályból következik, amely a társaság lényegéből is fakad, hogy mind a nyereségtől, mind pedig a veszteségtől valamilyen mértékben valamennyi tagnak részesednie kell.

Ha a társaságnak külső, harmadik személyek irányában tartozása van, azért a tartozásért a társaság a saját, mérlegében kimutatott vagyonával felel. A hitelezők tehát elsősorban a társaság ellen fordulhatnak követelésükkel. Ha azonban a közkereseti társaság vagyona a hitelezői követelések kiegyenlítésére nem elegendő, a közkereseti társaság tagjai saját vagyonukkal korlátlanul és egyetemlegesen felelnek.

A közkereseti társaság tagjainak vagyoni felelőssége mögöttes felelősség. Felelősségük érvényesítésére akkor kerülhet sor, ha a társasági vagyona vezetett végrehajtás eredménytelen volt, vagy a társaság felszámolásra került.

A közkereseti társaság hitelezőjének ezért a törvény megadja azt a lehetőséget, hogy a hitelező a társaságot és a tagot együtt perelje.

A közkereseti társaság tagjai a hitelezők irányában egyetemleges, az azt jelenti, hogy a hitelező a kkt. bármelyik tagjától követelheti a tartozást, a tagok egymás irányában azonban a társasági szerződésben meghatározott veszteségviselési szabályok szerint felelnek.

A társaság bármely tagja alatt értendő az is, aki a kötelezettség keletkezésének idejében a társaság tagja volt, és értendő arra a tagra is, aki ugyan a kötelezettség keletkezése után, de a hitelezői igényérvényesítés előtt lépett be a társaságba. Ha valaki taggá vált, vagyoni felelőssége a többi tagéval azonos!

A kkt. tagjainak korlátlan vagyoni felelőssége azt jelenti, hogy a tagok a teljes magánvagyonukkal felelnek a tartozásért.

A közkereseti társaság tagját a vagyoni jogokon túlmenően megilleti a döntésekben való részvétel joga, másként a szavazati jog. A közkereseti társaság személyes jellegéből adódóan a törvény a tagokat megillető szavazati jog tekintetében úgy szabályoz, hogy a határozathozatal során valamennyi tagnak azonos mértékű szavazata van. A törvénynek ez a szabálya azonban diszpozitív szabály, tehát a társaság tagjai a társasági szerződésben ettől eltérően is rendelkezhetnek. (Pl. vagyonarányos szavazatot vagy más szabályt is megállapíthatnak). A törvényi rendelkezéstől való eltérésnek – hasonlóan mint a nyereségfelosztásnál láttuk – van egy korlátja, nevezetesen: ha a társasági szerződés a törvénytől eltérő szavazati jogokat is állapít meg, legalább egy szavazatot minden tagnak biztosítani kell. **A közkereseti társaság tagja tehát sem a nyereségtől, sem a veszteségtől, sem a szavazástól érvényesen nem zárható ki.**

A közkereseti társaság tagjai a szavazati jogokat **a tagok gyűlésén gyakorolhatják**. A tagok gyűlése a közkereseti társaság **legfőbb szerve**, ez a szerv működése azonban a törvény alig ad szabályt. A részletes szabályozás elmaradása nem törvényalkotói hiba, hanem ésszerűség. A közkereseti társaság a személyes elv alapján működő kisméretű szervezetek társasági formája. Néhány tagot számláló társaságnál nem merül föl annak az igénye, hogy részletes szervezeti szabályokat állapítson meg a jogalkotó. Formalizált tagi gyűlésre csak a társasági beszámoló elfogadása és az eredményfelosztás kérdésében kerül sor. Egyéb kérdésekben tagok gyűlése tartása nélkül írásbeli, vagy más bizonyítható módon is dönthetnek a közkereseti társaság tagjai. **A tagok döntéseiket főszabályként egyszerű többséggel hozzák.** A törvény háromnegyedes többségű döntést követel meg a tag kizárása, illetve az üzletvezetői és képviselői jog megvonásával járó döntés meghozatalához. A társasági szerződés is, és a tagok is esetenként háromnegyedes szótöbbséggel megnevezhetnek olyan döntéseket, amelyben a tagok gyűlése határoz.

A tagok egyhangú határozatával módosíthatják a társasági szerződésüket, dönthetnek a társaság megszűnéséről és átalakulásáról.

A többségi, a minősített többségű és az egyhangú döntést a leadható összes szavazatszám viszonylatában kell megállapítani.

A törvény a társaság belső viszonyai között szabályozza a társaság **üzletvezetését**. Az üzletvezetés fogalmát a törvény nem határozza meg. Az üzletvezetés körébe tartoznak mindazok a társasági ügyek, **amelyek nem tartoznak a tagok gyűlésének hatáskörébe**. Az üzletvezetés körébe tartozik általában a társaság szokásos üzleti tevékenységéhez kapcsolódó ügy: pl. az üzleti terv elkészítése, üzletpolitika kialakítása, munka irányítása, kötelezettségvállalásról szóló döntés meghozatala stb.

A közkereseti társaság **üzletvezetésére** főszabályként **minden tag jogosult**. Ez felel meg a tagokat terhelő korlátlan és egyetemleges felelősségi szabálynak. A törvénynek az üzletvezetésre vonatkozó szabálya azonban diszpozitív, ennek megfelelően a társasági szerződésben a tagoknak lehetőségük van arra, hogy üzletvezetői feladattal egyes tagokat bízzanak meg, s a többi tagot az üzletvezetéstől kizárják. **Külső, nem tag számára üzletvezetői megbízás nem adható**. Ha valamely tagot (vagy tagokat) az üzletvezetéstől a társasági szerződés kizárja, a törvény általános rendelkezési alapján őket megilleti a tagokat általában megillető ellenőrzési jog, amely alapján a tagok a társaság ügyeiről felvilágosítást kérhetnek, iratokba betekinthetnek.

Az üzletvezetésre jogosult tagok mindegyike önállóan jár el, azaz a döntéseket mindenki maga önállóan hozza meg, a döntést ilyenkor nem kell egyeztetni más üzletvezetési joggal felruházott tagokkal. Az önálló döntések azonban a többi üzletvezető kontrollja, ellenőrzése alatt állnak. Az üzletvezetésre jogosult tag a másik üzletvezető tervezett, vagy már megtett intézkedése ellen tiltakozhat a tagok gyűlésénél. Ilyenkor az intézkedés felülbírálatára a tagok gyűlése lesz jogosítva. Az üzletvezetésre jogosult tag nem teheti meg addig a vitatott intézkedést, ameddig a tagok gyűlése a vitában nem dönt. Lehetséges üzletvezetési megoldás **az együttes üzletvezetés**. Ez lényegében közös döntést jelent. Ha az együttes döntésre jogosult üzletvezetők egymással nem tudnak egyetértésre jutni, a tagok gyűléséhez az összes taghoz kell fordulniuk, akik dönten a vitás kérdésekben.

A társaság képviseletét az üzletvezetésre jogosultak a cégjegyzés szabályai szerint **képviselik** harmadik személyek irányában.

1.2. A társasági viszony megszűnése

Megszűnhet a közkereseti társaságban fennálló tagsági viszony a rendes és rendkívüli felmondással, közös megegyezéssel, a társasági részesedés átruházásával, tag kizárásával, illetve ha a tag a vagyoni hozzájárulását felszólítás ellenére nem teljesítette. Objektív okok miatt szűnik meg a társasági tagság akkor, ha a tag meghal, vagy a tagság fenntartása jogszabályba ütközik.

A tagot megilleti mind **a rendes, mind pedig a rendkívüli (azonnali hatályú) felmondás joga**. A közkereseti társaság tagja rendes felmondási jog alapján három hónapos felmondási idővel írásban közölt felmondással tagsági viszonyát megszüntetheti. A felmondási jogot a tagtól elvonni még szerződéssel sem lehet. Ezt a jogot a kkt. tagja számára éppen a korlátlan és egyetemleges felelősségre tekintettel feltétlenül biztosítani kell. A rendes felmondás okát a tag nem köteles meghatározni. Ezzel szemben a rendkívüli felmondást a közkereseti társaság tagja köteles írásban az indokok megjelölésével közölni. A rendkívüli felmondás azonnali hatályú, tehát a tagsági viszonyt azonnal megszünteti. A tagsági viszony azonnali megszüntetése hátrányos lehet a társaság számára, ezért a társaságtól megváló tagot indokolási kötelezettség terheli. Ha a rendkívüli felmondás alaptalan a tagtól a társaság az általános szabályok szerint kártérítést követelhet.

A közkereseti társasági tagsági viszony megszüntetésének új intézménye a **társasági részesedés átruházása**. Ennek alapján a közkereseti társaság tagja és egy külső harmadik személy abban állapodnak meg, hogy a kölcsönösen megállapított áron a közkereseti társaságban fennálló részesedést, mint vagyoni értékű jogot átruházza. Ennek következtében a társaság mentesül a taggal való, mérlegen alapuló elszámolási kötelezettsége alól. Annak ellenére, hogy a kkt.-ben fennálló vagyoni részesedés átruházható, az átruházhatóság mégsem teszi e vagyoni részesedést azonossá a korlátolt felelősségű társaság üzletrészeivel, mert az átruházás alapján a közkereseti társaság részesedést vásárló vevő nem válik automatikusan a társaság tagjává. **Az átruházás – a törvény rendelkezései alapján – csak a társasági szerződés módosításával válik hatályossá.** A társasági szerződés – mint láttuk – kötelezően tartalmazza a tagok meghatározását is. A társasági részesedés átruházása után a tagoknak módosítaniuk kell a közkereseti társaság társasági szerződését. A szerződésmódosítás pedig valamennyi tag egyhangú határozatával történhet.

Ha a tag meghal, örököse nem válik a társaság tagjává, de nincsen akadálya annak, hogy a közkereseti társaság tagjai és az örökös megállapodjanak az örökös tagsági viszony létesítésében.

Ha a közkereseti társaság tagjának tagsági viszonya megszűnik a társaság köteles a taggal a tagsági viszony megszűnése napján kialakult vagyoni állapot szerint elszámolni. Az elszámolás alapján a tag társasági vagyonból akkora hányadot követelhet, mint ahogy a tag által teljesített vagyoni hozzájárulás a társaság jegyzett tőkéjéhez viszonyul. Ez az elszámolási szabály azonban diszpozitív, a társasági szerződésben, illetve a társaságtól megváló taggal eseti megállapodás szerint el lehet térni.

2.§ A BETÉTI TÁRSASÁG FOGALMA, JELLEMZŐI

A betéti társaság sajátos szerepet tölt be a gazdasági társaságok rendszerében, mert **ez az egyetlen olyan társasági forma, amelyben a társaság tagjai különböző módon felelnek a társaság tartozásaiért.** A betéti társaság átmeneti forma a korlátlan és korlátolt tagi felelősségű társaságok között.

A betéti társaság tagjai arra vállalnak kötelezettséget, hogy üzletszerű közös gazdasági tevékenységeket folytatnak olyan módon, hogy **legalább egy tag a beltág felelőssége** a társasági vagyon által nem fedezett kötelezettségekért korlátlan és a többi beltaggal **egyetemleges**, míg legalább egy másik **tag (kültág) csak a társasági szerződésben vállalt** vagyoni betétje szolgáltatására köteles, a társaság kötelezettségeiért azonban – a törvényben meghatározott kivétellel – **nem felel.**

A betéti társaság, bár van korlátozottan felelős tagja, **nem jogi személy társaság.**

A tagok jogállását a törvény alapvetően a társaság tartozásaiért való felelősségi szabályokkal összefüggésben, arra tekintettel határozza meg.

Az új jogi szabályozás jelentősen lazított a betéti társaság tagi jogállást meghatározó korábbi szigorán.

A törvény szerint a betéti társaságra a közkereseti társaságra vonatkozó szabályokat kell alkalmazni.

A betéti társaság beltágjai a társaság tartozásaiért a hitelezők irányában korlátlanul és egyetemlegesen. Egymás irányában pedig – ha a társasági szerződés másként nem rendelkezik, - a társasági vagyonhoz való vagyoni hozzájárulásuk arányában tartoznak felelősséggel. A beltágot tagi jogállása alapján megilletik mindazok a jogok, és terhelik mindazok a kötelezettségek, amelyek a közkereseti társaság tagjait illetik, illetve terhelik.

Részt vehet a tagok gyűlésén, szavazhat, stb. Főszabályként a betéti társaság üzletvezetését és képviselét a beltág látja el.

A kültág ezzel szemben vagyoni betétje szolgáltatására köteles, részt vehet a társaságnak azokban a döntéseiben, amelyet a tagok gyűlése hoz, hiszen ő is tag. Üzletvezetésre és képviselőre a törvény alapján nem jogosult, de őt is megilleti az üzletvezető ellenőrzésének joga a társasági törvény általános szabályai alapján.

Új vonása a törvénynek, hogy **a társasági szerződés felhatalmazása alapján a kültág is elláthat üzletvezetői és képviselői tevékenységet is!**

Ezzel a törvényi javaslattal, – ha a társasági szerződés azt lehetővé teszi – a kültág a jogviszony tekintetében azonos pozícióba kerülhet a beltaggal. Jogállásában a tartozásokért való eltérő felelősségi szabálya megmarad ez alapvető különbség. Ha a társasági szerződés a kültág számára nem ad szervezeti képviselői cégjegyzési jogot, akkor is – a törvényi rendelkezés alapján – eseti jelleggel kaphat képviselői jogot a kültág is a Ptk-nak a meghatalmazásra vonatkozó szabályai alapján. A kültág számára a meghatalmazást vagy a képviselői joggal rendelkező beltág, vagy a tagok összessége, azaz a taggyűlés adja meg.

Ha a betéti társaságnak csak egyetlen olyan tagja van, aki elláthatja az üzletvezetést és képviselést (egy beltágú társaság), akkor az üzletvezetői és képviselői tevékenységét nem a vezető tisztségviselőkre általában megszabott öt éves időszakokra látja el, hanem feladatát elláthatja **időbeli korlátozás nélkül is**. A korlátlan időre szóló eljárási lehetőséget azonban a társasági szerződésben kifejezetten meg kell engedni.

Ha a betéti társaságnak valamennyi beltágja kiválik, a kültág átmenetileg megteheti azokat az intézkedéseket, amelyek a társaság fennmaradását célozzák. Így pl. lépéseket tehet a társasági szerződés módosítására, illetve megteheti azokat a szükséges intézkedéseket, amelyeket egyébként az üzletvezető és képviselő beltág láthatna el. Ha a kültág tevékenysége meghatározott – hat hónapos – határidőn belül nem járt eredménnyel, a cégbíróság végelszámolót rendel ki a társaság megszüntetése céljából. Az új törvény átvette a korábbi szabályozást miszerint végelszámolóként a kültág is kijelölhető.

3.§ A KORLÁTOLT FELELŐSSÉGŰ TÁRSASÁG FOGALMA, JELLEMZŐI

A korlátolt felelősségű társaság magán viseli mind a **személyesítő, mind pedig a tőkeegyesítő társaságok jellemző vonásait**. A korlátolt felelősségű társaság jogi személyiséggel rendelkező társaság. A korlátolt felelősségű társaság előre meghatározott összegű törzsbetétekből álló törzstőkével (jegyzett tőkével) alakul, és amelynél a **tagok kötelezettsége a társasággal szemben csak a törzsbetét szolgáltatására terjed ki**. A társaság tartozásáért a tag – a törvényi kivételtől eltekintve – nem felel.

3.1. A törzstőke, törzsbetét és az üzletrész

A kft mint **jogi személy** a tagoktól elkülönült vagyonnal rendelkezik. Ez a vagyon a törzstőke.

A törzstőke minimumát a törvény 3 millió forint értékű vagyonban határozza meg. A társaság vagyon tartósan nem csökkenhet e három milliós határ alá, a társaság törzstőkéjét nem lehet leszállítani ez alá, s ha a tőkéjét elveszíti, akkor a törvényben szabályozott módon köteles a társaság átalakulni azon társasági formává (közkereseti, - vagy betéti társasággá), amelynél nincs meghatározva vagyonminimum. A törvénynek ezek a szabályai azzal magyarázhatóak, hogy korlátolt felelősségű társaság esetén a hitelezői követelések kielégítésének fedezete – a tagok korlátozott felelőssége miatt – kizárólag a társaság vagyona. Meg kell jegyezni, hogy a társaság a hitelezők irányában a teljes vagyonával azaz a törzstőkével és a törzstőkén felüli vagyonával (saját tőke) felel.

A társaság törzstőkéje a tagok vagyoni betétjének összessége. A társaság törzstőkéje pénzbeli, és nem pénzbeli betétekből (apport) áll. Az új törvény megszüntette azt a korábbi szabályt, amely meghatározta a pénzbeli és nem pénzbeli hozzájárulás arányát. Ennek megfelelően lehetőség van arra, hogy a tagok tisztán apporttal létesítsenek korlátolt felelősségű társaságot.

Ha a társaságot a tagok teljes egészében apporttal alapítják, akkor az apporttot teljes egészében a társaság rendelkezésére kell bocsátani, és ennek tényét a cégbejegyzési kérelem benyújtásakor igazolni kell.

Ha a társaságot fele részben apporttal és fele részben készpénzzel alapítják, akkor az apporttot teljes egészében a társaság rendelkezésére kell bocsátani, a készpénznek pedig legalább a felét.

Ha a társaságot nagyobb részt készpénzzel, kisebb részt apporttal alapítják, alapításkor a készpénzbetéteknek legalább a felét be kell fizetni a nem pénzbeli betéteket pedig a társasági szerződésben meghatározott ideig be kell fizetni.

A törvény azonban meghatározza azt az időintervallumot, amely időn belül a tagoknak a vagyoni hozzájárulásra vonatkozó kötelezettségeiket teljesíteniük kell. Eszerint a pénzbetéteket legkésőbb a cégbejegyzést követő egy éven belül (a társasági szerződésben meghatározott időpontban), a nem pénzbeli betéteket pedig a cégbejegyzéstől számított három éven belül (a társasági szerződésben meghatározott időpontban) be kell fizetni.

A befizetések megtörténtét az ügyvezetőnek igazolni kell a cégbíróság irányába.

A tagok vagyoni hozzájárulása a törzsbetét szolgáltatásával valósul meg. Az egyes tagok törzsbetétje különböző mértékű lehet, a törzsbetét legkisebb mértéke pedig 100.000 Ft összegűnek, és minden esetben tízezressel oszthatónak kell lenni. A tag az általa befizetett törzsbetétet a társaság fennállása alatt nem követelheti vissza. A társaság cégbejegyzését követően a tagság jogait és a társasági vagyonból őt megillető vagyonhányadot a törzsbetéten alapuló üzletrész testesíti meg. Az üzletrész a tagsági jogokat megtestesítő vagyoni értékű jog, amelyről értékpapírt nem lehet kiállítani!

Az üzletrész testesíti meg a korlátolt felelősségű társaság tagjának jogait és kötelezettségeit.

Az üzletrész vagyoni jogot és kötelezettséget is megtestesít. A vagyoni jog kettős irányú. A tagot egyrészt megilleti a társaság **nyereségéből való részesedés** joga (osztalékhoz való jog), amely főszabályként őt a vagyoni hozzájárulás arányában illet meg. A nyereségfelosztásról azonban a társasági szerződés eltérően is rendelkezhet. A tagot megillető további vagyoni jog **a likvidációs hányadhoz fűződő jog**. Ha a társaság megszűnik és a hitelezők kielégítése után marad még felosztható vagyon, akkor a tagok között ezt a vagyont a törzsbetétek arányában fel kell osztani. A likvidációs hányadra vonatkozó törvényi szabályozás is – hasonlóan a nyereségfelosztáshoz – diszpozitív szabály, tehát a társasági szerződés más felosztási szabályt is megállapíthat.

Az üzletrész azonban nem csak vagyoni jogokat, hanem **vagyoni kötelezettségeket is megtestesít**. Ezek között a kötelezettségek között első helyen áll a már említett törzsbetét fizetési kötelezettség. Ha a tag e kötelezettségének a törvény és a szerződés alapján nem tesz eleget, tagsági jogviszonya megszűnik. A tagot a társasági szerződés rendelkezése alapján **pótbefizetési kötelezettség is terhelheti**. A pótbefizetésre a társaság veszteségének fedezése céljából kerülhet sor, és kizárólag abban az esetben, ha a tagok a társasági szerződésben kifejezetten elvállalták a pótbefizetési kötelezettséget. A korlátolt felelősségű társaság tagja, mivel a társaság tartozásaiért főszabályként csak a törzsbetéttel felel, csak akkor kötelezhető további befizetésre, ha azt önként elvállalta!

Ugyanígy **terhelheti** a tagot – de kizárólag szerződéses kötelezettség alapján – **mellékszolgáltatási kötelezettség is**. A mellékszolgáltatás a tag által elvállalt személyes közreműködés, valamely, a társaság számára fontos tevékenység. A mellékszolgáltatás vagyoni értékű szolgáltatás, amiért a tagot díjazás illelheti meg.

Az üzletrész feljogosítja a tagot arra is, hogy részt vegyen a társasági döntések meghozatalában. **A tagot a taggyűlésen szavazati jog illeti meg**. Az egyes tagot megillető szavazati jog mértékét a társasági szerződésben kell meghatározni. A törvény még főszabályt sem állít fel a szavazati jog tekintetében.

A tagokat továbbá a szervezeti jogok sorában megilleti a **taggyűlésen való részvétel joga**, illetve bármely tagnak joga van arra is, hogy az összehívott taggyűlésen az általa javasolt napirendi pontot is megtárgyalják.

Minden tagnak joga van arra, hogy a jogszabálysértő társasági határozatokat a bíróság előtt a törvényben meghatározott határidőn belül **megtámadja**, feltéve, hogy a tag a határozat ellen szavazott a taggyűlésen.

Minden tagnak joga van továbbá – az általános szabályok szerint – a társaság ügyeiről **felvilágosítást kérni**, és a **társaság irataiba az ügyvezetőtől betekintést kérni**.

Mivel a társaság tagja a tagsági viszony fennállása alatt a törzsbetétjét nem követelheti vissza, továbbá a kft jogi személyiségére tekintettel a társasági tőke védelmére szigorú szabályokat állapít meg a társasági törvény, ezért **a kft tagja egyénileg nem léphet ki a társaságtól, tagsági viszonyát felmondással nem szüntetheti meg**. Lehetősége arra szorítkozik, hogy a társaságban fennálló vagyoni értékű jogát, azaz az **üzletrészt másra átruházza** (eladja, elajándékozza vagy elcserélje). Ha a tagnak sikerül vevőt találni az üzletrésze, annak értékét – amely megállapodás tárgya – az üzletrészt megszerző vevőtől követelheti. Ezáltal a tagságot nem kívánó tag hozzájut vagyoni szolgáltatásához, ugyanakkor a társasági vagyon is sértetlen marad. A kft személyes jellegére tekintettel azonban a társaságnak nem mellékes az, hogy ki lesz az új tag. Ezért a törvény a kívülálló számára történő eladás esetén a társaság többi tagjának, a társaságnak, vagy a társaság által kijelölt harmadik személynek **elővásárlási jogot biztosít**. Az elővásárlási jog azt jelenti, hogy az elővásárlásra jogosult ha akar beléphet vevőként az üzletrész adásvételi szerződésbe. Az üzletrész átruházást a társasági szerződés azonban korlátozhatja, vagy taggyűlési jóváhagyáshoz kötheti.

Ha valamely törvényben szabályozott ok alapján az üzletrész mögül a tag eltűnik (mert kizárják, mert meghal, mert jogi személy tag megszűnik) a társaság rendelkezési jogot kap a megszűnt tag vagyona felett. A társaság jogosult az ilyen üzletrészt megvásárolni, tagjainak eladni, vagy a törzstőke leszállítás szabályai szerint az üzletrészt megszüntetni, azaz az üzletrészt bevonni. Üzletrész bevonására azonban csak akkor kerülhet sor, ha a bevonást a társasági szerződés kifejezetten megengedi.

3.2. A korlátolt felelősségű társaság szervezete

A kft. legfőbb szerve a **taggyűlés**, amelyen valamennyi tag részt vehet. A taggyűlést évente legalább egyszer össze kell hívni.

A taggyűlés határozatképes, ha azon a leadható szavazatok több mint a fele (vagy a társasági szerződés erre vonatkozó rendelkezése szerint a törzstőke fele) képviselve van. Ha a taggyűlés nem volt határozatképes, így emiatt megismételt taggyűlés az eredeti napirenden szereplő ügyekben a határozatképes tekintet nélkül a jelenlévők által képviselt törzstőke, illetve szavazati jog mértékére. A határozatképtelenség miatt összehívott újabb taggyűlések összehívásának rendjét a törvény és a társasági szerződés határozza meg. Korlátolt felelősségű társaság esetén is lehetőséget biztosít a törvény arra, hogy a társasági szerződés módot adjon

olyan taggyűlés lebonyolítására, ahol a tagok nem személyesen hanem informatikai eszközök felhasználásával vesznek részt.

A határozatképes taggyűlés a határozatait **általában egyszerű többséggel hozza meg**. A törvény (vagy a társági szerződés) meghatároz olyan döntéseket is, amikor a határozatképes taggyűlésnek **minősített többséggel** kell döntenie.

Háromnegyedes többségű döntés szükséges a tag kizárás kezdeményezéséhez, a társaság megszűnéséről szóló döntés meghozatalához, és a társági szerződés módosításához. A határozatképes taggyűlés egyhangú határozatára van szükség abban az esetben, ha a társági szerződés módosítása a tagok kötelezettségének növelésére, új kötelezettség megállapítására, illetve az egyes tagok külön jogának csorbítására irányulna.

A taggyűlés kizárólagos hatáskörébe tartoznak a tagokat érintő legalapvetőbb kérdések (pl. mérleg megállapítása és a nyereség felosztása, az üzletész bevonása és fenntartása, megvásárlása stb.) a társaság szervezetét érintő legalapvetőbb kérdések (pl. ügyvezető megválasztás és visszahívása, felügyelő bizottság megválasztása és visszahívása stb.) a társaság státusát érintő legalapvetőbb kérdések (pl. a társaság átalakulása, megszűnése stb.). A taggyűlés hatáskörét a társági szerződés tetszés szerint kibővítheti.

A társaság ügyvezetését a tagok közül, vagy kívülálló személyek közül a taggyűlés által választott egy vagy több **ügyvezető** látja el. Az ügyvezető, ha a társági szerződés ettől eltérően nem rendelkezik, határozott időre, legfeljebb 5 évre választja a taggyűlés. A megbízatás újabb időszakokra megismételhető.

Az ügyvezető alapvető feladata a társaság **képviselése**, a **tagjegyzék** és a határozatok könyvének, valamint a taggyűlési jegyzőkönyvek **vezetése**. Az ügyvezető gyakorolja a társaság dolgozói felett a munkáltatói jogokat. Az ügyvezető látja el továbbá mindazokat a feladatokat, amelyeket egyéb jogszabályok (pl. számviteli törvény, cégtörvény) vagy a társági szerződés a feladatkörébe utal.

Korlátolt felelősségű társaság alapítható **egyszemélyes társaságként** is. Egyszemélyes társaságnál taggyűlés nem működik, helyette az alapító dönt. Egyszemélyes társaság saját üzletészét nem szerezheti meg. Ha az egyszemélyes társaság üzletész felosztás, vagy tőkeemelés folytán többszemélyes társasággá válik, a tagok köteles az alapító okiratot társági szerződésre módosítani.

4.§ A RÉSZVÉNYTÁRSASÁG FOGALMA, JELLEMZŐI

A részvénytársaság a nagyvállalatra modellezett jogi személyiséggel rendelkező társasági forma. A részvénytársaság az egyedüli olyan szervezeti alakulat, amelynél a tagsági jogokról **értékpapírt** lehet és kell is kiállítani. Az értékpapír (részvény) a tagsági jogokat megtestesítő okirat, ebből következően az értékpapír átruházásával a tagsági jogokat és ezzel együtt a társasági részesedést is gyorsan és biztonságosan át lehet ruházni. Az értékpapír eszközével a részesedések átruházása nagymértékben mobilizálódik. Az értékpapírba foglalt jogok többfélék. A részvény feljogosítja a részvényest arra, hogy a társaság eredményéből részesedjen, továbbá a társaság megszűnését követően a megszünt társaság vagyonából részesedjen, a részvény biztosítja a részvényes számára a tagsági jogok gyakorlásának lehetőségét (közgyűlési részvétel). A részvénytársaság olyan gazdasági társaság, amely előre meghatározott számú és névértékű részvényekből álló alaptőkével alakul és amelynél a tag (részvényes) kötelezettsége a részvénytársasággal szemben a részvény névértékének vagy kibocsátási értékének szolgáltatására terjed ki. A részvénytársaság kötelezettségeiért – a törvényben meghatározott kivétellel – a részvényes nem felel. A részvénytársaság zárt körben vagy nyilvánosan alapítható. Működési formája lehet zártkörű

vagy nyilvános. Zártkörűen működik az a részvénytársaság, amelynek részvényei nem kerülnek nyilvános forgalmazásra. Nyilvánosan működik a részvénytársaság, amelynek részvényei részben vagy egészben nyilvánosan kerülnek forgalmazásra.

A részvény az új szabályozás szerint **csak névre szóló részvénytípusban** lehet kibocsátani, ebből következően a részvénytulajdonos személye az értékpapírból megállapítható. A részvény előállítása történhet nyomdai úton, és dematerializált formában is. Nyomdai úton előállított részvény papíralapon és az értékpapír előállításra vonatkozó szigorú biztonsági előírások betartása mellett készül. A dematerializált részvény elektronikus úton rögzített és nyilvántartott adatösszesség, amely a törvényben meghatározott tartalmi kellékei és azonosítói vannak. A dematerializált részvény adatait a részvényes javára vezetett értékpapírszámla tartalmazza.

4.1. A részvényfajták

A részvényeket az általuk megtestesített részvényesi jogok szerint csoportosítjuk. **Az eltérő tagsági jogokat megtestesítő részvényeket részvényfajtáknak nevezzük.** A hatályos törvényi szabályozás alapján az alábbi részvényfajták különböztethetők meg:

- a) törzsrészvény,
- b) elsőbbségi részvény,
- c) dolgozói részvény,
- d) kamatozó részvény,
- e) visszaváltható részvény.

- a) A társasági törvény a részvénytársaságra vonatkozó szabályokat a zártkörű részvénytársaságra modellezi. Zártkörűen működő részvénytársaság kibocsáthat **törzsrészvényt**. A törzsrészvények névértékének összege mindenkor meghaladja az alaptőke felét. A törzsrészvényhez fűződő részvényi jogok alapján a részvényesnek joga van a részvénytársaság közgyűlésén résztvenni, a közgyűlés napirendi pontjaihoz kapcsolódó kérdésekben felvilágosítást kérni, valamint észrevételt tenni. A részvényest megilleti továbbá az indítvány tételre vonatkozó jog is. Fontos szervezeti joga a részvényesnek a szavazati jog, amely jog a részvényest a névérték alapján illeti meg. A részvényest megillető vagyoni jogok kétirányúak. Egyrészt jogosult arra, hogy részesedjen a társaság nyereségéből (**osztalékhoz való jog**). Az osztalékjog értelemszerűen akkor illeti meg a részvényest, ha a részvénytársaságnak van a számviteli törvény alapján kimutatott felosztható eredménye, és a közgyűlés döntött is az osztalékfizetésről. A részvényest megillető másik vagyoni jog a **likvidációs hányadhoz való jog**. Ha a részvénytársaság megszűnik, és a hitelezői követelések kielégítése után marad még felosztható vagyona, a megmaradó vagyont a részvényesek között részvényeik arányában kell kiosztani.

A részvényest megilleti továbbá a **megtámadó jog**. Ennek alapján jogosult bíróság előtt megtámadni a közgyűlés törvénysértő határozatait feltéve, hogy a részvényes a határozat ellen szavazott.

- b) A társasági törvény lehetővé teszi a részvénytársaság számára, hogy **elsőbbségi részvényt** bocsásson ki. Az elsőbbségi részvény kibocsátásának végső mértékét a törzsrészvény kötelező minimuma határozza meg. Ennek megfelelően az elsőbbségi részvények az alaptőke felét el nem érő mértékig bocsáthatók ki.

Az elsőbbségi részvényfajta valamely részvényesi jog tekintetében a részvényesnek **többségi jogot** biztosít más részvénnel szemben. A törvény az elsőbbségi részvényfajtán belül eltérő részvényosztályba tartozó elsőbbségi részvény kibocsátását teszi lehetővé. Ez azt jelenti, hogy a többségi jog különböző részvényesi jog vonatkozásában adható a

részvényesnek. Lehetséges **osztalékelsőbbségi részvényosztály**. Az osztalékelsőbbséget biztosító részvény a részvényesek között felosztható adózott eredménytől a más részvényfajtába, illetve részvényosztályba tartozó részvényeket megelőzően, illetve azoknál kedvezőbb mértékben jogosít osztalékra. Lehetséges olyan osztalékelsőbbségi részvény is, amely a többi részvényhez képest nagyobb osztalékot kap. Az osztalékelsőbbségi részvény **korlátozhatja**, vagy **ki is zárhatja** a részvényhez kapcsolódó **szavazati jogot**. Ha az osztalékelsőbbségi részvény kizárja a szavazati jogot, és a részvénytársaság az osztalékfizetési kötelezettségének nem tett eleget, a részvényes szavazati jogot gyakorolhat a részvényes névértéke alapján mindaddig, amíg a részvénytársaság számára nem fizeti ki a többletosztalékot..

Az elsőbbségi részvényfajtán belül lehetőség van **szavazatsőbbségi** részvényosztályban részvény kibocsátására.

A szavazatsőbbségi részvény lehet **szavazattöbbszöröző**, illetve **vétójogot** biztosító részvény. A szavazattöbbszöröző részvény azt jelenti, hogy a részvényt a névértékéhez képest több szavazat illet meg. A többletszavazat azonban nem lehet korlátlan mértékű. Az egy részvényhez kapcsolódó szavazati jog **nem haladhatja meg** a részvény névértékéhez igazodó szavazati jog **tízszeresét**. A vétójogot biztosító szavazatsőbbségi részvény kibocsátása esetén a részvénytársaság közgyűlése csak akkor hozhat döntést az adott kérdésben, ha előzetesen a szavazatsőbbségi részvények előzetesen egyszerű többséggel az adott döntést elfogadták. Lehetőség van arra, hogy az alapszabály a vétójogot meghatározott döntések meghozatalára szorítsa, de lehetőség van arra is, hogy a vétójog a közgyűlés hatáskörébe tartozó valamennyi kérdésre kiterjedjen.

Az új törvény lehetővé teszi, hogy a részvénytársaság **vezető tisztségviselő kijelölésére vonatkozó elsőbbségi részvényt** bocsásson ki. Ennek alapján a részvény illetve részvényesek jogosultak az igazgatóság egy vagy több tagjának a kijelölésére.

A részvénytársaságnak joga van arra is, hogy **elővásárlási jogot** megtestesítő elsőbbségi részvényt bocsásson ki.

Az elővásárlási jog az adásvétel útján átruházni kívánt részvényekre vonatkozik. Ennek alapján a részvényesnek joga van arra, hogy egyoldalú nyilatkozattal vevőként belépjen a részvény adásvételi szerződésbe, ha a másik részvényes a részvényt el kívánná adni.

- c) A részvénytársaság dönthet **dolgozói részvényfajta** kibocsátásáról is. A dolgozói részvényt a részvénytársaság munkavállalói (nyugdíjasai) számára lehet kibocsátani, mégpedig ingyenesen, vagy kedvezményesen (azaz a névértéknél alacsonyabb áron). Annak érdekében, hogy az ingyenesség, illetve a kedvezmény miatt az alaptőke ténylegesen ne legyen kevesebb (hiszen a részvények névértékének összessége az alaptőke) a dolgozói részvényt csak az **alaptőkén felüli vagyontérhére**, az alaptőke **megemelésével** egyidőben lehet kibocsátani. Ezzel a szabállyal a törvény védi az alaptőkét, ezzel a hitelezők érdekét. A dolgozói részvény az alaptőke legfeljebb **15 %-ig** bocsátható ki. Arra tekintettel, hogy a dolgozói részvény ingyenesen, vagy kedvezményesen került kibocsátásra, a dolgozói részvény forgalomképessége korlátozott. Ilyen részvényt csak a részvénytársaság munkavállalóinak, vagy a részvénytársaságnak lehet eladni, **külső forgalomba tehát nem kerülhet**, mert más személyekre való átruházás esetén az ügylet érvénytelen lesz.
- d) A részvénytársaságnak lehetősége van arra is, hogy az alaptőke 10 %-át meg nem haladó mértékben **kamatozó részvényfajta**t bocsásson ki. A kamatozó részvény a részvényt az osztalékon felül a részvényen előre meghatározott mértékű kamatra is jogosult. Az ilyen

részvény tehát a részvényes számára többletjövedelmet biztosíthat a részvénytársaság nyereségéből. A részvényen fel kell tüntetni a kamat mértékét.

- e) A részvénytársaság közgyűlése az alaptőke 10 %-át meg nem haladó mértékben olyan részvény kibocsátásával is rendelkezhet, amely alapján e részvény vonatkozásában a részvénytársaságnak vételi vagy a részvényesnek eladási joga van. Ez az ún. **visszaváltható részvényfajta**. Ha a részvénytársaságnak vételi joga van, akkor a részvénytársaság egyoldalú nyilatkozattal létrehozhatja a részvényre az adásvételi szerződést. Ha pedig a részvényhez kapcsolódóan a részvényesnek eladási joga van, akkor a részvényes egyoldalú jognyilatkozattal létrehozhatja az adásvételi szerződést. A részvényesnek ilyenkor biztos vevője van, tehát a döntése pillanatában hozzájuthat a befektetéséhez.. Kibocsátható olyan részvény is, amely mind vételi, mind pedig eladási jogot megtestesíti.

4.2. A részvénytársaság alapítása

Zártkörűen működő részvénytársaság alapításakor az alapítók arra vállalnak kötelezettséget, hogy a részvénytársaság valamennyi részvényét átveszik. A részvénytársaság alaptőkéje nem lehet kevesebb 20 millió forintnál. Részvénytársaság létesíthető pénzbeli hozzájárulással és tisztán apporttal is. Ha az alapítás egészben vagy részben apporttal történik az apport értékéről és az értékelés módjától független könyvvizsgálónak kell nyilatkozni. A részvénytársaság cégbejegyzésére csak akkor kerülhet sor, ha a kérelem benyújtásáig a részvényesek a pénzbeli hozzájárulásnak legalább az egynegyedét befizették, illetve az apportot a részvénytársaság rendelkezésére bocsátották.

Zártkörűen működő részvénytársaság alapítható úgy is, hogy a kibocsátott részvényeket egyetlen alapító veszi át. Ez az ún. **egyszemélyes részvénytársaság**. Egyszemélyes részvénytársaság az alapításon túlmenően létrejöhet úgy is, hogy az összes részvényt egy részvényes szerzi meg. Egyszemélyes részvénytársaság csak zártkörűen működhet.

4.3. A részvénytársaság szervei

a) A közgyűlés. A részvénytársaság legfőbb szerve a közgyűlés, amely a részvényesek összességéből áll. A közgyűlés kizárólagos hatáskörébe tartozó döntéseket a társasági törvény tételesen meghatározza. (A közgyűlés dönt különösen az alapszabály módosításáról, az eredményfelosztásáról, a részvénnel kapcsolatos döntésekről, tisztségviselők választásáról).

A közgyűlést évente legalább egyszer össze kell hívni. Zártkörűen működő részvénytársaság részvényeseit névre szóló meghívóval kell meghívni. A közgyűlés akkor határozatképes, ha azon a szavazatra jogosító részvények által megtestesített szavazatok több mint a fele jelen van. A határozatképes közgyűlés határozatait a szavazatok **egyszerű többségével** hozza meg, kivéve azokat az alapvető döntéseket, amelyeknek a meghozatalához a törvény legalább háromnegyedes többség elfogadását követeli meg. Pl. alapszabály módosítása, a részvénytársaság működési formájának (nyilvános vagy zártkörű) megváltoztatása. részvénytársaság átalakulása, megszűnése stb. Az új törvény lehetővé teszi, hogy a közgyűlést a részvénytársaság telekommunikációs eszköz igénybevételel bonyolítsa le, amely a személyes részvétellel egyenértékű. Az új törvény egyszerűsítette a zártkörűen működő részvénytársaságok működési rendjét. Az alapszabály rendelkezése szerint lehetőség van arra is, hogy a részvényesek **közgyűlés tartása nélkül is határozzanak írásbeli döntéshozatal útján**. A kisértvényesek védelme érdekében az alapszabály a részvényesek öt százalékának biztosíthatja azt a jogot, hogy személyes részvételű közgyűlés megtartását követelhessék.

b) Igazgatóság. Az igazgatóság a részvénytársaság ügyvezető szerve, amely testületként működik. Az igazgatóság legalább három, legfeljebb tizenegy főből állhat. Az igazgatóság feladata a vezető tisztségviselőket terhelő kötelezettségek teljesítése. Így a társaság

képviselte, a számviteli törvényből eredő kötelezettségek teljesítése. Az igazgatóság tagjai a feladatokat egymás között megoszthatják. Az igazgatóság köteles gondoskodni a részvénytársaság üzleti könyveinek vezetéséről illetve a mérlegkészítésről. Az igazgatóság köteles összehívni a közgyűlést, ha a részvénytársaság vagyona a törvényben meghatározott mérték alá esett.

c) Felügyelőbizottság és könyvvizsgáló. A zártkörűen működő részvénytársaság választhat felügyelőbizottságot is. **Felügyelőbizottság választása azonban már nem kötelező**, csak azokban az esetekben, amelyeket a törvény előír (Pl. dolgozói létszám esetén.). Könyvvizsgálót választani azonban részvénytársaságnál minden esetben kötelező.

4.4. Nyilvános részvénytársaság

Nyilvánosan működik a részvénytársaság, amelynek részvényei részben vagy egészben nyilvánosan kerülnek forgalomba. Nyilvánosan működik a részvénytársaság, ha részvényeit a tőzsdére bevezették, illetve akkor is, ha részvényeire nyilvános felhívással tettek ajánlatot. A nyilvános részvénytársaságok működésére a társasági törvény és a Tőkepiaci törvény egyaránt vonatkozik.

A nyilvánosan működő részvénytársaság, mivel ez a társasági forma **tipikusan nagy szervezeti alakulat**, amelynél sokszor több ezer részvényes van, szigorúbb szabályok alapján működik. Nyilvános részvénytársaság számára tiltja a törvény azt, hogy meghatározott elsőbbségi részvényeket hozzon forgalomba (pl. vezető tisztségviselő kijelölésére vonatkozó elsőbbségi részjog). Nyilvánosan működő részvénytársaságnál tilos a részvényforgalom korlátozása. Nyilvánosan működő részvénytársaság csak dematerializált részvényt bocsáthat ki. A dematerializált részvény nyilvántartása és forgalmazása a banki számlaműveletek szabályai alá esnek. A részvényeseknek értékpapírszámlájuk van a részvényforgalom ezeken a számlákon keresztül bonyolódik. Ezáltal a részvényforgalom biztonságos, és ellenőrizhető. Természetesen a banktitok az értékpapírszámlákra is kiterjed ugyanúgy, mint bármelyik más számlavezetésre. Ez védi a részvényesek érdekeit.

Nyilvános részvénytársaság esetében a szavazattöbbszöröző részvények csak az egyszer többséget igénylő közgyűlési döntésekben biztosíthatnak többlet szavazatot.

Nyilvános részvénytársaság ún. nyilvános eljárással alapítható. A nyilvános alapítás során az alapítási felhívás nem meghatározott személyeknek, hanem mindenkinek, bárkinek szól, ennek megfelelően a nyilvánosan alapított részvénytársaságba bárki „bekerülhet” részvényesként. Az alapítónak alapítási tervezetet kell közzétenni. Az alapítási tervezetet közokiratba, vagy közjegyző által hitelesített magánokiratba kell foglalni. Ez az alaki követelmény biztosítja az alapítás törvényességét. Az alapítási tervezetnek tartalmaznia kell a megalakítandó részvénytársaság alapszabályának összes kötelező tartalmi elemét, a túljegyzés és aluljegyzés esetén követendő eljárást, az alapítás várható költségeit, stb.

Tekintettel arra, hogy nyilvános alapítás esetén, mivel a társaság alapítási felhívás mindenkinek (meg nem nevezett személyeknek) szól, az alapítók csak valószínűsíthetik azt, hogy milyen mértékű lesz a befektetői érdeklődés a részvénytársaság iránt. Túljegyzésről akkor beszélhetünk, ha a befektetők a kibocsátandó részvényeknél többet kívánnak megszerezni, mint ahány részvényt az alapítók kibocsátani terveztek. A túljegyzés elfogadásáról az alapítási tervezet szerint vagy az alapítók vagy az alakuló közgyűlés dönt.

Ha a tervezett nagyságrendű - vagy jegyzési minimumnak megfelelő – részvényeket a befektetők nem jegyzik be, az alapítás megghiúsul. Ilyen esetben a részvényjegyzéssel egyidőben a részvényjegyzők által fizetett összeget az alapítók kötelesek visszafizetni.

Ha a részvényjegyzési eljárás sikeres volt, az alapítók a törvényben meghatározott időn belül kötelesek megtartani az alakuló közgyűlést. Az **alakuló közgyűlés** megállapítja a részvényjegyzés **eredményességét**, esetlegesen **dönt a túljegyzésről**, valamint az **alapszabály elfogadásáról**.

A nyilvánosan működő részvénytársaság részvényeseit általában megilletik azok a jogok, mint amivel a zártkörű részvénytársaság részvényesei rendelkeznek.

Sajátos szabályok irányadóak a nyilvánosan működő részvénytársaság működésére. Közgyűlés összehívására a részvénytársaság hirdetményi lapjában történt felhívással kerülhet sor, közgyűlés tartása nélkül pedig döntés nem hozható. A hirdetményi lapot az alapszabályban kell meghatározni.

Nyilvánosan működő részvénytársaságnál az új szabályozás alapján lehetőség van az alapszabály rendelkezése szerint **igazgatótanács létesítésére**. Az igazgatótanács a nyilvánosan működő részvénytársaságnak az a szerve, amely **egyesíti az igazgatóságot és a felügyelőbizottságot**. Ebből következően az igazgatótanács tagjainak többségében a részvénytársaságtól független személyekből kell állni. Az ilyen ún. **egységes irányítási rendszerű igazgatótanács**, amely angol-amerikai hatásra került be jogunkba. Létesítése azonban nem kötelező, hanem csak lehetőség, ha az alapítók e szervezeti megoldás mellett döntenek. Nyilvánosan működő részvénytársaság esetén az új törvény új intézményként kötelezővé teszi az ún. **audit bizottság létesítését**. Az audit bizottságot a közgyűlés a felügyelő bizottság tagjaiból választja az audit bizottságot. Ha pedig a részvénytársaságnál egységes irányítási szervként igazgatótanács tevékenykedik, ennek független tagjai közül kell választani. Az audit bizottság többek között a részvénytársaság számviteli, pénzügyi beszámolóit véleményezi, javaslatot tesz a könyvvizsgáló személyére, értékeli a pénzügyi beszámolási rendszert. A nyilvánosan működő részvénytársaságnak ezek a szigorú szervezeti és nyilvánossági szabályai a nagyszámú, és ezért önszerveződésre képtelen részvényesek érdekeit védi.

4. FEJEZET – A KÖZÖS VÁLLALAT

A közös vállalat a gazdasági társaságok sajátos formája. Sajátosságát több tényező határozza meg. Egyrészt ez a társasági forma az, amelynek szabályozási előzményei a '70-es évekre nyúlik vissza, a társasági formának tehát nincs kereskedelmi társasági előzménye. Másrészt pedig e társasági forma 2006.évi IV. tv. szerint már nem alapítható, azonban a még működő közös vállalatok az 1997. évi CXLIV. tv. szabályai alapján működhetnek tovább.

A közös vállalat azon jogi személy gazdasági társaság, amely kötelezettségeiért elsősorban vagyonával felel. Ha a közös vállalat vagyona a vállalat tartozásait nem fedezi, akkor a tartozásokért a tagok **együttesen vagyoni hozzájárulásuk arányában, kezesként felelnek**.

A közös vállalat tagjainak vagyoni felelőssége mögöttes felelősség. A kezesség szabályainak alkalmazása azt jelenti, hogy a tagi vagyoni felelősségre akkor kerül sor, ha a közös vállalat a hitelezői követeléseket nem tudta kielégíteni. Először tehát a közös vállalat vagyonára kell a hitelezőknek végrehajtást vezetni, és ha a végrehajtás eredménytelen, akkor lehet a maradék követelésért a tagokhoz fordulni. A hitelezőnek az összes tagot perelni kell, és minden tagtól csak a tartozásnak a tagra eső részét lehet követelni. A tagra első követelés arányát a tagnak a társasági vagyonhoz való vagyoni hozzájárulás aránya határozza meg. Ez a szabály azonban diszpozitív jellegű. A nyereség és veszteség viselés arányát a társasági szerződés eltérően is megállapíthatja.

A társaság alapításához a tagoknak társasági szerződést kell kötni. A társasági szerződésben meg kell határozni a tagokat megillető szavazat mértékét, a tagot megillető nyereség és veszteségviselés szabályait, tag kilépése esetén a tagot megillető vagyonhányad kiadásának feltételeit, valamint a társaság megszűnését követően a fennmaradó vagyon felosztásának rendjét.

A megalapított társaságtól a tag kiléphet, illetve a társaságba belépéssel új tag is csatlakozhat.

A tag a közös vállalatból az év végére szóló felmondással kiléphet. A kilépési szándékot a tagnak legalább három hónappal korábban közölni kell a társaság legfőbb szervének (igazgatótanács) szóló közléssel.

A kilépő taggal a kilépés időpontjára el kell számolni. A közös vállalat igazgatótanácsa határozza meg, hogy a vállalat a kilépő tag vagyonhányadát mikor és milyen részletekben adja ki. A vagyonkiadást úgy kell meghatározni, hogy annak határideje három éven belül legyen, és a társaság működését ne veszélyeztesse a kilépés. A kilépő tag a kilépéstől számított öt évig kezesként továbbra is felel a kilépés előtt keletkezett tartozásokért.

A tagsági viszony megszűnhet azzal is, hogy a tag vagyoni hányadát – az igazgatótanács hozzájárulásával – más tagra ruházza át. Ilyen tagmegszűnés esetén a vagyonhányadot eladó tagot nem terheli kezesi felelősség.

A társasági szerződésben meghatározott feltételek szerint a társaság megalapítását követően a társaságba új tag beléphet (csatlakozás). A csatlakozás elfogadásáról a társaság legfőbb szerve, az igazgatótanácsa határoz, egyúttal meghatározza a belépő tagot terhelő kötelezettségeket, a tag szavazati jogának mértékét, és dönt a belépés időpontjáról.

A csatlakozó tag felel a vállalatnak a csatlakozás előtt keletkezett tartozásaiért, azonban felelősségét a csatlakozáskor az igazgatótanácshoz intézett nyilatkozatával korlátozhatja.

Ennek elfogadása esetén csak a vagyoni hozzájárulásával felel a csatlakozás előtt keletkezett tartozásokért.

A közös vállalat tagjai vagyoni hozzájárulás nyújtására a társasági szerződésben meghatározott mérték szerint kötelesek. Ha a társasági szerződés így rendelkezik, mellékszolgáltatásra is vállalhatnak kötelezettséget. A közös vállalat tagjai jogosultak részesedni a társaság nyereségéből, a veszteséget pedig viselni kötelesek, mégpedig vagyoni hozzájárulásuk arányában. A társasági szerződés azonban vagyoni hozzájárulástól eltérően is megállapíthatja a nyereség és veszteség felosztás szabályait.

A közös vállalat legfőbb szerve az **igazgatótanács**, amely a tagok összessége. Az igazgatótanács hatáskörébe tartozik a gazdálkodás körébe tartozó legalapvetőbb döntések meghozatala (gazdálkodásra vonatkozó tervek jóváhagyása, döntés olyan szerződés megkötéséről, illetve módosításáról, amelynek értéke a társasági szerződésben meghatározott mértékét meghaladja stb.). Az igazgatóság dönt a társaság státusz-kérdéseiről (megszűnés, átalakulás) valamint a tagok jogait és kötelezettségeit érintő kérdésekről (társasági szerződés módosítás, tag kizárás, nyereségfelosztás). Az igazgatótanács dönt továbbá a vállalat belső szervezetének, irányítási és ellenőrzési rendjének kialakításáról.

A közös vállalat **ügyvezetését és képviselését az igazgató** látja el. Az igazgató a feladatait a jogszabályok, a társasági szerződés, valamint az igazgatótanácsi határozatok keretei között látja el.

5. FEJEZET – AZ EGYESÜLÉS

Az egyesülés a gazdasági társaságokról szóló törvény kooperációs társasága. Az egyesülés alapcélja, hogy a tagjainak gazdálkodási eredményességét elősegítse, a tagok gazdasági tevékenységét összehangolja, szakmai érdekeiket képviselje.

Az egyesülés jogi személyiséggel rendelkező kooperációs társaság. Az egyesülés a kooperációs feladatainak előmozdítása érdekében kiegészítő jelleggel gazdálkodási tevékenységet is végezhet.

Az egyesülést a tagok társasági szerződéssel hozzák létre. Az egyesülés működési **költségeit a tagok viselik**, és a tagok bocsátják rendelkezésre azt a vagyont is, amely az esetleges kiegészítő gazdálkodó tevékenységhez szükséges. Ha a tagok a társasági szerződésben azt elvállalják, **mellékszolgáltatást is** nyújthatnak az egyesülés számára.

Az **egyesülés legfőbb szerve a taggyűlés**, amely a tagok összességéből áll. A taggyűlés kizárólagos hatáskörébe tartozik az egyesülést érintő stratégiai döntéseinek meghozatala (érdekképviselő, koordináció stb.), az egyesülést érintő alapvető státuskérdésekről való döntés, valamint a tagok jogait és kötelességeit meghatározó alapvető kérdésekben való döntés.

A döntések meghozatalánál a koordináció és érdekképviselői tevékenység körében minden tagnak egy szavazata van. Garanciális szabálya a törvénynek, hogy a tagok gazdálkodásában végrehajtandó kötelezettségekről a taggyűlés csak minősített (3/4-es) többséggel dönthet. Az ilyen döntés további érvényességi feltétele az is, hogy **ilyen határozat csak az érintett tag kifejezett hozzájárulásával hozható**. A törvénynek az a szakasza garantálja azt, hogy az egyesülés valóban érdekképviselő, koordináló szerv maradjon, és ne váljon irányító szervvé!

A koordináción kívül eső, kiegészítő gazdálkodó tevékenység körében a tagok a döntéshozatalban a **vagyoni hozzájárulás alapján** vesznek részt.

Az **egyesülés ügyvezetését** és képviseletét a jogszabályok, valamint a taggyűlési határozatok keretei között az **igazgató** látja el. A jogszabály a társasági szerződésben felhatalmazást ad testületi ügyvezető szerv kialakítására is. Ha a társasági szerződés így rendelkezik létrehozható **igazgatóság** is. Ebben az esetben az igazgatóság tagjai minősülnek igazgatónak.

A társasági szerződésben foglalt feltételek szerint az egyesülésbe bárki beléphet. A **csatlakozásról a taggyűlés határoz**, megállapítva a csatlakozás időpontját, a csatlakozó tag kötelezettségeit, valamint a kiegészítő gazdálkodási tevékenység körében a csatlakozó tag szavazati jogának mértékét.

A tag az egyesülésből az év végére, három hónapos felmondással kiléphet. A kilépő taggal a kilépés időpontja szerint el kell számolni, és meg kell határozni azt is, hogy a tagra jutó vagyont mikor és milyen részletekben kell az egyesülésnek kiadni.

6. FEJEZET – A SZÖVETKEZET JOGI SZABÁLYOZÁSA

1.§ A SZÖVETKEZET JELLEMZŐ VONÁSAI, A SZÖVETKEZETEK JOGI SZABÁLYOZÁSA

1.1. A szövetkezet jellemző vonásai

A szövetkezeti forma – a szövetkezetekben részvevő tagok számát tekintve – a legelterjedtebb szervezet a világon. A szövetkezetek működését a Szövetkezetek Nemzetközi Szövetsége (SzNSz) által megfogalmazott szövetkezeti alapelvek jellemzik.

a.) A szövetkezeti tagságnak az **önkéntességen** kell alapulnia. A szövetkezetnek nyitva kell állnia – minden mesterséges korlátozástól vagy bármilyen társadalmi, politikai vagy felekezeti megkülönböztetéstől mentesen – mindazok előtt, akik a szövetkezet szolgáltatásait igénybe tudják venni, és hajlandók a tagsággal járó felelősséget vállalni. (Az utóbbi mondatban megfogalmazott elvet a **nyitott tagság** elvének nevezik.) Az 1945. utáni magyar szövetkezettörténetben elsősorban az önkéntesség súlyos megsértését tapasztalhattuk.

b.) Az SzNSz kritériuma szerint a szövetkezetek **demokratikus szervezetek**. Ez alatt azt értik, hogy a szövetkezetek ügyeit olyan személyek intézik, akiket a tagok választottak vagy neveztek ki és akik a tagságnak tartoznak felelősséggel. E kritérium lényeges oldala az, hogy a szövetkezetek tagjait a szövetkezetekre vonatkozó döntéseknél (szavazásoknál) **egyenlő jogok illetik meg, minden tag egy szavazattal rendelkezik**.

c.) Az SzNSz alapelvei előírják, hogy minden szövetkezetnek gondoskodnia kell a tagok, szövetkezeti tisztségviselők és alkalmazottak gazdasági képzéséről, de nyújthat számukra különböző szociális támogatásokat is.

d.) Az SzNSz alapelvek között megemlíti még, hogy minden szövetkezeti szervezetnek kötelessége – a tagok és a szövetkezet érdekeinek eredményesebb szolgálata céljából – a legkülönbözőbb gyakorlati formában és módon a többi szövetkezettel helyi, országos vagy nemzetközi viszonylatban **együttműködést** megvalósítani.

A **szövetkezet gazdasági társaságoktól történő elhatárolásának** legfontosabb kritériumai a következőkben foglalhatók össze.

- Gazdasági társaságokban a profit főszabályként a *tőkebefektetés arányában* kerül a tagok között felosztásra. Ezzel szemben a szövetkezetben az eredmény felosztásának fő szempontja a *szövetkezet üzleti forgalmában való részesedés aránya*, így pl. egy értékesítő szövetkezet esetében az egyes tagok milyen értékű árut értékesítettek, beszerző szövetkezet esetén vásároltak a szövetkezeten keresztül. Az általában kismértékű tőkebefektetés után (részjegytőke) csak *korlátozott kamatot* lehet fizetni.
- A szövetkezés lényegének közgazdasági értelmét az **üzemkiegészítés elve** juttatja kifejezésre, mely szerint *a szövetkezet a tagok érdekében működik*, nincs elkülönült célja a tagi gazdaságoktól, a tagsági viszonnal rendelkező egyéni gazdaságokat azok *önállóságának megtartása mellett fogja össze*.
- A tag és a szövetkezet közötti üzleti kapcsolatokban **nem érvényesül a nyereségorientáltság elve**, egy *altruistív, támogató jellegű viszonyrészerről van szó*. A szövetkezet azonban nyújthat szolgáltatásokat tagsággal nem rendelkezők számára is, ilyen esetben azonban már mint nyereségérdekelt vállalkozás lép fel, azaz *külső megrendelőikkel szemben profitorientált vállalkozásként viselkedik*. E kettős magatartás miatt a szövetkezetek működésében érvényesül a **dualitás elve**.

1.2. A szövetkezetek jogi szabályozása

1948. után a szövetkezetek Magyarországon – bár időszakonként módosult tartalommal – **politikai eszközszerepet** tölthettek be. Ennek a lényege a szövetkezetesítéskor az volt, hogy azokon a területeken, ahol a **magántulajdon felszámolására** az államosítás különböző okokból nem volt megfelelő (elsősorban a kismagántulajdon és a mezőgazdaságban működő tulajdon területén), a szerepet az **állami kényszerítéssel** alakított szövetkezetek tölthették be. Az így létrehozott – s az elmúlt negyven évben végrehajtott reformok során jelentősen módosult – szövetkezeti modellnek mindvégig központi kategóriája volt az **oszthatatlan szövetkezeti tulajdon**. Ennek a lényege kissé leegyszerűsítve az volt, hogy a szövetkezetesítéskor **a tagok által bevitt (bekényszerített) magántulajdon és a szövetkezet gazdálkodása során felhalmozott vagyon** olyan szövetkezeti tulajdon lett, amely semmilyen módon **nem kerülhetett vissza a tagok magánvagyonába**.

Ilyen előzmények után a szövetkezeti szféra 1992-es újraszabályozásának két alapvető feladatot kellett megoldania:

- új **szövetkezeti törvényt** kellett alkotni, amely elvégzi a szövetkezetek piacgazdaságnak megfelelő szabályozását (1992. I. tv.),
- létre kellett hozni egy ún. **szövetkezeti átalakulási törvényt**, amely szabályozza a korábban működő szövetkezetek áttérését az új szövetkezeti modellre, ezen belül is meghatározza az addig oszthatatlan szövetkezeti tulajdon magánszemélyekhez való rendelését, amit a törvény vagyonnevesítésnek nevez (1992. évi II. tv.).

Az 1992. évi II. tv. szerint az **addig oszthatatlan szövetkezeti vagyont** a törvény rendelkezései és a közgyűlés határozatai alapján fel kell osztani (vagyonnevesítés).

A vagyont egy **sajátos értékpapír, a szövetkezeti üzletrész** formájában kellett felosztani. A törvény meghatározta, hogy a vagyont mely személyek között kellett nevesíteni. A jogszabály azt is előírta, hogy a vagyon nevesítésekor az üzletrészek **arányait** a tagoknak úgy kell megállapítani, hogy az feleljen meg a vagyon létrehozásában és gyarapításában való közreműködés mértékének, figyelembe véve a **tagsági viszony időtartamát**, a személyes közreműködés súlyát és arányát, a **vagyoni hozzájárulás mértékét**.

2.§ A SZÖVETKEZET TÖRVÉNYI FOGALMA ÉS A SZÖVETKEZET ALAPÍTÁSA

A szövetkezetek hatályos szabályozását a **2006. évi X. tv.** tartalmazza.

a.) A törvényi definíció szerint a szövetkezet az **alapszabályban meghatározott összegű részjegytőkével alapított, a nyitott tagság és a változó tőke elvei szerint működő, jogi személyiséggel rendelkező szervezet, amelynek célja a tagjai gazdasági, valamint más társadalmi** (kulturális, oktatási, szociális, egészségügyi) **szükségletei kielégítésének elősegítése**.

b.) A szövetkezeti formára vonatkozó jogfejlődés legújabb eredménye a **szociális szövetkezet** kialakulása. A szociális szövetkezet olyan szövetkezet, amelynek **célja munkanélküli, illetőleg szociálisan hátrányos helyzetben lévő tagjai számára munkafeltételek megteremtése, valamint szociális helyzetük javításának egyéb módon történő elősegítése**

2.1. A szövetkezet alapítása

A szövetkezet alapításának személyi feltételei között fontos szabály, hogy legalább hét alapító tagra van szükség. Az alapítók természetes személyek, jogi személyek, valamint jogi személyiség nélküli gazdasági társaságok egyaránt lehetnek, azzal a korlátozással, hogy alapításkor és a működés további menetében **a nem természetes személyek taglétszáma nem haladhatja meg a tagság egyharmadát**.

További speciális rendelkezés, hogy **szociális szövetkezet** alapítása és működése esetén a tagok **kizárólag természetes személyekből** állhatnak. A szövetkezet tagjai nagykorú és 14 évet betöltött személyek egyaránt lehetnek, az utóbbiak nyilatkozata érvényességéhez azonban a törvényes képviselőjük hozzájáruló nyilatkozatára van szükség. Fontos rendelkezés az is, hogy a tagokat nem szabad nyilvános felhívás útján gyűjteni.

A szövetkezetek megalakulásához **alakuló közgyűlés** megtartására van szükség, amelyen az összes alapító tagnak részt kell vennie. Az **alakuló közgyűlés**

- megválasztja a levezető elnököt, a jegyzőkönyvvezetőt és a jegyzőkönyv két hitelesítőjét;
- kimondja a szövetkezet megalakulását;
- elfogadja a szövetkezet alapszabályát;
- megállapítja, hogy a tagok az alapszabályban meghatározott részjegytőke teljesítésére kötelezettséget vállaltak;
- megválasztja a szövetkezet ügyvezető elnökét vagy igazgatóságának elnökét és tagjait;
- megválasztja a szövetkezet felügyelő bizottságának elnökét és tagjait;
- megválasztja a szövetkezet könyvvizsgálóját, ha könyvvizsgáló működése a számviteli törvény vagy az alapszabály rendelkezései szerint kötelező.

2.2. Az alapszabály

Az alapszabály a **szövetkezet** szervezetének, működésének és gazdálkodásának **alapokmánya**. Az alapszabálynak – többek között – tartalmaznia kell:

- a szövetkezet célját;
- a szövetkezet cégnevét, székhelyét, főtevékenységét, továbbá azokat a tevékenységeket, amelyek végzéséhez hatósági engedélyre van szükség;
- a részjegy névértékét, az egy tag által jegyezhető részjegyek számát, a részjegytőke alapításkori nagyságát;
- a tagok jogait és kötelezettségeit, valamint - iskolaszövetkezet esetében - az oktatási intézmény tag és a szövetkezet kapcsolatát;
- a tagok által biztosítandó részjegy névértékének megfelelő vagyoni hozzájárulást, rendelkezésre bocsátásának módját és idejét;
- a szövetkezet szervezetét;
- a szövetkezet működésének időtartamát, ha határozott időre alapítják;
- a kilépés bejelentésének feltételeit;
- a tagfelvétel és kizárás szabályait;
- a pótbefizetés és a tagi kölcsön feltételeit.

2.3. A szövetkezet nyilvántartásba vétele

A szövetkezet alapítását az alapszabály elfogadásától számított **harminc napon belül** – bejegyzés és közzététel céljából – be kell jelenteni a székhely szerinti megyei (fővárosi) bírósághoz mint cégbírósághoz. A szövetkezet a cégbejegyzés iránti **kérelem benyújtását követően** végezhet gazdasági tevékenységet.

A szövetkezetet csak azt követően lehet bejegyezni, hogy a tagok a **részjegytőke alapszabályban meghatározott mértékét, de legalább harminc százalékát** befizették, illetőleg a nem pénzbeli hozzájárulást teljes egészében a szövetkezet részére bocsátják **az alapítást követő 8 napon belül**.

3.§ A SZÖVETKEZET ÖNKORMÁNYZATI SZERVEI

A szövetkezet szervei (amelyek formálisan hasonlítanak a részvénytársaságot vezető szervekhez) a következők:

1. közgyűlés (részközgyűlés, küldöttgyűlés),
2. az igazgatóság,
3. a szövetkezet vezető tisztségviselői, valamint
4. a felügyelő bizottság.

3.1. A közgyűlés

A szövetkezet legfőbb önkormányzati szerve a tagok összességéből álló közgyűlés.

A közgyűlés hatáskörébe tartozik:

- az alapszabály módosítása;
- az igazgatóság elnökének és tagjainak (ügyvezető elnökének), valamint a felügyelő bizottság elnökének és tagjainak megválasztása, visszahívása, tiszteletdíjuk megállapítása;
- a könyvvizsgáló megválasztása, visszahívása, díjazásának megállapítása;
- a szövetkezeti vagyon egy részének közösségi alappá történő minősítése, valamint döntés a közösségi alap felhasználásának főbb elveiről;
- a számviteli törvény szerinti beszámoló elfogadása, döntés az adózott eredmény felhasználásáról;
- az alapszabályban meghatározott esetekben a tag kizárása, illetőleg a tagot kizáró határozat felülvizsgálata;
- döntés a szövetkezet vezető tisztségviselője elleni kártérítési per megindításáról;
- döntés szövetkezeti szövetségbe történő belépésről, illetőleg az abból történő kilépésről;
- döntés a szövetkezet egyesüléséről, szétválásáról, gazdasági társasággá történő átalakulásáról, valamint jogutód nélküli megszűnéséről;
- döntés a csődeljárás iránti kérelem benyújtásáról, valamint csődegyezség jóváhagyásáról;
- döntés a szövetkezet felszámolásának kezdeményezéséről, valamint a felszámolási eljárás során kötött egyezség jóváhagyásáról;
- döntés befektető tagok felvételéről. ennek során a befektető taggal meg kell állapodni a befektető tagi jogviszony megszűnése esetén az elszámolás időpontjáról és módjáról;
- döntés pótbefizetés elrendeléséről;
- a részjegyek névértékének megváltoztatása;
- a tagsági jogviszony megszüntetése vagy megszűnése esetén a részjegy névértékén felüli összege kifizetése időpontjának megállapítása, amelyet a szövetkezet egyéb kötelezettségeire figyelemmel kell meghatározni, de a tagsági jogviszony megszűnésétől számított 8 évnél nem lehet hosszabb.

A) A részközgyűlés. Az alapszabály *közgyűlés megtartása helyett* részközgyűlések tartását írhatja elő, ha a szövetkezeti **tagok** száma az **ötszáz főt meghaladja**, vagy a tagok lakóhelye, munkahelye vagy **más**, az alapszabályban meghatározott szempont **ezt indokolja**. A részközgyűlési körzetek kialakításának szabályait az alapszabályban kell megállapítani.

B) A küldöttgyűlés. Ha szövetkezet tagjainak száma az **ötszáz főt meghaladja**, az alapszabály küldöttgyűlés működését írhatja elő; ez esetben meghatározza a küldötteknek a taglétszámhoz viszonyított arányát, a küldöttek megválasztásának módját és megbízatásuk időtartamát. Számuk ötvennél kevesebb nem lehet. A küldöttgyűlésen – tanácskozási joggal – a szövetkezet bármely más tagja részt vehet.

3.2. Az igazgatóság

A szervezetet ügyvezetését és képviselését az alapszabályban meghatározott létszámú, de legalább **háromtagú igazgatóság** végzi. **Ötven főnél kisebb** taglétszámú szervezetben az alapszabály *igazgatóság helyett* **ügyvezető elnöki** tisztséget rendszeresíthet, aki az igazgatóság hatáskörében jár el.

3.3. A vezető tisztségviselők

A törvény alapján a szervezet tisztségviselői: **az igazgatóság elnöke és tagjai**, illetőleg az **ügyvezető elnök**.

3.4. A felügyelő bizottság

A szervezetben a közgyűlés legalább **háromtagú** felügyelő bizottságot választ. Hús főnél kisebb szervezetben a felügyelő bizottság helyett a szervezet alapszabálya a szervezet egyik tagját is megválaszthatja a felügyelő bizottság feladatainak ellátásával.

A szervezet tisztségviselőinek jogállására vonatkozó szabályok lényegében megegyeznek a gazdasági társaságok vezető tisztségviselőire vonatkozó szabályokkal, amit a jegyzetben korábban már tárgyaltunk.

4. § A TAGSÁGI JOGVISZONY

A szervezeti tagsági jogviszony a szervezet **alapításakor**, vagy írásbeli kérelemmel kezdeményezett **tagfelvétellel** keletkezik.

A tag kérelmében nyilatkozik arról, hogy a szervezet alapszabályában foglaltakat magára nézve kötelezőnek elismeri, és vállalja, hogy a szervezet céljainak megvalósításában személyesen közreműködik. A tagfelvételtől az alapszabályban meghatározott testületi szerv (pl. a közgyűlés vagy az igazgatóság) dönt.

A szervezeti tag **vagyoni hozzájárulását**, valamint a tagnak az erre vonatkozó kötelezettségeit a részére kiállított okirat (**részjegy**) tanúsítja.

4.1. A tagsági jogviszony tartalma

A szervezet működésének irányítása és ellenőrzése során a tagokat az általuk szolgáltatott vagyoni hozzájárulás mértékére tekintet nélkül **azonos jogok** illetik meg.

A tag alapvető **joga**, hogy

- **részt vegyen** a szervezet tevékenységében, személyes közreműködésének, vagyoni hozzájárulásának és egyéb érdekeltiségének megfelelően **részesedjen a gazdálkodás eredményéből**;
- **igénybe vegye** a szervezet által a tagok részére rendszeresített **szolgáltatásokat**, és élvezze a szervezet egyéb előnyeit;
- **tanácskozási és szavazati joggal** részt vegyen a **közgyűlésen**;
- **tisztséget viseljen** a szervezetben;
- a vezető tisztségviselőktől **felvilágosítást kérjen** a szervezetet érintő bármely kérdésről.

A tag **alapvető kötelessége**, hogy

- **teljesítse a vagyoni hozzájárulását**, továbbá vállalkozásának megfelelően részt vegyen a szervezetnek és szerveinek a tevékenységében
- **védje** a szervezet vagyonát.

4.2. Vagyoni hozzájárulás

A szövetkezet alapszabályában kell rendelkezni a tagok vagyoni hozzájárulásának legkisebb mértékéről, aminek teljesítése valamennyi tag számára kötelező.

A tag vagyoni hozzájárulása **pénzbeli és nem pénzbeli hozzájárulás lehet**. Nem pénzbeli vagyoni hozzájárulásként vagyoni értékkel rendelkező, forgalomképes dolog és vagyoni értékű jog – ideértve az adós által elismert vagy jogerős bírósági határozaton alapuló követelést is – vehető figyelembe.

4.3. Tagi kölcsön

A **tag** a szövetkezetnek az alapszabály és a közgyűlési határozatok keretei között **kölcsönt nyújthat** (tagi kölcsön), ha a **tagsági viszonya** legalább **egy éve** fennáll és **vagyoni hozzájárulását** már **teljesítette**.

A tagi kölcsönt csak a szövetkezet céljainak megvalósítására szabad felhasználni. A tagi kölcsönök **együttes összege nem haladhatja meg a saját tőke kétszeresét**.

A kölcsön mértékét, lejáratát, nyújtásának, visszafizetésének, felmondásának rendjét és a kamat mértékét az alapszabályban, az ott nem rendezett részletekre vonatkozóan a tag és a szövetkezet közötti megállapodásban kell rendezni. A megállapodást írásba (köz-, vagy teljes bizonyító erejű magánokirat) kell foglalni.

4.4. A tagsági jogviszony megszűnése

A tagsági jogviszony megszűnik:

- ha a tag a szövetkezetből **kilép**
- ha a tag **vagyoni hozzájárulását nem teljesítette**
- a tag **halálával** (jogi személy tag megszűnésével)
- ha a szövetkezet a tagot **kizárja**, valamint
- a szövetkezet **átalakulásával**, általános jogutódlással való vagy jogutód nélküli megszűnésével.

5 § A SZÖVETKEZET VAGYONA ÉS GAZDÁLKODÁSA

A szövetkezet vagyona a szövetkezet saját tőkéje, amely magába foglalja a részjegytőkét /jegyzett tőkét/ a jegyzett de be nem fizetett tőkét, a tőketartalékot, az eredménytartalékot, a lekötött tartalékot /ezen belül a közösségi alapot/, az értékelési tartalékot, valamint a tárgyév mérleg szerinti eredményét.

5.1. A részjegytőke

A szövetkezet részjegytőkéje (jegyzett tőke) a tagok **vagyoni hozzájárulásainak összege**, amelyek teljesítését, illetve az erre vonatkozó kötelezettségvállalást a tagoknak kiállított részjegyek igazolják.

5.2. A szövetkezet gazdasági tevékenysége

A szövetkezet minden olyan tevékenységet folytathat, amelyet törvény szövetkezet számára nem tilt. Főtevékenységét tekintve lehet:

- tagjai számára beszerzéssel, tagjai termékeinek feldolgozásával, értékesítésével foglalkozó szövetkezet
- tagjai termelését elősegítő szövetkezet
- közös termelést megvalósító szövetkezet
- tagjai fogyasztását elősegítő szövetkezet

- tagjainak munkafeltételeket teremtő, illetőleg szociális helyzetüket más módon javító, valamint iskolaszövetkezetként működő szociális szövetkezet
- tagjai számára külön törvény szerint közhasznú tevékenységnek minősülő feladatokat ellátó, külön törvény szerint közhasznú szervezeti jogállással rendelkező szociális szövetkezet.

Szövetkezet **csak olyan gazdasági társaság alapítója**, illetve **tagja** lehet, amelyben **felelőssége nem haladja meg az általa szolgáltatott vagyoni hozzájárulás összegét**.

6.§ A SZÖVETKEZET SZERVEZETI VÁLTOZÁSAI, ÁTALAKULÁSA

A szövetkezet **egyesülésének** lehetséges módjai az **összeolvadás** és a **beolvadás**. **Összeolvadás** esetén az egyesülő szövetkezetek a jogutód szövetkezet alapításával megszűnnek. **Beolvadás** esetén a beolvadó szövetkezet megszűnése mellett az átvevő szövetkezet válik jogutód szövetkezetté.

Szétválás esetén az azt kezdeményező szövetkezet több jogutód szövetkezet alapítása útján megszűnik.

6.1. A szövetkezet gazdasági társasággá átalakulása

A szövetkezet **korlátolt felelősségű társasággá** vagy **részvénytársasággá** alakulhat át.

6.2. A szövetkezet megszűnése

A szövetkezet megszűnik, ha

- az alapszabályban **meghatározott időtartam eltelt**,
- a közgyűlés elhatározza a **jogutód nélküli vagy jogutódlással történő megszűnést**,
- **tagjainak száma nem éri el az e törvényben meghatározott számot**, és hat hónapon belül nem jelentenek be a cégbíróságnál új tagot;
- **a cégbíróság megszűntnek nyilvánítja**,
- a bíróság **felszámolási eljárás során megszünteti**.

7. FEJEZET – A CSŐDELJÁRÁS, A FELSZÁMOLÁSI ELJÁRÁS ÉS A VÉGELSZÁMOLÁS

A piacgazdaságban a vállalkozások számára nem csak a vállalkozások létrejöttének és működésének, hanem a **fizetéseképtelenség orvoslásának** és a **megszűnésnek** a garanciális szabályozása is alapvető fontosságú. Ezt a szabályozást végezte el az 1993. LXXXI. törvénnyel, valamint az 1997. évi XXVII. törvénnyel módosított 1991. évi II. törvény, amely három eljárást szabályoz: **a csődeljárást, a felszámolási eljárást és a végelszámolást**.

A csődeljárás a fizetéseképtelen gazdálkodó szervezetek újjászervezésére ("meggyógyítására") irányuló eljárás.

A felszámolás a fizetéseképtelen gazdálkodó szervezetek ellen az e fejezetben meghatározott módon lefolytatott eljárás, amelynek az a célja, hogy a **fizetéseképtelen** adós jogutód nélküli megszüntetése esetén a hitelezők követeléseit a törvényben meghatározott módon kielégítést nyerjenek.

A **végelszámolás a fizetőképese**, de tevékenységükkel felhagyó (jogutód nélkül megszűnő) gazdálkodó szervezetek megszüntetésének szabályozása, alapvetően a **hitelezői érdekek védelme** érdekében.

A törvény tartalmaz **általános rendelkezéseket** (elsősorban fogalmi meghatározásokat), majd a különös részében a három eljárást külön-külön szabályozza.

a.) A törvény **hatálya kiterjed a gazdálkodó szervezetekre** (állami vállalat, a tröszt, az egyéb állami gazdálkodó szerv, a szövetkezet, a gazdasági társaság, az egyes jogi személyek vállalata, a leányvállalat, és a vízközmű társulat kivételével a vízgazdálkodási társulat.) A vállalkozások közül tehát a törvény **nem terjed ki az egyéni vállalkozásra**. Az ebben a fejezetben tárgyalt szabályokat a **pénzügyintézetekre** a pénzügyintézetekről és a pénzügyintézeti tevékenységről, a **biztosító intézetekre** pedig a biztosító intézetekről szóló törvényben foglalt **eltérésekkel** kell alkalmazni.

b.) A törvény szabályainak alkalmazásánál **adós** az a gazdálkodó szervezet, amely tartozását az **esedékességgkor nem tudta** vagy előre láthatóan **nem tudja** kiegyenlíteni.

c.) A **felszámolási és végelszámolási eljárásban hitelező** mindenki (akár magánszemély, akár gazdálkodó szervezet), akinek az adóssal szemben vagyoni követelése van. A **csődeljárásban hitelezőnek** az minősül, akinek az adóssal szemben **jogerős és végrehajtható** bírósági, hatósági határozaton, illetve végrehajtható okiraton alapuló, vagy az adós által **nem vitatott, lejárt** vagyoni követelése van, valamint az is, akinek a csődeljárás kezdő időpontjában még **le nem járt, de** az adós által **elismert** vagyoni követelése van.

d.) A törvény definíciója szerint **fizetése képtelen az az adós**, - amely az **elismert tartozását** a lejáratot követő **hatvan napon** belül nem egyenlítette ki, vagy

- amellyel szemben lefolytatott végrehajtás eredménytelen volt, vagy
- amely a csődeljárás során kötött egyezségben vállalt kötelezettségét nem teljesítette.

e.) A törvény meghatározása szerint a csődeljárás, a felszámolási eljárás, valamint a végelszámolás körébe tartozik a gazdálkodó szervezet **minden vagyona**, amellyel a csőd vagy a felszámolási eljárás, illetve a végelszámolás **közzétételének időpontjában rendelkezik**, továbbá az a vagyon is, amelyet **ezt követően**, az eljárás tartama alatt **szerez**. Vagyon alatt a törvény mindazt érti, amit a **számvitelről szóló törvény** befektetett eszköznek, vagy forgóeszköznek minősít.

f.) A csődeljárást és a felszámolási eljárást az **adós székhelye** szerint illetékes **megyei (fővárosi bíróság)** folytatja le, nem peres eljárás keretében. Ezek az eljárások a **hitelezők érdekei védelmében** tartoznak **bírósági hatáskörbe**, tekintettel arra, hogy pl. a felszámolási eljárásnál az adósnak általában nincs annyi vagyona, hogy a teljes tartozást kiegyenlítsen.

Végelszámolás esetében a végelszámolás alatt lévő gazdálkodó szervezet fizetőképese, csak a tevékenységét kívánja megszüntetni. Ezért a megszüntetés bírósági eljárás által nyújtott garanciáira nincs szükség, a végelszámolást a cégbíróság által közzétett végelszámoló bonyolítja le.

1.§ A CSŐDELJÁRÁS

a.) A csődeljárás alapvető célja a fizetése képtelen gazdálkodó szervezetek - a hitelezők bevonásával történő, azok érdekeit figyelembe vevő - **újraszervezése, "meggyógyítása"**. Ezért a csődeljárás lényege olyan egyezség létrehozásának megkísérlése a hitelezők bevonásával és hozzájárulásával, amely várhatóan **helyreállítja** az adós fizetőképességét.

A csőd **bejelentése az adós elhatározásán** múlik. Az adós általában azért jelent be csődöt, hogy megelőzze a hitelezők által kezdeményezett felszámolási eljárás lefolytatását. (A csődeljárás alatt ugyanis felszámolási eljárást indítani, illetve lefolytatni nem lehet.)

A csőd bejelentésére a gazdálkodó szervezet **vezetője** jogosult, ehhez azonban ki kell kérni a **tulajdonosi testület** (pl. a szövetkezet esetében a közgyűlés) **előzetes egyetértését**, valamint a csőd bejelentéséről előzetesen **tájékoztatni kell** a gazdálkodó szervezetnél működő munkavállalói érdekképviselői szervezetek (pl. a szakszervezeteket és az üzemi tanácsot). Csőd bejelentésére a gazdálkodó szervezeteknek minden két évben egyszer van lehetőségük.

A **csődeljárás kezdő időpontja** az a nap, amelyen az adós kérelme a bírósághoz megérkezett.

b.) Csődeljárás lényeges eleme, hogy amennyiben ehhez a c.) pontban ismertetett módon a hitelezők hozzájárulnak, - az adós gazdálkodó szervezet talpraállítását elősegítő - a bírósági közzétételtől számított **90 napig az adóst fizetési haladék illeti meg** a vele szemben esedékessé vált pénzkövetelések vonatkozásában. A fizetési haladék tartama alatt a pénzfizetési kötelezettség nem teljesítéséhez vagy késedelmes teljesítéséhez fűződő jogkövetkezmények nem állnak be. Ez alól a szabály alól azt a kivételt állapítja meg a jogszabály, hogy a moratórium ideje alatt a hitelezői követelések az **általános szabályok szerint kamatoznak**. A munkavállalói érdekeket védő fontos szabály, hogy a **fizetési haladék többek között nem terjed ki** (tehát a moratórium alatt is fizetni kell) a munkabér (munkadíj), az egyéb bérjellegű juttatások, a végkielégítés, a tartásdíj, az életjáradék, a kártérítési járadék és a bányászati kereset kiegészítés megfizetésére, valamint a csődeljárás kezdő időpontja után keletkezett követeléseken alapuló általános forgalmi adó kifizetésére.

c.) Az adós, azért, hogy a 90 napos fizetési haladékot igénybe vehesse, be kell szereznie a **hitelezők egyetértését**. A hitelezői egyetértés megszerzése érdekében az adós - a csődeljárás kezdő időpontjától számított 15 napon belül - köteles a hitelezőket **tárgyalásra hívni**. Az adós az **ismert hitelezőit** a tárgyalásra **közvetlenül, az ismeretlen hitelezőket** pedig hirdetmény útján hívja meg. A hirdetményt a csődeljárás **kezdő időpontját** követő **3 napon belül** két országos **napilapban** kell közzétenni.

A **hirdetménynek** a következőket kell **tartalmaznia**:

- az adós nevét és székhelyét,
- a csődeljárás kezdő időpontját,
- a tárgyalás helyét és idejét,
- az arra vonatkozó tájékoztatást, hogy a hitelezők az adós vagyoni helyzetére vonatkozó dokumentumokat (pl. mérleget) hol tekinthetik meg.

A tárgyaláson az adós által kért fizetési haladékot akkor kell megadottnak tekinteni, ha a csődeljárás kezdő időpontjában **lejárt hitelezői követelések** jogosultjainak **több, mint a fele, a le nem járt hitelezői követelések** jogosultjainak több, mint az **egynegyede egyetért** a fizetési haladék igénybevételével, **feltéve**, ha ezeknek a hitelezőknek a követelése **eléri** az adós **mérlegében szereplő összes** hitelezői követelés **kétharmadát**.

A tárgyalásról, illetve a fizetési haladék megadásáról (vagy elutasításáról) **jegyzőkönyvet** kell felvenni, amelyben többek között meg kell határozni azt az **összeget** is, amelyre vonatkozó kötelezettségvállaláshoz és annak pénzügyi teljesítéséhez az adós **be kell** szereznie a **vagyonfelügyelő hozzájárulását**. A fizetési haladékról a hitelezőkkel való tárgyalás eredményét az **adós** a tárgyalás megtartását követő **három napon belül** - a tárgyalás okmányait csatolva - köteles bejelenteni a bíróságnak.

A bíróság a bejelentés alapján vagy **megszünteti** a csődeljárást (pl. akkor, ha a fizetési haladékhoz a hitelezők nem járultak hozzá), vagy a fizetési haladékot tartalmazó végzést

közzéteszi a Céglőzłnyben. (A közzététel természetesen fontos információ a piac szereplőinek - a gazdasági partnereknek - az adós vagyoni helyzetéről).

d.) A hitelezők érdekeit védő fontos szabály, hogy a **bíróság fizetési haladékról szóló végzésben** a csőd alá vont gazdálkodó szervezethez **vagyonfelügyelőt** rendel ki. A vagyonfelügyelő kinevezése lényegesen korlátozza a **gazdálkodó szervezet vezetői által a vagyonnal való rendelkezést**, mivel a vagyonfelügyelő többek között

- ellenőrzi a gazdálkodó szervezet vagyoni helyzetét, és erről a hitelezőt és a borságot tájékoztatja,
- felügyeletet gyakorol a gazdálkodó szervezet vagyona felett és ennek érdekében **megtámadhatja** a gazdálkodó szervezetnek a csőd bejelentést megelőzően **egy éven belül**, valamint a bejelentést követően megkötött szerződését vagy más jognyilatkozatát, ha annak tárgya a gazdálkodó szervezet vagyonából való **ingyenes elidegenítés**, a vagyont terhelő ingyenes kötelezettségvállalás, vagy harmadik személy javára feltűnően **nagy értékkelőnbözettel megkötött visszterhes jogügylet**,
- felhívhatja a gazdálkodó szervezet valamely követelése érvényesítésére,
- a bíróságtól a vagyon védelmében biztosítási intézkedések elrendelését kérheti,
- **jóváhagyja** az adós vagyoni jellegű kötelezettségvállalásait, ha azok a hitelezők által meghatározott összeget meghaladják,
- csak olyan kifizetéseket hagyhat jóvá, amelyek az adós célszerű működéséhez szükségesek.

c.) Amint arról már említést tettünk a csődeljárás célja nem az adós gazdálkodó szerv megszüntetése, hanem lehetőség szerint **fizetőképességének helyreállítása**. Ebből a célból a törvény előírja, hogy az **adós köteles a fizetőképesség helyreállítására alkalmas programot és egyezségi javaslatot** készíteni. A fizetési haladék tartama alatt az adós az általa készített program kézbesítésével a hitelezőket **egyezségi tárgyalásra** köteles meghívni. Az egyezségi tárgyalás időpontját - azért, hogy arról az adós előtt esetleg **nem ismert hitelezők** is értesüljenek - az adós a tárgyalás előtt legalább 15 nappal **két országos napilapban** is közzéteszi. A tárgyalásra a vagyonfelügyelőt is meg kell hívni.

A hitelezők az érdekeik védelmére **választmányt** alakíthatnak. A választmány jogait, illetve működési rendjét a **hitelezők egymás között megállapodásban rögzítik**. A választmány azonban egyezségi csak a megállapodásban részvevő hitelezők nevében és akkor köthet, illetve kötelezettséget ugyanezen hitelezők terhére, csak akkor vállalhat, ha a **megállapodás ezt kifejezetten tartalmazta**. Az adós és a hitelezők közötti **egyezség megkötéséhez** egyébként a **c.) pontban leírt arányú hitelezői jóváhagyás** szükséges. Az így megkötött egyezség egyébként azokra az egyezségkötésre jogosult hitelezőkre is **kiterjed**, akik az egyezséghez **nem járultak hozzá**, illetve az egyezség megkötésében nem vettek részt (**kényszeregyezés**).

A törvény alapján az **egyezségnek tartalmaznia kell** a hitelezők által elfogadott **programot**, a végrehajtás és az ellenőrzés módját, a teljesítési határidők esetleges módosítását, a **hitelezők követeléseit elengedését vagy átvállalását**. Az egyezség ezen kívül természetesen tartalmazza mindazt, amit az adós és a hitelezők az adós fizetőképességének helyreállítása érdekében, vagy egyébként **szükségesnek tartanak**. Az egyezségi a vagyonfelügyelőnek jóvá kell hagynia.

Az egyezségi a megkötéstől számított három napon belül be kell jelenteni a bíróságnak. Amennyiben az egyezség a csődtörvénynek megfelel, a bíróság a csődeljárást befejezettnek nyilvánítja. Ha nem jön létre az egyezség, illetve a bíróság azt nem hagyta jóvá, a bíróság a csődeljárást ugyancsak befejezettnek nyilvánítja.

2.§ A FELSZÁMOLÁSI ELJÁRÁS

a.) A törvény szerint felszámolási eljárás az **adós fizetéseképtelensége** esetén

- az **adós, a hitelező vagy a végelszámoló** kérelmére, illetve
- a cégbíróság értesítése alapján folytatható le.

Az adós a felszámolási eljárás lefolytatását akkor kérheti, ha a **csődeljárás lehetőségével nem kíván élni**, illetve jogutód nélkül meg kíván szűnni, és a vagyona kevesebb, mint a vele szemben támasztott követelések.

Ha a felszámolási eljárás megindítását a **hitelező kéri**, a kérelemben köteles megnevezni az **adós tartozásának jogcímét**, a fizetés **esedékességének időpontját**, és annak rövid ismertetését, hogy az adóst **miért tartja fizetéseképtelennek**. A kérelemben foglaltak bizonyítására a szükséges iratokat csatolni kell.

A felszámolási eljárás megindítására irányuló hitelezői kérelemről a bíróság az **adóst értesíti**. **Az adós 8 napon belül** köteles nyilatkozni arról, hogy a hitelezői követelést **elismeri-e**. Ha nem ismeri el, a bíróság mérlegel: vagy a fizetéseképtelenség tényét állapítja meg és akkor megindítja az eljárást, vagy elutasítja az eljárás megindítására irányuló kérelmet. Amennyiben az adós a követelést elismeri, a felszámolási eljárás megindul. Ha az adós 8 napon belül nem nyilatkozik, a fizetéseképtelenség tényét vélelmezni kell, tehát a felszámolási eljárás akkor is megkezdődik. Fontos szabály, hogy a felszámolási eljárás megindítása előtt a bíróság az adós kérelmére a tartozás kiegyenlítésére legfeljebb 30 napos határidőt engedélyezhet.

b.) A törvény rendelkezései szerint a bíróság **fizetéseképtelenséget megállapító végzését**, és ezzel a felszámolási eljárás megindítását - azért hogy arról **valamennyi érdekelt**, ezen belül is elsősorban a **hitelezők tudomást szerezzenek** - a **Cégléletről** közzé kell tenni. A közzétételnek - többek között - a következőket kell **tartalmaznia**:

- az adós nevét, székhelyét és adószámát,
- azt, ha felszámolási eljárást csődeljárás előzte meg,
- a hitelezőknek szóló felhívást, hogy az **ismert** vagy **összegezésében ismeretlen**, illetve összegezésében változó követeléseiket a **felszámolást elrendelő végzés közzétételétől számított 30 napon belül a felszámoló**nak jelentsék be,
- a felszámoló nevét és székhelyét.

c.) A felszámolási eljárás **közzétételének** nagyon fontos **jogi következményei** vannak. Ezek túlnyomó része a felszámoló működésének elősegítését, illetve a **hitelezők érdekei** védelmét szolgálja.

- A felszámolás közzétételével **megszűnnek az alapító szervnek** a gazdálkodó szervezettel kapcsolatos a különböző jogszabályokban meghatározott **jogai**.
- A felszámolás kezdő időpontjától a felszámolás alatt álló gazdálkodó szervezet **vagyonaival kapcsolatos jognyilatkozatot csak a felszámoló tehet**. A gazdasági partnerek tájékoztatására az adós cégnevét "felszámolás alatt" toldattal kiegészítve kell használni.
- A felszámolás megindításáról a gazdálkodó szerv **vezetője az alkalmazottakat** (szövetkezeti tagokat) haladéktalanul köteles tájékoztatni.
- A felszámolás **kezdő időpontjában** a gazdálkodó szervezet **valamennyi tartozása lejárttá (esedékessé)** válik, ami azt jelenti, hogy a még le nem járt követelések jogosultjait is hitelezőként kell figyelembe venni. Ezek után a tartozások után szerződéses, illetve késedelmi kamat érvényesíthető.
- Az adós ellen a felszámolás körébe tartozó vagyonnal kapcsolatos végrehajtási eljárásokat **meg kell szüntetni** és az iratokat a **felszámolást végző bíróságnak kell megküldeni**.

- A felszámolási eljárás közzététel előtt indult peres és nem peres eljárásokat a korábban eljárt bíróság előtt kell tovább folytatni. A felszámolás körébe tartozó vagyonnal kapcsolatosan **még nem peresített követelés már csak a felszámolási eljárás keretében érvényesíthető.**

d.) Hasonlóan a csődeljáráshoz, a felszámolási eljárásban is bármikor helye van a **hitelezők és az adós közötti egyezségnek**. Az egyezségi tárgyalást a **bíróság az adós kérelmére**, az adós által készített egyezségi javaslat kézbesítésétől számított 30 napon belül tűzi ki, amelyre a felszámolót is meghívja.

A törvény kimondja, hogy az egyezőségi tárgyalás során a felszámolás alatt álló gazdálkodó szervezet és a hitelezők megállapodhatnak a **tartozások kiegyenlítésének sorrendjében**, a teljesítési **határidők módosításában**, a **tartozások kielégítésének arányában és módjában**, illetve mindabban, amit a felek az adós fizetőképességének helyreállítása érdekében szükségesnek tartanak. Az egyezség megkötésére azonban csak akkor kerülhet sor, ha ahhoz az egyezség megkötésére jogosult **hitelezők legalább a fele minden kielégítési csoportban** (ezeket az f.) pont alatt ismertetjük) - kivéve az első és harmadik kategóriát - hozzájárul, feltéve, hogy követelésük az egyezség megkötésére jogosultak **összes követelésének a kétharmad részét kiteszi**. Ilyen esetben az egyezség - a munkabér és járadékjellegű követelések jogosultjai kivételével - **valamennyi hitelezőre kiterjed**.

e.) **A felszámoló eljárásának** legfontosabb kérdéseit a törvény **garanciális okokból** szabályozza. Emellett fontos megjegyezni, hogy a felszámoló tevékenysége **bírósági kontroll alatt áll**, a felszámolásban érintettek a felszámoló cselekményeit bíróság előtt **megtámadhatják**. A felszámoló **legfontosabb feladatait** a következőkben foglaljuk össze.

- A felszámoló **felméri** a gazdálkodó szervezet **vagyoni helyzetét** és a vele szemben támasztott **követeléseket**. A felmérés alapján a felszámoló megállapítja a felszámolás **ütemtervét**, valamint annak végrehajtásához szükséges **költségeket**, ideértve a gazdasági tevékenység ésszerű befejezéséhez, illetve az állagmegóváshoz szükséges feladatokat és pénzügyi feltételeket. A felszámoló az ütemterven külön meghatározza a **felesleges munkaerő leépítéséhez** szükséges intézkedéseket.
- A felszámoló jogosult az **adós által kötött szerződéseket** - néhány kivételtől eltekintve - azonnali hatállyal **felmondani**. A másik szerződő felet ennek következtében megillető követelések a felmondás közlésétől számított 30 napon belül a felszámolónak való bejelentéssel érvényesíthetőek. **Nem gyakorolhatja** a felszámoló az említett **azonnali hatályú felmondást**, pl. a magánszemélyek lakás, illetve nem lakás céljára szolgáló helyiségekre fennálló bérleti szerződéseit, valamint a kollektív szerződés tekintetében.
- A felszámolás kezdő időpontjától a felszámoló **gyakorolja a munkáltatói jogokat** és teljesíti az ezzel kapcsolatos kötelezettségeket. A munkaviszony felmondására, a munkajogi szabályok alapján (pl. felmondási idő biztosításával, végkielégítés fizetésével) jogosult.
- A felszámoló fontos teendője, hogy az **adós követeléseit behajtja**, igényeit érvényesíti, **vagyontát értékesíti**. A hitelezők érdekeit védő garanciális szabály az, hogy a vagyontárgyakat a **forgalomban elérhető legmagasabb áron, nyilvánosan** kell értékesíteni. Az értékesítéskor azonos feltételek esetén a **hitelezőket**, illetve az adós tagját (pl. részvényes, szövetkezeti tag), elővásárlási jog illeti meg.
- Fontos kötelezettsége a felszámolónak, hogy a felszámolási eljárás alatt köteles gondoskodni a mezőgazdaságilag művelhető **földek termőképességének fenntartásáról** és a **környezetvédelmi** követelmények betartásáról.

- A hitelezők érdekeit védő szabály az, hogy a felszámoló - a felszámolás kezdő időpontjától számított 90 napon belül - bíróság előtt megtámadhatja az adósnak a megelőző egy éven belül kötött szerződését vagy más jognyilatkozatát, ha annak tárgya
 - a) az adós vagyonából történő **ingyenes elidegenítés**, illetve a vagyont terhelő **ingyenes kötelezettség** vállalása, vagy
 - b) harmadik személy javára a feltűnően **aránytalan értékkülönbséggel** megkötött visszterhes jogügylet.
- A felszámoló - legkésőbb a felszámolás kezdő időpontjától számított **két év** elteltével - köteles **felszámolási zárómérleget**, a bevételek és költségek alakulásáról kimutatást, záró adóbevallást és zárójelentést készíteni. Az említetteken kívül a felszámoló benyújt a bíróságnak egy vagyonfelosztási javaslatot, amely a bíróság elfogadó döntése után a tartozások kiegyenlítésének alapjául szolgál. (A felszámoló, amennyiben az eljárás alatt a hitelezők igényeinek kielégítéséhez elegendő pénzeszköz folyt be, **közbenső felszámolási mérleget** készít. A felszámolás kezdetétől számított egy év elteltével ilyen mérleg elkészítése kötelező.)

f.) Tekintettel arra, hogy felszámolás esetén az adós vagyona általában kevesebb, mint a vele szemben támasztott követelések, **meghatározó jelentőségű tartozások kiegyenlítési sorrendjének** szabályozása. A törvény szerint a tartozásokat az alábbi sorrend figyelembevételével kell kielégíteni:

1. Először a **felszámolás költségeit** kell kifizetni. Ide tartoznak többek között a munkabér és bérjellegű egyéb juttatások, a végkielégítés, a vagyon értékesítésével, a követelések érvényesítésével kapcsolatos költségek, a felszámoló díjazása, stb.
2. A következő csoport a **záloggal, óvadékkal biztosított követelések**, feltéve, hogy a biztosítékot a felszámolási eljárás megindulása előtt legalább 6 hónappal kikötötték.
3. A harmadik kategóriát a **járadék jellegű** (pl. kártérítési járadék) követelések, valamint a háztáji föld, illetve ehelyett adott pénzbeni juttatás képezik.
4. Negyedik kategória a **magánszemélyek nem gazdasági tevékenységéből** eredő követeléseik, így pl. a hibás teljesítésből, a jótállási kötelezettségből származó követelések.
5. Következő kategória a **társadalombiztosítási tartozások, az adók, valamint az adók módjára behajtandó köztartozások**. E körben a társadalombiztosítási tartozások a többit megelőzik.
6. Az utolsó kategória az egyéb, még **nem említett hitelezői követelések**. Amennyiben a vagyon valamennyi követelés kielégítésére már nem elegendő, a tartozásokat követelés arányosan kell kifizetni.

Azok a hitelezők, akik a felszámolási eljárás közzétételétől számított 30 napon belül a követeléseiket nem jelentették be, csak abban az esetben juthatnak hozzá a követeléseikhez, ha az előzőekben említett kategóriákban valamennyi követelést teljes egészében kiegyenlítették.

g.) A felszámolási eljárás tárgyalásának lezárásaként még megemlíjtük, hogy a törvény ismeri az egyszerűsített felszámolás intézményét. Erre akkor kerül sor, ha a vagyon a várható **felszámolási költségek fedezetére** sem elegendő, vagy a könyvvizetés hiánya miatt a felszámolási eljárás **technikailag lebonyolíthatatlan**.

Az egyszerűsített felszámolás a felszámoló kérelmére a bíróság rendeli el. Ez lényegesen gyorsabb eljárás, melynek befejezési határideje 15 nap.

A felszámolás befejezése bírósági végzéssel történik, ennek tartalmát a felszámolást végző bíróság a Céglőnyben teszi közzé. A cég megszűnése esetén a megszűnt céget a Cégbíróság törli a cégjegyzékből.

3.§ A VÉGELSZÁMOLÁS

Végelszámolást kell lefolytatni akkor, amikor a gazdálkodó szervezet **jogutód nélkül szűnik meg**, azonban **fizetőképes**, ezért nem kell a felszámolási eljárás fokozott garanciáit alkalmazni a megszűnés során.

A végelszámolást a megszűnő gazdálkodó szervezet székhelye szerint illetékes **cégbíróság** tesz közzé a Céglőnyben. Az eljárást a cégbíróság által meghatározott **végelszámoló** folytatja le. (Ez gyakran a cég addigi vezetője.)

A végelszámoló a gazdálkodó szervezet kötelezettségeit - a lejáratától függetlenül - **teljesíti, követeléseit behajtja**, igényeit érvényesíti, és **vagyont szükség szerint értékesíti**.

Ha a végelszámoló megállapítja, hogy a gazdálkodó szervezet vagyona az ismert hitelező követelésének fedezetére **nem elegendő**, és emiatt fizetési képtelenség áll fenn, vagy ez előreláthatólag bekövetkezik, köteles haladéktalanul **felszámolási eljárás lefolytatására irányuló kérelmet beterjeszteni**.

Ha a bíróság megállapítja a fizetési képtelenséget, akkor elrendeli a felszámolást, és kijelöli a felszámolót. (Ebben az esetben az eljárás a felszámolási eljárás szabályai szerint folytatódik.)

A végelszámoló végelszámolási zárómérleget, záró adóbevallást, zárójelentést, és vagyontelosztási javaslatot készít, valamint intézkedik a gazdálkodó szervezet iratanyagának elhelyezésére. A zárómérleg jóváhagyásáról a gazdálkodó szervezetnek a jogutód nélküli megszűnést kimondó határozatot meghozó szervezete (kft-nél pl. a taggyűlés) dönt.

Ezeket az iratokat megküldi az adóhatóságnak, majd az eljárás befejezését a cégbíróságnak köteles bejelenteni. A cégbíróság végzéssel törli a gazdálkodó szervezetet a Céglőgyezékből.

III. RÉSZ

DOLOGI JOG, FÖLDJOG

1. FEJEZET – A DOLOGI JOG ALAPJAI

1.§ A DOLOG FOGALMA, OSZTÁLYOZÁSA

Dolognak minősül **minden önálló testi tárgy, melyen tulajdon állhat fenn**. Ezek tipikusan a fizikailag megragadható, kézzel fogható tárgyak, de dolognak minősül a *pénz* (mint általános csereérték), az *értékpapír*, valamint a *természeti erőforrások* azon része, mely emberi uralom alá hajtható (napfény, szél, víz, energia).

A jogszabályok a különböző dolgok eltérő tulajdonságaihoz eltérő joghatásokat fűzhetnek. Ezért fontos a dolgok különböző tulajdonságok szerinti osztályozása.

Egységes és összetett dolgok. Az **egységes dolgok** alkotóelemei önálló létüket teljesen elvesztették, egyes részein tehát külön tulajdonjog nem állhat fenn. **Összetett dolog** esetében az alkotóelemek külön-külön is felismerhetők és eredeti állapotukba visszaállíthatóak, így ezekre nem kizárt külön tulajdonjogok fennállása (pl. festmény és képkeret). **Dologkapcsolatról** olyan összetett dolgok esetében beszélünk, ahol az egyik dolog a kapcsolódás következtében a másik dolog jogi sorsában osztozni kénytelen. Azt a dolgot, amelyik a másik jogi sorsát meghatározza, **fődolognak**, azt pedig, amelyik a fődolog jogi sorsában osztozik, **mellékdolognak** nevezzük. A fő- és mellékdolgok kapcsolatának három konkrét megnyilvánulási formája: az alkotórész (növedék), a tartozék és a gyümölcs.

- **Alkotórész (növedék).** Az alkotórész a leggyakrabban előforduló, legfontosabb dologkapcsolat. A mellékdolog a fődologgal oly módon van tartósan egyesítve, hogy az elválasztással a dolog vagy elválasztott része *elpusztulna*, illetőleg az elválasztással *értéke vagy használhatósága számottevően csökkenne* (pl. egy kocsikereke). Ha egy meglévő dolognak egy másik dolog *utólag* az alkotórészévé válik, az a dolog *növedéke*. A növedék legtipikusabb esetét a termőföld szolgáltatja. Eszerint növedék mindaz, ami eredetileg nem volt a föld alkotórésze, de utóbb azzá vált (pl. a földön emelt gazdasági épület, a növényzet). A *növedék tulajdonjogát* a fődolog tulajdonosa szerzi meg.
- **Tartozék.** Olyan alkotórésznel lazább kapcsolódású mellékdolog, mely a fődolog rendeltetésszerű használatához vagy épségben tartásához rendszerint szükséges, vagy azt elősegíti. A tulajdonjog a tartozékokra csak a *felek rendelkezése alapján* terjed ki. Ha viszont egy tartozékokkal felszerelt dolog adásvétele során a tartozékokról a felek külön nem rendelkeztek, úgy kell tekinteni, hogy az adásvétel azokra is vonatkozik. Tartozéknak minősülnek a könnyűszerkezetes építmények (pavilonok), a pajta, a rét területére felszerelt mobil öntözőberendezés.
- **Gyümölcs.** Egy dolog és annak gyümölcse közti kapcsolat eredetileg természetes, szerves fejlődés eredménye (a fa termése, az állat szaporulata). Jogi értelemben *minden olyan gazdasági előnyt gyümölcsnek* nevezünk, *ami valamely dolognak a rendeltetésszerű használata során időnként visszatérően keletkezik* anélkül, hogy ezáltal a gyümölcsöző dolognak a létét, épségét és további gyümölcsözési képességét

veszélyeztetné. A **függő gyümölcs** még a gyümölcsöző fődolog alkotórésze, az **elválasztott gyümölcs** viszont már önálló dolognak minősül. A dolgok gyümölcse lehet természetes fejlődés, illetve a hozzáadott emberi munka eredménye (pl. a szántóterületről learatott gabonamennyiség), vagy olyan *közvetett gazdasági előny is*, melyhez a tulajdonos a dologán létesített különböző jogviszonyok létesítésével juthat (pl. haszonbérleti díj).

A jog különbséget tesz **összetett dolog** és **dologösszesség** között. A dologösszesség több különálló, de egy közös gyakorlati vagy gazdasági cél szolgálatára rendelt dolgok összefogása. A dologösszesség tehát *nem alkot fizikai egységet*, csak forgalmi (jogi) egység (pl. könyvtár, nyáj, bolt árukészlete). A dologösszesség gyakorlati haszna a kötelmi jogban érvényesül, például adásvétel esetén.

Ingók és ingatlanok. Az **ingó** dolgok *állaguk sérelme nélkül* egyik helyről egy másikra áthelyezhetők. Az **ingatlanok** a telkek, a föld felületének egyes határozott részei, de ingatlanoknak minősül az is, ami a földdel tartósan egyesítve, azaz szilárd összeköttetésben van.

Elhasználható és elhasználhatatlan dolgok. Elhasználhatónak tekintjük azt a dolgot, amelynek rendeltetésszerű használata abban áll, hogy emberi szükséglet kielégítésére fordítva állagában megsemmisül. Ha ez nem lehetséges, vagy a folyamat túl hosszú ideig tart, jogi értelemben „tartós használatra rendelt”, azaz elhasználhatatlan dologról beszélünk.

Osztható és oszthatatlan dolgok. Jogilag egy dolog csak akkor minősül oszthatónak, ha a felosztott dolog minősége, állaga és gazdasági rendeltetése a feldarabolás után az egyes részekben is ugyanaz marad, a felosztott részekben a széttagolás aránytalan értékcsökkenést nem okozott. Ellenkező esetben a dolog jogi értelemben oszthatatlan.

Forgalomképes, korlátozottan forgalomképes és forgalomképtelen dolgok. A dolgok túlnyomó többsége forgalomképes, ezeken a dolgokon szabadon lehet tulajdont szerezni. A forgalomképtelen dolgok kizárólag állami vagy helyi önkormányzati tulajdonban lehetnek (pl. országos közutak, vasút). A korlátozottan forgalomképes dolgok csak külön feltételek teljesülése esetén válhatnak adásvétel tárgyává (pl. műemlék jellegű épületet a helyi önkormányzat csak minisztériumi engedéllyel adhat el).

2.§ A FÖLD MINT SAJÁTOS DOLOG

A föld mint a jogi szabályozás tárgya társadalmi-gazdasági jelentőségénél fogva mindig is kiemelt helyen szerepelt. Mindezt a föld mint dolog sajátosságai indokolják, melyeket három csoportba sorolhatunk.

a) A föld mint természeti tárgy

- az egész **élővilág** és azon belül az ember **létezésének előfeltétele**;
- **véges jószág**, korlátozott mértékben áll rendelkezésre és nem szaporítható, mással nem helyettesíthető;
- **természetes megújuló képessége** elhasználhatatlanná teszi.

b) A föld mint gazdasági erőforrás

- szűkös volta miatt jelentős értékkel és **értéktörző képességgel** rendelkezik;
- a **mezőgazdasági termelés bázisa**, így nélkülözhetetlen a társadalom létfenntartása szempontjából;
- a földművelés a természeti és gazdasági körülmények miatt különösen **kockázat-érzékeny és alacsony jövedelmezőségű**.

c) A föld mint tulajdonjog tárgya

- **szociálisan erősen kötött**, fontos szerepet játszik a vidéki lakosság megélhetésében, koncentrációja történeti tapasztalatok szerint súlyos torzító hatást gyakorol a

társadalmi-gazdasági viszonyokra, ezért más tulajdoni tárgyaktól eltérő jogi megítélés jellemzi;

- a föld tulajdoni és forgalmi viszonyai különösen **biztonságos nyilvántartási rendszert** igényelnek.

A földek **igazgatási szempontból** történő felosztásában a *belterületi és külterületi föld* meghatározásának van jelentősége. A **belterület** a település közigazgatási területének beépített, illetve beépítésre szánt területeit (pl. építési telkek), infrastrukturális (közutak, közparkok, közművek elhelyezését szolgáló), illetve mező- vagy erdőgazdálkodási célú hasznosítású területek. A **külterület** a település közigazgatási területének elsősorban **mezőgazdasági, erdőművelési, különleges célra** (pl. bánya, hulladéklerakó telep működtetésére, fokozottan védett természetvédelmi terület fenntartására) szolgáló, illetve **hasznosításra alkalmatlan** része.

Amint látható, *mezőgazdasági művelés alatt állhat belterületi földrészlet is*, ugyanakkor **termőföldnek** csak az a földrészlet minősül, amelyet a **település külterületén** az ingatlan-nyilvántartásban **szántó, szőlő, gyümölcsös, kert, rét, legelő (gyep), nádas, erdő, fásított terület** művelési ágban vagy **halastóként** tartanak nyilván.

3.§ A DOLOGI JOG FOGALMA, A DOLOGI JOGVISZONY SZERKEZETE

A legáltalánosabb és legtömörebb megfogalmazás szerint **a dologi jog egy adott társadalom vagyoni berendezkedésének joga**. A dologi jog szabályai határozzák meg, mely javak tartozhatnak az egyes emberek uralma alá, és melyek lehetnek pl. kizárólag az állam tulajdonában.

A dologi jog a jogosult számára **mindenkivel szemben érvényesülő jogi pozíciót** biztosít. A jog pedig nemcsak elismeri, hanem minden kívülállóval szemben meg is védi ezt az uralmi helyzetet. A jogosult (tulajdonos) teljeskörű jogi hatalmat gyakorolhat uralmának tárgya felett. Ezt a hatalmat a jogosult akarata ellenére senki más nem gyakorolhatja, illetve nem akadályozhatja, nem zavarhatja meg. A dologi jog gyakorlása tehát **kizárólagos**, az idesorolt jogok kirekesztő jellegűek.

A **dologi jogviszonyok abszolút szerkezete** a dologi jog legfontosabb, alapvető ismérve, melynek jellemzői a következők:

- a) a jogosult pozíciójában tipikusan **egy meghatározott személy** van, akit a **jogosultságok kizárólagos gyakorlása** illet meg;
- b) a jogosulttal szemben **mindenki más kötelezett**. E kötelezettség három fontosabb mozzanatból tevődik össze. A kötelezettnek
 - **el kell ismernie** a dologi jog jogosultjának **jogosulti minőségét**;
 - **tűrnie kell**, hogy a jogosult gyakorolhassa a dolgon fennálló jogait; valamint
 - **tartózkodnia kell** bármiféle **jogellenes behatástól** (pl. akadályozástól, zavarástól).

A dologi jogviszony **közvetlen tárgya az emberi magatartás**, amelyet a tulajdonos az uralma alatt álló dologra kifejthet, illetve köteles kifejteni, valamint azok a magatartások, amelyeket a tulajdonossal szemben mindenki más tanúsítani köteles. A dologi jogviszony **közvetett tárgya** pedig a dolog, amire az emberi magatartás irányul. Amint látható, a dologi jogviszony nem „egyszemélyes viszony”, még kevésbé egy személy és egy dolog között fennálló jogviszony. Éppúgy személyek között áll fenn, mint minden más jogviszony.

2. FEJEZET – A TULAJDON

1.§ A TULAJDONJOGVISZONY

Amióta az ember a természet javainak egy részét sajátjának minősítette, azóta létezik a **tulajdon** fogalma, amikortól pedig ezt az állam elismerte és a jog eszközével mindenkivel szemben védelemben részesítette, azóta létezik a **tulajdonjog** intézménye. Tulajdonjogon a dolgok feletti kizárólagos, másokat kirekesztő uralmat értjük, melyet a tulajdonjogviszony – előzőekben ismertetett – abszolút szerkezete biztosítja.

A **tulajdonjogviszony alanya** lehet az egyes ember (természetes személy), az általuk létrehozott szervezet (jogi személy vagy jogi személyiséggel nem rendelkező szervezet), az önkormányzatok és az állam. A személyek **jogképessége** magában foglalja a **tulajdonosi képességüket** is, azaz tulajdonjogviszony alanyai lehetnek. A tulajdonhoz való jog emellett

- **általános**, azaz mint **állampolgári alapjog** minden jogalanyt **diszkriminációmentesen** illet meg (nem különböztet meg társadalmi, vagyoni, születési vagy egyéb helyzet szerint);
- **egyenlő**, azaz **valamennyi tulajdoni forma** (magántulajdon, társasági, állami, önkormányzati tulajdon) **egyenlő védelemben** részesül;
- **feltétlen**, azaz a tulajdon védelme közvetlenül törvényből fakad.

A jogalanyok tulajdonosi képessége azonban nem jelenti azt, hogy bármely jogalany bármely tárgyra nézve egy konkrét tulajdonjogviszony alanya lehetne. Ezt a *konkrét alanynak a konkrét tárgyra vonatkozó szerzőképessége*, azaz **tulajdonszerzési képessége** dönti el (pl. gazdasági társaság nem szerezhethet termőföldtulajdont).

A tulajdonjogviszonynak, mint abszolút szerkezetű jogviszonynak közvetlen tárgyai **emberi magatartások**, tehát **tevésben, nemtevésben** (tevőleges magatartástól való tartózkodásban) és **tűrésben nyilvánulhatnak meg**. Mivel ezek a magatartások mindig egy meghatározott dologhoz kapcsolódnak, ha a tulajdonjog tárgyról beszélünk, rendszerint a **közvetett tárgyra, a dologra** gondolunk. A tulajdonjog szabályai általánosságban bármely dologra egyaránt kiterjednek és egyformán vonatkoznak. Kivételesen azonban, egyes dolgok társadalmi vagy gazdasági jelentőségére tekintettel a jogszabályok az általánostól nagyobb figyelmet fordítanak és részletesebb, speciális előírásokat vagy az általánostól eltérő szabályokat alkalmaznak. Ilyen szabályozás vonatkozik az ingatlanokra, különösen a termőföldre.

2.§ A TULAJDON RÉSZJOGOSÍTVÁNYAI

A **tulajdonjogviszony tartalmát** jogosultságok és kötelezettségek alkotják. A **tulajdon** legtipikusabb **részjogosítványai** a birtoklás, a használat, a hasznok szedésének joga, valamint a rendelkezési jog.

A) A birtoklás joga. A **birtok** a dolog feletti tényleges hatalmat jelenti. A birtok megszerzése (birtokbavétel) során a birtokos a dolgon tetszése szerinti fizikai befolyást gyakorolhat és élvezheti a dolog előnyeit. Fontos azonban kiemelni, hogy *birtokolni nemcsak tulajdonviszony alapján, hanem egyéb jogcímen is lehet* (pl. a haszonbérlet a bérlet időtartama alatt a föld birtokosának tekintendő).

A birtoklás zavarásának vagy az attól való megfosztásnak minősülő magatartásokat **birtokháborításnak** nevezzük. A birtokosnak ilyen esetben joga van a birtokvédelem eszközeivel élni, melynek három típusa különíthető el: **birtokvédelem önhatalommal, közigazgatási és bírói úton**.

- **Birtokvédelem önhatalommal.** A birtokos a birtoka ellen irányuló közvetlen támadást – *a birtok megvédéséhez szükséges, arányos mértékben* – önhatalommal elháríthatja, feltéve, hogy valamely más birtokvédelmi eszköz igénybevételevel járó idővesztés a birtokvédelmet megghiúsítaná.
- **Birtokvédelem közigazgatási úton.** A birtokos egy éven belül a helyi önkormányzat jegyzőjétől kérheti az eredeti birtokállapot helyreállítását, illetve a zavarás megszüntetését, de a jegyző nem köteles dönteni a felmerült károk, költségek kérdésében. A jegyző birtokháborítási ügyben hozott határozatát három napon belül végre kell hajtani. A jegyző határozata ellen az azt sérelmesnek tartó fél a határozat kézbesítésétől számított **tizenöt napon belül a bíróságtól kérheti a határozat megváltoztatását.**
- **Birtokvédelem bírói úton (birtokper).** A birtokvita a következő esetekben kerülhet a bíróság elé:
 - 1) ha a **jegyző határozatát** sérelmesnek tartó fél a határozat **megváltoztatását kéri**;
 - 2) ha a birtokháborítással érintett fél kérte a **felmerült költségei és a károk értékének megállapítását és megtérítését**, de erről a jegyző nem határozott;
 - 3) ha a birtokos az eredeti birtokállapot helyreállítását vagy a zavarás megszüntetését **egy év eltelte után** közvetlenül a bíróságtól kéri;
 - 4) ha az ügyben a felek között a **birtokláshoz való jogosultság is vitás**, és a birtokos ezért közvetlenül a bírósághoz fordul.

A birtokperек leggyakrabban a *szomszédjogi vitákban* (szükségtelen zavarások, pl. zaj, fény, bűz stb. esetén), tulajdonostársak vagy bérbeadó és bérlő között fordulnak elő.

B) A használat joga. E jog alapján a tulajdonos a dolgot maga és családja szükségleteinek kielégítésére, **termelő** (önellátó vagy árutermelő) **tevékenység** folytatására használhatja fel, vagy pl. a tulajdonában lévő termőföld eredeti rendeltetését, művelési ágát megváltoztatva **más módon is hasznosíthatja.**

C) A hasznok szedésének joga. A tulajdonos jogosult a dologból folyó hasznokat (a dolog gyümölcseit) szedni.

D) A rendelkezési jog. A tulajdonjog részjogosítványai közül a legfontosabb, mert **kiterjed valamennyi előző részjogosítványra.** Ebben realizálódik a tulajdonjog *relatív teljessége és kizárólagossága*, mivel egyazon dolog felett egyidejűleg más személy nem gyakorolhat azonos hatalmat, vagy amilyen mértékben gyakorolhat, azt csakis a tulajdonos akaratából és engedélyével teheti.

A rendelkezés joga magában foglalja azt a jogot, hogy a tulajdonos

- a dolog **birtokát, használatát, a hasznok szedésének jogát másnak átengedje**;
- a dolgot **biztosítéskul adjá, vagy más módon megterhelje**;
- a dolog **tulajdonjogát másra átruházza.**

A rendelkezési jog tehát a tulajdonosnak az a legtágabb értelemben vett joga, hogy a dologra nézve magánjogi jogviszonyokat létesítsen, illetve a tulajdonjogát megszüntesse.

3.§ A TULAJDONOS KÖTELEZETTSÉGEI

A tulajdonjogviszonyon belül a termőföld-tulajdonos kötelezettségei a következők.

a) A dologgal járó terhek viselése. Ide soroljuk a **dolog fenntartásához**, állagának megóvásához, felújításához szükséges kiadásokat, valamint a dologgal járó **közterhek** (pl. telekadó) viselését.

b) A kárveszély viselésének kötelezettsége. A tulajdonosnak kell viselnie a dologban beállott minden olyan kárt, amelynek a megtérítésére senkit sem lehet kötelezni, mert senki nem

tehető felelőssé érte. Ezek az ún. *vis major* károk, jellemzően a természeti csapások (árvíz, aszály, földrengés).

c) Szükséghelyzet. A tulajdonosnak kötelezettsége eltérni, hogy dolgát a szükséghelyzet megszüntetése végett, az ahhoz szükséges mértékben igénybe vegyék, illetőleg abban kárt okozzanak. Szükséghelyzetről akkor van szó, ha másnak az életét, testi épségét, vagyonát közvetlen veszély fenyegeti, és ez a veszély más módon nem hárítható el. A tulajdonos attól, aki szükséghelyzetbe került, az okozott kár mértékéig **kártalanítást** követelhet (pl. a szomszéd háza ég és a tűzoltók a tulajdonos veteményeit letaposták). Ha pedig a szükséghelyzet megszüntetése során a szükséges mértéket túllépték, azaz indokolatlanul nagy kárt okoztak, a tulajdonos a károkozó személytől *a kártalanítás összegét meghaladó mértékű kártérítést* követelhet.

d) A szomszédjogok tiszteletben tartása. Minden, az ingatlan rendeltetésszerű használata során keletkező szükségképpen áthatás elvileg a szomszéd tulajdonjogának kizárólagosságába ütközik. **A szomszédjogok azok a jogi határok, amelyek között a szomszédok az egymás tulajdonosi érdekkörébe való szükségszerű áthatásokat tűrni kötelesek.** A törvénynek a szomszédjogra vonatkozó szabályai *diszpozitívak*, ezektől jogszabály – pl. a települési önkormányzat rendelete – vagy a felek megállapodása eltérhet. A szomszédjogok közül a legfontosabbakat ismertetjük.

- **Szükségtelen zavarás tilalma.** A tulajdonos a dolog használata során köteles tartózkodni minden olyan magatartástól, amellyel másokat, különösen szomszédait szükségtelenül zavarná, vagy amellyel jogaik gyakorlását veszélyeztetné. A szabályból következően a **szükséges mértékű zavarás megengedett**, azzal szemben a szomszédot (vagy más személyt) túrészi kötelezettség terheli. A bíróság a zavarás tényének megállapításakor a közfelfogást vizsgálja, az *egyéni érzékenységeknek* általában nem tulajdonít jelentőséget. A szükségtelen zavarás megnyilvánulhat például kilátásvonásban, leárnnyékolásban, eredményezheti zaj, por, állattartásból eredő bűz.
- **A földtámasz joga** alapján a tulajdonos nem foszthatja meg a szomszédos épületet a szükséges földtámasztól anélkül, hogy más megfelelő rögzítésről ne gondoskodna. A tulajdonos nem áthatja ki a szomszédos épület alapját, nem bonthatja el saját épületének azt a részét, amely a szomszédos épület támaszául szolgál.
- A tulajdonos a földjére **áthajló ágakról már lehullott gyümölcsöket** megtarthatja, ha azokat a fa tulajdonosa méltányos határidőn belül fel nem szedi. A közterületre áthajló ágakról lehulló gyümölcsöket – ha azokat a fa tulajdonosa fel nem szedi – bárki felszedheti. Az *áthajló ágak és átnyúló gyökerek levágására* nem jogosult, kivéve, ha azok a föld rendes használatában gátolják, és a fa tulajdonosa azokat a felhívás ellenére sem távolítja el.
- **Átjárás joga.** Ha közérdekű munkálatok elvégzése, állatok befogása, az áthajló ágak gyümölcsének összegyűjtése, az ágak és gyökerek eltávolítása céljából vagy más fontos okból (pl. építkezés) szükséges, a tulajdonos kártalanítás ellenében köteles a földjére való belépést megengedni.
- A **kerítés joga** alapján ha a földeket kerítés (sövény) vagy mezsgye választja el egymástól, ennek használatára a szomszédok közösen jogosultak, a fenntartással járó költségek pedig olyan arányban terhelik őket, amilyen arányban őket jogszabály (önkormányzati rendelet) a kerítés létesítésére kötelezi.
- A **föld határvonalán álló fa** vagy bokor és annak gyümölcse egyenlő arányban illeti meg a szomszédokat. A fenntartással járó költségeket a szomszédok ugyanilyen arányban viselik. Ha a határvonalon álló fa vagy bokor valamelyik föld rendeltetésszerű használatát gátolja, e föld tulajdonosa követelheti, hogy azt közös költségen távolítsák el.

e) Termőföld esetében, annak mindenkori használója – tehát adott esetben nemcsak a tulajdonos, hanem a haszonbérlet, haszonélvező is – köteles a termőföldet **művelési ágának megfelelő termeléssel hasznosítani, vagy termelés folytatása nélkül a talajvédelmi előírásokat betartani**. Ez utóbbi hasznosítási módot az állam – kártalanítás mellett – el is rendelheti (pl. kötelező ugaroltatás előírása). Emellett a mindenkori földhasználó köteles a termőhely ökológiai adottságaihoz igazodó **talajvédő gazdálkodást folytatni** (pl. erózióra hajlamos szántóterületeken a talajfedettséget jól szolgáló növényeket termesztetni, savanyodásra hajlamos talajokon a műtrágyát megfelelő mésztrágyázással kiegészíteni)

4.§ INGATLANOK TULAJDONÁNAK SZERZÉSMÓDJAI

Tulajdonszerzésről beszélünk, ha egy dologra vonatkozóan tulajdonjogviszony jön létre. Ha az új jogosult tulajdona az előző tulajdonos tulajdonjogán alapszik, **származékos szerzismódról** beszélünk. Ilyenkor a már létező tulajdonjog adott tartalma, a jogosultságok és a terhek, kötelezettségek is átszállnak az új tulajdonosra, de az előző tulajdonos nem származtathat át több jogot az új tulajdonosra, mint amennyivel maga rendelkezett. A tulajdonszerzés másik esetcsoportja az **eredeti szerzismód**, ami olyan esetekben fordul elő, ha a szerző tulajdonjoga nem a korábbi tulajdonos tulajdonjogán alapszik, arra tekintet nélkül jön létre. Eredeti jogszerzés esetén tehát az új tulajdonjogviszony tartalmára nincs befolyással az előzőleg fennállt tulajdonjogviszony tartalma, így általában nem érvényesülnek az azt érintő esetleges korlátozások, terhek sem.

4.1. Eredeti szerzismódok

A) Hatósági határozat és hatósági árverés. Végrehajtási eljárás alá vont ingatlanok esetén (pl. közigazgatási bírságot határidőre meg nem fizető ellen indított eljárás során) a hatóság – végső esetben – a bírságot be nem fizető tulajdonában álló ingatlan elárvereztetésével hajtja be a be nem fizetett tartozást. A hatósági árverési vevő általában tehermentesen szerzi meg az ingatlant, ezért eredeti szerzismódról beszélünk.

B) Elbirtoklással megszerzi az ingatlan tulajdonjogát, aki **a dolog 15 éven át sajátjaként és szakadatlanul birtokolja**. Sajátjaként az birtokol, aki *úgy véli*, hogy az ingatlan a sajátja, vagy aki *tudja* ugyan, hogy a dolog más tulajdonában van, de saját birtoklását véglegesnek tekinti (pl. ő állja a dolog fenntartási költségeit, fizeti a dolog után a közterheket). Az **elbirtoklási idő nyugszik**, ha a tulajdonos menthető okból nincs abban a helyzetben, hogy tulajdonosi jogait kellő időben gyakorolhassa. Ilyen esetben *az akadály megszűnésétől számított egy évig* az elbirtoklás akkor sem következik be, ha egyébként az elbirtoklási idő már eltelt. Az **elbirtoklás megszakadása** akkor következik be, ha a tulajdonos az elbirtokló birtokost a dolog átadására *írásban felszólítja*, vagy ez iránt *pert indít* a bíróság előtt, illetve a dologgal egyéb bizonyítható módon *rendelkezik* (például végrendeletébe hagyatékként belefoglalja). Ha az elbirtoklás megszakad, a birtoklás addig eltelt ideje nem vehető figyelembe, és az elbirtoklás a megszakadást okozó körülmény elmúltával újból kezdődik. Azaz a 15 éves elbirtoklási időnek háborítatlanul és szakadatlanul kell eltelnie.

C) A kisajátítás. A magántulajdon egyik leg súlyosabb korlátozásaként is felfogható **a tulajdonjog teljeskörű elvonása a tulajdonostól az állam vagy a helyi önkormányzat részére**. A kisajátítással mint közhatalmi kényszereszközzel való visszaélés elkerülése érdekében különösen fontosak a kisajátítás **szigorú törvényi garanciái**. Kisajátítani **csak ingatlant** lehet, mégpedig:

- **kivételesen,**
- **közérdekből,**
- **teljes, feltétlen és azonnali kártalanítás mellett.**

A **kivételesség** azt jelenti, hogy a kisajátítási eljárás megindítását mindig megelőzi a hagyományos módon (tipikusan adásvétellel) történő **ajánlattétel** a tulajdonjog megszerzése céljából. Amennyiben ez eredménytelen, sor kerülhet a kisajátítási eljárás lefolytatására. Azokat a **közérdekű célokat**, amelyekre ingatlant ki lehet sajátítani, törvényi szinten, szűk körben kell rögzíteni (pl. *úthálózat fejlesztése; bányászat; természetvédelmi és régészeti lelőhelyek* megóvása és feltárása). A kisajátított ingatlanért a volt tulajdonosnak **teljes, feltétlen és azonnali kártalanítás** jár, melyet *csereingatlannal, pénzben vagy mindkettővel* lehet nyújtani. A **kisajátított ingatlan kizárólag az állam vagy a helyi önkormányzat tulajdonába kerülhet, az eredeti szerzőismód szabályai szerint**.

Az a tulajdonos, aki a kisajátítás elrendelését indokolatlannak tartja (pl. vitatja a közérdekűségét), vagy elégedetlen a kártalanítás mértékével, bírósághoz fordulhat és kérheti a kisajátítási határozat **bírószági felülvizsgálatát**. A bíróság a kisajátítási határozatot mind a kisajátítás elrendelése, mind a kártalanítás mértéke tekintetében megváltoztathatja.

4.2. Származékos szerzőismódok

1. Átruházás. A tulajdonjog átruházható ellenszolgáltatás fejében, mely lehet pénzzolgáltatás (**adásvétel**) vagy valamely más ingatlan (**csere**), valamint ingyen (ennek tipikus esete az **ajándékozás**). A tulajdonátruházás speciális esete az **ingatlan apportálása** gazdasági társaságba. Termőföld gazdasági társaságba történő apportálása – a későbbiekben ismertetendő közjogi korlátozások miatt – nem lehetséges.

2. Növedék. A föld tulajdonosa szerzi meg mindazoknak a dolgoknak tulajdonjogát, amelyek utóbb válnak a föld alkotórészévé. Ilyen például a folyó által hordaléklerakással parthoz sodort és a parti telekhez **közvetlenül kapcsolódó új ingatlanrész** (területnövekmény). Nem minősül folyóparti telkek növedékének a folyóvízben újonnan keletkezett sziget, sem pedig a folyóvizek elhagyott medre, mert ezek az **állam kizárólagos tulajdonában** állnak.

3. Ráépítés. Belterületi ingatlan esetén fordulhat elő, ha valaki más földjére, mégpedig **teljes egészében idegen földre** építkezik. A ráépítés leggyakoribb esete az, ha a gyermek a szülő telkén építkezik. Ráépítéssel a felek eltérő megállapodása hiányában közös tulajdon is keletkezhet, ha a földön már épület állt, és a ráépítő a más tulajdonában lévő épületet bővíti, vagy a régi épület mellé egy új épületet emel.

Ha az építkezés *anélkül valósult meg, hogy erre az építkező jogosult lett volna*, az épület tulajdonjogát a **földtulajdonos** szerzi meg, köteles azonban gazdagodását a ráépítőnek megfizetni. A földtulajdonosnak azonban nem feltétlenül érdeke az épület tulajdonjogának megszerzése, ezért

- a) kérheti a bíróságtól, hogy az a ráépítőt kötelezze a földnek, illetőleg a föld megfelelő részének **megvásárlására**, és a telken okozott **értékcsökkenés megtérítésére**; vagy
- b) a bíróság azt is megállapíthatja, hogy a **jóhiszemű ráépítő** csak az **épület tulajdonjogát** szerezte meg, és a ráépítőt a földön **használati jog** illeti meg. Ilyen esetben köteles a ráépítő ellenértéket (ún. földhasználati díjat) fizetni.

Ez utóbbi szabályt *nem lehet alkalmazni* akkor, ha a **ráépítő rosszhiszemű volt**, azaz tudta, vagy kellő gondosság mellett tudnia kellett volna, hogy jogosulatlanul idegen földre épít, vagy ha a **földtulajdonos** a ráépítés ellen olyan időben **tiltakozott**, amikor a ráépítőnek az eredeti állapot helyreállítása még nem okozott volna aránytalan károsodást.

Alapvetően ezeket a szabályokat kell alkalmazni akkor is, ha **túlépítés** történik, azaz ha egy ingatlantulajdonos a szomszéd telkére átnyúlóan építkezik, azzal a különbséggel, hogy ilyen esetben a rosszhiszemű túlépítőt a bíróság **az épület lebontására** is kötelezheti.

4. Öröklés. Az örökös az örökhagyó halálával a hagyatékba tartozó ingatlanok tulajdonjogát is megszerzi. Az örökös lehet az örökhagyó végintézkedésében megnevezett **végrendeleti**

örökös, vagy **törvényes örökös**. Törvényes örökös az, aki nem végrendeleti úton, hanem törvényben előírt leszármazási rend szerint örököl. Ha van érvényes végrendelet, a törvényes öröklés szabályait nem lehet a hagyaték azon részére alkalmazni, melyről végrendelet rendelkezik. Ha az örökhagyónak nincs törvényes örököse és nem is végrendeletkezett, de maradt utána hagyaték, az *állam* a szükségképpen törvényes örökös.

4.3. A tulajdonjog megszűnése

Az ingatlan tulajdonjog megszűnésének egyik módja a **tulajdonjog megszerzése más által**. Ilyenkor a dolog gazdát cserél, az előző tulajdonos tulajdonjogának megszűnése egyúttal a tulajdonjog keletkezését is jelenti az új tulajdonos javára. A tulajdonjog más általi megszerzése történhet az előzőekben bemutatott eredeti vagy származékos módokon, élők között vagy halál esetére szólóan (öröklés útján).

Bár az *ingó dolgokon* fennálló tulajdonjog megszűnik akkor is, ha a tulajdonos a dolgot a tulajdonjog feladásának szándékával *elhagyja* (ezzel a dolog gazdátlanává válik), **ingatlanok tulajdonjogával** azonban **felhagyni nem lehet**. A szabály indoka, hogy amíg az ingatlan-nyilvántartásban tulajdonosként szerepel valaki, addig a tulajdonjog fennáll, még ha nem is gyakorolják. A tulajdonjog törlését pedig egyoldalúan kérni nem lehet, mert ez az előzőleg bejegyzett tulajdonos tulajdonjogát élesztené fel, annak tudtán és akaratán kívül.

A dolog természeténél fogva megszűnik viszont minden jog akkor, ha annak tárgya (pl. egy épület) **megsemmisül**. Termőföld esetén ez a megszűnési mód sem lehetséges.

5.§ TERMŐFÖLD TULAJDONSZERZÉSÉNEK KÖZJOGI KORLÁTAI

A tulajdonszerzési képesség termőföld esetén **két irányból** is korlátozott. A vonatkozó szabályozás egyrészt **egyes jogalanyok szerzőképességét kizárja**, más esetekben pedig **menyiségi korlátozást** ír elő.

I. Belföldi magánszemély a termőföld tulajdonjogát csak olyan mértékben szerezhethi meg, hogy a tulajdonában legfeljebb **300 ha nagyságú vagy 6000 AK értékű** termőföld legyen. A vagylagos feltétel mindig a tulajdonosra nézve kedvezőbb korlát alkalmazását jelenti, azaz 20 AK-nál gyengébb minőségű földekből 300 ha feletti terület is megszerezhető, ilyen esetben a 6000 AK jelenti a tényleges korlátot, míg a 20 AK-nál jobb minőségű termőföldek esetén a 300 ha-os előírás szab határt a tulajdonszerzésnek.

A **szerzési mérték megállapításakor** egyes tulajdonszerzési módokat illetve birtoklási jogcímeket bele kell számítani a 300 ha vagy 6000 AK szerzési korlátba, más szerzésmódokat viszont a mennyiségi korlátozás szempontjából figyelmen kívül kell hagyni.

MENNYISÉGI KORLÁTOZÁS ALÁ ESŐ SZERZÉSMÓDOK ÉS JOGCÍMEK	MENNYISÉGI KORLÁTOZÁSBA NEM ÜTKÖZŐ SZERZÉSMÓDOK ÉS JOGCÍMEK
(1) A tulajdonszerzési módok közül - az átruházással (adásvétel, csere, ajándékozás), - végrendeleti örökléssel, - hatósági határozattal vagy árverés útján, és - a növedékként szerzett földterület;	(1) A tulajdonszerzési módok közül - az elbirtoklással, - ráépítéssel, - törvényes örökléssel, - kárpótlási célú árverésen szerzett földterület;
(2) a mező- és erdőgazdasági művelés alatt álló belterületi föld ; illetve a tulajdonos haszonélvezetében lévő földterület (a haszonélvezet időtartama alatt).	(2) a legfeljebb 6000 m ² területtel önálló ingatlanként kialakított tanya területén lévő termőföld .

Létezik azonban egy **abszolút korlát** is: belföldi magánszemély *semmilyen jogcímen* nem szerezheti meg további termőföld tulajdonjogát, ha az annak fekvése szerinti településen az ő és közeli hozzátartozója tulajdonában lévő termőföld mennyisége a megszerezni kívánttal együtt meghaladná a *település összes termőföldterületének egynegyedét vagy az ezer hektárt*.

II. Belföldi jogi személy (például szövetkezet, kft., rt.), valamint **jogi személyiség nélküli más szervezet** (kkt., bt.) termőföld tulajdonjogát **nem szerezheti meg**. Ez alól a szabály alól a földtörvény három irányban ismer **kivételt**.

1. Egyrészt a **Magyar Állam, helyi önkormányzatok, valamint közalapítványok** termőföld tulajdonjogát **korlátozás nélkül megszerezhetik**.
2. **Egyházi jogi személy végintézkedés**, illetve *ajándékozási, tartási vagy gondozási szerződés* alapján tulajdonjogot szerezhethet termőföldre.
3. **Jelzáloghitel-intézet** pedig hitel-ingatlan csereügylettel, adósa ellen indított végrehajtással (felszámolással) korlátozott mértékben szerezhethet termőföldet, amit azonban 3 éven belül nyilvános árverésen értékesítenie kell.

III. Külföldi magánszemély (az EU tagországok állampolgárait kivéve), valamint **külföldi jogi személy** termőföld tulajdonjogát nem szerezhethi meg. A *belföldi magánszemélyre* vonatkozó szabályok irányadók azon **uniós tagállami állampolgárra**, aki *önálló vállalkozó mezőgazdasági termelőként kíván letelepedni* Magyarországon, legalább *három éve* folyamatosan, jogszerűen Magyarországon lakik és folytat mezőgazdasági tevékenységet. Az EU tagországok állampolgárainak a tulajdonszerzési feltételeket *hatósági igazolásokkal* kell bizonyítani, másrészt *nyilatkozattal* kell vállalnia, hogy Magyarországon önálló vállalkozó mezőgazdasági termelőként letelepszik.

Ha valaki az előzőekben ismertetett tulajdonszerzési korlátozásokba ütköző szerződést köt, a szerződés **semmis**, vagyis úgy kell tekinteni, mintha meg sem kötötték volna.

A tulajdon megszerzését korlátozhatják a tulajdonnal kapcsolatos **elővásárlási jogok**. Az elővásárlási jog lényege az, hogy azonos feltételek (például azonos vételár és fizetési feltétel) esetén az *elővásárlási jog jogosultja* vásárolhatja meg az eladásra felkínált tulajdoni tárgyat. Elővásárlási jog *nem áll fenn a közeli hozzátartozók és közös termőföld-tulajdon esetén a tulajdonostársak közötti adásvétel során*.

Termőföld vagy tanya eladása esetén **az alábbi sorrendben elővásárlási jog illeti meg**:

1. a **haszonbérlet, feles bérlet és részesművelő**, ha a jogviszony legalább három éve fennáll; (ha a haszonbérlet gazdasági társaság, ennek természetes személy tagjával szemben további feltétel a legalább hároméves tagi, illetve részvényesi jogviszony);
2. a **helyben lakó szomszédot**, ezen belül
 - a) a családi gazdálkodót;
 - b) mezőgazdasági őstermelőt, illetőleg egyéni mezőgazdasági vállalkozót;
 - c) jogi személy, illetve jogi személyiség nélküli más szervezet helyben lakó természetes személy tagját vagy részvényesét;
3. a **helyben lakót**, ezen belül
 - a) a családi gazdálkodót;
 - b) mezőgazdasági őstermelőt, illetőleg egyéni mezőgazdasági vállalkozót;
 - c) jogi személy, illetve jogi személyiség nélküli más szervezet helyben lakó természetes személy tagját vagy részvényesét;
4. a magyar államot a **Nemzeti Földalapról** szóló törvényben foglaltak szerint.

Helyben lakónak minősül

- a) az a családi gazdálkodó, őstermelő vagy egyéni mezőgazdasági vállalkozó **magánszemély**, akinek legalább három éve a bejelentett lakóhelye **a termőföld fekvése szerinti településen** vagy olyan településen van, amelynek közigazgatási

határtól közúton vagy közforgalom elől el nem zárt magánúton a termőföld **legfeljebb 15 km távolságra** van;

- b) az a **szakirányú képzettséggel rendelkező magánszemély**, aki a termőföld megvásárlása esetén a helyben lakást és mezőgazdasági tevékenység élethivatásszerű folytatását vállalni kívánja;
- c) az olyan **gazdasági társaság természetes személy tagja**, amely társaság bevétele több mint 50%-ban mezőgazdasági tevékenységből származik, és székhelye az adott településen vagy annak 15 km-es körzetében található.

Helyben lakó szomszéd az a helyben lakó, akinek a tulajdonában vagy használatában lévő termőföld vagy tanya **közvetlenül szomszédos** az adásvétel tárgyát képező termőfölddel vagy tanyával.

Mezőgazdasági őstermelő az a 16. életévét betöltött, nem egyéni vállalkozó magánszemély, aki a **saját gazdaságában** mezőgazdasági termékek előállítására irányuló tevékenységet folytat, és ennek igazolására **őstermelői igazolvánnyal** rendelkezik.

Családi gazdálkodó a legfeljebb 300 hektár nagyságú termőföld tulajdonával, haszonbérletével, használatával és az ahhoz tartozó ingatlan és ingó vagyontárgyak (épület, építmény, mezőgazdasági felszerelés, gép, állatállomány stb.) hasznosításával, legalább egy családtag teljes foglalkoztatásán és a többi családtag közreműködésén alapuló, a megyei (fővárosi) földművelésügyi hivatal nyilvántartásába bejegyzett **családi gazdaságnak a vezetője**.

A családi gazdálkodó

- élethivatásszerűen mezőgazdasági tevékenységet folytat,
- mezőgazdasági vagy erdészeti szakirányú képzettséggel rendelkezik vagy ennek hiányában legalább 3 éve folytatja a mezőgazdasági tevékenységét és ebből árbevétele származott, valamint
- legalább 3 év óta a bejelentett állandó lakhelye a családi gazdaság központjaként megjelölt településen van.

Elővásárlási jog fennállása esetén a termőföld vagy a tanya tulajdonosa az ingatlanra vonatkozó **vételi ajánlatot** – még a szerződés megkötése előtt – **köteles az elővásárlásra jogosultakkal közölni**. Természetesen ez a kötelezettség csak arra az ajánlatra vonatkozik, amit a tulajdonos (az eladó) *elfogadott*.

Az ajánlatnak az elővásárlásra jogosultakkal való közlése úgy történik, hogy *az ingatlan fekvése szerint illetékes települési önkormányzat polgármesteri hivatalának hirdetőtáblájára* kerül 15 napra kifüggesztésre. Az elővásárlásra jogosult ez idő alatt **az ajánlatot elfogadó nyilatkozatot tehet**. Ha a jogosult nem nyilatkozik, azt az elővásárlási jogról való **lemondásnak** kell tekinteni. A jegyző a beérkezett nyilatkozatokat az eladónak átadja. Az adásvételi szerződés az elővásárlásra jogosult és az eladó között jön létre, több elővásárlásra jogosult elfogadó nyilatkozata esetén a szerződés a *rangsorban előrébb állóval*, több, azonos helyen álló elővásárlásra jogosult esetén pedig az *eladó választása szerinti személlyel* jön létre.

6.§ A KÖZÖS TULAJDON

A közös tulajdon (tulajdonközösség) olyan **jogközösség**, amelyben **a tulajdonjog ugyanazon a dologon meghatározott eszmei hányadrészek szerint több személyt illet meg**. Az eszmei hányadrész azt jelenti, hogy nem a dolog van természetben megosztva a tulajdonostársak között, hanem csak a dologra vonatkozó tulajdonjog. Az eszmei hányadrészek **egyneműek**, tehát *minden tulajdonostárs joga kiterjed az egész közös dologra, de csak a meghatározott hányadrész erejéig*.

A közös tulajdon **alanya** lehet bármely jogalany (természetes személy, gazdasági társaság stb.), **tárgya** pedig bármi, ami egyébként tulajdonjog tárgya lehet. Ha a közös tulajdon tárgya ingatlan, a tulajdonjogot az *eszmei hányadrészekre* kell bejegyezni az ingatlan-nyilvántartásba, melyet mindig **törtszámokban** (pl. $\frac{1}{2}$) kell kifejezni.

Közös tulajdon keletkezésének leggyakoribb esetei:

- ingatlanok (telek, termőföld, ház stb.) **közös vásárlása**;
- házasságkötéssel **házassági vagyonszövetség** keletkezése;
- egy dolog több örökös általi **közös öröklése**;
- **osztatlan közös termőföldtulajdon**.

Ez utóbbi közös tulajdoni forma úgy jött létre, hogy a **szövetkezetek tagjainak a szövetkezeti közös vagyonból juttatott részarányföld kiadása során** – törvényi rendelkezés következtében – igen sok esetben keletkeztek tartalmában **kényszerközösségnek minősülő tulajdonközösségek**, melyek a föld hasznosítását jelentősen megnehezítik, sok esetben gyakorlatilag lehetetlenné teszik. Nem ritka az sem, hogy egy földrészletnek több száz tulajdonosa is van.

6.1. A tulajdonostársak közötti jogviszonyok

A tulajdonostársak mindegyike jogosult a **dolog birtoklására és használatára**; e jogot azonban egyik tulajdonostárs sem gyakorolhatja a többiek jogainak és az ingatlanhoz fűződő törvényes érdekeinek sérelmére. Elvileg sem a birtoklás, sem a használat **nincs megosztva** a tulajdonostársak között, mindegyik egyformán jogosult rá, mégpedig az egész dologra nézve. Gyakorlatilag azonban a tényleges birtoklás és használat kérdésében a tulajdonostársak **belső megállapodása** az irányadó.

A közös tulajdonban lévő termőföld hasznosításának leggyakoribb esetei:

- A) a tulajdonostársak **a földterületet közösen művelik**;
- B) a tulajdonostársak a használat jogát **egymás között megosztva** gyakorolják;
- C) a tulajdonostársak **az egész földterületet kívülálló személy útján hasznosítják** (pl. haszonbérbe adják).

A birtoklás és a használat kérdésében – ha a tulajdonostársak a földterületet maguk kívánják művelni – szótöbbséggel határoznak. A szavazás során minden tulajdonostársnak *tulajdoni hányada arányában* van szavazati joga.

Fontos **kisebbségvédelmi szabály**, hogy ha valamely tulajdonostárs véleménye szerint a birtoklás, illetőleg a használat valamely módja sérti az okszerű gazdálkodás követelményét, a tulajdonostársak egy részének jogait vagy törvényes érdekeit, bármelyik tulajdonostárs *a többségi határozatot bíróságon megtámadhatja*. Az ilyen tartalmú kereset indítása a határozat végrehajtását nem gátolja, a bíróság azonban indokolt esetben a határozat végrehajtását felfüggesztheti. Ugyancsak a bíróság határoz, ha a birtoklás és használat kérdésében a tulajdonostársaknak nem sikerül szótöbbséges határozatot hozni.

A közös tulajdonban lévő **ingatlan hasznai** – ha azt *a tulajdonostársak együtt hasznosítják* – tulajdoni hányaduk arányában illetik meg. Ha a haszon *osztható* (pl. 3 tonna gabona), minden tulajdonostárs a részes rész természetbeni kiadását kérheti. Ha *oszthatatlan* (pl. egy borjú), az szintén közös tulajdonba kerül ugyanolyan arányban, mint az, amiből származott.

A közös ingatlannal járó **terhek** (pl. fenntartási költség, közteher) **viselése tulajdoni hányaduk arányában** terhelik a tulajdonostársakat. Ugyanilyen arányban viselik az ingatlanban beállott kárt is. Ugyanakkor mindegyik tulajdonostárs önállóan is jogosult igénybe venni a birtokvédelem bármely eszközét, mégpedig a tulajdonjog egészére kiterjedően.

Az ingatlan fenntartásával kapcsolatos **kiadások három csoportja különíthető el**, melyek körében a döntési jogosultság is különbözőképpen alakul.

1. Az állagmegóváshoz és fenntartásához *feltétlenül szükséges* (halaszthatatlan) munkálatokat **bármelyik tulajdonostárs egyedül is jogosult elvégezni** vagy elvégeztetni, de az ilyen kiadások ráeső részét is mindegyik tulajdonostárs viselni köteles. Az egyedül döntő tulajdonostárs is köteles azonban az ilyen kiadások előtt a többi tulajdonostársat lehetőség szerint értesíteni.
2. A *rendes gazdálkodás* körét meg nem haladó kiadások kérdésében a tulajdonostársak mindig **szótöbbséggel** határoznak.
3. A *rendes gazdálkodás körét meghaladó* kiadásokhoz azonban (például művelési ág megváltoztatása, jelentős mértékű beruházás, alagcsővezés megvalósítása) a tulajdonostársak **egyhangú határozata** szükséges.

A dolog **birtoklását és használatát a tulajdonostársak egymás között megoszthatják**, és annak sincs akadálya, hogy a használati arányok a tulajdoni arányoktól eltérjenek. **Azzal azonban, hogy az ingatlan használati jogát megosztották, az ingatlanon a közös tulajdon továbbra is fennmarad.** Ilyen esetben minden tulajdonostársnak a saját használatában lévő terület utáni költségeket kell viselnie. Célszerű a megosztásról **vázrajzot** készíttetni, a használat kapcsán keletkező esetleges vitás kérdések gyorsabb elrendezése érdekében.

A tulajdonostárs **saját tulajdoni hányadával szabadon rendelkezhet**, így például dönthet a hasznoszedési, hasznosítási jogosultságok gyakorlásáról, a tulajdoni hányad megterheléséről vagy biztosítéku adásáról, ehhez a többi tulajdonostárs hozzájárulása nem szükséges. Ha azonban *saját tulajdoni hányadát el akarja adni, haszonbérbe kívánja adni*, akkor a tulajdonostárs tulajdoni hányadára **a többi tulajdonostársat egy kívülállóval szemben elővásárlási, illetőleg előhaszonbérleti jog illeti meg.** Emiatt a kívülállótól kapott szerződési ajánlatot teljes terjedelmében közölni kell a tulajdonostársakkal és ha valamelyik az ajánlatot elfogadja, a szerződés vele jön létre. Ha több tulajdonostárs is elfogadja az ajánlatot, közülük az eladó (bérbeadó) választhat. Közös tulajdon esetén **a tulajdonostárs elővásárlási joga megelőzi a kívülálló személyeknek az 5.§-ban leírt elővásárlási jogát.**

Ha nem egy tulajdoni hányad, hanem **az egész ingatlan** feletti tulajdonjog átruházásáról, biztosítéku adásáról vagy a hasznok szedésének **átengedéséről** van szó (pl. az egész ingatlan haszonbérbe adása esetén), az ilyen rendelkezéshez a **tulajdonostársak egyhangú határozata** szükséges. Ha nincs egyhangúság, a hiányzó szavazatot a bíróság kivételes esetben – *joggal való visszaélés megvalósulása esetén* – ítéletével pótolhatja.

6.2. A közös tulajdon megszüntetése

A **közös tulajdon megszüntetésének módjára** nézve elsősorban a felek megállapodása az irányadó, ők elvileg bármilyen megszüntetési módot alkalmazhatnak. Ha azonban nem tudnak egyhangúlag megegyezni, bármelyikük kérelmére a bíróság dönt. A bíróság elvileg **három fő megszüntetési mód** között választhat, de nem alkalmazhatja azt a módot, mely ellen a tulajdonostársak mindegyike tiltakozott.

1. A közös tulajdonú ingatlant elsősorban **természetben kell megosztani**, ami után az egyes részek a tulajdonostársak kizárólagos tulajdonába kerülnek.
2. Ha az ingatlan nem megosztható, a **magához váltás** jöhet szóba. A tulajdonostársak egyike érdekelt lehet abban, hogy az egész ingatlanon kizárólagos tulajdont szerezzen (mert pl. azon gazdálkodik). Ilyenkor a bíróság a közös tulajdonú ingatlant megfelelő ellenérték fejében az adott tulajdonostárs tulajdonába adhatja.
3. Ha a közös tulajdon az előző módokon nem (vagy részben nem) szüntethető meg, a **közös tulajdonú ingatlant értékesíteni kell**, és a vételárat kell a tulajdonostársak között

megfelelően felosztani. A tulajdonostársakat az elővásárlási jog harmadik személyekkel szemben az ilyen értékesítés során is megilleti.

Az **osztatlan közös termőföld-tulajdon** felosztására közigazgatási úton, a körzeti földhivatalnál beadott kérelem alapján van lehetőség. Az osztatlan közös tulajdonú földrészlet megosztására azonban csak abban az esetben kerülhet sor, ha ahhoz a **tulajdonostársak**, haszonbérleti, haszonélvezeti jogok jogosultjai előzetesen **írásban hozzájárultak**.

3. FEJEZET – A HASZNÁLATI JOGOK

1.§ A HASZNÁLATI JOGOK TÍPUSAI

A használati jogok a tulajdon jog tartalmából *a használat és a haszonszedés jogának önállósulása* útján keletkeznek.

Telki szolgalm. Valamely ingatlan mindenkori birtokosa a más tulajdonában álló *szomszédos ingatlant* meghatározott terjedelemben használhatja. A jogosult birtokos ingatlanát **uralkodó teleknek**, a másikat pedig **szolgáló teleknek** nevezzük. A telki szolgalm sokféle lehet: átjárás, vízelvezetés, pince létesítése, kocsibeállítás, állattartás, kilátás biztosítása. A leggyakoribb az ún. **szükségbeli út szolgálma**, ha valamely föld nincs összekötve megfelelő közúttal, a szomszédok kötelesek túrni, hogy a jogosult földjeiken átjárjon.

Közérdekű szolgalm. Az ingatlanok kommunális ellátottságával összefüggésben közérdekből közüzemi szolgáltatást végző szerv más tulajdonában lévő ingatlanon szolgalmat vagy használati jogot alapíthat (pl. *vezetékeket* vezethet át az ingatlanok felszíne alatt vagy az ingatlanok feletti légtérben).

Haszonélvezeti jog. A haszonélvező (jogosult) birtokában tarthatja, használhatja a más személy (kötelezett) tulajdonában álló dolgot, és szedheti annak hasznait. A haszonélvezet jogosultjának mindig egy **név szerint meghatározott személynek** (tipikusan egy természetes személynek) kell lennie. A haszonélvezeti jog **korlátozott ideig**, de legfeljebb a jogosult élete végéig állhat fenn, **nem ruházható át**, nem lehet öröklés tárgya. A haszonélvezeti jog átruházási tilalma azonban nem zárja ki a haszonélvezőnek azt a jogát, hogy a haszonélvezeti jog gyakorlását a haszonélvezet ideje alatt ingyenesen vagy ellenérték fejében **másnak átengedje**. Tipikus esete az ingatlanon fennálló özvegyi haszonélvezeti jog.

Használat joga. Tartalmában **korlátozott haszonélvezetet** jelent. A használatra jogosult ugyanis *csak a saját és a vele együtt élő családtagjai szükségletei mértékéig* használhatja a dolgot, illetve szedheti annak hasznait, a használati jog gyakorlását pedig *másnak nem engedheti át*. Egyebekben a használatra is a haszonélvezeti jog szabályai érvényesek.

2.§ TERMŐFÖLD HASZONBÉRLETE

A földhasználat legelterjedtebb formája a **termőföld haszonbérlete**. Amennyiben a tulajdonként megszerezhető termőföld nem elég a gazdálkodáshoz, a termőföldigény más tulajdonában álló földterület haszonbérbe vételével is kielégíthető. Bár a haszonbérlet szabályozása a kötelmi (szerződési) jog körébe tartozik, termőföldre vonatkozó jelentőségénél fogva ebben a fejezetben tárgyaljuk a használati jogok között, hiszen *a haszonbérbe vevő haszonbérleti szerződés kötésével megszerzi a termőföld használatának és hasznai szedésének jogát*.

A termőföld haszonbérbe adásához a *haszonbérbe adó* (földtulajdonos) és a *haszonbérbe vevő* (földhasználó) között **írásbeli szerződés megkötése** szükséges. A haszonbérleti szerződés

alapján a haszonbérő meghatározott mezőgazdasági földterület **időleges használatára és hasznainak szedésére** jogosult, ennek fejében köteles **haszonbért** fizetni. A termőföld haszonbérője köteles továbbá a földet **rendeltetésének megfelelően megművelni** és ennek során gondoskodni arról, hogy a föld termőképessége fennmaradjon. A haszonbérő **nem jogosult** az általa bérelt területet **alhaszonbérletbe adni**, azaz a használati jogot harmadik személynek továbbadni.

Haszonbérő – ellentétben a termőföld tulajdonosával – *bárki*, tehát belföldi magán- és jogi személy, jogi személyiséggel nem rendelkező szervezet, illetve külföldi magán- és jogi személy is lehet. Míg a Magyar Állam és az önkormányzat *korlátozás nélkül* haszonbérletet, a törvény különböző mértékben korlátozza a további személyek által bérelhető terület nagyságát.

- **Szövetkezet és gazdasági társaság 2500 ha vagy 50000 AK értékű** termőföldet haszonbérletet, de e korlátozás szempontjából figyelmen kívül kell hagyni azt a termőföldet, amelyet a szövetkezet illetve a gazdasági társaság a tagjától vagy névre szóló részvényesétől, illetve a Nemzeti Földalaptól haszonbérlet; míg
- **belföldi és külföldi magánszemély**, gazdasági társaságnak nem minősülő jogi személy és jogi személyiséggel nem rendelkező szervezet **legfeljebb 300 ha nagyságú vagy 6000 AK értékű** termőföldet haszonbérletet.

A haszonbérleti jog megszerzését korlátozhatja az **előhaszonbérleti jog** is, mely azonban *nem áll fenn közeli hozzátartozók közötti* haszonbérleti szerződés esetében. Az előhaszonbérleti jog lényege az, hogy azonos feltételek (azonos mértékű haszonbér, megegyező hosszúságú bérleti időtartam) esetén az előhaszonbérleti jog jogosultja szerezheti meg az adott termőföld használati jogát. Előhaszonbérleti jog fennállása esetén az ingatlanra vonatkozó, elfogadott haszonbérbe vételi ajánlatot a termőföld tulajdonosa – *még a szerződés megkötése előtt* – köteles az előhaszonbérleti jog jogosultjaival közölni.

A termőföldre és tanyára az alábbi sorrendben **előhaszonbérleti jog** illeti meg:

1. **a volt haszonbérőt**, illetve ha a volt haszonbérő a tulajdonos hozzájárulásával ültetvényt telepített vagy halastavat létesített, az általa kijelölt személyt feltéve, hogy a haszonbérlet nem a tulajdonos azonnali hatályú felmondása következtében szűnt meg;
2. **a helyben lakó szomszédot**, ezen belül
 - a) a családi gazdálkodót,
 - b) mezőgazdasági őstermelőt, egyéni mezőgazdasági vállalkozót,
 - c) jogi személy és jogi személyiség nélküli más szervezetet;
3. **a helyben lakót**, ezen belül
 - a) a családi gazdálkodót,
 - b) mezőgazdasági őstermelőt, egyéni mezőgazdasági vállalkozót,
 - c) jogi személy és jogi személyiség nélküli más szervezetet.

A **haszonbérlet leghosszabb időtartamára** nézve a törvény a különböző művelési ágak sajátosságait figyelembe véve – a magyar állam és az önkormányzat által kötött haszonbérleti szerződéseket kivéve – három időtartamot határoz meg.

- Általános szabályként a haszonbérleti szerződés leghosszabb időtartama **20 év** lehet.
- **Erdő** művelési ágú termőföldre, illetőleg erdő telepítésére vonatkozó haszonbérleti szerződést legfeljebb a termelési időszak (vágásérettségi kor) lejártát követő ötödik év végéig lehet megkötni.
- **Szőlő és gyümölcsös** művelési ágú és más ültetvénnel betelepített termőföldre, illetőleg ültetvény telepítése céljából haszonbérleti szerződést legfeljebb annak az évnek a végéig lehet megkötni, amíg a szőlő, gyümölcsös, illetőleg ültetvény értékkel bír (értékcsökkenési leírási időszak).

A haszonbérő a haszonbért pénzben, terményben vagy ezek kombinációjával időszakonként utólag köteles megfizetni. Általános gyakorlat, hogy a haszonbér meghatározása nem hektáronként, hanem aranykoronánként történik (pl. 20 kg búza/AK). A törvény néhány esetben **haszonbér-fizetési kedvezményt** ír elő. Ilyen például az az eset, amikor elemi csapás, vagy más rendkívüli esemény következtében az átlagos termés kétharmada sem termett meg. Ilyenkor a haszonbérő méltányos haszonbérmérséklést vagy -elengedést igényelhet. Ezt az igényt köteles még a termés betakarítása előtt a haszonbérbe adóval közölni. Az elengedett vagy mérsékelt haszonbér pótlását a következő évek terméséből sem lehet követelni.

A haszonbérlet felmondásának két módja különíthető el.

1. Rendes felmondás. A mezőgazdasági haszonbérletet bármelyik szerződő fél *hat hónapos felmondási idővel*, a gazdasági év végére mondhatja fel, ami az adott termés várható betakarításának idejével esik egybe.

2. Rendkívüli (azonnali hatályú) felmondást a haszonbérbe adó és a haszonbérbe vevő más-más feltételekkel kezdeményezhet.

A haszonbérbe adó a haszonbérletet **azonnali hatállyal** akkor mondhatja fel, ha a haszonbérő

- **figyelmeztetés ellenére sem műveli meg** a haszonbérlet földet, vagy olyan gazdálkodást folytat, amely súlyosan veszélyezteti a termelés eredményességét, a föld termőképességét, az állatállományt vagy a felszerelést;
- **a haszonbért** vagy a közterheket a lejárat után közölt **felszólítás ellenére sem fizeti meg**;
- **a haszonbérbe adó hozzájárulása nélkül**, vagy attól eltérően *a termőföld használatát másnak átengedte*, a termőföldön a rendes gazdálkodás körét meghaladóan végzett *beruházást* vagy a termőföld *művelési ágát megváltoztatta*;
- a természetvédelmi jogszabályok vagy a természetvédelmi hatóság előírásaitól eltérő, *illetőleg a természeti terület állagát vagy állapotát kedvezőtlenül befolyásoló tevékenységet folytat*, továbbá, ha a természeti értékek fennmaradását bármely módon veszélyezteti.

A haszonbérő akkor mondhatja fel **azonnali hatállyal** a haszonbérletet, ha a haszonbérletből eredő kötelezettségeinek teljesítését akadályozza

- egészségi állapotának nagymértékű megromlása, vagy
- családi és életkörülményeinek tartós változása.

Ezekben az esetekben a haszonbérő – az azonnali hatályú felmondás helyett – **a tulajdonos hozzájárulásával kijelölheti** azt a magánszemélyt, aki a haszonbérleti szerződésben a helyébe lép és a haszonbérleti jogviszonyt változatlan feltételekkel folytatja.

A mezőgazdasági haszonbérlet bármely okból történő megszűnésekor a földet és a többi haszonbérletet olyan állapotban kell visszaadni, hogy a termelést megfelelő módon, azonnal folytatni lehessen.

A haszonbérleti szerződés megszűnésekor a haszonbérő

- **elviheti az általa létesített berendezési és felszerelési tárgyakat**;
- **követelheti az el nem vihető** berendezéseknek, az általa telepített növényzetnek, valamint a talaj minőségének javítását eredményező talajvédelmi beavatkozásoknak és létesítményeknek a szerződés megszűnésekor megállapítható tényleges **értékét**;
- **köteles** a haszonbérbe adóval kötött eltérő megállapodás hiányában **az általa létesített ideiglenes jellegű építményt** (pl. szerszámoskamra) a saját költségén kártalanítási igény nélkül **lebontani, illetőleg eltávolítani**. E kötelezettség nem teljesítése esetén a

bontást, illetőleg az eltávolítást a haszonbérbe adó a kötelezett költségére elvégeztetheti.

3.§ A HASZONBÉRLET KÜLÖNÖS ALAKZATAI

A haszonbérlet mellett gyakori termőföld-használati jogcím **a feles bérlet és részesművelés, valamint a szívésségi földhasználat és a haszonkölcsön.**

Feles bérleti szerződés alapján a bérlő a termőföld időleges használatára és hasznainak szedésére jogosult, és ennek fejében köteles **a megtermelt termés felét vagy** szerződésben meghatározott **más hányadát** a bérbeadónak természetben átadni. Feles bérlet esetében **területszerzési és szerződéskötési időtartamra vonatkozó korlátozás nincs.** Egyéb kérdésekben a *haszonbérlet szabályait* kell alkalmazni.

Részesművelési szerződés alapján a szerződő felek *folyamatosan együttműködve közösen határozzák meg*, hogy a részesművelésbe adott termőföldön *mit termeljenek*, a földmegművelésnek egyes feladataiból (talajelőkészítés, szántás, vetés, metszés, növényápolás, növényvédelem, betakarítás stb.) a felek *milyen részt vállalnak*, és a megtermelt *terményből milyen arányban részesednek.* Ugyancsak rögzítik az elemi csapás vagy más rendkívüli esemény okozta kár viselésére irányadó szabályokat. Részesművelés esetében **területszerzési és szerződéskötési időtartamra vonatkozó korlátozás nincs.** Egyéb kérdésekben a *haszonbérlet szabályait* kell alkalmazni.

Szívésségi földhasználat esetén tulajdonos a termőföld vagy tanya használatát **közeli hozzátartozójának ingyenesen** engedi át. A **haszonkölcsön** esetében az ingyenes átengedés bárki számára megtörténhet.

IV. RÉSZ

A KÖTELMI JOG ALAPJAI

1. FEJEZET – A KÖTELEM ÉS A SZERZŐDÉS FOGALMA, ELEMEL, LÉTREJÖVETELE

1.§ A KÖTELMI VISZONY KELETKEZÉSE

A piaci szereplők közötti **horizontális** kapcsolatok a polgári jogi kötelemben öltenek testet. A horizontális kapcsolatok feltételrendszerét és a legalapvetőbb "játékszabályait", piaci környezeti szabályokat a versenyjog teremti meg. A versenyjog azonban nem az elszigetelt, egyedi kapcsolatok jogi szabályozása, hanem a horizontális közösségi kapcsolatoké. E közösségi kapcsoltok egyedi elkülönült jogviszonyok sokaságából tevődik össze természetesen a sokaság sajátosságait is felmutatva. **Az egyedi horizontális kapcsolatok a polgári jogi kötelmi viszonyokban jelennek meg.** A polgári jogi kötelemben a nevesített jogosult áll szemben a nevesített kötelezettrel, és a jogosult a kötelezettől meghatározott szolgáltatást követelhet.

A kötelemben tartalmára általában a tevőlegesség jellemző. A kötelemben a gazdaság dinamikájának jogi megjelenése. A kötelmi viszony keletkezése szerint lehet szerződéses kötelemben, a jogszabályon, vagy hatósági rendelkezésen alapuló kötelemben és a kártérítési (felelősségi) kötelemben.

A szerződéses kötelemben a piaci szereplők közötti árucseréj jogi formája. A tulajdonjog, mint a polgári jog alapintézménye egymástól elválasztja a piaci szereplőket. A tulajdonjog elkülöníti a jogalanyokat. A tulajdonjog gyakorlásából a jog kizárja a többi jogalanyt, a joggyakorlás csak a tulajdonos számára megengedett. A tulajdonjog által egymástól elkülönített jogalanyokat pedig a megegyezés - a szerződés - kapcsolja össze. A szerződés jogi tény, kétoldalú jogügylet. A szerződés, mint jogintézmény megjelenésének az az előfeltétele, hogy a jogügyletet kötő felek egymással **mellérendelt, egyenrangú** viszonyban legyenek. A szerződés **akarati viszony**. A szerződésben megjelenő akarat determinált. A szerződéskötésben megjelenő akaratot befolyásolják a társadalmi,- gazdasági, -politikai tényezők a konkrét gazdasági viszonyok a munkamegosztás, kereslet-kínálat stb. A szerződéses viszony mellérendeltségi követelményéből adódóan a kölcsönös akaratoknak egyezniük kell egymással. Természetesen az akaratokat ki kell nyilvánítani. Ennek az akaratnyilvánításnak a megjelenése a jognyilatkozat.

Szerződéshez tehát szükséges a szerződéskötő felek kölcsönös és egybehangzó akaratnyilatkozata. Az akaratnyilatkozattal azonban a szerződés még nem vált jogi jelenséggé. Ahhoz, hogy a szerződés jogi ténnyé váljon, ahhoz szükség van arra is, hogy a szerződéshez **joghatás járuljon**, a szerződés jogokat és kötelezettségeket keletkeztessen, amely jogokat és kötelezettségeket az állami kényszerítő apparátus igénybevételevel érvényesíteni lehet. A joghatáshoz szükség van a szerződés állami elismerésére is. Azokat a jogi eszközöket, amellyel a jogosult a kötelezettet helytállásra készítheti, az állam bocsátja a jogosult rendelkezésre. Polgári jogi szerződéshez főszabályként hozzákapcsolódik a joghatás. A

szerződés tehát joghatás kiváltására irányuló kölcsönös és egybehangzó akaratnyilatkozat.

2.§ A POLGÁRI JOGI SZERZŐDÉS ELEMEI

Polgári jogi szerződés elemei:

- a szerződés **alanya**,
- a szerződés **tárgya**, és
- a szerződés **tartalma**.

A polgári jogi szerződésben nincs alanyi megkötöttség, azaz a jogviszony valamennyi alanya: természetes személy, jogi személyek, és a jogi személyiséggel nem rendelkező jogképes szervezet is köthet szerződést. Természetesen vannak olyan konkrét szerződések, amelyeket egyes pozícióban csak természetes személy köthet, pl. öröklési szerződésben az örökhagyó, vagy olyan szerződés, amelyet csak meghatározott jogi személy köthet pl. bankhitel szerződést csak pénzintézet stb.

A szerződés tárgya a szolgáltatás. A szolgáltatások eltérő meghatározásához eltérő jogi hatások fűződnek. A szolgáltatás lehet tevőleges, vagy **nem tevőleges**; egyszeri, tartós, vagy **időszakosan visszatérő; személyhez kötött vagy forgalmi jellegű**. Megkülönböztethető a dologi szolgáltatások körében az egyedi, a fajlagos és a zártfajú szolgáltatás. Dologi szolgáltatás alapján a kötelezett valamely tárgyat köteles szolgáltatni. Megkülönböztethető továbbá osztható és oszthatatlan, valamint vagylagos szolgáltatás.

Végül megkülönböztethető a **főszolgáltatás és mellékszolgáltatás**. A főszolgáltatás alatt azt a magatartást értjük, amely az adott szerződés alapvető jellegét adja meg, azt a magatartást, amelynek tanúsítása révén a szerződés fő célja megvalósul.

3.§ A SZERZŐDÉS TARTALMA

A szerződés tartalmát a jogszabályok és maguk a szerződő felek, sőt némely esetben a bíróság határozza meg. A jogszabály, illetve jogi jellegű eszköz kétféle módon határozhat meg szerződési tartalmat, közvetlen és közvetett módon. Közvetlen jogszabályi tartalom meghatározásról beszélhetünk kógens szabályozás vagy hatósági árszabályozás, vagy kötelező szabvány esetében.

Közvetett jogszabályi tartalom-meghatározás esetén a jogszabály azt határozza, hogy milyen kérdésekben kell megállapodni a feleknek ahhoz, hogy a szerződés létrejöhesse. Ezek az **un. törvényi lényeges pontok**. Ezek mindenképpen felölelik a szolgáltatás és az ellenszolgáltatás meghatározását, továbbá azokat a tartalmi elemeket, amelyek a szerződéstípus gazdasági lényegét adják.

2. FEJEZET – A SZERZŐDÉS MEGKÖTÉSE

1.§ SZERZŐDÉSKÖTÉSI MÓDOK

A szerződéskötésnek több jogi mechanizmusa ismert a polgári jogban. Más szerződéskötési mechanizmussal jönnek létre a szerződések az egyedi, individuális szerződések körében, a blanketta szerződések, illetve a szerződéskötési kötelezettség körében.

Az individuális szerződéskötés esetén a szerződéskötés az egyik fél részéről a másik félhez intézett jognyilatkozattal **az un. ajánlattal indul**. Az ajánlat jogi értelemben egyoldalú címzett jognyilatkozat. Az ajánlat címzettsége azt jelenti, hogy a nyilatkozatot, a

szerződéskötési felhívást a konkrétan megjelölt félnek (a későbbi szerződő félnek) kell elküldeni. Az ajánlat **egyoldalú jognyilatkozat**, mert az ajánlattevő félhez kötődik. Az ajánlat **jognyilatkozat**, mert az ajánlattételnek jogi következményei vannak. Az ajánlat az első szerződéskötési nyilatkozat, amelynek tartalmazni kell a leendő szerződés összes tartalmi elemét, a lényeges pontokat (a szolgáltatást és az ellenszolgáltatást). Ha ezeket az elemeket az ajánlat nem tartalmazza, akkor a nyilatkozatot csak ajánlattételre való felhívásnak lehet tekinteni. Az ajánlat jogi következményeként beáll az **ajánlati kötöttség**. Az ajánlati kötöttség azt jelenti, hogy az ajánlattevő az általa tett ajánlathoz meghatározott ideig kötve van, az ajánlatot következmények nélkül nem vonhatja vissza. Ha az ajánlatot írásban tették meg, az ajánlat a másik fél tudomásszerzésétől válik hatályossá. Az ajánlati kötöttség tehát akkor áll be, ha az ajánlatot a másik félhez megérkezett.

Ha az ajánlatot a fél személyes tárgyaláson teszi, azaz a jelenlévők közötti ajánlatról van szó, az ajánlat azonnal hatályos. Ha azt a másik fél elfogadja a szerződés létrejön, ha nem fogadja el, az ajánlat hatályát veszti.

Az ajánlati kötöttség időtartamát meghatározhatja: maga az ajánlattevő meghatározott napot, vagy eseményt megjelölve, vagy meghatározhatja jogszabály is.

A szerződés akkor jön létre, ha az ajánlatot a másik fél, (akihez az ajánlatot intézték) változatlan tartalommal az ajánlati kötöttségi időn belül elfogadja. A változatlan tartalom, és az ajánlati kötöttségi időn belül tett jognyilatkozat együttes feltétel. Ha a másik fél módosítja az ajánlat tartalmát, ez az eredetileg tett ajánlat elutasításának és új ajánlat megtételének minősül.

A szerződés létrejöveteléhez az ajánlat elfogadása szükséges. Ez azt jelenti, hogy a mások félnek tevőleges magatartást kell tanúsítani a szerződés létesítéséhez. Hallgatással általában nem jöhet létre szerződés, kivéve, ha jogszabály így rendelkezik, vagy a szerződéskötő felek ebben kifejezetten megállapodnak. Nincs tehát lehetőség arra, hogy az egyik fél egyoldalúan hallgatást elfogadásnak minősítsen.

Egyedi szerződések megkötése esetében a szerződés alanyai részletesen megállapítják a szerződésük tartalmát, a szerződési alku (ajánlat - elfogadás) során körülírják azokat a jogokat és kötelezettségeket, amelyeket egymás irányában elvállalnak. Ha az egymással szemben álló akaratok megfelelnek egymásnak, a szerződés létrejön.

2.§ SZABVÁNY (BLANKETTA) SZERZŐDÉS ALAPJÁN TÖRTÉNŐ SZERZŐDÉSKÖTÉS

A tömegtermelés megjelenésével, és a gazdasági kapcsolatok tömegessé válásával a szerződéskötés "individuális modellje" a legteljesebb mértékben háttérbe szorult, és ez alapvető kihatással volt a szerződéskötés mechanizmusára. A tömegtermeléssel együtt a tömeges szerződéskötés iránt is megnőtt az igény. A szerződéskötés tömegigénye a blankettaszerződés, más néven szabványszerződés megjelenésével elégtelt ki.

A tömeges termelés a tömeges értékesítést és tömeges szolgáltatás nyújtását vonja maga után. A tömeges szerződéskötés pedig nem igényli a szerződő felek esetenkénti kölcsönös tárgyalásos úton való létrehozását.

A tömegtermelés gazdasági jelenség, ennek a jogi vetülete az általános szerződési feltétel (más néven a blankettaszerződés).

Az általános szerződési feltételek alapvető célja az, hogy **megkönnyítse** a gazdálkodó szervezetek számára a szerződéskötést, másrészt pedig arra szolgál, hogy összefoglalja az adott szakmában általánosan érvényesülő szakmai sajátosságokat. A blanketta tehát a gyorsaságot és a szakszerűséget egyaránt szolgálja.

Az általános szerződési feltétel általában a szolgáltatás kötelezettje készíti el, az a fél, akinek a tevékenységet végeznie kell. Ennek ellenére előfordulhat, hogy a jogosulti pozícióban lévő fél készít standardizált megrendelést (pl. termékfelvásárlók). Nincsen akadálya annak, hogy mind a jogosult, mind pedig a kötelezett egyidejűen általános szerződési feltételt alkalmazzon, és mindkét feltétel egyaránt a szerződés részévé váljon. Ha azonban a feltételek egymásnak ellentmondanak – a jogirodalom ezt nevezi a blanketták csatájának – az általános feltételek rendelkezéseinek egyike sem lép hatályba, hanem helyükbe a jogszabály diszpozitív rendelkezéseit kell alkalmazni. Diszpozitív rendelkezések hiányában a bíróság a forgalmi szokásokat figyelembe véve meghatározhatja a szerződés tartalmát. Ha azonban az ellentmondás a szerződés lényeges pontjait érinti, a szerződés nem jön létre.

Minden gazdálkodó szervezettől elvárható, hogy az általános szerződési feltételeit egyértelműen határozza meg. A bírói gyakorlat védelemben részesíti a gyengébb pozícióban lévő jogosultat, mert ha az általános feltételeket többféle módon is lehet értelmezni, a szerződő partnerre (jogosultra) kedvezőbb értelmezést fogadja el. Az egyértelműség hiányának következményeit végső soron a feltételek kidolgozójának kell viselni.

A bírói gyakorlat – a polgári jog alapelveiből levezetve – megköveteli, hogy a blanketta készítője megfelelő módon felhívja a szerződő partner figyelmét arra, hogy a szerződési kikötése eltér az általában szokásos szerződési gyakorlattól, a jogszabályok diszpozitív rendelkezéseitől, vagy felek a korábbi szerződési gyakorlatától. A figyelemfelhívás lehetséges eszközei a szerződésben alkalmazott aláhúzás, eltérő nyomtatás, vagy olyan kifejezett közlés, ami utal az általános szabályoktól való eltérésre.

A blankettaszerződés alkalmazása megkönnyíti, és meggyorsítja a szerződések megkötését. A típusfeltételeket azonban az esetek többségében az egyik fél, és pedig egyoldalúan dolgozza ki. A szerződéselkészítésnek ez a mechanizmusa pedig veszélyeket rejt magában. E veszélyek kétirányúak. Egyrészt a blanketta készítője egyoldalú előnyöket biztosíthat a maga számára. (Erre lehetősége van, mert a szerződés tartalmát a Ptk. általános rendelkezései szerint a felek szabadon állapíthatják meg, a törvény diszpozitív szabályaitól a szerződéskötés során eltérhetnek.) A blankettaszerződés másik veszélye abban van, hogy a jogosult általában nincsen abban a helyzetben, hogy a kötelezett által előre elkészített részletes, sokszor többoldalas szerződést áttanulmányozza. Az esetek túlnyomó többségében a jogosult nem is szakértő fél, így nincsen tisztában a szakma szokásaival. E veszély különösen akkor nagy, ha a kötelezett gazdálkodó szervezettel egy egyéni fogyasztó áll szemben. Blankettaszerződés estében a jogosult választási lehetősége ténylegesen arra korlátozódik, hogy elfogadja-e a szerződést, és aláírja, vagy nem fogadja el a szerződést, és nem veszi igénybe a kötelezett szolgáltatását. Ezért a jogi irodalom e szerződéseket adhéziós, csatlakozó szerződéseknek is nevezi.

Mind a polgári törvénykönyv, mind pedig a versenytörvény **tiltja**, hogy a blanketta készítője **tisztességtelen kikötéseket** alkalmazzon a szerződésben.

A tisztességtelen kikötések köre nem lezárt. Tisztességtelen kikötéseket meghatározhat (és meg is határoz) jogszabály, illetve a bírósági ítékezés. A 18/1999. (II.15.) kormányrendelet nevesít néhány feltétlenül tisztességtelen kikötést.

Az EU szabályoknak megfelelően ez az ún. fekete lista (pl. csak a blanketta készítője jogosult a szerződéstől elállni, a szerződés értelmezésére csak a blanketta készítője jogosult stb.). Nevesít a jogszabály néhány olyan szerződéses kikötést is, amely nem feltétlenül tisztességtelen. Ez az ún. szürke lista. Ha a blanketta a szürke listára tartozó kikötést tartalmazza (pl. túl szigorú alaki követelmény, vagy túlságosan rövid jognyilatkozattételi határidő) a blanketta készítőjének lehetősége van arra, hogy bizonyítsa azt, hogy miért nem tisztességtelen a kikötése. Ha a bizonyítás sikerrel jár, nem érik joghátrányok.

Ha a blanketta készítője a szerződésben tisztességtelen egyoldalú előnyt kötött ki a maga számára a sérelmet szenvedett fél a szerződést a bíróság előtt megtámadhatja (érvénytelenség megállapítását kérheti). Ha a bíróság helyt ad a megtámadásnak, megállapítja a szerződés adott kikötésének érvénytelenségét, és orvosolja az érvénytelenséget is. Ennek megfelelően "kiigazítja" a szerződést. A bírósági szerződésmódosítás a szerződéskötés időpontjára visszaható hatályú, a szerződést a bíróság által megállapított feltételekkel kell teljesíteni. A bírói ítélet ugyanakkor csak a konkrét felek között létrejött erre az egyetlen szerződésre terjed ki.

A törvény ugyanakkor lehetőséget ad arra is, hogy a sérelmet szenvedett félén kívül a jogszabályban meghatározott egyéb szervek is megtámadhassák a blankettát. (Pl. a fogyasztóvédelem szervei, a versenyfelügyelet stb.) Ha a bíróság ebben az esetben is helyt ad a megtámadásnak, érvénytelenné nyilvánítja a megtámadott kikötést, és orvosolja is a szerződés hibáját. A bírósági döntés hatálya azonban ebben az esetben mindenre kiterjed, de csak a jövőre nézve. Ez azt jelenti, hogy a blankettaszerződés készítője csak a kiigazított szerződési feltételt alkalmazhatja a későbbiek során, az érvénytelen szerződés alapján korábban már teljesített szerződéseket a bírósági döntés nem érinti.

3.§ A SZERZŐDÉSKÖTÉSI KÖTELEZETTSÉG

A vagyoni forgalomban általában a szerződéskötési szabadság érvényesül, ez magában foglalja annak a szabadságát is, hogy a felek eldöntsék, hogy egyáltalán kívánnak-e szerződéses viszonyra lépni egymással, vagy nem. Kivételes esetben azonban a jogszabályok (vagy a felek) szerződés megkötésének kötelezettségét is előírhatják. Ha szerződéskötési kötelezettség áll fenn, e tény nem teszi a jogügyletet hatalmi, igazgatási jellegűvé. Ilyen esetben is polgári jogi szerződés jön létre a felek között, de a szerződés **létrejövetele mechanizmusában** az általános szabályokhoz viszonyítva **eltérések** mutatkoznak.

4.§ AZ ELŐSZERZŐDÉS

Szerződéskötési kötelezettség nemcsak jogszabályon alapulhat, hanem létrejöhet a felek megállapodása alapján is.

A előszerződés a polgári jognak az egyik hatékony piacszervező intézménye. **Az előszerződés** alapján a felek arra vállalnak kötelezettséget, hogy **egy későbbi időpontban egymással szerződést fognak kötni**. Az előszerződés tárgya tehát nem más, mint a szerződéskötési kötelezettség szerződésben való elvállalása. Az előszerződés alapján - szemben az egyéb szerződésekkel - a jogosult nem a szerződés teljesítését követelheti, hanem a szerződés megkötését, mégpedig azzal a tartalommal, amelyet az előszerződésben meghatároztak, vagy legalább is körülírtak. Az előszerződés szolgáltatása szerződéskötésben testesül meg. Az előszerződésben -amennyiben az lehetséges - meg kell határozni azt a szerződést is, amit a feleknek a későbbiek folyamán meg kell kötni. Előfordulhat azonban, hogy a felek az előszerződés megkötésének időpontjában még csak hozzávetőlegesen tudják meghatározni, hogy milyen tartalmú jogviszonyt kívánnak a későbbiek folyamán létesíteni. A később kötendő szerződés tartalmi elemei akkor tekinthetők meghatározottnak, ha alkalmasak arra, hogy a bíróság megállítsa ezek alapján a végleges szerződési tartalmat. Ebben az esetben a bíróság figyelembe veheti a felek korábbi tárgyalásait, és a korábban tett jognyilatkozatokat.

Az előszerződésben a feleknek tehát fő vonalakban meg kell határozni a később megkötendő szerződés tartalmát, legalább olyan módon, hogy a meghatározás támpontot adjon a bíróságnak arra, hogy a szerződési tartalmat meghatározhassa. E tartalom meghatározáshoz fel lehet használni a felek tárgyalási anyagát, a felek közötti korábbi megállapodásokat és a

szerződéskötés körülményeit. Az előszerződésben azonban egyértelműen meg kell határozni az előszerződés alapján kötendő későbbi szerződés **határidejét**. Nem hozhat létre azonban szerződést a bíróság abban az esetben, ha a végleges szerződés az előszerződésben foglalt feltételeket lényegesen megváltoztatná.

Az előszerződés alapján előállott szerződéskötési kötelezettség alól akkor mentesülhet a szerződéskötő fél, ha bizonyítani tudja, hogy **az előszerződés megkötését követő későbbi időpontban** olyan ok állt elő, ami alapján a szerződés megkötésére nem képes, vagy a szerződés teljesítése nemzetgazdasági érdekeket sértene, vagy egyébként elállásnak lenne helye. A kimentési okokra azonban csak akkor lehet hivatkozni, ha ez az ok az előszerződés megkötése után következett be. Nem lehet hivatkozási alap az, hogy a félnek időközben megváltozott a gazdasági érdeke. Olyan okra sem lehet hivatkozni, amely az előszerződés megkötésének időpontjában már fennállt. Ha ugyanis a hivatkozott ok az előszerződés megkötésekor is létezett, akkor az okra hivatkozó felet szerződéskötés körüli vétkesség terhel, mert nem járt eléggé körültekintően a szerződéses kapcsolat létesítésénél. Ezért e gondatlanul eljáró féltől teljesítést, ennek elmaradása esetében pedig kártérítést lehet követelni.

Az előszerződést olyan alakban kell megkötni, amilyen alakot a jogszabály a később megkötendő szerződésre előír. (Pl. ingatlan adásvételi előszerződést írásban, és ügyvédi ellenjegyzéssel ellátott okiratba kell foglalni). Az előszerződésre egyébként annak a szerződésnek a szabályait kell megfelelően alkalmazni, amelynek létrehozására a felek az előszerződést megkötötték.

A törvény szerint nincsen akadálya annak, hogy valamelyik fél bánatpénz lefizetése esetén elálljon az előszerződés alapján megkötendő szerződéstől, feltéve, ha a szerződés ezt a lehetőséget kifejezetten megengedte a felek számára.

5.§ A KÉPVISELET

A szerződő felek a **jognyilatkozataikat** általában nem kötelesek személyesen megtenni, hanem azok **megtehetők képviselő útján is**. A képviselő cselekménye révén a képviselt személy válik jogosítottá, illetve kötelezetté.

A képviselet jognyilatkozat megtétele más helyett és más nevében úgy, hogy a képviselt válik jogosítottá és kötelezetté. Képviseletről csak akkor beszélhetünk, ha a képviselő jognyilatkozatot tesz. A képviselet alapulhat:

1. jogszabályon,
2. szervezeti viszonyon és
3. meghatalmazáson.

a) A jogszabályon alapuló képviseletet a polgári jogban **törvényes képviseletnek** nevezzük, ami azt jelenti, hogy a jognyilatkozat megtételére az jogosult, akit a jogszabály erre feljogosít. A törvényes képviselet esetében tehát a képviselő eljárési jogosultságát közvetlenül a jogszabály biztosítja, s ehhez nem szükséges semmilyen egyedi hatósági aktus közbejötté.

b) A jogi személyiséget egyik feltétele, hogy a szervezetnek legyen képviselő szerve. Az egyes szervezeti alakulatokkal foglalkozó jogszabályok kijelölik azt, a személyt (megnevezik azt a funkciót) aki a szervezet nevében érvényes jognyilatkozatokat tehet.

A szervezetek képviselői – konkrét személyétől függetlenül – azzal a ténnyel, hogy e pozíciót betölti a törvény erejénél fogva **jogosultak** a szervezetet érintő bármely **jognyilatkozatot megtenni**.

c) A képviselőt alapulhat **meghatalmazáson**. A meghatalmazás feljogosítja a képviselőt arra, hogy a képviselt (meghatalmazó) nevében és a meghatalmazó helyett és javára jognyilatkozatot tegyen.

6.§ A SZERZŐDÉS ALAKJA

A szerződés háromféle alakban jöhet létre:

- a) **szóban,**
- b) **írásban és**
- c) **ráutaló magatartással.**

A jogügylet alakisége tekintetében a magyar polgári jogban főszabály a formátlanság. Ez azt jelenti, hogy ha jogszabály külön nem rendelkezik a jogügylet alakjáról, akkor az ügylet szóban is érvényes, a szóban tett jognyilatkozatok is maguk után vonják a nyilatkozat kötőerejét.

Néhány esetben azonban a jogszabály az ügylet formájára nézve kötelező alakiséget, írásbeliséget ír elő. A jogügylet, szerződés továbbá létrejöhet ráutaló magatartással is. Erről akkor beszélhetünk, ha a jognyilatkozatot tevő által kifejtett magatartásból állapítható meg a nyilatkozó akarata pl. fizető parkolóba való beállítás, tömegközlekedés igénybevétele stb.

3. FEJEZET – A SZERZŐDÉSEK ÉRVÉNYTELENSÉGE

1.§ AZ ÉRVÉNYTELENSÉG FOGALMA, ALAKZATAI

Érvénytelen szerződés csak látszat szerződés, mert a jog nem engedi meg azt, hogy a szerződéshez fűződő joghatások beálljanak. Jogi szempontból a szerződést kötő felek éppen azért kötnek jogügyletet, hogy a szerződési kötőerő beálljon közöttük, a jogügylet perelhetővé váljon, az állam kényszerítő apparátusa igénybevehető legyen a követelés kikényszerítésére.

Az érvénytelenségnek két alakzata van: a **semmis érvénytelenség** (semmisség) és a **megtámadható érvénytelenség** (megtámadhatóság).

A semmisség azt jelenti, hogy az érvénytelenségre - ha a törvény kivételt nem tesz - **bárki és bármeddig** hivatkozhat, az ügylet érvénytelenségét **a hatóságok hivatalból kötelesek észlelni**, s ha valamely fél észleli a jogügylet semmisségét, nem szükséges külön eljárást indítani a semmisség tényének bírósági (hatósági) megállapítására.

A megtámadhatóság ezzel szemben azt jelenti, hogy a **sérelmet szenvedett fél** (vagy akinek jogos érdeke fűződik a jogügylet érvénytelenné nyilvánításához), **egy éven belül írásbeli nyilatkozattal érvénytelenítheti a jogügyletet**.

A jogügyletet nem akárki, hanem csak az támadhatja meg, akit hátrányosan érint.

A jognyilatkozat megtámadásra, az arra jogosultnak nem akármennyi idő, hanem csak egy év áll rendelkezésére. Ez a határidő elévülési jellegű, tehát az elévülés megszakadására és meghosszabbodására irányadó szabályokat alkalmazni kell rá.

Az érvénytelen jogügylet megtámadása meghatározott eljáráshoz van kötve. A megtámadásra jogosultnak az előírt határidőn belül írásbeli nyilatkozatot kell intézni a jogviszony másik alanyához, s ebben be kell jelenteni, hogy a jogügyletet az általa megjelölt ok miatt érvénytelennek tekinti. Ha az ügy ennek alapján nem rendeződik, a megtámadásra jogosultnak haladéktalanul bírósághoz kell fordulnia és a bíróságtól kell kérni a jogügylet érvénytelenné nyilvánítását.

2.§ AZ ÉRVÉNYTELENSÉGI OKOK

2.1. Semmisségi okok

A jogügylet semmis az alábbi okok miatt (semmisségi okok).

Semmisek a **tilos ügyletek**. Tilos ügyleteknek azokat az ügyleteket nevezzük, amely vagy **jogszabályba** ütközik, vagy a **jóerkölcsbe** ütközik, vagy a **jogszabály megkerülésével** kötik meg a felek. A tilos ügyletek közös jellemzője, hogy az a cél (célzott joghatás) nem megengedett, amit a felek a szerződéssel el akarnak érni.

A jogszabályba ütköző jogügylet semmissége természetesen csak akkor következik be, ha a szóban forgó jogszabály kogens volt. A diszpozitív szabálynak a lényege ugyanis éppen abban van, hogy a jogalanyok eltérhetnek ettől a szerződéskötés során. A jogszabályba ütköző jogügylet semmis lesz függetlenül attól, hogy a szerződés polgári jogszabályt, vagy más jogág normáját sérti, és független attól is, hogy a sértett jogi norma hol helyezkedik el a jogforrási hierarchiában.

Semmis a jóerkölcsbe ütköző szerződés. A polgári jog ebben az esetben nem jogi normarendszert részesít védelemben jogi eszközökkel. A bíróság a társadalmi közfelfogás alapján állapítja meg, hogy mely ügylet tekinthető erkölcstelennek. E tényállás megállapítására viszonylag ritkán kerül sor.

Gyakran előfordul, hogy a felek a szerződésükkel leplezni kívánják a valódi szerződési akaratukat. **A színlelt szerződés is semmis.** Ha azonban az a szerződés amelyet leplezni akarnak érvényes, akkor az erre a szerződésre irányadó szabályok szerint kell az ügyletet megítélni. Ha a leplezett szerződés is érvénytelen, akkor beállnak az érvénytelenség jogkövetkezményei.

Semmis a cselekvőképtelen által saját ügyében tett jognyilatkozat, illetve ha az a korlátozott cselekvőképes olyan jognyilatkozatot tesz, amelyet a törvény nem tesz számára lehetővé.

Az akaratnyilvánítás tekintetében fennálló hiba miatt semmis az álképviselő által kötött szerződés. Erről a képviselet körében már szó esett.

Ugyancsak semmis a **kötelező alakiság megsértésével** tett jogügylet. Ha ugyanis a törvény valamely jognyilatkozathoz írásbeliséget ír elő, és a felek szóban állapodnak meg, az ügyletük érvénytelen.

A **lehetetlen szolgáltatásra irányuló** jogügylet is semmis. A lehetetlenség lehet objektíve, fizikailag lehetetlen.

Semmisséget eredményezhet azonban a szubjektíve lehetetlen szolgáltatásra irányuló jogügylet, amikor az egyik fél olyan kötelezettséget vállal, amelynek teljesítésére eleve képtelen, s ez a képtelenség a végsőig kifejtett erőfeszítés mellett sem hárítható el.

Semmis az uzsorás szerződés. A polgári jogban uzsorásnak minősül az a kétoldalú jogügylet, amelyben a szerződő fél a szerződés megkötésekor a másik fél helyzetének kihasználásával feltűnően aránytalan előnyt köt ki.

Semmis a jogügylet, ha azt a jogalany fizikai kényszer hatása alatt tette meg. A fizikai kényszer tényleges erőszak alkalmazását jelenti, mivel a kényszerítés enyhébb alakzata (akarathajlító kényszer alkalmazása) megtámadhatóságot eredményez.

2.2. Megtámadhatósági okok

A jogügylet megtámadhatóvá válik az alábbi okok miatt (megtámadási okok).

Akarathiba miatt megtámadható a jogügylet, ha a jogalany **tévedés, megtévesztés vagy jogellenes fenyegetés** hatására tett jognyilatkozatot.

Tévedés címén a jogügyletet akkor lehet megtámadni, ha a tévedés tényre vonatkoztatott, és a tévedés a jogügylet lényeges pontját érintette, valamint a tévedést a másik fél okozta vagy felismerhette volna.

Lényeges pontoknak tekintjük a szerződés szolgáltatását és az ezzel szemben álló ellenszolgáltatást. A lényeges pontokat meghatározhatják a felek is.

A másik, e körbe tartozó megtámadási ok a megtévesztés. A megtévesztés tényállása súlyosabb mint a tévedésé, hiszen a jogügylet egyik alanyának kifejezetten az a célja, hogy az ügyletkötő partnert félrevezesse annak érdekében, hogy az ügylet létrejöjjön.

A harmadik, e körbe tartozó megtámadási ok a jogellenes fenyegetés. A jogellenes fenyegetés a fizikai kényszerhez viszonyított enyhébb kényszerítési alakzat, akarathajlító kényszer. A fenyegető nem bántalmazza tettelesen az ügyletkötőt, hanem csak az ő, akár vele valamely kapcsolatban álló részére helyez kilátásba hátrányokat.

A célzott joghatás hibája miatt támadhatóságot eredményez **a szolgáltatás és ellenszolgáltatás feltűnő értékkülönbözete**, úgy, hogy a felek egyikét sem vezeti ajándékozási szándék. A szolgáltatások közötti egyenértékűség az áruviszonyok sajátossága. Az egyenértékűség, az értéktörvény azonban csak ingadozásokon keresztül, tendenciaszerűen érvényesül. Ezért a tényleges értéktől való kisebb eltérés nem vezethet a szerződés megtámadására. Érvénytelenné nyilvánítani a szerződést csak akkor lehet, ha a szolgáltatással szembenálló ellenszolgáltatás kirívóan eltérő valamely irányban. Ez az érvénytelenségi ok az érvénytelenségi, a piaci viszonyok erős ingadozásától kívánja megóvni az egyik szerződő felet. Gondot jelent a kirívó aránytalanság értelmezése. A "jó üzletet el kell határolni az érvénytelen szerződéstől. A bírói gyakorlat -a Legfelsőbb Bíróság állásfoglalása alapján- általában akkor állapítja meg a szolgáltatás és ellenszolgáltatás közötti feltűnő aránytalanságot, ha a szerződéses ár az árcentrumtól legalább 30-50%-kal tér el.

Az érvénytelen szerződés olyan jogügylet, amelyhez nem **kapcsolódhat joghatás**. Az érvénytelenségi oknak mindig a jognyilatkozat megtételének időpontjában kell fennállnia. Ha az érvénytelenségi ok utóbb következik be, akkor már nem az érvénytelenségre megállapított szabályokat kell alkalmazni, hanem a szerződésszegésre, (közelebről a megíúsulásra) vonatkozó jogi előírásokat.

Az érvénytelen jogügylet elsődleges jogi következménye, hogy **helyre kell állítani az eredeti állapotot**. Az eredeti állapot helyreállítása azt jelenti, hogy mindenkinek, aki az érvénytelen jogügylet alapján bármit szolgáltatott, vissza kell adni az általa nyújtott szolgáltatást, mintha a jogügyletet meg sem tették volna. Az eredeti állapot helyreállítása, a szolgáltatások visszaadása azonban csak akkor lehetséges, ha a szolgáltatás még megvan, illetve az érvénytelen jogügylet visszafordítható folyamatra épült. Ha a jogügylet megtétele előtt fennállott helyzetet nem lehet visszaállítani, vagy a helyreállítás aránytalan érdeksérelemet eredményezne, **a bíróság a jogügyletet a határozathozatalig terjedő időszakig hatályossá nyilvánítja** és csak a **jövőre** nézve mondja ki az érvénytelenséget. A bíróság feladata eldönteni, hogy mikor tekintendő az eredeti állapot helyreállítása aránytalan érdeksérelemnek.

2.3. Az érvénytelenség kihatása a szerződés egészére

Tisztázandó kérdés, mi a szerződés sorsa abban az esetben, ha a szerződésnek egy része, vagy akár csak egy pontja érvénytelen; megdől-e az egész szerződés vagy sem? A jog főszabályként úgy rendezi a kérdést, hogy ha a szerződés részben érvénytelen, az egész szerződés csak akkor dől meg, ha a felek a szerződést az érvénytelen rész nélkül nem kötötték volna meg.

4. FEJEZET – A SZERZŐDÉST BIZTOSÍTÓ MELLÉKKÖTELEZETTSÉGEK

A szerződések teljesítéséhez jelentős gazdasági érdek fűződik. A polgári jog több olyan biztosítéki eszközt bocsát a felek rendelkezésére, amelyek segítségével fokozottabb biztonságot lehet teremteni gazdasági érdekeik védelméhez. Ilyen biztosíték a foglaló, a kötbér, az óvadék, a kezesség, a zálog, a jogvesztés kikötése, valamint a bankgarancia.

1.§ A FOGLALÓ

A **foglaló** pénz (vagy értéket képviselő más dolog), amelyet a szerződés megkötésekor, a kötelezettségvállalás jeléül lehet adni. Ha a szerződés teljesítése a szerződésszegő vétkes magatartása miatt meghiúsul (nem következik be), a teljesítés meghiúsulásáért felelős személy az adott foglalót elveszti, illetve a kapott foglalót pedig kétszeresen köteles visszatéríteni. A szerződés meghiúsulása nem róható a szerződéskötő fél terhére, akkor az adott foglalót visszakapja, illetve a kapott foglalót vissza kell adni.

2.§ A KÖTBÉR

A **kötbér** vétkes szerződésszegés esetén járó, előre kikötött pénzösszeg. A kötbér káratálcány, kártérítési minimum. A kötbért a szerződéskötéskor kell kikötni, s ez arra szolgál, hogy szankció kilátásba helyezése mellett rászorítsa a feleket arra, hogy a szerződésben foglaltaknak megfelelően teljesítsenek. A kötbér akkor válik esedékessé, ha valamelyik fél a szerződést nem, vagy nem megfelelően teljesítette.

3.§ AZ ÓVADÉK

Az **óvadék** olyan pénz (takarékbetét vagy követelést megtestesítő okirat, értékpapír), amelyet a kötelezett ad át előre a jogosult számára azzal a céllal, hogy a szerződés nemteljesítése vagy nem szerződésszerű teljesítése esetén a jogosult az óvadékösszegeből a szerződésszegés következtében keletkezett kárát kiegyenlítse. Az óvadék visszajár, ha az alapul szolgáló szerződés megszűnik, illetőleg a szavatosság, vagy jótállási idő anélkül telt el, hogy az igényt a jogosult érvényesítette volna.

4.§ A KEZESSÉG

A **kezesség** a szerződés személyi biztosítéka. Ez azt jelenti, hogy a kezes a teljes vagyonával felel a tartozásokért. A kezességi szerződéssel a kezes arra vállal kötelezettséget a követelés jogosultjának irányában, hogy amennyiben a kötelezett nem teljesít, maga fog helyette a jogosultnak teljesíteni. Kezesi szerződést a kezes a hitelezővel és nem az adóssal! nyilatkozattevőt. A kezesség elvállalásához írásbeli jognyilatkozat szükséges.

A kezességnek két fajtája van: az egyszerű és a készfizető kezesség. Egyszerű kezesség esetén a eredeti jogosultnak előbb a kötelezettől kell követelnie a tartozást, s ha a tartozás rajta nem hajtható be, csak akkor lehet csak a kezestől követelni a teljesítést.

A készfizető kezesség ezzel szemben azt jelenti, hogy a kezes a kötelezettel egy sorban áll, s a jogosult (hitelező) a kötelezettől (adóstól) vagy a kezestől egyaránt követelheti a tartozás teljesítését. A készfizető kezesség tehát egyetemleges kötelezettséget hoz létre a kötelezett és a kezes között.

5.§ A ZÁLOG

A zálogszerződés alapján a jogosult a követelésének biztosítására szolgáló zálogtárgyból kielégítést kereshet, ha a kötelezett nem teljesít.

A zálogjognak több fajtája van: kézizálogjog és jelzálogjog, követeléseken létesített zálogjog, és az önálló zálogjog.

5.1. Kézizálogjog

A kézizálogjogot ingó dolgokra lehet létesíteni. A kézizálogjog létesítéséhez a zálogszerződésen túlmenően a zálogtárgy birtokba adása, átadása is szükséges.

A kézizálogjog jogosultját illeti a zálogtárgy birtoklásának joga. A zálogtárgyat további zálogba nem adhatja, köteles gondoskodni a zálogtárgy épségéről, és a zálogjog megszűnése esetén a zálogtárgyat visszaadni a kötelezettnek.

Ha a zálogjog jogosultja a zálogtárgyat a tulajdonosnak visszaadja, a kézizálogjog megszűnik. Megszűnik továbbá a zálogjog akkor is, ha a jogosult birtokából akaratán kívül kikerül a zálogtárgy, és egy éven belül azt nem szerzi vissza, s a visszaszerzés érdekében nem is fordul bírósághoz.

5.2. Zálogjog követeléseken

Létesíthető zálogjog átruházható követelésen is. Ha követelésen létesítenek zálogjogot, több jogviszony kapcsolódik össze. Egyrészt van egy jogviszony, amelytől valamely jogosultnak követelése van. Ez a jogosult azt a követelést zálogosítja el egy további jogviszony, a zálogjogviszony keretében. Ez a személy tehát az egyik jogviszony jogosultja, a másik jogviszonynak (a zálogjogviszonynak a kötelezettje).

5.3. Jelzálogjog

Jelzálogjog létesíthető mind ingó, mind pedig ingatlan dolgon. Jelzálog létesítése esetén a zálogtárgy nem kerül a zálogjogosult birtokába, hanem a dolog valamely nyilvántartásban „megjelölésre” kerül.

A jelzálogjog alapításához a zálogszerződés írásba foglalása szükséges, s a létesített zálogjogot ingatlan esetén az ingatlan nyilvántartásba ingó jelzálog esetén pedig a Magyar Országos Közjegyzői Kamara által vezetett zálogjogi nyilvántartásba be kell jegyezni.

A jelzálogjog fennmarad akkor is, ha a tulajdonos a dologtulajdonát másra átruházza. A jelzálogjog – szemben a kezességgel – dologi követelés, így az ingatlan mindenkor tulajdonosa túrni köteles, hogy a zálogjogosult a dologból kielégítse a követelését, és a követelésnek csak az ingatlan a fedezete. A zálogjog nem keletkeztet elidegenítési és terhelési tilalmat!

A zálogjoggal terhelt dolgot a tulajdonosa továbbra is birtokolhatja, és használhatja.

5.4. Önálló zálogjog

Önálló zálogjog azt jelenti, hogy a zálogjog függetlenedik az alapul fekvő tartozástól. Az önálló zálogjog átruházható. A zálogjogosult csak és kizárólag abból a zálogtárgyból kereshet kielégítést, amelyre az önálló zálogjogot alapították. Önálló zálogjog létesítése esetén – mivel

e zálogjog forgalomképes – meg kell határozni azt a legmagasabb összeget amelynek erejéig a fedezeti vagyontól kielégítést lehet keresni.

6.§ JOGVESZTÉS KIKÖTÉSE

A felek írásban megállapodhatnak abban, hogy ha valamelyik fél a szerződést vétkenesen megszegi, szerződésszegésének következtében elveszít valamely jogot vagy kedvezményt, amelyet a szerződés adott számára.

5. FEJEZET – A KÖTELEM MEGSZÚNÉSE

1.§ A KÖTELEM MEGSZÚNÉSÉNEK ESETEI

A szerződéses kötelelem megszűnhet teljesítéssel és teljesítés nélkül is. Teljesítés nélkül szűnik meg a szerződés, ha a felek egyező akarattal (szerződéssel) megszüntetik a szerződésüket.

Megszűnhet a szerződés az egyik fél egyoldalú jognyilatkozatával is, **elállással**, illetve **felmondással**. Elállásról akkor beszélünk, ha valamelyik szerződő fél a szerződést egyoldalú jognyilatkozattal, a szerződéskötés időpontjára visszaható hatállyal szünteti meg. Felmondásról akkor beszélünk, ha az egyik szerződő fél a szerződést egyoldalú jognyilatkozattal, a jövőre nézve szünteti meg.

A szerződéstől elállni, vagy azt felmondani csak akkor lehet, ha az elállást, illetve felmondást a jogszabály, vagy a felek kifejezett megállapodása lehetővé teszi.

Ha a kötelezettség esedékessé vált és a kötelezett nem teljesít, a jogosultnak módjában van a bírósághoz fordulni követelésének érvényesítése végett. Kíváncsú, hogy a jogosult ne késlekedjék sokáig igényének érvényesítésével. Ha valaki hosszú időn keresztül nem érvényesíti jogait, ez bizonytalanságot szül: a gazdasági helyzetet zavarja régmúlt ügyek felelevenítése, és a bizonyítás a kötelezett számára is megnehezül.

Ezért állítja fel a törvény az elévülés szabályát. Ha valaki bizonyos időn keresztül nem érvényesíti követelését, az elévül, és bírósági - vagy egyéb hatósági - úton többé nem érvényesíthető elévüléssel a követelés maga – a magyar jog szerint – nem csak a bírósági út igénybevételenek a lehetősége szűnik meg.

Az elévülési idő általában öt év, ennyi idő áll az igény jogosultjának a rendelkezésére, hogy követelést bírói úton érvényesítse. Ezek azonban csak az általános szabályok. A követelések számos fajára speciális elévülési időt állítanak fel a jogszabályok.

Az elévülési idő folyása a követelés esedékessé válásával indul meg.

2.§ A SZERZŐDÉS TELJESÍTÉSE

A felek azért lépnek szerződéses kapcsolatra, hogy a jog eszközeivel is biztosítsák gazdasági szükségleteik kielégítését. **A szerződés jogi jelentősége tehát a szerződési kötőerőben van.**

A teljesítéssel a felek a szerződésben elvállalt magatartást tanúsítják. A feleknek a szerződést tartalmuknak megfelelően a megszabott helyen és időben, a megállapított mennyiség és minőség és választék szerint kell teljesíteni.

A szerződés teljesítésében átmeneti fennakadást jelenthet a visszatartási jog: a kötelezett bizonyos esetekben visszatarthatja (ideiglenesen megtagadhatja) a teljesítést. A törvény olyan esetekben ad erre jogot a kötelezettnek, amikor a jogosult magatartása – vagy legalábbis a

jogosult körülményeiben rejlő ok – veszélyezteti a kötelezettnek a teljesítéshez fűződő érdekét.

A visszerthes szerződéseknél a szolgáltatás és ellenszolgáltatás kölcsönösen feltételezik egymást. Az egyik fél számíthat az ellenszolgáltatásra.

Ha a felek egyidejű teljesítésre kötelesek, a kötelezett visszatarthatja a szolgáltatást, ha a másik fél a maga szolgáltatását nem ajánlja fel.

Ha valamelyik félnek a szolgáltatás teljesítésével elől kell járnia, ekkor az ellenszolgáltatás a saját szolgáltatásának teljesítésekor még nem esedékes. Az előre teljesítésre kötelezett fél akkor élhet visszatartási joggal, ha a másik fél vagyoni viszonyainak időközben bekövetkezett romlása folytán a viszontszolgáltatás veszélyeztetve van. Ebben az esetben a szerződéskötés és a teljesítés között idő telik el, amely alatt olyan tényezők következtek be, amely esetében a fél a szerződést meg sem kötné.

Annak eldöntése, hogy az ellenszolgáltatás mikor van veszélyeztetve, a bíróság feladata. A gazdálkodó szervezetek esetében a korábbi jogi szabályozásban a veszélyeztetettség igazolásához elegendő volt annak igazolása, ha egy éven belül előfordult, hogy a megrendelő esedékes tartozását - akár a jelenlegi szerződő féllel, akár más gazdálkodó szervezettel szemben - fedezet hiánya miatt nem tudta időben kiegyenlíteni. Ez a tényállás a gyakorlatban – minden bizonnyal – tovább fog élni. Nincs azonban akadálya annak, hogy az ellenszolgáltatás veszélyeztetettségét a fél más tényállással bizonyítsa.

A visszatartási jogot a jogosult elháríthatja azzal, hogy olyan megfelelő biztosítékot ad a kötelezettnek, ami megerősíti az ellenszolgáltatáshoz való hozzájutásának lehetőségét.

6. FEJEZET – A SZERZŐDÉSSZEGÉS

1.§ A SZERZŐDÉSSZEGÉS FOGALMA, FAJAI

Szerződésszegésnek minősül minden olyan magatartás vagy mulasztás, aminek következtében a szerződés célja nem valósul meg. Más szóval a szerződésszegés azt jelenti, hogy a szerződés teljesítése egyáltalán nem (vagy nem megfelelően) történt meg, a felek nem tartották be a jogszabályok és a szerződés előírásait vagy magatartásukkal (mulasztásukkal) sértették a másik szerződő fél jogait.

A szerződésszegés megállapítható, ha a teljesítést egybevetjük a szerződés és a jogszabályok tartalmával, a szerződés és a jogszabályok által meghatározott elvárt magatartással. Mindebből következik, hogy a szerződéses szolgáltatás pontos meghatározása az elemi feltétele a későbbi igényérvényesítésnek.

A szerződésszegés bekövetkezésének többféle oka lehet. Bekövetkezhet a szerződés céljának megghiúsulása objektív, a felek magatartásától független, külső okok következtében is. Pl. egy bekövetkezett baleset gátolta a fél teljesítését.

Ilyen esetben a szerződésszegés a szerződésszegő fél magatartásán kívüli okból következett be, a jognak mégis reagálnia kell a szerződésszegés tényére. A szerződésszegés tényéhez jogkövetkezményeket kell fűzni, hiszen a szerződés összefűzte a jogosultat és a kötelezettet. **Az objektív szerződésszegés jogkövetkezményei tehát arra irányulnak, hogy a jogosult és kötelezett között megbomlott jogi egyensúlyt (jogok és kötelezettségek egyensúlyát) helyreállítsa.** Az objektív szerződésszegés jogkövetkezményei arra irányulnak, hogy a jogosult és kötelezett közötti jogok és kötelezettségek megoszlása megváltozzon.

Jogkövetkezmények mindenképpen vannak, hiszen a szerződésszegés - függetlenül annak okára - jogellenes cselekmény (vétkes jogellenesség).

Nem állhatunk meg azonban a szerződésszegés tényének megállapításánál, azt is mindenkor vizsgálni kell, hogy az a fél, aki a szerződést megszegte, felróható magatartásával maga idézte-e elő a szerződésszegést, vagy nem.

Ha megállapítható, hogy a **szerződésszegés a szerződésszegő fél felróható magatartására** vezethető vissza, a **szerződésszegés szubjektív**. Ilyenkor az objektív szerződésszegés jogkövetkezményein túlmenően egyéb jogkövetkezményeket is megállapítanak a jogszabályok. A szubjektív szerződésszegés esetén a jogkövetkezmények halmozottak, mert az előbb említett objektív jogkövetkezményeken kívül **kártérítés (kötér, stb)**, mint a szubjektív szerződésszegés szankciói is a szerződésszegéshez járulnak. A kártérítés általános szerződésszegési szankció.

2.§ A SZERZŐDÉSSZEGŐ MAGATARTÁSOK

A szerződésszegő magatartások sokfélék lehetnek, hiszen a szerződésszegés fogalmát is igen általánosan határozza meg a jogalkotó. A szerződésszegő magatartások sokféleségéből a törvény kiemeli a leggyakoribb, tipikus magatartásokat. A törvény által leírt tipikus szerződésszegő magatartás: a késedelem, a hibás (nem megfelelő) teljesítés és a nem teljesítés.

A késedelem esetében a szerződésben kikötött teljesítési határidő eredménytelenül telik el. A teljesítési határidőt mind a kötelezett, mind pedig a jogosult lekészheti.

- a) **A kötelezett késedelem** esetén a kötelezett a szerződésben előírt határidőn belül nem ajánlja fel szolgáltatását a jogosultnak.
- b) **A jogosult késedelem** esetén a jogosult magatartásán múlik, hogy a kötelezett nem képes teljesíteni.
- c) A hibás teljesítés esetén a kötelezett bár felajánlja a szolgáltatást, de az nem felel meg a szerződés vagy a jogszabály által előírt minőségi kritériumoknak.
- d) **Meghiúsulás** (lehetetlenné válás) esetén a szerződés teljesítése véglegesen elmarad (mert fizikailag vagy jogilag lehetetlen a teljesítés, mert valamelyik fél megtagadja a teljesítést, vagy mert más szerződésszegés következtében nem köteles az egyik fél a teljesítés elfogadására).
- e) Az egyes szerződéstípusoknál külön szerződésszegő magatartásokat is nevesít a jogalkotó. Ilyen pl. **a tájékoztatási kötelezettség**, amelynek elmulasztása ugyancsak szerződésszegésnek minősül.
- f) Az egyes szerződéstípusoknál is, de a szerződés teljesítésére megállapított általános szabályoknál is meghatározza a törvény **az együttműködési kötelezettséget**. A felek a szerződés teljesítése során együttműködésre kötelesek. A kötelezettnek a szerződés teljesítése érdekében az adott helyzetben általában elvárható magatartást kell tanúsítania, a jogosultnak pedig ugyanilyen módon elő kell segítenie a teljesítést.

3.§ A KÖTELEZETI KÉSEDELEM ÉS JOGKÖVETKEZMÉNYE

3.1. Az objektív késedelem

Az objektív késedelem esetén a jogosult és kötelezett között korábban kialakított jog-kötelezettség egyensúly megbomlott. A felek szerződést kötöttek, a szerződés legfontosabb jogi hatása a szerződési kötőerő beállása. Ha tehát a kötelezett lekészte a szerződés teljesítését, a jogosult számára irreálissá válik a szerződési kötőerő fenntartása, hiszen azt a teljesítés reményében vállalta. Éppen ezért az objektív szerződésszegés legfontosabb

jogkövetkezménye az, hogy a jog általában a jogosult választásától teszi függővé a szerződés további sorsát. **Lehetősége nyílik arra, hogy a szerződéstől elálljon, de lehetősége van arra is, hogy követelje a későbbi teljesítést.**

Ha a kötelezett késedelembe esik, a jogosult akkor állhat el a szerződéstől, ha

- bizonyítja, hogy a teljesítéshez fűződő **érdeke megszűnt**, (érdekmúlás)
- a szerződéskötéskor a felek **fix határidőben** állapodtak meg, vagy a szolgáltatást felismerhetően csak meghatározott időpontban lehetett teljesíteni, illetve
- a jogosult **póthatáridőt** tűzött ki, és a kitűzött póthatáridő eredménytelenül telt el.

3.2. A szubjektív késedelem

Ha a késedelemre olyan okból került sor, ami a kötelezettnek felróható, amiért a kötelezett felelős, a kötelezettnek meg kell téríteni a jogosultnak a késedelemből eredő kárát, illetve ha a szerződés kötbérrel is meg volt erősítve, kötbér fizetéssel tartozik.

4.§ A JOGOSULTI KÉSEDELEM ÉS JOGKÖVETKEZMÉNYE

4.1. A jogosult magatartása

A szerződés teljesítése során a jogosultnak és a kötelezettnek megfelelően együtt kell működni. Az együttműködés során a jogosultat is terhelik olyan kötelezettségek, amelyek szerint elő kell segíteni azt, hogy a kötelezett teljesíteni tudjon, s ezáltal mentesüljön a kötelezeti pozícióból terhei alól.

A jogosult késedelembe esik, ha a kötelezett által szerződésszerűen felajánlott teljesítést nem fogadja el. Természetesen nem köteles elfogadni a szolgáltatást, ha az hibás, vagy egyéb okból nem felel meg a szerződésnek. Megállapítható a jogosult késedelme, ha a jogosult elmulasztja azokat az intézkedéseket vagy nyilatkozatokat, amelyek szükségesek ahhoz, hogy a kötelezett megfelelően teljesíteni tudjon. Pl nem készült fel a szolgáltatás átvételére, nem tette munkavégzésre alkalmassá azt a munkaterületet, amelyen a kötelezettnek munkát kell végeznie.

4.2. A jogosulti késedelem objektív következményei

Az objektív jogosult késedelem jogkövetkezményei ugyancsak arra irányulnak, hogy a jogosult-kötelezett között megbomlott egyensúly helyreálljon. Mivel a kötelezett készen áll a szerződésszerű teljesítésre, a jogkövetkezmények arra irányulnak, hogy olyan állapotot idézzenek elő a kötelezett helyzetében, mintha a teljesítés megtörtént volna. Ennek megfelelően a kötelezett számára megnyílik az ellenszolgáltatás iránti igénye. A szolgáltatás tárgyát azonban kellő gondossággal, a **jogosult kockázatára őrizni köteles**. Követelheti az őrzésre fordított költségeit, és nem tartozik felelősséggel a dologban bekövetkezett vétklen károkért. (Csak azokért a károkért felel, amelyeket ő maga vétkesen okozott!)

4.3. Szubjektív jogosulti késedelem

Ha a késedelem a jogosultnak felróható okból következett be, további jogkövetkezmény, hogy a kötelezett **kártérítést, vagy kötbért** követelhet.

5.§ A HIBÁS TELJESÍTÉS

5.1. A hibás teljesítés fogalma

A hibás teljesítés a szerződésszegésnek az az alakzata, amikor a kötelezett által teljesített szolgáltatás nem felel meg a szerződés vagy a jogszabály által előírt minőségi követelményeknek, illetve ha a szolgáltatás nem felel meg a rendeltetésszerű használat követelményének.

5.2. A hibás teljesítés objektív következménye

A hibás teljesítés objektív jogkövetkezménye a szavatosság. A szavatosság alapján a kötelezett helytállni tartozik azért, hogy az általa nyújtott szolgáltatás a teljesítés időpontjában megfelelt a törvényes és a szerződéses kellékeknek. Ha a szolgáltatás hibás, a jogosultat ún. szavatossági jogok illetik meg. A szavatossági jogok többlépcsősek. A jogosult elsősorban a hiba **kijavítását, vagy a hibás dolog kicserélését kérheti**. A kijavítás, illetve kicserélés közötti választás jog őt illeti meg. Ha azonban a hibás szolgáltatást nyújtó fél bizonyítja, hogy a jogosult által választott szavatossági jog aránytalan többletköltséget okoz, vagy teljesítése lehetetlen, akkor a jogosult választási jogát korlátozni lehet. Pl. egy hibás termék kijavítását kéri a jogosult, de a javítás megszervezése a kötelezettre nagy terhet ró, mert a hiba nehezen, vagy egyáltalán nem javítható. Ilyen esetben a kötelezett felajánlhatja a cserét. Vagy pl. egy készülékből hiányzik egy csavar, emiatt a jogosult cserét kér, holott a csavar azonnal pótolható. Ilyen esetben a szerződésszegés súlyára tekintettel korlátozható a jogosult választási joga.

Ha a jogosult nem tud élni sem a kijavítás, sem a kicserélés szavatossági joggal, mert pl. a hiba nem javítható, vagy a jogosult áruhiány miatt nem tudja a szolgáltatást kicserélni, a jogosult a második körös szavatossági jogokkal élhet. **A második körös szavatossági jog a megfelelő árleszállítás és a szerződéstől való elállás.** A választás joga ebben az esetben is a jogosultat illeti meg azzal a megszorítással, hogy jelentéktelen hiba miatt elállásnak nincs helye.

A szavatossági jogok főszabályként diszpozitív jellegűek. Ez alól azonban a törvény kivételt tesz. A Ptk. a fogyasztói szerződésekre – az EU irányelve alapján - sajátos szabályokat állapít meg. Fogyasztói szerződésnek minősül az a szerződés, amelynek kötelezettje adott személy, vagy gazdasági szervezet, aki/amely a szerződést gazdasági tevékenysége körében köti, a szerződés második alanya (a jogosult) pedig fogyasztó, aki nem gazdasági célból eljáró személy. (Nem kell tehát a fogyasztói szerződésekre vonatkozó szabályt alkalmazni, ha két gazdálkodó szervezet, vagy két magánszemély köt szerződést). **Fogyasztói szerződések esetén a szavatossági jogoktól és annak sorrendjétől csak a fogyasztó javára lehet eltérni, a hátrányára nem.**

Ha a hibát a jogosult a teljesítéskor ismerte, a kötelezettet nem terheli szavatossági helytállási kötelezettség.

A jogosult a szavatossági jogait a törvényben meghatározott időn belül érvényesítheti. A Ptk. a fogyasztói és a nem fogyasztói szerződések esetére eltérő igényérvényesítési határidőket állapít meg. **A nem fogyasztói szerződések esetén** a jogosult a teljesítéstől számított **hat hónapos elévülési időn belül érvényesíthet igényt**, legfeljebb azonban egy évig tartós használatra rendelt termék esetében pedig legfeljebb 3 évig. Ez azt jelenti, hogy a jogosultnak a teljesítéstől számított hat hónapon belül van jog arra, hogy a hiba miatt fellépjen, mégpedig a hiba észlelését követően haladéktalanul. Előfordulhat azonban az is, hogy a hiba olyan jellegű, hogy csak huzamosabb használat után derülhet ki, vagy a jogosult más menthető indoktól nem tud e hat hónapon belül igényt érvényesíteni. Ilyen esetben a jogosult hat hónapon túl, de az egy illetve három éves jogvesztő határidőn belül érvényesítheti szavatossági jogait. Ilyenkor azonban bizonyítani kell azt is, hogy az igényérvényesítésre a hat hónapos határidőben nem volt lehetősége. Bizonyítania kell továbbá azt is, hogy a hiba a teljesítéskor is megvolt, csak nem volt észlelhető.

Ha a teljesítéstől számított **egy, illetve három év eltelt**, szavatossági **igény érvényesítésre nincs lehetőség**. (Jogvesztés)

Fogyasztói szerződéseknél másként alakul az igényérvényesítés szabálya. Ha a fogyasztó a teljesítéstől számított hat hónapos határidőn belül érvényesít igényt semmiféle bizonyítás őt nem terheli, mert a törvény **véleményezi azt, hogy az általa megvásárolt termék a vásárláskor hibás volt.**

Ha a hat hónapon túl, de két éven belül jelentkezik a termék hibája, akkor a fogyasztónak már bizonyítani kell, hogy a termék a teljesítéskor hibás volt, csak nem fedezték fel. Ha a hiba a két év eltelte után, de még a három éven belül jelentkezik, akkor a fogyasztónak azt kell bizonyítani, hogy a hiba a teljesítéskor is fennáll, tovább menthető indoktól nem volt képes a két éves határidőn belül igényt érvényesíteni. **Három év eltelte után igényérvényesítésre egyáltalán nincs lehetőség, lejárt a jogvesztő határidő is.**

A szavatosságtól meg kell különböztetni a jótállást (más néven garanciát), bár azzal rokon intézmény. Jótállás alapján a kötelezett ugyancsak helytállni tartozik a szolgáltatott dolog hibájáért. A szavatossághoz képest azonban a jótállást vállaló helyzete a bizonyítás szabályai miatt szigorúbbak. Jótállás esetén a kötelezett a hibás teljesítés miatt csak akkor mentesül a felelősség alól, ha bizonyítja, hogy a hiba oka a teljesítés után keletkezett. A jogosult a jótállási idő alatt bármikor közölheti kifogását a kötelezettel.

5.3. A hibás teljesítés szubjektív jogkövetkezményei

A jogosult szavatossági jogainak érvényesítésén kívül a hibás teljesítésből eredő kárának megtérítését is követelheti, ha a hibás teljesítés a kötelezettnek felróható volt.

6.§ A TELJESÍTÉS LEHETETLENNÉ VÁLÁSA, A MEGHIÚSULÁS FOGALMA

Ha a szolgáltatás valamely utóbb bekövetkező ok miatt nem teljesíthető, a szerződés lehetetlenné válik, meghiúsul. A lehetetlenné válás okának a szerződés megkötése után kell bekövetkeznie.

6.1. Objektív meghiúsulás

Ha a szerződés olyan okból válik lehetetlenné, amelyért egyik fél sem felelős (objektív meghiúsulás), ennek jogkövetkezménye **a szerződés megszűnése.**

6.2. Szubjektív meghiúsulás

Ha a meghiúsulásért valamelyik fél felelős, akkor a másik, vétlen fél mentesül mindennemű kötelezettség alól, és követelheti a meghiúsulásból eredő kárának megtérítését.

7. FEJEZET – A KÁRTÉRÍTÉS

1.§ A RENDES VÉTKES FELELŐSSÉG

A kártérítés a polgári jog alapvető szankciója. Ez azt jelenti, hogy minden olyan magatartás, amely polgári jogi jogviszonyt sért, kártérítést von maga után. Kártérítés az annak a jogellenes magatartásnak a következménye, amely megsérti más jogalany tulajdonját, vagy személyiségi jogát. (pl. megsemmisíti a vagyontárgyát, illetve rontja a jóhírnevét).

A kártérítési felelősség szerephez jut a szerződésszegések körében is. Ha a szerződést a szerződő fél vétkesen (szándékosan) vagy gondatlanul megszegte, az objektív jogkövetkezményeken túlmenően tőle kártérítés is követelhető.

A kártérítési szabályokat kell alkalmazni **mind a szerződésen kívüli, mind pedig a szerződésszegésen alapuló károkozás körében**. A vétkes kártérítési felelősség érvényesítésének négy együttes feltétele (tényállás eleme) van. Ezek:

- **jogellenes magatartás,**
- **okozati összefüggés,**
- **kár,**
- **vétkesség (felróhatóság).**

A vétkes kártérítési felelősség mellett ismerünk rendkívüli (vétlen, vagy más néven fokozott) kártérítési felelősséget is.

A vétkes felelősségét szokásos „rendes felelősségűnek is nevezni”, mert az a felelősségi főszabály. Ez azt jelenti, hogy ha jogalkotó ettől a jogszabálytól eltérő felelősségi szabályt akar megállapítani, akkor az egyes jogsértéseknél külön ki kell mondani a sajátos felelősségi szabályt. Ha a jogalkotó a felelősségi szabályról hallgat, ebből az következik, hogy a jogsértésnek a rendes vitás kártérítési felelősség a jogkövetkezménye. (A főszabályt a jogalkotó nem ismételi meg!)

A magyar polgári jog a **károkozás általános tilalmát** mondja ki, ennek megfelelően minden olyan magatartás amely kárra vezet jogellenes. Ez alól az általános szabály alól azonban van néhány kivétel, amikor tehát a jogalkalmazó megengedi a másnak való károkozást.

Ezek a kivételek, más néven a jogellenességet kizáró okok: a rendeltetésszerű joggyakorlás, a jogos védelem, a szükséghelyzetben okozott kár, és a károsult beleegyezése.

Ha valakinek a törvény alanyi jogot azaz cselekvési autonómiát biztosít, akkor előfordulhat, hogy **e jog gyakorlásával okozhat kárt** más jogalanyoknak. Egy és ugyanazon magatartás azonban egyszerre nem lehet jogszerű (alanyi jog) és jogellenes (károkozás). Ilyen esetben a jogalkotó az alanyi jog szabályozásakor mérlegeli azt, hogy különböző alanyi jogok ütközhetnek, s ezt a konfliktust milyen irányban oldja fel. (Pl. Az építkezés a szomszédnak kényelmetlenséget okoz, zajjal, piszokkal jár, többet kell takarítani, tehát kárt okoz. Az ingatlan tulajdonosa az építkező a rendelkezési jog körében jogosult az ingatlanát átépíteni, mert ez alanyi joga. Az alanyi jog gyakorlása kárt okoz. A jogalkotó ilyen esetekre az alanyi jogot tekinti erősebbnek, és felmentést ad a károkozás általános tilalma alól.)

Jogos védelmi helyzetben van az a személy, akinek az életét vagy vagyonát más személy magatartásával veszélyezteti. Ilyen esetben a veszélyhelyzet megszüntetése érdekében a támadóval szemben a károkozás eszközével is fel lehet lépni.

Szükséghelyzetben ugyancsak megengedett a károkozás. **Szükséghelyzetnek nevezzük** azt az állapotot, helyzetet, amikor más élete, testi épsége, vagy vagyona közvetlen veszélyben van, s e veszélyhelyzetet csak károkozás révén lehet elhárítani. Ilyen esetben a tulajdonos túrni köteles, hogy dolgát a szükséghelyzet megszüntetése érdekében igénybe vegyék. Ha nem élet, testi épség, hanem vagyon megvédésre kell más tulajdonát igénybe venni, a törvény szigorú feltételeket követel. Ilyenkor ugyanis tulajdonost akkor terheli a „tűrési kötelezettség”, ha a fenyegető kár előreláthatóan **jelentős mértékben meghaladja** azt a kárt, amely a tulajdonost a behatás következtében terheli. Aki a szükséghelyzetben az indokoltnál nagyobb kárt okoz, az jogellenesnek minősül, s ezért kártérítésre kötelezhető. A tulajdonos pedig a szükséghelyzetbe került személytől **kártalanítást** követelhet.

A károsult beleegyezése ugyancsak jogellenességet kizáró ok. Előfordulhat, hogy a károsult a kár elszenvedésével nagyobb előnyre, kedvezőbb helyzetre tesz szert.

Okozati összefüggés. A jogi felelősség alkalmazására csak abban az esetben kerülhet sor, ha a jogellenes magatartás és a bekövetkezett nem kívánt eredmény (kár) között az okozati összefüggés egyértelműen és kétségszűen vonható kimutatható.

Az okozatosság összetett kérdés, hiszen az ok okozati viszony objektív folyamat. A folyamat objektív jellege azonban nem jelenti azt, hogy el kellene fogadnunk a feltételek egyenértékűségét, amely szerint minden olyan feltétel, amely nélkül az eredmény nem következett volna be együttesen oka az eredménynek. Valamely ésszerű és jogilag releváns okkiválasztást kell alkalmazni ahhoz, hogy megállapítható legyen a jogi felelősség. Az okkiválasztás azt jelenti, hogy az okok között különböző szempontok szerint választunk. Az okkiválasztásban a jogágaknak nincs szerepük, mivel az okkiválasztás szakma- specifikus. (Pl. egy bekövetkezett robbanás okát a tűzoltó abban határozza meg, hogy a gyúlékony anyag mellett tüzet gyújtottak, a vegyész a robbanás okát a lezajló kémiai folyamatban látja, a jogász pedig abban az emberi magatartásban, amely elindította a természeti törvények által leírt okozatossági láncolatot azaz meggyújtotta a gyufát.) **A jogi okozatosság azt jelenti, hogy az objektíve adott ok–okozatossági láncolatot addig kell visszafelé haladni, amíg eljutunk addig az emberi magatartásig, amire hatni lehet a jogi szankcióval.**

A polgári jogi kártérítési felelősség harmadik szükségképpen elem a kár. A kár lehet vagyoni kár és a nem vagyoni kár.

A vagyoni kártérítés a teljes vagyoni kár megtérítését jelenti. A vagyoni kár **három elemből** tevődik össze:

- **a tényleges kárból,**
- **a kár elhárításához szükséges költségekből és**
- **az elmaradt haszonból.**

A tényleges kár az a csökkenés, amely a károkozás folytán a károsult vagyonában bekövetkezett. (Pl. ha egy autó karambolozik, a karambol ténye értékcsökkenést eredményez.)

A kár elhárításához szükséges költségek azok az indokolt költségek, amelyek kiadására nem került volna sor akkor, ha a károkozó magatartás nem következik be. (Pl. ha az autó karambolozik, a javítás indokolt és szükséges költségnek minősül.)

Az elmaradt vagyoni előny (elmaradt haszon) az az összeg, amelyhez a károsult hozzájutott volna, ha a károkozás nem következik be. (Pl. egy olyan autó karambolozik, amelynek tulajdonosa taxi. A karambol következtében a károsult elesik attól a jövedelemtől, amely akkor folyt volna be, ha a karambol nem következik be.)

Az elmaradt haszon **nem becslésen** alapuló kárelem, hanem valóságos kár, csak a kárelem számítás módja tér el az előző számítástól. A kár kiszámítása nem összeszámlálással, hanem **következtetéssel kiszámítással** történik, amikor is a **rendes gazdálkodás** körülményeiből kell kiindulni.

Más a helyzet az ún. általános kártérítéssel. Ha a kár mértéke – akár csak részben – pontosan nem számítható ki, a bíróság a károkozásért felelős személyt **olyan összegű általános kártérítés megfizetésére kötelezheti, amely a károsult teljes anyagi kárpótlására alkalmas.** A bíróság ilyenkor a kár mértékét becsléssel állapítja meg. Ha utóbb a kár nagyságának meghatározását okozó bizonytalansági tényező tisztázódik és kiderül, hogy a tényleges kár kevesebb volt az általános kártérítésnél, akkor sem követelhető vissza a különbözet. A törvény tehát mindenben védelmet nyújt a károsult számára. Az más kérdés, hogy ha az általános kártérítés **járadék fizetésében** ölt testet, a járadék mértékének csökkentését, vagy a járadék fizetésének időtartamát meg lehet változtatni. A változtatás azonban ilyen esetben is csak a jövőre nézve fog megtörténni és nem visszaható hatállyal.

A vagyoni kártérítés a kár **mértékére** reagál. A **vagyoni kártérítés alapvető funkciója a reparáció**, a károsult vagyonában beállott csökkenés megszüntetése, a vagyon helyreállítása.

A nem vagyoni kártérítésre akkor kerül sor, ha a károsult **személyiségi jogait** (testi épség, jóhírnév, becsület, levéltitok stb.) **sérti meg a károkozó**. Tekintettel arra, hogy nem vagyoni kártérítés esetén a jogellenes magatartás nem a vagyonsökkentésben, hanem a személyiségi jog megsértésében áll, ezért nem vagyoni kártérítés esetében nem beszélhetünk teljes kártérítésről, és nem beszélhetünk a jogsértés helyreállításáról. A kártérítés mértékét nem határozhatja meg az okozott kár nagysága, mert a személyiségi jogoknak nincs ára. Nemcsak a kár nagysága, de maga a személyi kár bekövetkezése is becslésen alapul, amelynek **objektív mércéje nincs**. A kártérítés mértékének meghatározásában egyedül a bíróságok józanságának, személyes elkötelezettségének és mértéktartásának lehet meghatározó szerepe.

A vagyoni kártérítés mértéke a teljes kárhoz igazodik, a nem vagyoni kártérítés mértékének megállapítása mindenkor gondos mérlegelést igényel, **és csak az eset összes körülményének alapos mérlegelése mellett** állapítható meg. A személyiség ugyanis nem áru, s pl. egy baleset folytán elvesztett „szépség” egészen más következményekkel jár egy színésznő számára, mint egy éjjeliőr esetében.

A nem vagyoni kártérítés mindebből következően nem lehet reparatív jellegű, a kártérítés nem helyreállító funkciót tölt be, **hanem kompenzációs** jellegű. (Nem tudja ugyanazt adni, hanem a károsodás **helyett ad valami mást**, amely alkalmas lehet kárpótlásra.)

A kártérítés **módja** rendszerint az, hogy a kárt **pénzben** kell megtéríteni. Természetbeni kártérítést a károsult akkor követelhet, ha a kártérítés tárgyát a károkozó maga is termeli, vagy egyébként a dolog **a rendelkezésére áll**.

A kártérítés mértéke általában a kár mértékéhez igazodik (teljes kár). A kártérítés mértéke kivételes esetben csökkentett összegű lehet, pl. a már említett biztatási kárnál, vagy egyébként a szerződésen kívüli károkozás más eseteiben. (Szerződésszegésből eredő kár csökkentésére a bíróság nem jogosult.)

A kártérítés mértéke kevesebb lehet mint a tényleges kár, **de több sohasem**. **A jog tiltja a káronszerzést**. Ezért pl. a kártérítés összegéből le kell vonni a biztosítás összegét. (Ez a káronszerzés tilalmán túl azzal is indokolható, hogy a biztosítónak megtérítési igénye van a károkozóval szemben. S ez valóban méltánytalan lenne a károkozóval szemben is, hogy magatartásának kárkövetkezményét kétszeresen megfizesse.)

Felróhatóság. A kártérítési felelősség negyedik eleme a felróhatóság. A felróhatóság a jogi felelősség szubjektív eleme. A jogalkotó leírja a jogellenessé nyilvánított magatartást, a károkozó pedig tudatos magatartásával megvalósítja a jogszabályban leírt tényállást. A jog azt a magatartást tekinti felróhatóságnak, amelyet a jogalany szándékosan vagy gondatlanul valósít meg. **A jog a jogellenes magatartást akkor tekinti felróhatónak, ha azt szankciókkal** (jogi eszközökkel) **befolyásolni tudja**. Így nincs jogi felelősség az objektív szerződésszegés esetében (vétlen jogellenesség).

A felróhatóságot az egyes jogágak a sajátos szabályviláguknak megfelelően szabályozzák. A büntetőjogban (és a szabálysértési jogban) felróhatóságot **bűnösségnek** nevezzük, a polgári jogban a felróhatóságot alapvetően **vétkességnek** nevezzük. (Meg kell jegyezni, hogy a polgári jogban kidolgozott egyéb felelősségi formák is végső soron visszavezethetők a vétkességi felelősség rendszeréhez.)

A jogellenes magatartást tanúsító jogalany felróható magatartása **szándékos vagy gondatlan** lehet.

Szándék alatt értjük a jogalanynak azt a **tudati–akarati állapotát**, amikor azért indít (vagy állít le) egy cselekvéssort, mert valamely eredményt el kíván érni, vagy legalább is az eredmény bekövetkezését átfogja a tudata, és ennek tudatában cselekszik (vagy tartózkodik a cselekvéstől).

Gondatlanság alatt értjük a jogalanynak azt a **tudati állapotát**, amikor a jogalkotó azt rója fel a jogalanyra, hogy **elmulasztotta feltárni tevékenysége következményeit**, illetve látta ugyan előre tevékenysége **lehetséges következményeit, de bízott annak elmaradásában**.

Az előrelátás tisztán az értelemben rejlő mozzanat. Az előrelátás hiánya vagy az ismeretek hiányára, vagy a **kellő figyelem hiányára vezethető vissza**. (Ez a gondatlanság enyhébb alakzata, az ún. negligencia.) Ezzel szemben a tudatos gondatlanság esetén a jogalany látja a lehetséges eredményt. (Ebben az esetben tehát nagyon nehéz a tudatos gondatlanságot elhatárolni az eshetőleges szándéktól. Az elhatárolás annyi, hogy az elkövető bízik az eredmény elmaradásában. Szándékosság esetén pedig beletörődik az eredmény bekövetkeztébe. Az eshetőleges szándékosságot a tudatos gondatlanságtól csak elméletben könnyű elhatárolni, a gyakorlatban nem, hiszen a jogalany tudatállapotára nézve kell bizonyítást lefolytatni.)

A polgári jogi vétkesség akkor állapítható meg, ha a károkozó a kár elkerülése érdekében nem tett meg mindent, ami az adott helyzetben általában elvárható. A polgári jogi vétkességnek tehát van egy szubjektív és egy objektív oldala. **A szubjektív oldal a hiányos tudati állapot, az objektív oldal az elvárhatósági zsinórmérték.** Ennek alapján a károkozó egyéni képességei nem jönnek figyelembe, másként megfogalmazva ez azt jelenti, hogy a **társadalmi átlagtól való eltérés mindenkinek a saját kockázata.**

A polgári jog – mivel ez az áruviszonyok, a vagyoni forgalom joga – az általános elvárhatósági mércével, átlag mércével dolgozik. Ha ugyanis e jogág is a tőle elvárhatóság egyéni mércéjével dolgozna, az azzal a következménnyel járna, hogy az egyéni tulajdonságot, egyéni körülmények szerepet kapnának amely a vagyoni forgalom tömegszerűsége miatt kiszámíthatatlan helyzetet eredményezne. Az eshetőlegességet a vagyoni forgalom nem bírja el. Ezért kialakít egy általános elvárhatósági mértéket. A károkozó akkor mentesülhet csak a jogellenes magatartásának kártérítési következménye alól, ha **bizonyítja, hogy úgy járt el, ahogy az adott helyzetben általában elvárható.** A kár mértékét és az okozati összefüggést viszont a károsult bizonyítja. Az adott helyzetben általában elvárható magatartást a társadalmi– gazdasági környezet határozza meg.

2.§ A FOKOZOTT (VÉTLEN) FELELŐSSÉG ALKALMAZÁSI TERÜLETE

A polgári jogban a vétkes felelősség mellett (amit más néven rendes felelősségnek nevezünk, hiszen ez a felelősségi főszabály) ismeretes néhány speciális felelősségi intézmény. Ezek legjelentősebbike a **fokozott felelősség**. A fokozott felelősség alkalmazására akkor kerül sor, **ha valaki fokozott veszéllyel járó tevékenységet folytat, illetve azoknál a szerződéseknél, ahol a kötelezett dolgok őrzésére vállal kötelezettséget.**

A fokozott veszéllyel járó tevékenység más néven a veszélyes üzem tevékenységek sokaságát öleli fel. Veszélyes üzem lehet a legalacsonyabb színvonalú technikai alkalmazása. (Pl. az úton ásott gödör. Ez fokozott baleseti veszélyt jelent, hiszen a tipikus körülmények között az utcán ma már nem kell gödrökkel számolni.) A legmagasabb színvonalú technika ugyancsak fokozott veszélyforrás, hiszen a kárelhárítás mindig fejlettebb technikai készültséget igényel a kárforrásnál. Veszélyes üzemnek minősül minden **gépi** erő, és minden **energia** igénybevétele mégpedig azon az alapon, hogy az ember uralma és befolyása szükségképpen lecsökken azok felett az eszközök felett, amelyek külső idegen energiát alkalmaznak.

A fokozott felelősség alóli mentesülés. A fokozott veszéllyel járó tevékenység fokozott kárforrást jelent a társadalomban, s ha valaki dolgok őrzését vállalja díjazás ellenében, akkor ugyancsak indokolt őt fokozott felelősséggel terhelni, hiszen a dolog eredeti birtokosa, tulajdonosa nincsen abban a helyzetben, hogy dolgát megfelelő védelemben tudná részesíteni a károkozásokkal szemben. Ezért, ha a fokozott veszéllyel járó tevékenység kárra vezet, (vagy a kötelezett által őrzött dolog károsodik) a jogalany kártérítéssel tartozik. A kártérítési kötelezettség alól csak akkor mentesül, ha bizonyítja, **hogy a kár a károsult felróható magatartásának következménye**, vagy a kárt olyan elháríthatatlan ok idézte elő, amely a fokozott veszéllyel járó tevékenység körén kívül esik. A kimentési feltételek az utóbbi esetben kettősek. A kár okának **elháríthatatlan külső** oknak kell lennie. (Ha ugyanis külső ok volt, de elhárítható lett volna átlagos erőfeszítés mellett, akkor megáll a kártérítés, ha elháríthatatlan és belső ok, akkor is kártérítéssel tartozik a károkozó). A kártérítési felelősség alól tehát nem mentesülhet a károkozó azzal, hogy bizonyítja azt, hogy mindent megtett, ami az adott helyzetben általában elvárható. A károkozó tudatának vizsgálatára sor sem kerül, hiszen a jogi felelősség alapját a jogalkotó abban határozta meg, hogy valaki a törvény által felsorolt veszélyes tevékenység egyikét folytatta, s ezzel kárt okozott.

A fokozott felelősséget szokásos **objektív felelősségnek** is nevezni. Amíg ugyanis az eredményfelelősséghez a felelősség megállapításához csak az "eredmény" elemre van szükség. Aki helytáll még csak nem is követett el jogellenes magatartást, ennek következtében okozatosság sem állhat fenn, és vétkesség sem. Az objektív felelősségnél a felelősség megállapításához a jogellenes magatartás, az okozati összefüggés és a jogellenes eredmény szükséges, a vétkesség nem. Meg kell azonban jegyezni, hogy az objektív és szubjektív felelősség határa a mai jogszabályokban eléggé viszonylagos. Mert bár nem mentesülhet valaki a veszélyes tevékenységgel okozott kár megtérítése alól ha vétlenséget bizonyít, a jogi **szankciók közvetetten ugyan, de mégis az emberi magatartást befolyásolják**. A fokozott felelősség kártérítési szabályai ugyanis a veszélyes tevékenységet folytató jogalanyra úgy hatnak, hogy tegyen meg minden védekezést a károk csökkentése érdekében. A vétkes és fokozott felelősség között azonban mégis van különbség. A vétkes felelősség ugyanis a károkozó közvetlen kárt kiváltó magatartására reagál, ami egy egyszeri tevékenység, a fokozott felelősség pedig egy a kárral csak közvetettebb tevékenységi folyamatot kíván befolyásolni.

8. FEJEZET – A SZERZŐDÉS TÍPIZÁLÁSA

1.§ A SZERZŐDÉSTÍPUSOK ÁLTALÁBAN

A szerződésekről eddig általánosságban szóltunk, s a szerződés szolgáltatásából csak azt ragadtuk ki, hogy annak magatartásnak kell lennie. A magatartás mikéntjétől elvonatkoztattunk. Ennek alapján megvizsgálhattuk a szerződéseknek azokat az általános és közös, minden szerződésre egyaránt igaz jellegzetességeit.

Jog és kötelezettség azonban kötődhet az adott konkrétan megnevezett magatartási fajtákhoz is (pl. ha dolgot bérbead valaki, annak használhatóságát biztosítani kell). Minden egyes eltérő magatartási válfajhoz egy-egy szerződéstípus rendelődik. Ezek az ún. dogmatikai szerződéstípusok. A szerződéstípusok a gazdasági kapcsolatok tipikus megnyilvánulásaira épülnek rá. Jelenleg a magyar polgári jogban szabályozott dogmatikai szerződések az adási kötelmek, eredmény kötelmek, ügyviteli kötelmek, használati kötelmek, helytállási kötelmek, organizációs kötelmek.

2.§ ADÁSI KÖTELMEK

Az adási kötelek lényege úgy ragadható meg, hogy a kötelezett magatartása arra irányul, hogy a **szolgáltatás tárgyát** (amely valamely dologban testesül meg), és a **tárgyon fennálló jogosultságot általában valamely ellenszolgáltatásért a jogosultnak átadja**. Az adási kötelek alaptípusa az adásvételi szerződés. Az **adásvételi szerződés** alapján az eladó arra vállal kötelezettséget, hogy a dolgot és a dolgon fennálló tulajdonjogot pénz ellenében a vevőnek átadja. Az adási kötelek általános jellemzője, hogy dolog átadására irányul; a dolog keletkezése a szerződés szempontjából általában közömbös; **tulajdonjogi változással jár**.

A többi adási kötele az adásvételi szerződésből vált ki, ha a szolgáltatás (vagy ellenszolgáltatás) jellege a dogmatikai finomítást igényelte. Az adásvételi szerződés szolgáltatása bármilyen dolog lehet.

Ha azonban a szerződés tárgya pénz (vagy más fajlagosan meghatározott dolog), akkor **kölcsönszerződésről** beszélünk. A kölcsönszerződés tulajdonképpen pénz tulajdonba adása pénz ellenében azzal, hogy az adós lejáratkor ugyanabból ugyanannyit tartozik megfizetni. A kölcsönszerződés szolgáltatása tehát fajlagosan meghatározott dolog.

Ha az adási kötele szolgáltatása fajlagos ugyan, de nem pénz, és a teljesítés későbbi időpontra szól, **szállítási szerződésről** beszélünk. A szállítási szerződés olyan **határidős adásvétel**, amely fajlagos (általában ipari termék) szolgáltatására irányul ellenérték fejében.

Ha a szerződés szolgáltatása mezőgazdasági termék és zártfajú szolgáltatásra irányul, amelyet ugyancsak későbbi időpontban kell teljesíteni akkor **mezőgazdasági termékértékesítési szerződésről** beszélünk. A mezőgazdasági termékértékesítési szerződés alapján a termelő arra vállal kötelezettséget, hogy a maga termelte termék, termés vagy saját nevelésű, illetőleg hizlalású állatot egy későbbi időpontban a megrendelő birtokába, tulajdonába átad ellenérték fejében.

Az adási köteleket differenciálhatja az ellenszolgáltatás minősége. Ha ugyanis a tulajdonba adott dolog ellenértéke nem pénz, hanem valamely más dolog, **akkor csereszerződésről** beszélünk. A csereszerződés esetén a szerződő felek dolgok tulajdonjogának kölcsönös átruházására vállalnak kötelezettséget. Ebben az esetben mindegyik fél eladó a saját szolgáltatása, vevő a másik fél szolgáltatása tekintetében.

Ha a tulajdonba adott dologért senki nem kér ellenszolgáltatást, **ajándékozási szerződésről** beszélünk. Az ajándékozási szerződés alapján egyik fél saját vagyona rovására a másiknak ingyenes vagyoni előny juttatására köteles.

3.§ EREDMÉNYKÖTELMEK

Az eredménykötelek lényege abban ragadható meg, hogy a kötelezettnek olyan **munkát kell végeznie, amely munkavégzés valamely eredményben testesül meg**. Az eredménykötele kötelezettje az eredményt saját (vagy sajátjának számító) munkával maga produkálja. Az eredménykötele megvalósulásához tehát együttes feltételként munkát kell végezni és eredményt kell produkálni. (Ha ugyanis csak egy dolog, mint eredmény produkálása a szerződés tárgya, akkor adásvételről van szó, ha csak munkavégzés a szerződés tárgya, akkor vagy megbízási, vagy munkaszerződésről van szó.) Ezekből tehát következik, hogy a szerződő felek szándéka szerint a szerződés tárgya munkával elérhető eredmény produkálása, és ha a kötelezett az eredményt nem produkálta, megállapítható a szerződésszegés. A tevékenység végzés és az eredmény összekapcsolása azzal a következménnyel fog járni, hogy a jogosult és kötelezett jogviszonya felöleli az eredmény

produkálását célzó teljes termelési folyamatot, a jogosult a kötelezettől meghatározott - ezzel összefüggő - egyéb magatartásokat is követelhet.

Az eredménykötelmek legtipikusabb válfaja a **vállalkozási szerződés**. A vállalkozási szerződés alapján a vállalkozó valamely dolog tervezésére, elkészítésére, feldolgozására, átalakítására, üzembe helyezésére, megjavítására, vagy munkával elérhető más eredmény létrehozására, a megrendelő pedig a szolgáltatás átvételére és díj fizetésére köteles. A vállalkozási szerződés tovább differenciálódik. A differenciálódás alapja a vállalkozó által végzett munka minemősége.

Ha a vállalkozó tervet készít, **tervezési szerződésről** beszélünk. A tervezési szerződés esetén a vállalkozó műszaki-gazdasági tervező munka elvégzésére, a megrendelő pedig annak átvételére és díj fizetésére köteles.

Ha a vállalkozó építési tevékenységet végez, **építési szerződésről** beszélünk.

A **szerelési szerződés** alapján a vállalkozó technológiai szerelési munka elvégzésére vállal kötelezettséget, ugyancsak díj ellenében.

Eredménykötelelem lehet **kutatási szerződés** is. Ennek alapján a vállalkozó kutatómunka elvégzésére és a kutatási eredmény produkálására, a megrendelő pedig díj fizetésére köteles. (Megjegyzendő, hogy kutató munka végezhető más szerződési konstrukcióban is.)

Eredménykötelelem továbbá a **fuvarozási szerződés** is. A fuvarozási szerződés alapján a fuvarozó köteles díjazás ellenében a küldeményt rendeltetési helyére továbbítani és a címzettnek kiszolgáltatni.

4.§ ÜGYVITELI KÖTELMEK

A következő nagy szerződéscsoport az ügyviteli kötelmek köre. Az ügyviteli kötelmek jellegzetessége, hogy a **kötelezett tevékenységet végez más személy javára, más személy érdekében, úgy azonban, hogy a tevékenységnek eredményességét nem garantálja**. Természetesen e tevékenységet is valamely elérendő cél érdekében fejti ki a megbízott, de az **eredmény nem kizárólag a megbízott tevékenységétől, hanem más külső tényezőtől is** függ, mégpedig olyan tényezőktől, amelyeknek befolyásolása túlhalad a megbízott lehetőségein. Az ügyviteli kötelmek esetén azonban a tevékenységet gondosan, és megfelelő szakértelemmel kell végezni.

Az ügyviteli kötelmek alaptípusa a **megbízási szerződés**. A megbízási szerződés alapján a megbízott köteles a rábízott ügyet ellátni. A megbízott bármely olyan ügyet elláthat, amelyet nem kell kizárólag személyesen gyakorolni. Ha a megbízott jognyilatkozatot tesz, képviseleti megbízásról beszélünk. Ilyen esetben a képviselet szabályai az irányadóak, tehát a megbízott a megbízó nevében és javára, terhére tesz jognyilatkozatot, szerez jogokat és vállal kötelezettségeket. A jog azonban differenciálja a megbízási szerződést. A **bizományi szerződés** esetén szűkül a megbízott (bizományos) által ellátható tevékenység köre. A bizományos feladata ugyanis az, hogy a saját nevében, de a megbízó javára és számlájára szerződést kössön díj ellenében. A képviseleti megbízástól tehát a bizományi szerződés abban tér el, hogy a bizományos a saját nevében köt szerződést, és nem a megbízó nevében. A megbízási szerződéstől abban tér el továbbá, hogy a bizományosnak nem akármilyen tevékenységet kell ellátni, hanem a tevékenység szűkebb körét, nevezetesen szerződések kötését. Az már mellékes, hogy milyen típusú szerződést köt, pontosabban egy szerződéstípus (fuvarozási szerződés) kivételével minden szerződéstípust köthet. A bizományi szerződésből ugyanis kivált, és önállósodott egy másik ügyviteli típusú szerződés, a szállítmányozás. A szállítmányozási szerződés fuvarozási bizomány. A szállítmányozási szerződés alapján a szállítmányozó köteles valamely küldemény továbbításához szükséges fuvarozási és egyéb

szerződéseket (pl. biztosítás) a saját nevében és megbízója számlájára megkötni, valamint a küldemény továbbításával kapcsolatos egyéb teendőket elvégezni, a megbízó pedig köteles az ezért járó díjat megfizetni. A bizományi szerződés tárgyához képest tehát **a szállítmányozási szerződés** tárgya tovább szűkül. A szállítmányozó csak a küldemény továbbításával kapcsolatos szerződéseket köti.

Ugyancsak az ügyviteli kötelmek körébe tartozik a **hitelszerződés**, amely esetben a kötelezett által elvégzendő tevékenység ugyancsak speciálisabban körülírt a megbízáshoz viszonyítva. A bankhitelszerződéssel a **pénzintézet** arra vállal kötelezettséget, hogy **jutalék ellenében** meghatározott hitelkeretet a másik szerződő fél rendelkezésére tart és a keret terhére - a meghatározott feltételek megléte esetén - kölcsönszerződést köt vagy egyéb hitelműveletet végez. A hitelező tevékenysége tehát egyrészt a pénz elkülönítésében és szerződéskötési kötelezettségben realizálódik. Ugyancsak az ügyviteli kötelmek körébe tartoznak a bankszámla és folyószámla szerződések.

Sajátos ügyviteli kötelem a **letéti szerződés**. A letéti szerződés alapján a letéteményes köteles a letevő által rábízott dolgot időlegesen megőrizni. A letéteményes őrzési teendőit szerződés alapján, díjazás ellenében végzi (szemben a felelős őrzővel, akinek őrzési kötelezettsége a törvényből folyik.) A letéteményes a nála letett dolgot nem használhatja, hiszen ő nem bérlő.

Annak sincs akadálya, hogy **kutatótevékenységet** végez valaki kutatási megbízási szerződés keretében. Ilyenkor a szakszerű kutatómunka elvégzésére köteles, s ha a kutató tevékenysége nem vezet eredményre, még nem válik szerződésszegővé, és megilleti őt a kutatótevékenységért járó díjazás is.

5.§ HASZNÁLATI KÖTELMEK

A használati kötelmek jellemzője, hogy valamely **dolog feletti tulajdonosi részjogosítványt: a használatot és a birtoklást a kötelezett időlegesen átengedi a jogosultnak meghatározott ellenérték fejében**. A legalapvetőbb használati kötelem a bérlet. A bérlet több a letétnél, hiszen a bérlő nemcsak birtokolja, hanem használja is a dolgot (azért is köt szerződést, hogy használhassa), de kevesebb, mint az adásvétel, hiszen nem az összes tulajdonosi részjogosítvány száll át a jogosultra, hanem csak a használat és a birtoklás, a rendelkezés nem. A bérleti szerződés alapján a bérbeadó köteles a dolgot időlegesen a bérlő használatába adni, a bérbeadó pedig bért fizetni. A bérleti szerződés differenciálódik attól függően, hogy a bérlet tárgya a dolgok mely kategóriájába esik. Ha a bérlet tárgya mezőgazdasági ingatlan, vagy más hasznat hajtó dolog, akkor haszonbérleti szerződésről beszélünk. Ha a bérlet ingyenes, akkor haszonkölcsön szerződésről van szó. (A jogi terminológia tehát eltér a köznapai szóhasználatától. A köznapai értelemben kölcsön alatt a pénzkölcsönt is, és a haszonkölcsönt is szokták érteni.)

A gazdasági életben gyakran alkalmazott használati kötelem a **licencia** szerződés. A licencia szerződésben a szabadalmi jog jogosultja arra vállal kötelezettséget, hogy a licenciáriust olyan helyzetbe hozza, hogy a szabadalom tárgyát használatba vehesse, s az ehhez szükséges használati engedélyt megadja. A licencia szerződés nem tekinthető adásvételnek még akkor sem, ha a licenciárius számára kizárólagos használatot, hasznosítást enged, mivel a szabadalmi oltalom vagyoni és személyiségi jogok egymástól elválaszthatatlan foglalatja. A személyiségi jog pedig nem ruházható át.

6.§ HELYTÁLLÁSRA IRÁNYULÓ KÖTELMEK

A helytállásra irányuló kötelmek jellegzetessége, hogy a kötelezett arra vállal kötelezettséget, hogy valami **biztosítási esemény bekövetkezésekor** meghatározott szolgáltatást fog a jogosult számára teljesíteni. A helytállásra irányuló kötelem a biztosítási szerződés. Hiba, bár

a köznapi életben szokásos a biztosítást a káreseményekhez kötni. Kétségtelen, hogy a biztosítás leggyakrabban károk bekövetkeztekor jut jelentőséghez, a biztosítási esemény azonban lényegesen tágabb fogalom, mert e körbe tartozik pl. az életkor elérése után fizetendő összeg.

A biztosítások a biztosítási esemény szerint differenciálódnak. Ismeretes élet és balesetbiztosítás, felelősségbiztosítás és vagyonbiztosítás (kárbiztosítás). A biztosítás jellegzetessége, hogy társadalmi szintű kárelosztó funkciót tölt be az azonos kockázati tényezőknek kitettek személyek között.

7.§ ORGANIZÁCIÓS SZERZŐDÉSEK

E körbe azok a szerződések tartoznak, amelyek révén a szerződő **felek között huzamos és szervezetszerű kapcsolat jön** létre: ezek a társasági szerződések (polgári jogi társaság, és gazdasági társaságok). A többi szerződéshez viszonyítva jellegzetes eltérése e szerződéseknek az, hogy a szerződő felek az árviszonyok azonos pólusán helyezkednek el, a közöttük lévő kapcsolatot az érdekezonság uralja. Jogi szempontból a társasági szerződések két nagy csoportját különböztethetjük meg, a jogi személy társulást létesítő társasági szerződéseket, és azokat, amelyek nem lépnek ki a szerződési keretek közül, s nem keletkeztetnek jogi személyiséget.

8.§ ATÍPIKUS ÉS VEGYES SZERZŐDÉSEK

Az imént tárgyalt szerződéstípusok azonban nem ölelik föl a gazdasági élet minden megnyilvánulását. A tőkés ártermelés korszakától kezdődően a jogok lehetővé tették a gazdaság alanyai számára, hogy a sajátos gazdasági érdekeiknek megfelelően olyan szerződéseket kössenek, amelyek alkalmasak gazdasági érdekük kielégítésére. Ez felelt meg egyébként a tulajdonjog teljes tiszteletben tartása elvének. A jog tehát a szerződéskötés tényéhez kapcsolta (és kapcsolja) a kötőerőt, nem pedig az egyes szerződéstípusokhoz. Ennek megfelelően **nincs jogi akadálya annak, hogy valaki olyan tartalmú szerződést kössön, amelynek szolgáltatása nem sorolható egyetlen szerződési típus keretei közé sem.** Erre ad felhatalmazást a Ptk. már többször idézett 200. § (1) bekezdése, amely szerint a szerződés tartalmát a felek szabadon állapítják meg, ha az eltérést a jogszabály nem tiltja. Ha a felek olyan szerződést kötnek, amely a törvény által kidolgozott szerződéstípusok alá nem vonható, atipikus szerződésekről beszélünk. Jelenleg ismert ilyen atipikus szerződések a lízingszerződés (bérletvétele), faktoring szerződés, szindikátusi szerződés.

Lehetőség van arra is, hogy a felek **vegyes szerződést** kössenek, azaz több eltérő szerződéstípus szabályait vegyék alapul gazdasági viszonyaik rendezéséhez. Ilyenkor mindig annak a szerződéstípusnak a szabályai az irányadóak, amelynek körében a megoldandó feladatok felmerülnek.

A vegyes szerződéseknél azonban ügyelni kell arra, hogy az egyes szerződési elemek nem mondjanak egymásnak ellent (gyakori ez a vállalkozással vegyes megbízásnál), mert az egymásnak ellentmondó kikötéseket, mint lehetetlen feltételeket mellőzni kell.

Ellenőrző kérdések, feladatok

1. Sorolja fel a jog általános sajátosságait!
2. Sorolja fel a közjogi és magánjogi jogterületek közötti alapvető különbségeket!
3. Sorolja fel a közjogi szféra tipikus jogterületeit!
4. Sorolja fel a magánjogi szféra tipikus jogterületeit!
5. Nevezze meg a jogi norma alapvető szerkezeti elemeit!
6. Sorolja fel a Magyar Köztársaság jogalkotó szerveit!
7. Nevezze meg a külső jogforrásokat!
8. Sorolja fel az állami irányítás egyéb jogi eszközeinek típusait!
9. Sorolja fel a jogszabály érvényességének feltételeit!
10. Nevezze meg a jogszabály hatályának típusait!
11. Nevezze meg a közösségi jog négy forrását!
12. Milyen kötelező és nem kötelező közösségi jogi normákat ismer?
13. Nevezze meg a jogviszony elemi egységeit!
14. Sorolja fel a jogi személyiség kritériumait!
15. Sorolja fel az alkotmányosság klasszikus alapelveit!
16. Sorolja fel az 1989-es Alkotmánymódosítás főbb elemeit!
17. Nevezze meg a képviselői mentelmi jog összetevőit!
18. Sorolja fel a kormányzati hatalom országgyűlési képviselők általi ellenőrzésének formáit!
19. Sorolja fel az Országgyűlés legfontosabb feladatköreit!
20. Sorolja fel milyen többség szükséges az Országgyűlés egyes döntéseinek elfogadásához!
21. Foglalja össze a köztársasági elnök törvények kihirdetésével kapcsolatos hatáskörének lényegét!
22. Ki választható az Alkotmánybíróság tagjává?
23. Sorolja fel az Alkotmánybíróság hatáskörébe tartozó eljárásokat!
24. Sorolja fel az országgyűlési biztos intézkedési jogosítványait!
25. Milyen szempontok szerint és mely esetekben végezhet ellenőrzést az ÁSZ?
26. Sorolja fel a Kormány legfontosabb feladatköreit!
27. Nevezze meg a központi államigazgatási szervek típusait, egy-egy példával!
28. Sorolja fel a települési önkormányzat szerveit!
29. Sorolja fel a települési önkormányzatok kötelező feladatait!
30. Sorolja fel az önkormányzatok legfontosabb bevételi forrásait!
31. Sorolja fel a polgármester legfontosabb feladatköreit!
32. Sorolja fel a jegyző fontosabb feladatköreit!
33. Mutassa be a bírósági szervezetrendszer tagozódását!
34. Sorolja fel az igazságszolgáltatás alapelveit!
35. Mutassa be az ügyészség szervezetrendszerének tagozódását!
36. Sorolja fel az ügyészség tevékenységének legfontosabb elemeit!
37. Sorolja fel a vállalkozási formák típusait!
38. Sorolja fel a non-profit szervezetek típusait!
39. Csoportosítsa a gazdasági társaságokat a tagok vagyoni felelőssége alapján!
40. Nevezze meg a gazdasági társaságok legfőbb szervének döntési jogosítványait!
41. Mi a gazdasági társaság legfőbb szervének elnevezése az egyes társasági formákban?
42. Mely esetekben kötelező felügyelő bizottság létesítése?
43. Sorolja fel a kkt. tagjainak jogait és kötelezettségeit!
44. Sorolja fel a bt. tagjainak jogait és kötelezettségeit!
45. Határolja el egymástól a törzstőke, a törzsbetét és az üzletrész fogalmát!
46. Sorolja fel a kft. tagjainak jogait és kötelezettségeit!
47. Mutassa be a kft. szervezetét!
48. Nevezze meg az egyes részvényfajtákat!
49. Sorolja fel a részvényes jogait és kötelezettségeit!
50. Sorolja fel a részvénytársaság szerveit!
51. Határolja el a szövetkezeteket a gazdasági társaságoktól!
52. Sorolja fel a szövetkezet szerveit!
53. Sorolja fel a szövetkezeti tagok alapvető jogait és kötelezettségeit!

54. Sorolja fel a csődeljárás lefolytatásának lépéseit!
55. Sorolja fel a vagyongazdálkodó feladatkörébe tartozó jogosítványokat!
56. Sorolja fel a felszámolási eljárás lefolytatásának lépéseit!
57. Mutassa be a tartozások kiegyenlítési sorrendjét a felszámolási eljárás során!
58. Nevezze meg a fő és mellékdolog kapcsolatának formáit!
59. Csoportosítsa a dolgokat lényeges sajátosságaik alapján!
60. Mutassa be a föld mint dolog sajátosságait!
61. Mutassa be a dologi jogviszony szerkezetének sajátosságait!
62. Sorolja fel a tulajdon részjogosítványait!
63. Sorolja fel a tulajdonos kötelezettségeit!
64. Nevezze meg a birtokvédelem három formáját!
65. Sorolja fel a legfontosabb szomszédjogokat!
66. Sorolja fel az ingatlanok eredeti szerzőismertetőit!
67. Sorolja fel az ingatlanok származékos szerzőismertetőit!
68. Mutassa be termőföld tulajdonszerzése esetében a mennyiségi korlátozás szabályait!
69. Sorolja fel az elővásárlási joggal rendelkezők körét!
70. Sorolja fel közös tulajdon keletkezésének leggyakoribb eseteit!
71. Sorolja fel a közös tulajdonú termőföld hasznosításának leggyakoribb eseteit!
72. Sorolja fel a közös tulajdon megszüntetésének eseteit!
73. Nevezze meg a termőföld használati jogok típusait!
74. Mutassa be a haszonbérrelhető termőföld nagyságára vonatkozó szabályozást!
75. Sorolja fel az előhaszonbérleti jogot gyakorlók körét!
76. Sorolja fel a haszonbérlet felmondásának legfontosabb eseteit!
77. Nevezze meg a haszonbérlet speciális formáit!
78. Sorolja fel a polgári jogi szerződés elemeit!
79. Mi az ajánlati kötöttség lényege?
80. Mit nevezünk blankettaszerződésnek?
81. Mutassa be a szerződő felek képviselői formáit!
82. Sorolja fel a szerződés alakosságának típusait!
83. Sorolja fel a szerződés legfontosabb semmisségi okait!
84. Sorolja fel a szerződés legfontosabb megtámadhatósági okait!
85. Nevezze meg a szerződést biztosító mellékkötelezettségek fontosabb típusait!
86. Sorolja fel a kötelelem megszűnésének eseteit!
87. Nevezze meg a legfontosabb szerződésszegő magatartásokat!
88. Sorolja fel a vétkes kártérítési felelősség feltételeit!
89. Sorolja fel a vagyoni kár elemeit!
90. Határolja el egymástól a szubjektív és az objektív felelősségi formákat!
91. Nevezze meg a fokozott (objektív) felelősség alóli mentesülés eseteit!
92. Sorolja fel az adási kötelek típusait!
93. Sorolja fel az eredménykötelek típusait!
94. Sorolja fel az ügyviteli kötelek típusait!
95. Sorolja fel a használati kötelek típusait!

Internetes linkek, hasznos weboldalak

18. oldal: www.keh.hu/keh/alkotmany.html (a hatályos Alkotmány szövege)
21. oldal: www.mkogy.hu (OGY)
25. oldal: www.keh.hu (Közt. Elnöki Hivatal)
26. oldal: www.mkab.hu (Alkotmánybíróság)
27. oldal: www.ombudsman.hu (Ogy-i Biztos Hivatala)
29. oldal: www.asz.hu (Állami Számvevőszék)
30. oldal: www.meh.hu/kormany
32. oldal: www.meh.hu (Miniszterelnöki Hivatal)
www.kozbeszerzes.hu (Közbeszerzések Tanácsa)
www.ortt.hu (Országos Rádió és Televízió Testület)
www.gvh.hu (Gazdasági Versenyhivatal)
www.ksh.hu (Központi Statisztikai Hivatal)
www.nhh.hu (Nemzeti Hírközlési Hatóság)
www.pszaf.hu (Pénzügyi Szervezetek Állami Felügyelete)
www.eh.gov.hu (Magyar Energia Hivatal)
www.afeh.hu (APEH)
www.antsz.hu (ÁNTSZ)
www.mvh.gov.hu (Mezőgazdasági és Vidékfejlesztési Hivatal)
www.police.hu (Rendőrség)
www.hatarorseg.gov.hu (Határőrség)
www.fpvsh.hu (Polgári védelem)
www.vam.hu (VPOP)
38. oldal: bíróságok honlapjai
www.birosag.hu
www.lb.hu (Legfelsőbb Bíróság)
41. oldal: ügyészség központi honlapja
www.mklu.hu (Legfőbb Ügyészség)
92. oldal: www.nfa.hu (Nemzeti Földalap)